

Nemzeti Művelődési Intézet

TARTALOM

Szín – Közösségi Művelődés

2014. október – december – 19/5-6.

11

33

63

77

20

A rend szabadsága	3
A Nemzeti Művelődési Intézet és a Debreceni Egyetem stratégiai együttműködési megállapodása	5
ÉRTÉKTUDÓ POLGÁRMESTEREK	
Malom és csipke: nemesanyai értékek. Beszélgetés Kiss Attila polgármesterrel	
Csizmadia Elemér a nemesanyai malomról	6
„kicsi faluban szép környezet, élhető élet és Kovács-találkozók” – Bertók László, Vése polgármestere	11
Nyergesújfalú – az élhető város és szerethető falu – Mihelik Magdolna polgármester	15
Szerb kultúraápolás és hagyományörzés Lóréven. Találkozás Alexov Ljubomir polgármesterrel, 2014 tavaszán	20
KÖZÖSSÉG – MŰVELŐDÉS	
Gyöngyöstarjáni modell a közösségek újraélesztésére	23
Vasvári Nemzetközi Színjátszó Fesztivál	28
A kiskunmajsai Fészek Színjátszó Egyesület a vasvári fesztiválról	33
„Köszönet, hogy fogadhattuk a lendvai Vándorszínházat”	35
KULTURÁLIS KÖZFOGLALKOZTATÁS	
Az „Ifjúsági Tér-Idő”-től a kondorosi Ifjúsági Önkéntes Közösségfejlesztő Műhelyig	36
„Újra öltünk, örökítünk” – a kondorosi ifjúsági közösségi térben. Beszélgetés Illés Károlynéval, a kézimunka szakkör vezetőjével	37
„Minden érdekel. Bennem most minden változik.” – Beszélgetés Sándor Hajnalkával	43
HELYI ÉRTÉK – HUNGARIKUM	
A nemzet helyi értékei. Beszélgetés Miskovics Máriaival, a Tarjáni Német Nemzetiségi Önkormányzat vezetőjével	48
Képes beszámoló egy 2014-es Tájházak Napijáról – Felpéciek Garamszentgyörgyön	56
100 éves a Népfőiskola – Bajai Értékmustra és Vásár	59
Drávaszög – Szlavónia Kollégium	63
Örökszekerek nyomában 2.	66
BUDAPESTI MŰVELŐDÉS	
Az értékeknek tovább kell élni! Beszélgetés Joós Tamás igazgatóval – Kőrösi Csoma Sándor Kőbányai Kulturális Központ	72
ARCKÉPEK	
István Anna	77
Megállni a hitben. Nádasdy Lajos temetésén elmondott igehirdetés	81
Gazda József, a Magyar Örökség életetője	84
KITEKINTŐ	
Hajnal Józsefné: Karácsonyjéj 1951	86
SZÍN SZÓKINCSTÁR	
B. Gelencsér Katalin: Idő, időszak, időszámítás, idős...	87
KULTURÁLIS ÚTVONALAK	
Interjú Orbán Róberttel a Szent Márton útvonalról	89
NEMZETKÖZI KITEKINTÉS	
Törökországi útinapló	94
Visite d'étude à Bursa, 11-14 novembre 2014	98
MIKROSKÓP	
Takács Géza: „Látjátok feleim”	99

SZÍN – Közösségi Művelődés • Országos közművelődési folyóirat • Megjelenik kéthavonta • Főszerkesztő: ZÁVOGYÁN MAGDOLNA • FELELŐS SZERKESZTŐ: MÁTYUS ALIZ • SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: ANGYAL LÁSZLÓ, CZINK JUDIT, DOMBI ILDIKÓ, IMRE KÁROLY, KOPASZ KÁROLYNÉ. • A LAP KÉSZÍTÉSÉBEN RÉSZT VETT: BARNA ORSOLYA, HARGITAI MÁRIA, HEGEDŰS KATALIN, SZABÓ JUDIT NIKOLETTA. • A SZERKESZTŐSÉG CÍME: 1011 BUDAPEST, CORVIN TÉR 8. POSTACÍM: 1251 BUDAPEST, PF. 101. TELEFON: 225-60-05. E-MAIL: MATYUS.ALIZ@GMAIL.COM • A FOLYÓIRAT INTERNETES ELÉRÉSI CÍME: HTTP://WWW.NMI.HU/HU/SZIN; FORRÁS: EPA.DSZK.HU • A LAP MEGRENDELHETŐ A SZIN@NMI.HU CÍMEN • KIADJA A NEMZETI MŰVELŐDÉSI INTÉZET • FELELŐS KIADÓ: ZÁVOGYÁN MAGDOLNA • CÍMLAPPOTÓ: FELVONULÓ NÉMET GYEREKTÁNCSCSOPORT A BAJAI ÉRTÉKMUSTRÁN. KÉSZÍTETTE: KOPRIVANACZ KRISTÓF – SNASSZ MÉDIA • A LAPOT TERVEZTE: SÜLE MIHÁLY • NYOMDA: ALFÖLDI NYOMDA ZRT. • ISSN 1416-6925

MOZAIK – SZAKMAI HÍREK

Makovecz Imre konferencia Budapest

Makovecz Imre munkásságát értékelő konferenciát rendezett a Kós Károly Egyesülés 2014. szeptember 18-án a Pesti Vigadóban. Hoppál Péter, az Emberi Erőforrások Minisztériuma kultúráért felelős államtitkára köszöntőjében kiemelte: organikus építészetével Makovecz Imre „ebbe az embertelen, fém-beton-vas uralta, mindent eldobható világba az isteni rendet, az emberközeli világot hozta számunkra közelebb”.

Nagy András László (1946-2014)

2014. október 25-én, életének 69. évében meghalt Nagy András László rendező, a Magyar Szín-Játékos Szövetség alelnöke, a magyar amatőr színházak ügyének nagy hatású támogatója. Nagy András László fő motorja volt a Kárpát-medencében magyarul játszó határon átnyúló összefogásának.

A Magyar Teátrumi Társaság közgyűlése Kecskeméten

Hét új jelentkezőt választott tagjai közé egyhangú szavazással november 17-i kecskeméti közgyűlésén a Magyar Teátrumi Társaság: társasági tag lett a 90 decibel Project, a Honvéd Táncegyüttes, a Magyar Népmese Színház, a Váci Dunakanyar Színház, az Újszínház, a Zenthe Ferenc Színház és a Kaposvári Csiky Gergely Színház. A közgyűlésen meghívott előadóként részt vett Závogyán Magdolna, a Nemzeti Művelődési Intézet főigazgatója, aki a közösségi színjátékos körök megújítására vonatkozó tervekről tájékoztatta a közgyűlést résztvevőit.

Nemzetközi konferencia az Európai Kulturális Útvonalakról

Az Emberi Erőforrások Minisztériuma Kultúráért Felelős Államtitkársága a Nemzeti Művelődési Intézettel és a Sárospataki Közszolgáltatási Nonprofit Kft. közreműködésével kétnapos nemzetközi konferenciára hívta szeptember 16-17. között a kultúra és a turizmus képviselőit a kulturális örökségekben gazdag Bodrog-parti városba, Sárospatakra. A konferenciát, melyen nyolcvan hazai és külföldi szakember vett részt, Penelope Denu, a Kulturális Útvonalak Európai Intézetének igazgatója is megtisztelte részvételével.

Megalakult a Kulturális Alapellátás Kerekasztala

Szeptember 30-án, Budapesten Dr. Hoppál Péter kulturális államtitkár elnöklétével megalakult a Kulturális Alapellátás Kerekasztala, melyben húsz szervezet képviselői dolgoznak ki cselekvési tervet a célból, hogy a minőségi kultúra minél szélesebb rétegeket érjen el Magyarországon. Az első ülést Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere nyitotta meg.

Salamon Hugó népművelő kollégánk lett Tatabánya Díszpolgára 2014-ben

Szent Borbála, a bányászok védőszentjének napján, december 4-én a Jászai Mari Színház, Népházban adták át Tatabánya Megyei Jogú Város Önkormányzatának legmagasabb kitüntetéseit, a Szabó Ignác díjat, az Ezüst Turul Díjat és a Tatabánya Díszpolgára címet.

A REND SZABADSÁGA – GONDOLATOK A 2015. ESZTENDŐ ELÉ

A folyamatos innováció a Nemzeti Művelődési Intézet talán legfőbb jellemzője. Intézetünk munkája bővelkedik a társadalmi és gazdasági változásokra kidolgozott mintaértékű megoldásokban, az újabb és újabb kihívások kezelési alternatíváinak kidolgozásában. A stratégiai célok és feladatok mentén alapvető értékeinkhez igazodva időről-időre meghatározzuk helyzetünket, szakmai prioritásainkat, ezt követően rövid és középtávú feladatainkat.

Ahhoz, hogy fel tudjuk mérni helyzetünket, ismernünk kell gyökereinket, identitásunk forrásait. A reformkor népművelési mozgalmaként éppúgy táplálói ennek az önazonosság-tudatnak, mint az egykori olvasóköri mozgalmak, vagy a népi írók helyi értékekre alapozó társadalomfejlesztési programjai. A szabadművelődés dinamikája, a szakmai és politikai pluralizmus meghatározó örökségünk, miként az ezerkilencszázhetvenes-nyolcvanas évek reformmozgalmaként is: a közösségfejlesztés hazai megindulásától kezdve a „Nyitott ház” néven híressé vált és a művelődési házaknak új lehetőséget kínáló kezdeményezés, majd a civil közösségi házak, faluházak településfejlesztési törekvései.

Fontos feladatokat teljesítettünk már – rögzíthetjük a 2015-ös év tervezésekor.

Amikor 2012 nyarán megkaptam a megbízást az akkori Magyar Művelődési Intézet átszervezésére, kollégáimmal meghatároztuk azokat a fő feladatokat, amelyek nem csupán a hagyományos értelemben vett kulturális szakmai területhez kapcsolódnak, áttételesen, hatásukban mégis érintik, sőt szolgálják a Nemzeti Művelődési Intézet működésének kiteljesedését, szélesebb körben akár a közművelődési feladatellátás fejlődését is.

2012-ben sikerült konszolidálni a több mint 100 millió forintos hiánnyal átvett Intézetet. Az átszervezés kezdetén közel 1.2 milliárd forintos további támogatást szavazott meg az Országgyűlés a 2013-as költségvetésben a megyei közművelődési feladatellátás intézeti integrálásához és működtetéséhez. A közpénz hatékony és átlátható felhasználására tekintettel a feladatfinanszírozás rendszerében olyan feltételeket biztosítunk a megyei szakmai munkához, amilyenre a korábbi évtizedekben nem volt példa. Munkánkat a szakterületet integráló szakmai koncepció alapján az értékes hagyományok vállalásával, programjainkba a folyamatos megújulás lehetőségeit is beépítve végezzük. Elkészültek a Nemzeti Művelődési Intézet működését szabályozó alapküldetvények és szabályzatok. Nagy programjaink közül sikeresen működik az Európai Unió által támogatott két éves projekt, melynek célja a többfunkciós közművelődési tevékenységeket megvalósító intézmények módszertani segítése. Új törekvéseink közül a legközismertebb mégis a Kulturális közfoglalkoztatási program, amely keretében már a második fél éves ciklus foglalkoztatását irányítjuk és végezzük. A Kulturális közfoglalkoztatási programnak külön lapszámot szenteltünk, számos film, interjú, beszámoló és értékelés támasztja alá az eredményeket, sikere-

ket. Mindez igazolja szándékunk hitelességét, azt, hogy a közösségi művelődés közhasznúságával képes a társadalom szélesebb rétegei és programjai számára eredményesen közreműködni.

A Nemzeti Művelődési Intézet új identitásának, szakmai elkötelezettségének meghatározására és átfogó kommunikálására irányul majd a 2015-ös évben az V. Stratégiai Konferenciánk. Ez az identitás már egy letisztult és megfogalmazott értékrendszer alapján áll, a hagyományok és vállalt kötelezettségek sokszínűségét tükrözi, számos konkrét program mellett a szimbolikus gesztusok, elismerések, kitüntetések sokféleségében teljesebbé válik. A stratégiai tervezés eredményeként a Művelődési Intézet szervezetében helyet kapó országos szakmai központok számát bővítjük, merőben új lehetőségeket adva így a szakfeladatokat végzők számára az országos és helyi együttműködésben.

Megkezdjük a Nemzeti Művelődési Intézet belső minősítő, teljesítményértékelő rendszerének a kidolgozását, amelynek 2015-ben készítjük el az alapidokumentumait, majd első tesztelését is elvégezzük. Szándékunk szerint ezzel a munkával hozzájárulunk ahhoz a célhoz, amelynek eredményeként a dolgozók munkája jól áttekinthető, objektívan mérhető és értékelhető lesz. Ezzel lehetővé tesszük a tervezés-minősítés objektivitását, feladataink közhasznúságának tényszerű alátámasztását. E program részeként minden elemében megújítjuk, éves szinten áttekinthetővé tesszük a Művelődési Intézet munkavállalói számára kidolgozott képzési-továbbképzési rendszert.

A megyei feladatellátásban új tartalmakat és szervezeti lépéseket vezetünk be annak érdekében, hogy a Nemzeti Művelődési Intézet szerepe még hatékonyabb legyen a Kormány által célul kitűzött kulturális alapellátás megszervezésében.

További tervezési prioritás a stratégiai partnerekkel való együttműködés élővé tétele mellett a Művelődési Intézet nemzetközi kapcsolatainak stratégiai keretbe történő elhelyezése, szervezése. Az erre vonatkozó tervezési dokumentum is a kidolgozás szakaszában van.

A közösségi művelődés múltja és jövője közötti kapcsolat megerősítése érdekében szeretnénk használható tanulságokkal szolgálni. Ennek érdekében a 2012–2014-es időszak jellemző folyamatainak, dokumentumainak, törekvéseinek, programjainak, a Nemzeti Művelődési Intézet két és fél éves szakmai munkájának összefoglalásával könyvet kívánunk kiadni.

Míndezek után feltehetjük a kérdést, hogy vajon van-e még további, stratégiai értelemben is mintakövetésre érdemes szakmai innováció a tarsolyunkban? Nagyon bízom abban, hogy nem is kevés. Fő célunk mégis a stabilitás: a Művelődési Intézet új törekvéseinek a megszilárdítása, ezek folyamatos bővítése, munkánk országos és nemzetközi ismertségének a növelése.

*Závogyán Magdolna
főigazgató*

„Látni és láttatni”

Stratégiai együttműködési megállapodást kötött a Nemzeti Művelődési Intézet a Debreceni Egyetemmel – a júniusban elfogadott megállapodást a XIV. Országos Neveléstudományi Konferencia ünnepélyes nyitó rendezvényén, november 6-án írta alá a Nemzeti Művelődési Intézet főigazgatója Závogyán Magdolna, valamint a Debreceni Egyetem képviseletében Bartha Elek professzor, oktatási rektorhelyettes.

Az együttműködés tartalmát dr. Juhász Erika tanszékvezető, főiskolai docens, a tanácskozás rendezőbizottságának társelnöke ismertette a konferencia résztvevőivel. Mint mondta, a megállapodás jelentősége elsősorban abban áll, hogy míg az egyetem a szakemberképzésben a tudományos vonalat, addig a Nemzeti Művelődési Intézet a szakmaiságot erősíti a jövőben. A képzés folyamatos megújítá-

sa mellett a stratégiai megállapodás keretében közös rendezvények szervezésére és tudományos kiadványok megjelentetésére is lehetőség nyílik.

Závogyán Magdolna főigazgató asszony a megállapodásról szólva kiemelte: nem lehet a közművelődési területnek bezárkóznia, hanem látnia és láttatnia kell azt is, ami a környező világban és a gazdaságban zajlik. Ennek megfelelően a Nemzeti Művelődési Intézet két évvel ezelőtt kezdeményezett egy strukturális és szakmai átalakulást, amelynek keretében több együttműködési megállapodás is született már. Az intézmény stratégiai partnereinek sorában a kulturális szakemberképzés országosan meghatározó központjaként a Debreceni Egyetem az első felsőoktatási intézmény.

Malom és csipke: nemesahanyi értékek

Beszélgetés Nemesahanyi polgármesterével, Kiss Attilával Csizmadia Elemér a nemesahanyi malomról

Mátyus Aliz: *Nemesahanyban járva azt hallottam a falunapjukat követően, hogy itt egy egészen különleges csipkét készítenek, méghozzá varrott csipkét. Tudok a tájházukról is, és még azt mondják, hogy ez egy jól fejlődő falu, és ezt mindenki a polgármesteréhez köti.*

Kiss Attila: Ezt jól esik hallani, köszönöm.

M. A.: *Elmondaná, polgármesterként miket sikerült megvalósítania, és hogy miket tervez a jövőben?*

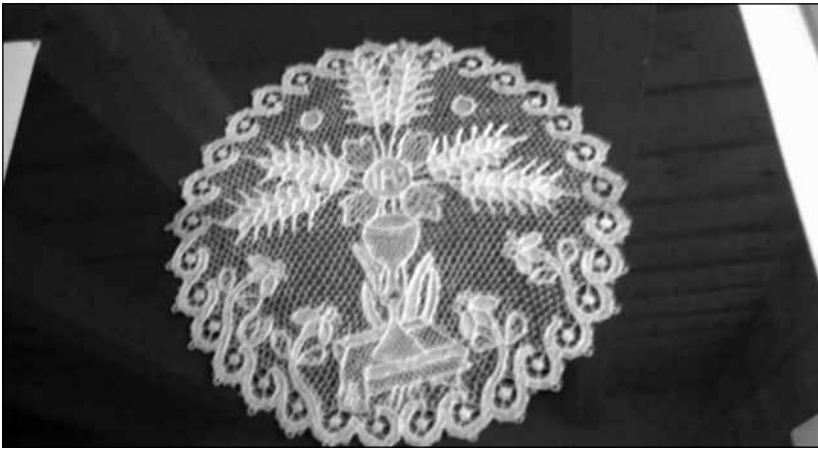
K. A.: Hát tervek bőven vannak. De mindig kell, hogy alkalmazkodjunk az adott lehetőségekhez. Nemesahany egy picike kis falu, 430 fős. Nem a legkisebb, de azért mégis a kicsik közé tartozik. A Sümeg kistérségben található, Ajka és Sümeg között nagyjából félúton. Régen azt mondták, vagy hát úgy is mondhatnánk, hogy a vízimalmok meg a nemesahanyi csipke hazája. Annak idején a falun keresztül folyt a Kígyós patak, amit a '70-es években eltereltek ugyan – egy kilométerrel arrébb vitték a falutól – de az arra épülő vízimalmokból még a mai napig is megtalálható kettő. A nemesahanyi csipke, a másik, amire nagyon büszkék vagyunk, Tóth Mária nevéhez kötődő. Ez egy igazán értékes, varrott csipke, a halasi csipkéhez mérhetően finom. Mondjuk

még annál finomabb is, értékesebb is, csak ugye a halasi csipke híresebb és többen művelik. Tóth Mária, egy kovácsnak a lánya, aki nem tanulta ezt a mesterséget, hanem a véréből fakadóan alakította ki, a tehetségéből fakadóan sikerült ezt így kifejlesztenie, de olyan szintre, hogy például Párizsban egy világkiállításon különdíjat is kapott 1937-ben. Ugyanakkor, amikor a halasi csipke első helyet kapott. Ezért mondom, hogy a halasit jobban ismerik, de igazából a mi esetünkben is egy nagyon különleges és értékes csipkéről van szó. És, hála istennek egy hölgy, Devecseri Gáborné csipkeutató, rátalált erre a nemesahanyi csipkére. Felkutatta az eredeti csipké nagy részét, illetve kezdte visszahozni a faluba élőként. Táborokat szervezünk, évente egy egyhetes tábor, vagy hát most már, hogy ekkora az igény, lehet, hogy akár nyaranta majd többet is. Az ország minden részéről jöttek, még a Nyírségből is, hölgyek – fiatalok, idősek egyaránt –, akik ezt szeretik csinálni és szívesen megtanulnák. A mai napig is vannak olyanok, akik még találkoztak Tóth Máriával. Illetve az első csipketábor alatt megtanulták, és a készítést nagyon komoly színvonalra emelték. A csipkéink nagy részét éppen most vitték el kiállításra, Sümegre, a Püs-

pöki palotába. A most zajló program, a „Szeretlek, Magyarország!” keretében a térség értékeit kiállították, a mi csipkéink nagy része is ott van, és egy hónapig ott is lesz.

A falunap alkalmával adtuk át a tájházunkat. A Nemesahányért Egyesület – és ebbe beletartozik a Csipkések Baráti Köre is –, ami a falu fejlesztésével foglalkozik, sikeresen vett részt egy LEADER pályázaton, és így 100 %-os támogatottsággal egy régi, pusztulásnak ítélt, de nagyon szép formájú épületet sikerült helyreállítani, ez lett a Nemesahanyi Tájház. Kineveztük a nemesahanyi csipke otthonának, kiállításokon mutatjuk be

a csipkénket, illetve a csipke-táborok is ide szerveződnek a továbbiakban. Gyűjtöttünk kiállítani Nemeshany régi történetéből fényképeket, az idősektől bútorokat, eszközöket kaptunk, egyes kis parasztház lett belőle, büszkék vagyunk rá.

M. A.: *Elhiszem. Szép lett és az útról is nagyon jól mutat.*

K. A.: És egy idő után majd a nemeshanyi csipkéhez köthető lesz, mint Nemeshanyi Tájház. A csipkék mellett kiállításon láthatók a díjak, a különböző magyar díj is, amiket országos szövetségektől kapott Tóth Mária. Több megkeresése volt, van egy egészen különleges csipke is, az például szocreál, ami persze nem jellemző a csipkékre, de annak idején, amikor Hruscsov Magyarországra látogatott, Tóth Máriát kérték meg, hogy egy kis csipkét készítsen neki, és abban még sarló, kalapács is van.

M. A.: *Elmondaná, hogy amióta polgármester, mik voltak azok a dolgok, amiket sikerült elérnie, és hogy milyen módon?*

K. A.: Ez a második ciklusom, jövőre lesz nyolc éve, hogy polgármester vagyok.* Ennyi idő már elegendő ahhoz, hogy látszódnak a munkánk eredményei. Az elején, amikor elindultam, nem voltak társadalmi szervezetek, nem voltak egyesületek. Azóta alakult három is a faluban, és tevékenyen működnek. Rengeteget pályázunk. Önkormányzat, egyesület, nézzük a pályázatokat, és ki hol tud, ott pályázik. Mindenre megpróbálunk lecsapni, ami csak Nemeshanyhoz köthető, illetve amelyik pályázatot a falunkra alkalmazni tudjuk. Ha

most a civil szervezeteket tekintjük, a vízi malom mellett egy nagyon szép ifjúsági szálláshely kialakítása sikerült. A másik, a Tonus Peregrinus Hagymányórzó Egyesület, egy pajtaszínházat valósított meg, aminek éppen most hétvégén volt a tényleges felavatása, mert egy igazi parasztlakodalmat akartak, itt, vidéken, egy budapesti úr, meg egy ajkai hölgy, és miniket találtak meg. Nagyon örültünk neki, mert a környéket végigjárták és úgy gondolták, hogy ez a hely a legalkalmasabb. Százhatvanan voltak. Sütött a nap. Pénteken még esett, meg vasárnap is zuhogott, de megígértem nekik még hónapokkal előtte, hogy jó idő lesz, úgyhogy... Jó polgármester elintézi ezt is. De a viccet félretéve, szerencsénk volt. És nagyon jól is érezték magukat! 160 fő egy ilyen kis faluban, ennyi ember jelentősen megemeli a létszámot azokra a napokra. Mert kétnapos lagzira sikerült, akiknek nem jutott szálláshely a faluban, azok vasárnapra visszajöttek. 100 ember szállt meg a faluban. Az bevételi forrást jelentett. Amellett, hogy már az előkészítő munkálatok is a helybéli lakosoknak munkát adtak. A turizmus, mint bevételi forrás, cél itt Nemeshanyban. Nagyon szép kirándulóhelyeink vannak, próbáljuk ezeket kihasználni. Sümeg hozzánk 15 km, az nem távolság. De, ha csak itt, a természeti értékeinket nézzük, Nemeshany határában van a Sáros puszta, egy hat halastavas természetvédelmi terület két vadászházzal. Ott is megszálltak egy páran. Az erdőn keresztül 4-5 km nekünk a Somló, ahova akár biciklitúrát, lovas túrát, lovas kocsis uta-

kat szervezhetünk. Kiváló kirándulási lehetőség. Ahogy bemegyünk az erdőbe, mesés a táj, és ahogy kiérünk, egyből ott van a Somló. Nagyon-nagyon szép. Négy-öt kilométer, körbe meg, majdnem 20-30 km is megvan. Nagyon jók a vadászterületek, a vadászok is nagyon szeretik a környéket. Vendégházat is kialakítottunk egyet, illetve ott a másik a malomnál. Próbálunk az idegenforgalomra, a turizmusra rástartolni. Önmagában, ha vannak vendégházak, az még nem elég. Programok kellene hozzá. Számolhatunk esetleg a vallási turizmussal is, a sümegi zárandokútvonalba beleeshetünk. Az Ajka, Magyarpolány felől induló szakaszba beleesünk. És rendszeresen meg is állnak itt Nemeshanyban. A csipkével kapcsolatos turizmust is próbáljuk még fejleszteni. A LEADER csoportunk hál' isten nagyon jó, a sümegi LEADER csoportba tartozunk, ami egészen nagy, innen, Sümeg határától egészen Csopakig elnyúlik, tehát egy nagy területet foglal magába, de nagyon aktívak, és ezért is sokat köszönhetünk – az eredményes pályázatainkat tekintve – nekik. Minden évben mi is megyünk a...völgy LEADER központba, ahol a települések megmutathatják az értékeiket. Mi is! Hétvégenként a hölgyek kiülnek, és ott varrják a csipkét. Mutatják is, hogyan csinálják. Valamelyik évben én is voltam ott egy hétvégét, láttam, hogy nagy érdeklődésre számít ez a dolog mindig. Nem egyszerű a történet, itt, vidéken, kicsit fanatikusnak kell lenni, megszállottnak, hogy valahogy előrelépjén az ember. A vidék megtartó erejét a munkahely hiánya nagymértékben csökkenti. Az itt élő embereknek újra meg kell találniuk a számításukat. Itt régen, Ajka vonzásában bányák működtek, azóta a lakosság nagy része, bizony a 40-50 év alatt, elszivárgott. Ajka most is a legnagyobb munkáltatója az itteni lakosoknak. Ajka, Devecser, Sümeg, a városok, de főleg Ajka. Elég nagy munkanélküliséggel bírunk, amire keressük a kiutakat, hogy mit is lehetne. Csináltunk egy szociális szövetkezetet is, nem önkormányzati vonalon, hanem magánemberként, pályáztunk napelemekre. Ha ez az energia ren-

* A beszélgetés 2013 őszén készült.

delkezésre áll, egy üzemsort próbálunk létesíteni. Az áramszükségletét, energia-hatékonyan, a napelemek biztosítják majd.

M. A.: *Szociális területen történt még valami a polgármestersége idején?*

K. A.: Amikor polgármester lettem, itt nem volt még kialakítva a házi segítségnyújtás, illetve a falugondnoki szolgálat. Láttam, előregedő falu Nemesahány is, és egyre inkább szükségük van az időseknek ezekre a szolgáltatásokra. Sikertelenül ezzel kapcsolatosan falubuszt is beszereztünk. És annyira hozzászórtak az emberek, ha most hirtelen meg kellene szüntetni, vagy állami támogatás hiányában megszűnne ez a dolog, akkor nagyon nagy űrt hagyna maga után. Énszerintem ez egy fő mozzanat volt annak idején a programom megvalósításában. A házi segítségnyújtónak nagyon jó, nagyon ismeri a falut, meg nagyon szorgalmas és megbízható. Ő a Nemesahányi Egyesületnek is az elnöke. Megtaláltam az embereket, akik jók, akár a házi segítségnyújtásban, akár falugondnoknak. Hál' istennek a képviselők sem hátráltak, segítenek inkább. Az én tempómat azért meg kellett szokniuk. De egy-két év alatt, úgy gondolom, hogy összecsiszolódtunk, és most már nem mondhatom azt, hogy valamivel is gátolnának. Megértik, hogy én mit szeretnék, és együtt tudunk működni teljes mértékben. Nagyon fontos volt, hogy jó legyen az együttműködés, mert egy ember nem tudná ezt a munkát csinálni. Itt mindenkinek megvan a fel-

adata. És a nyolc év – vagy egyelőre hét –, elegendő volt ahhoz, hogy kialakuljanak a rendek, hogy kinek mi a dolga. Az jó, hogy sok mindenkire számíthatok. A Nemesahányi Egyesület tagjai nagyon aktívak. És most, hogy hál' isten nyertünk egy egészségmegőrző programra, ami nem is igazán profilja az egyesületnek, de mivel lehetőségként benne volt az alapszabályunkban ez a tevékenységi kör, megpróbáltuk, sikerült és most kezdjük el megvalósítani – ez lesz egy fél éves program. Eszközállományul is gyarapodunk, a tájházban jól tudjuk majd használni a fénymásológépet és a projektort az előadások megtartásához. Pingpong-asztallal, sporteszközökkel, kapuhálóval – több mindennel gazdagodunk. Olyan sportrendezvényeket kell megvalósítanunk, ami 50-100 főt mozgat meg. Tehát muszáj rászerveznünk. A falunapon kívül általában minden évben van nálunk egy sportnap. Ez egy tavasz-nyár megnyitó, tavasz végén, nyár elején, mikor hogy sikerül. Nagyon-nagyon jó hangulatban zajlik. Ilyenkor a fiataloktól, az egészen kicsiktől az idősekig mindenki ott van. Egy kis főzés is, illetve este még bál is szokott lenni. A sportpályán. Összeverődik a csapat. Amikor az ötven éves játszik a tíz évessel, focizik, és általában a 10 éves győz! Kellemetlen! Rettenetes izomlázak árán én is szoktam focizni, évente egyszer, ilyenkor. De nagyon jó szokott lenni.

M. A.: *Láttam, szép játszótérük is van.*

K. A.: A házi segítségnyújtás kiépítése után játszótérre pályáztunk. Ami volt, egy kisebb játszótér, az idők hosszú során elhasználódott. És a követelmények is átalakultak, EU-konformnak kell lennie egy játszótérnek. Pályázati lehetőséggel az önkormányzatnak sikerült ezt megvalósítani. A nagy beruházásokat tekintve, a csatorna beruházás volt még, ami tavaly zárult le zökkenőmentesen, most teljesen közművel ellátott a falu. Egy nagy szívfájdalmunk van, hogy még járdára nem tudtunk pályázni, és sajnos az önerő kevés hozzá, hogy megvalósítsuk. Van járdánk, csak fel kellene újítanunk. Talán körvonalázódik, hogyan lehet megvalósítani, honnan lesz rá forrás, de ez már majd csak a következő ciklusban. Ha nem én, akkor remélem, a másik, aki utánam következik majd, sikerül, hogy megvalósítsa.

M. A.: *A falubeli gyerekek hogyan közlekednek a más falusi intézményeikbe?*

K. I.: Falubusszal, visszük a gyerekeket iskolába, sajnos a gyereklétszám tavaly lecsökkent annyira, hogy az önálló óvodánkat össze kellett vonni a szomszéd, káptalanfai óvodával, őket is szállítjuk. A körjegyzőségünk korábban káptalanfai központtal volt, de mert nem voltunk meg kétezren, a hivatalt is össze kellett vonni, és most Sümeggel vagyunk öten körjegyzőségben. Ez egy érdekes felállás, nekünk még szoknunk kell. Ugye, Sümeg egy nagyobb város, mi meg kicsik vagyunk, teljesen más problémákkal. De próbálunk megfelelni ennek a szituációnak is. Az előnyeiket is megkeresni és kihasználni, nem csak a hátrányait nézni. Sümeg nagy idegenforgalommal bír, illetve nagyobb rálátása van bizonyos dolgokra, ebből adódhatnak előnyei.

Mi, a családommal nyolc éve költöztünk Nemesahányba. A választások előtt egy évvel. Visszajöttünk Ajkáról. Megvolt a három gyermekünk, és hogy mi mindenképpen falura szeretnénk menni. És egy olyan faluba, ahol ismerjük is az embereket. Mivel édesanyám, illetve nagyszüleim innen származnak, tulajdonképpen haza költöztünk.

M. A.: *És a zenekaruk? Hogy-hogy még nem beszéltünk róla?*

K. A.: Volt nekünk egy zenekarunk..., illetve van. A zenekari egyesülettel pályáztunk a Pajtaszínházra.

Az újonnan átadott tájház

A fenntartására. A zenénk? Az világzene. Van benne egy kis népzene, egy kis egyházi zene, egy kis dzsessz, egy kis ilyen-olyan. Én vonósokon játszom, cselló, nagybőgő, gitár, ütőgordon, húros hangszereken. A feleségem is hegedűn tanult. Veszprém megyeinek mondanám a zenekart, mert a tagjai veszprémiek, alsóőrsiak, márkóiak, vagyunk hatan. Színes kis csapat. A legközelebbi fellépésünk Kolontáron lesz, a vörös iszappal kapcsolatos megemlékezésen. Ünnepegy lesz a templomban, tartunk egy kis koncertet.

M. A.: *És honnan származik a zenélés?*

K. A.: Gyerekkoromban én Ajkán laktam, tíz évig jártam zeneiskolába, csellózni tanultam. Az egyetemen – agráregyetemre jártam Keszthelyen – nagybőgőzni tanultam egy-két évig. Aztán népzenekarban játszottam évekig, a Cimbiék mellett egy időben. Utána többféle stílust kipróbáltunk. Az egyetemről maradt meg a zenekar. A feleségem is Keszthelyre járt. Az egyik szobatársam volt a veszprémi zenész társ, ő harmonikázik, billentyűs volt. Egy mag kialakult, a többiek hozzákapcsolódtak ismeretségi körből. Mindegyikünk amatőr zenész. Van köztünk egy énektanárnő, Veszprém-ben, a Kodolányiban tanít éneket, ő, aki zenével foglalkozik, a többiek mind amatőrök vagyunk. A Művészetek Völgyében, a Somló Hangja Fesztiválon, a Kiscsöszzi Pajtafesztiválon, ilyen Cimbiéhez köthető alkalmakon általában fel szoktunk lépni. Illetve egyéb fellépéseken is, mint most például legközelebb Kolontáron.

M. A.: *Polgármester úr is úgy látja, hogy itt van Nemeshanyban egy vízimalom, és ott van a malomban Csiz-*

madia Elemér, aki egészen különös adottságokkal rendelkezik?

K. A.: *Így van!*

M. A.: *Úgy képes a malom bemutatására, hogy nekem ahány ismerősöm itt járt, az mind kérdezi, azóta is, hogy mi van Elemérrel, és mi van a malommal. Mert neki, mintha mestersége lenne, ahogy a munkafolyamatot, a malomhoz kötődő kultúrát megmutatja.*

K. A.: *Ő különleges ember. Én legalább huszonöt-ször végighallgattam a malom történetét már, de mindig élvezettel, a habitusából adódóan olyan lendülettel tud mesélni. Őneki a gyerekkorát ez átszötte, az emlékeiből táplálkozva mesél a malomról. Régi, családi történeteket mesél el, és ez mindenkit magával ragad. Visszajárna hozzá a malomlátogatók rendszeresen. De még egy kis mesekönyvet is írtak a nemeshanyi vízimalomról. Neki köszönhetően. Baranyai Józsi bácsi van még a faluban, ilyen különleges ember, őt egy költőnek mondanám. Október vége felé szoktuk megtartani a nyugdíjas napot, ilyenkor nyugdíjasaink eljönnek, és hát, nagyon jól érzi magát mindenki, én is, mert, ahogy ők mulatnak, az nem megszokott. Az, az a régi mulatság. Nagyon kulturáltan, nagyon jókedvűen tudnak mulatni. És ilyenkor előke-rülnek a versek. Baranyai Józsi bácsi rengeteg verset írt, alkalom lévén előadja őket szívesen. És rengeteg nótát is tud. Egy évben egyszer sikerül ez, egy nyugdíjas nap keretében. Próbáltuk, hogy rendszeresebben összehozni őket, de már idősebbek, nehezen mozdulnak ki. Meg itt azért a kertek-el vannak az öregeink. Azért egy évben egy napra szívesen eljönnek.*

M. A.: *Köszönöm a beszélgetést. Még elmegyek a malomba, meghallgatom Csizmadia Elemért.*

Csizmadia Elemér a nemeshanyi malomról

Csizmadia Elemér: Tetszik tudni, azért van Nemeshanyban ez a kis vízimalom, mert a nagyszüleim molnárok voltak. Ők építették ezt a kis malmot 1907-ben, és 1952-ig édesapa volt a molnár. Én akkor már 9 éves voltam, és nagyon sok mindenre emlékszem. Sajnos az 1950-es években voltak az államosítások. Úgy volt, hogy minden szorgalmas, jómódú ember kulák volt. Édesapa is kulák volt, és ezt a malmot elvették tőlünk. Úgyhogy '52-től mint malom már nem szerepelt. De közben olyan szerencsések voltunk – ezt mondhatjuk –, a malom és a lakás egybe épült, közben csak a malmot államosították, a lakást továbbra is meghagyták. Mi a malomba jóformán 20 éven keresztül be nem mehettünk. Idegenek nyitották, idegenek zárták. Amikor a téesz megalakult, a téesz használta, mint gabonaraktárt, gabonátárolót. Közben ugye a malomból mindent kiszorítottak, kiszórtak magyarul mondva, mert ugye kellett a hely a gabonának. Arra emlékszem, amikor szegény édesapával álltunk a konyhaajtóban, és dobálták a berendezést. Olyan emberek bontottak, törtek, akik előtte ide jöttek édesapámhoz – édesapámat úgy hívták, hogy Bálint bácsi –, Bálint bácsi, segítsen ki pár forinttal, vagy pár kiló liszttel. És azok az emberek bontottak, törtek. És azt mondta édesapa, látod fiam, milyenek az emberek. Azért annyiban aztán megint szerencsések voltunk, hogy mivel a téesz szépen gyarapodott, saját raktárunk lett. És így a malomból elmentek. Itt hagytak maguk után egy üres romépületet. Egyszer aztán a család, a fiam és a feleségem elhátározta, azzal, hogy ki tudja, mennyi idő van hátra az életünkből, itt a falu közepén ne egy romépületet nézzen az ember, hanem újítsuk fel. 2002-ben volt a Széchenyi-terv, pályáztunk, a pályázatunk sikerült, azt mondhatom, hála isten. És akkor olyan szerencsénk volt, hogy Herenden találtunk egy régi kis malmot, és annak

Nemeshanyi zenészek – múlt század. A cimbalmos a falu polgármestere nagypapjának testvére. A képen látható nagybőgő a Tájházban látható, kiállítva.

a berendezését megvettük. És azt a berendezést, egy az egyben, ebbe a kis malomba beépítettük. Most, ez a malom ez jelenleg olyan, hogy itt minden berendezés megtalálható. Így végig lehet nézni a malomnak a működését, hogy egyik kerék a másiknak hogyan adja át a meghajtást. Ugye itt még fa fogak vannak, ami a mai világban, a fitaloknak nagy szó. El se tudják képzelni, hogy az a fa fog hogyan adja át az erőt, tetszik tudni. És közben végig lehet nézni, hogy a behozott gabona mi mindenben megy keresztül, míg odakerül a szekerre, mint késztermék: a liszt. A Kígyós-patak akkoriban bővizű volt, sebes folyású, itt a környékben hajtott 9 malmot. És a 9 malomból csak egyedül ez a kis nemeshanyi vízimalom lett felújítva. Felülcsapott vizeskeréknél felül folyt rá a víz a kanalakra, a víznek a súlya forgatta a kereket. Ugye akkoriban úgy volt, hogy a kerék előtt volt két zsilip: egy keskeny zsilip meg egy széles zsilip. Ugye a keskeny zsilip előtt volt a vizeskerék. Ha azt akarta a molnár, hogy öröljön, a zsilipet felemelte. A zsilipről volt egy rávezető, ami a vizet másfelé nem tudta vezetni, csakis a lapátokra, és a lapátok pedig forgatták a kereket. Na, most, mellette szintén volt egy széles vályú, hogy a víz folyamatosan folyjon, hogy a következő molnárok bármikor tudjanak örölni, ne csak akkor, ha én a vizet elengedem. Tetszik tudni? És akkor, mit szeretnék még erről a kis malomról mondani? Hála a Jóistennek, nagyon sokan kíváncsiak rá, nem csak gyerekek, felnőttek. Ugye egy szerencsénk van, hogy itt lakunk közel Sü-

meghez. Ugye a Sümegi vár az híres országszerte; rengeteg vendég jön Sümegre, és ugye általában érdeklődnek, hogy itt Dunántúlon mit érdemes megnézni. Ugye itt érdemes, mindjárt azt mondják, hogy a nemeshanyi vízimalmot és a Tapolcai-tavasbarlangot. Nyáron nagyon sok látogató van, jönnek az iskolások, osztálykirándulások vannak. Meg ugye a másik az, hogy mi kell a mai gyerekeknek – tetszik tudni? –, az állatok. Csináltunk állatsimogatót, vettem szürke marhát, csacsit, a Matyi szamarat már az országban mindenki ismeri. Vannak kecskék, a gyönyörű szép szürke marhám, most már lassan hét éves – egy szép bika, körülbelül 9 mázsa. Vannak racka juhok, van kuvasz kutyám, volt komondor kutyám. És nagy terület van. Ha csoportosan úgy jönnek, hogy előtte bejelentkeznek, van egy ügyes kis feleségem, az meg kürtöskalácsot süt nekik. Úgyhogy itt mindenki nagyon jól érzi magát, tetszik tudni. Ez a malom országszerte elismert, mert megkapta a Podmaniczky-díjat, ami nagy szó. Abban az évben 17-en

kaptak, és Veszprém megyéből a nemeshanyi vízimalom kapta. Tatán volt a szép ünnepély, Ráday Mihály, a városvédő adta át a fiamnak az oklevelet. Hát, aztán azóta sok a látogató.

Egyszer – tetszik tudni – én nem tudtam, hogy volt itt egy író, a Bartos Erika. És ő neki van egy könyve, a *Zakatóló*, gyerekversekkel és abban van a nemeshanyi vízimalomról egy nagyon szép vers. Jönnek a hídon, minden kisgyerek hozza a könyvet a kezében és mondja, hogy Elemér bácsi – mert ugye bemutatkozok, hogy hogy hívnak –, meg szeretnék nézni a vízimalmot, amit a Bartos Erikának a három gyereke, Anna, Peti, Gerő látott. Tetszik tudni. Ez a könyv nagyon sok vendéget idehozott énnekem. És én, ennek az Erikának nagyon sok köszönettel tartozom. Meg is köszöntem, üzentem neki. És olyan kedves volt, hogy karácsonyra küldött egy lapot, és további jó erőt, egészséget és a malomnak nagyon sok vendéget kívánt.

Bartos Erika: Vízimalom

*Nemeshanyban van egy malom,
Ott jártam egy nyári napon.
Ott jártam és be is mentem,
Csuda finom cipót ettem!*

*Odabenn a régi gépek
Őrzik még a mesterséget.
Ha a molnár búzát öröl,
Liszt pereg a malomkőről.*

*Kint a kertben birka béget,
Simogathatsz kiskecskéket!
Gyere el egy vidám napra
Vízimalmos Nemeshanya!*

KISS JÓZSEF ATTILA (1971) nemeshanyi polgármester Pápán érettségizett, agrármérnöki diplomáját Keszthelyen szerezte a Pannon Agrártudományi Egyetemen, Pénzügyi Számviteli Főiskolát Zalaegerszegen végzett – Pénzügy szak, Vállalkozási szakirány: Szakgázda képzés –, valamint képesítése van még mint Mérlegképes könyvelőnek és Adótanácsadó, adószakértőnek. Nős, házasságában négy gyereke született.

„Elkötelezett vidék és falufejlesztő vagyok. Munkámban előnyömré válik, hogy mind az önkormányzati, mind a vállalkozói, mind a civil szféra oldaláról vannak munkatapasztalataim, ismerem mindegyik oldal nehézségeit, ezáltal talán könnyebben hozok jó döntéseket a falu érdekében.”

CSIZMADIA ELEMÉR Nemeshanyban született 1943-ban. Sümegen érettségizett, vilanyszerelőként dolgozott az ajkai hőerőműben. 1970-ben megnősült, 1986 óta a szülőházában lakik. Két gyereke és öt unokája van.

„kicsi faluban szép környezet, élhető élet és Kovácstalálkozók”

Beszélgetés Bertók Lászlóval, Vése polgármesterével*

is! Ha a látogató Vésére érkezik, nem ilyen szomorú kép fogadja. Tiszta, rendezett, virágos környezettel, felújított épületekkel, rendezett portákkal, kedves emberekkel találkozhat. Köszönhető mindez a település vezetőségének is, annak az elszánt és kitartó munkának, amivel egy élhető települést kívánnak megvalósítani.

Vése múltja

A település neve szláv személynévből keletkezett magyar névadással. Eszerint a falu Árpád-kori birtokosát Vehsének hívták. A személynév először 1211-ben fordul elő a magyar oklevélben, ebben az alakban. A falu nevét az első oklevelekben többféle formában írták. A 18. század közepétől a mai alak használatos. A falu egykori birtokosai, a Wéssey-ek, akik bizonyíthatóan a 15. századtól birtokolják a községet, ugyancsak a 18. századtól írják így a nevüket. A községről az első hiteles adat 1284-ből származik. A királyné, pontosabban a királynéi tárnok birtoka volt, s ekkor adományozta Erzsébet királyné (IV. László anyja) Tamás váci püspöknek és testvéreinek, akiktől a Vésseyek származtatják magukat. A település már a XIII. szá-

zadban lakott hely volt, amit régészeti kutatások is megerősítenek. A török uralom alatt kevesen éltek a faluban. Egy időben maga a falu sem létezett. A 18. században nem csupán a lakosság jelentős mértékű növekedése, hanem ezzel együtt a falu határainak ismételt birtokba vétele is megtörtént. Sok-sok munkával, kínnal-verejtékkel, de nagy lelkesedéssel és hittel épült újjá Vése, amely – méltán érezhette egyenrangúnak magát bármely környékbeli, szerencsésebb faluval.

Az 1960-70-es években indult meg egy folyamat a falu életében: az amúgy is kis lélekszámú településről a fiatalok legjobbjai mentek el, telepedtek le másutt. A gondok és problémák ellenére a falu azért tovább épült és szépült. Ez elsősorban az áldozatkész lakosságnak volt köszönhető. Az 1990-ben bekövetkezett rendszerváltás pedig új távlati fejlődés lehetőségét nyitotta meg.

Vése jelene

A település múltjáról, de főleg jelenéről és jövőjéről Bertók László polgármesterrel beszélgetek. Ismeret-ségünk régre nyúlik vissza, még azok-

Vése Belső-Somogyban, a Marcali Járás területén, a 61-es főút mentén, tölgyerdők környezetében terül el, Kaposvár és Nagykanizsa között félúton. Mint Somogy településeinek 65%-a, Vése is megtalálható a 240/2006-os kormányrendelet mellékletében: mind társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból, mind munkanélküliség tekintetében hátrányos helyzetű. Lakosainak száma alig több mint 750 fő, lakossága fogyó, elöregedő, a munkanélküliség 16%-hoz közelít. És még-

* A beszélgetés 2014 tavaszán készült.

A polgármester munkában

ra az időkre, mikor népművelőként dolgozott a faluban. 1994 óta vezeti a települést.

Beszélgetésünk színhelye nem a polgármesteri hivatal – mivel épp festés van, hanem az IKSZT-programban megújult művelődési ház –, de talán stílusosabb is így.

A község honlapján, a polgármesteri köszöntőben így fogalmaz:

„Mert végül is a múlt és a jelen megismerése, számbavétele arra jó, hogy feltegyük a kérdést: Hogyan tovább? Sikereinkhez kellett és a jövőben is kell a vései emberek hite, bizalma és tevékeny közreműködése is... Sok minden történt, de sok feladat van még előttünk. Mi itt fogunk élni tovább, itt kell boldogulnunk, itt kell elvégeznünk a munkánkat, itt kell értelmes célokat kitűznünk magunk elé, itt kell nevelnünk gyermekeinket, és itt kell gondoskodnunk idős szüleinkről is. Közösen megmutathatjuk, hogy egy kicsi faluban is lehet szép környezetet kialakítani, és élhető életet élni.”

A beszélgetés is e gondolatok körül zajlik. Arról a felelősségről, áldozatos munkáról szól, mellyel egy település vezetése – összefogva a lakossággal – igyekszik kitérés utakat találni a hátrányos helyzetből.

A település Nemesdéddel és Varáslóval együtt a Nagyszakácsi Közös

Önkormányzati Hivatalhoz tartozik. Képviselő testülete 5 fős. Együttes erővel dolgoznak egy élhető település kialakításán, melyben a munkahelyek szerepe elsődleges.

Véséről 30 km-en belül 4 város is elérhető: Marcali, Nagyatád, Csurgó, Nagykanizsa, ugyanakkor a megyeszékhely, Kaposvár is csak 42 kilo-

méterre van. Ez a földrajzi helyzet előnyös bizonyos szempontból, de hátrányos is azért, mert így a település egyik város agglomerációjához sem tartozik – a munkába járást ez nem könnyíti meg. A főközlekedési út mentén való elhelyezkedés a közúti közlekedés szempontjából jó, ugyanakkor a tömegközlekedés csak napközben megfelelő, a hajnali és az esti órákban nem, így a több műszakos munkavégzés nehezen megoldható.

A település legnagyobb munkáltatója az önkormányzat, annak intézményei. Hat főt foglalkoztat óvodájában, művelődési házában, könyvtárában és védőnői szolgálatában. Alacsony lakosságszáma ellenére 8 osztályos iskola működik a faluban, ahol 15 fő pedagógus tanít közel 150 diákot. A gyerekek nem csak Véséről, hanem Nemesdédről és Varáslóról érkeznek ide.

Az alapítványi fenntartásban működő Esthajnal Idősek Otthona 50 idős embert lát el, 10 főnek ad munkát.

Közmunkaprogramban az önkormányzat 15-20 főnek tud munkát biztosítani.

Összességében több mint 50 fő helyben vállal munkát, ugyanennyien

Helyi védettségi kúria

Hangszerkészítés

más településen dolgoznak. A vállalkozók száma meghaladja a 20-at (ők elsősorban a mezőgazdaságban, építőiparban és a szolgáltatás területén működtetnek vállalkozást), az őstermelők száma is 50-hez közelít. A munkanélküliek száma közel 70, többen közülük részt vesznek közmunkaprogramban.

A Nemzeti Művelődési intézet Kulturális Közfoglalkoztatási programjában 2 fő segíti a település közművelődési tevékenységét.

Az önkormányzat költségvetése (mely közel 100 millió forint évente) a kötelező feladatok ellátására, a falu „üzemeltetésére” elegendő. Fejlesztésre, új értékek teremtésére csak a pályázati források adnak lehetőséget. Így újult meg a falu főtere – park, parkoló, díszburkolatos járda, játszótér, a művelődési ház és könyvtár, így alakítottak ki térfelügyelő kamerarendszert a közbiztonság növelése érdekében, és a szennyvíz-csatorna-hálózatot is így tudták kialakítani.

A vései civil élet

Sportegyesületük a kispályás foci, a szabadidős sportok és a természetjárás területén tevékenykedik. A településen helyi szervezete van a Vöröskeresztnek, illetve munka-

közösséget alakítottak az óvodás és általános iskolás gyermekek szülei. Önkéntes Tűzoltó Egyesület is tevékenykedik a faluban, aktív részesei a közösségi programoknak is. Faluszépítő Egyesülete 1990-ben alakult, a környezet- és természetvédelem, hagyományörzés területén működik. 1997-ben kezdődött az az akciójuk, amit jelenleg is folytatnak: a helyi önkormányzattal kötött megállapodás értelmében a községben népszerűsítik, a lakossággal megismertetik a hulladékok szelektív gyűjtésének módszerét, annak előnyeit, s az így szétválogatott hulladékok hasznosításának lehetőségeit. Ennek keretében megszervezték a szelektív hulladékátrolók elhelyezését a faluban. A település utcáiban díszesen faragott, virágtartóval ellátott utcanév táblákat helyeztek el és gondoznak. Kulturális és Hagyományörző Egyesületük lelkes vései asszonyokból alakult 2000-ben. Az egyesület tagjai jelentős szerepet vállalnak a közművelődési programok megvalósításában, a község közösségi életében.

Érték – kulturális érték

Vése 2009-2011 között részt vett abban a TÉKA – Tájérték Kataszter programban, melynek során feltárta és adatbázisba rendezte természeti

és kulturális örökségének elemeit. A kataszterben 20 vései örökségelem szerepel. Köztük található gémeskút, fészület, prэшáz, templom, de park is. Ezek a már feltárt értékek kiindulási alapul szolgálhatnak a települési értéktár bizottság munkájához, mely nemrégiben alakult meg a faluban. Érdemi munkájuk megkezdéséhez Intézetünk segítségét kérték, melynek megvalósítására 2014-ben kerül sor.

A település kulturális élete a polgármester szívügye – legszívesebben talán erről a témáról beszél.

Az egykori iskolából 1958-ban kialakított művelődési házat az IKSZT programban újjátották fel 2011-ben, közel 25 millió forintból. Az infrastrukturális beruházás kapcsán felújításra került az épület, megújultak a helyiségek, a vizes blokk, az eszközpark. 2013-ban a könyvtárral közös intézménnyé vált. 2013-ban sikeresen pályáztak a TÁMOP 3.2.3 programban, így 2014. június végéig 40-nél is több programot valósítanak meg. A közművelődési programok tervezésekor a településen régen jelenlévő hagyományörző tevékenységek újraélesztését is célul tűzték ki. Így került sor először egy népi hangszerkészítő szakkör megvalósítására az idei tanév első felében, majd – részben erre is

Helytörténeti gyűjtemény

Kovácsmúzeum

építve – a második félévben néptánc szakkört szerveznek. A tanultak bemutatása a tanév végén történik meg. Szövő szakkört is indítottak a pályázat keretében – az elkészült darabokat magam is láthattam a beszélgetésünk során. A programok között szerepel még táncház, hagyományörző nap, a civilek számára, az idősek számára szervezett program is. De gondoltak az ifjúságra, az óvodás korosztályra és egy helytörténeti kiállítás megszervezésére is.

A könyvtári programokban helyet kapott a digitális írástudás fejlesztése, a könyvtárhasználattal kapcsolatos információk átadása, gyermekprogram és irodalmi programok is. Itt kell megemlítenünk, hogy Bertók László József Attila- és Kossuth-díjas költő, a településen született, és bár ma már nem itt él, kapcsolata az itteniekkel a mai napig élő, a település díszpolgárává avatta.

Nem feledkezhetünk meg a Helytörténeti Gyűjteményről, a Kovácsmúzeumról sem. Vése a múlt században nagy kovácshagyománnyal bírt, a környékhez képest itt többszörös volt a kovácsok száma, így kézenfekvőnek tűnt, hogy e nagy múlttal rendelkező mesterséget éppen itt mutassák be. Ennek az elképzelésnek adott táptalajt Balázs Sándor kovácsmester

hagyatéka, mellyel eredeti anyagokat, szerszámokat tudtak kiállítani a tájegységekre jellemző környezetben, ezáltal a lehetőség szerinti leghitelesebb képet nyújtva a mesterségről. Az egy munkahellyel bíró műhely kialakításánál elsődleges szempont volt, hogy az elmúlt száz évben használatos szerszámok kiállításán túl a használhatóság is megmaradjon.

Ha valamire büszke a település, akkor az a közel másfél évtizedes múltra visszatekintő Kovácsalálműző, mely eleinte országos, majd 2010-től

már Kárpát-medencei kiterjesztéssel valósul meg, idén immár 13. alkalommal. Célja a kovácsmesterség bemutatása, és a még élő mesterség ápolása mellett a település és a térség turisztikai kínálatának bővítése, Vése értékeinek megismertetése a tágabb régióval. A hazai közönséget vonzó programon bemutatkozó kovácsok 20%-a ma már külföldi, lehetővé téve a határon túli hagyományok megismertetését.

A találkozóhoz kapcsolódó kulturális és gasztronómiai események multikulturális eseménnyé teszik az amúgy speciális szakmai eseményt. Igyekeznek a közérdeklődésre számot tartó fellépők mellett a szűkebb térség hagyományait őrző amatőr csoportokat is bevonni a kísérő rendezvényekbe. Tavaly új elemként kapcsolódott be a Kovácskonferencia, mely a szakmai vonalat erősíti, és a kovácsmesterség mai kérdéseire keres válaszokat.

A Kovácsalálműzők idején a múzeum átlényegül valódi műhelyé, ahol kovácsmunka folyik, melyet az érdeklődők nemcsak megnézhetnek, de ki is próbálhatnak. Ilyenkor a falu apraja-nagyja egy emberként dolgozik azon, hogy az ide látogató a lehető legjobban érezze magát. A falu megtelik élettel, egész nap zsúfolásig teltek a műhelyek, csodálatos alkotások születnek, minden generáció megtalálja a számára megfelelő programot. Aki július utolsó szombatján ellátogat a faluba, igaznak fogja érezni Bertók László szavait, melyekkel ez az írás kezdődött.

BERTÓK LÁSZLÓ 1961-ben született Vésén. Nős, 2 felnőtt gyermek apja. 1988-ban szerzett magyar-népművelés szakos diplomát Pécsen. 1984-től a vései művelődési otthonban dolgozott, ahol többek között az ifjúsági klubot is vezette. 1994-től Vése község polgármestere. 1998-2002 között a Somogy Megyei Közgyűlés tagja, Ifjúsági- és Sport Bizottságának tagja, valamint a Megyei Munkaügyi Tanács tagja. Jelenleg a Somogy Megyei Közgyűlés Területfejlesztési Bizottságának külsős tagja. 2004-ben Somogy Polgáraiért díjban részesült.

SZALAY LILLA 1990-ben szerzett diplomát a JPTE magyar-népművelés szakán. 1986-tól egészen az intézmény megszűntetéséig, 2007-ig a Somogy Megyei Művelődési Központ munkatársa volt. Itt hálózati-módszertani munkát végzett, művészeti területekkel is foglalkozott. 2007. április 1-jétől a jogutód Somogy Megyei Múzeumok Igazgatósága munkatársa, majd a közművelődési osztály vezetője volt. 2013. január 1-jétől a Nemzeti Művelődési Intézet Somogy Megyei Irodájának vezetője.

Nyergesújfalu – az élhető város és szerethető falu

*Mihelik Magdolna polgármester Nyergesújfaluról**

A Duna-menti Nyergesújfalu a város fiatal polgármesterével, Mihelik Magdolnával először dolgozószobájában ültünk le, de a napos tavaszi idő rövid városi sétára csábított minket. Magdolna asszony fiatalos lendülettel kalauzol a kisváros utcáin, mindenkit ismer – és e rövid „városi mustrán” is meg-megállítják a nyergesiek dolgaikkal, akikkel közvetlen és barátságos.

Husz Kata: Nevében falu a település, funkciójában azonban város. Hogyan őrzi ezt a kettősséget napjainkban Nyergesújfalu?

Mihelik Magdolna: Éppen idén 25 éve lett város a „falunk”. Termé-

szetesen – kortól függetlenül – sokan most is, mégis falunak mondjuk a várost, noha – a több mint fél évszázada magyar cégek, részvénytársaságok által meghonosított egyedülálló nagyipari kultúra kiteljesedése óta – a falusi jellemzők már fogynak, még ha a város egyes részeire jellemzőek is. A „városiasodott”, lakótelepi miliő és a gazdagabb „ófalusi” együttélés a legnagyobb városok többségében is megfigyelhető. Nálunk a rurális és urbanus egymás mellett élés harmóniát jelent! Pozitívnak tekintem, ha falusiaknak érezzük magunkat, jó hallani a lakótelepen a kismamákat, hogy faluról beszélnek. Úgy gondolom, ezt az érzést erősítenünk kell.

Nyergesújfalu körzeti funkciókkal rendelkezik. A nagyüzemek ide településének, a hagyományos iparos szakmákat űző vállalkozásoknak is köszönhetően viszonylag tehetős település. Ha példát kellene mondanom a nagyipari struktúrára, akkor a világszínvonalat képviselő szénszálgyártást említeném. Ha a hagyományos kisiparokat veszem sorba, akkor a kőfaragást, építőipart és a hozzájuk kapcsolódó vállalkozásokat, szolgáltatásokat kell elsőként mondanom. A szőlőhegyek, a pincefalu és a lakótelepek együtt jelentik mindennapjainkat a forgalmas 10-es főút mentén.

Városunk alapítása a 250 éve ide települt német telepésekhez kötődik. A svábok leszármazottai, illetve a múlt század közepén az ipari kultúra nyergesi meghonosításával, a nagyszámú munkahelyek vonzására az ország minden tájáról és azok megszámlálhatatlan szokásrendszeréből ide települt emberek, családok sokszínű települést hoztak létre. Mi itt „kicsiben” szinte leképezzük hazánk etnikai, kulturális változatosságát.

H. K.: *Mekkora a város lakossága? Mik a legfontosabb mutatói?*

M. M.: Városunk közel nyolcezer lélekszámú. Büszkén mondhatom, megyei viszonylatban kedvező demográfiai mutatókkal rendelkezünk. Négy óvodaépületünk mindegyike közel 100 százalékos kihasználtsággal működik. Önként vállalt feladatként bölcsődénk két teljes csoporttal működik. Alig van halmozottan hátrányos gyermek településünkön. Kivételes eset, ha valakinek nincs nyolc osztályon túli végzettsége. A felsőfokú végzettségük aránya – a főváros és a közeli nagyvárosok viszonylagos közelsége, vonzása miatt – nem haladja meg az országos átlagot. Nyergesújfalu korábbi iparos, föld-, szőlőművelő közösségéből – az 1940-es évek idején, három nagyvállalat ide-

* A beszélgetés 2014 tavaszán készült.

Nyergesújfalu látképe

telepítése után – már jobbra ipari munkásság által lakott „urbánus” nagyközség fejlődött.

Már említettem a német nemzetiséget, a XVIII. századtól Mária Terézia királynő betelepítési elképzelésének megfelelően alapította „Neudorf”-ot. Baden-Württembergből érkeztek a földművesek, kézművesek, és újra benépesítették a török időkben, majd a Rákóczi-szabadságharcban szinte teljesen eltűnt települést. A sváb mentalitás érezhető volt a településen 1946-ig. A világháborút követő kitelepítési hullám nagyközségünket nem sújtotta annyira, mint más magyarországi német közösségeket, a nemzetiségi lét azonban évtizedeken át titkolt „állapot” volt. Csak a svábruhás, idősebb asszonyok merték anyanyelvüket használni, természetesen „*nicht vor dem Kind*”^{*} alapon. A nyolcvanas években aztán elindult az óvodai és iskolai nemzetiségi nevelés, amit máig nagy arányban választanak a szülők. A köznevelési intézményeken túl a Német Kisebbségi Önkormányzat és énekkarok képviselik a kisebbségi örökség ápolását, átörökítését. Óriási segítséget kapunk német testvérvárosainktól – Karlsdorf-Neuthardtól és Neu Wulmstorfától – sváb hagyományaink megtartásához, fejlesztéséhez. 2011-ben Komárom-Esztergom megye önkormányzata felkérésére mi rendeztük meg a megyei nemzetiségi találkozót. Tájházunkban Padányi Lajos tanár úrnak, helytörténészünk-

nek köszönhetően a nyergesi tárgyi kultúra emlékeit tekinthetjük meg, és eredeti sváb szoba is várja az érdeklődőket, rusztikus berendezéssel. Könyveket, helytörténeti füzeteket adtunk ki az elmúlt években – részben tanár úr, részben fiatal, lelkes nyelvtanárok gyűjtésének köszönhetően.

Másik önkormányzattal is rendelkező nemzetiségünk a ruszin volt, azonban sajnos épp a múlt héten jelentette be a Ruszin Kisebbségi Önkormányzat önkéntes megszűnését. Ruszin hagyományról már sajnos nem beszélhetünk...

H. K.: *Városukban alkotott, élt Kernstok Károly. Nyergesújfalu szinte egy nagy művészeti műhely.*

M. M.: Az a nem túl humoros, ironikus – városunk esetében talán mégis találó – megjegyzés, mely

szerint, ha Nyergesen valaki eldob egy követ, az egy festőt biztosan fejbe talál... igaz. A többnyire szakmailag képzett alkotókból álló 25 éves Kernstok Művészeti Kör és a 10 éves, a művelődési házhoz kapcsolódó Ady Endre Rajzszakkör mellett működik a népi hagyományokat megőrző Alkotóház, valamint a Barátság Kör Egyesület körön belüli kézműves csoport. Számtalan „magányos” alkotó bizonyítja, hogy az egykori, Kernstok Károly köré szerveződött nyergesi „helikon” valamiféle művészeti eredményre ösztönző „helyszellemnek” köszönhette létét, kiteljesedését. Ez összefügghet a természeti gazdagsággal és sokszínűséggel, talán a helyi borral? Már nem is tudom. Még Ady Endre sem felejtette el nyergesi napjait. Rengeteg kiállítást jegyez a Kernstok Galéria és a művelődési ház több épülete. Kiállításainkat jórészt Szlávik József szervezi, ő e terület gazdája. Igyekszik „összművészeti vé” és társadalmi eseménnyé tenni a megnyitókat. A városháza alagsorában működő korszerű galéria irodalmi, zenei események helyszíne is. Egyszer kissé elcsodálkoztam, amikor a portás felhívott, megjött a zongorahangoló a Városházára. Értetlenkedtem, mert nem tudtam, hogy előző este egy valódi Petrof is beköltözött a képek közé. Azóta a köztisztviselők munkaidőben is gyakorta élvezhetik a komolyzenét. Talán a hivatalról alkotott képet jól befolyásolja a galéria, a nyitottság az igényes képzőművészetre, a városháza épületének több-célú használata.

Városháza

* Nem a gyerek előtt.

H. K.: *Melyek a legfontosabb rendezvények, programok, éves rendszeres események a város életében?*

M. M.: A kilencvenes években az országban az elsők között voltunk sörfesztiválok rendezésében, és ehhez a nyári tömegrendezvényhez kínált újabb szórakozási lehetőséget a város római gyökereire emlékező/emlékeztető Crumerum Fesztivál. 2011-ben mégis úgy döntöttünk, hogy e programok alapjaira és az évszázados nyergesi borkultúrára, a Szent Donát Borünnepekre építve megalkotjuk a „Völgyválaszt”, a playback nélküli fesztivált. A névadó ötlet a Németvölgy és a Szénásvölgy találkozásánál kialakított új rendezvénytérből eredt. Nem Magyarország harmincadik bornapját akartuk kitalálni itt a Gerecse lankáin, hanem csodálatos természeti környezetben, a várostól egy kilométerre egy élhető, színvonalas kulturális kapcsolódást jelentő nyári fesztiválra vizionáltunk. S ezt a fesztivált immár harmadik éve kötjük össze a Kernstok-villánál a művészeti délutánnal és esti koncertekkel.

Visszatérve a Völgyválaszra és az annak helyet adó térre, területre, amely a városi nagyrendezvényen kívül azóta már helyet ad a pincegazdák szorgos munkájának köszönhetően falusi disznóvágásoknak és forralt boros délutánoknak is. Természetesen számtalan kisebb, visszatérő programunk is van, így a Márton-nap, a városi gyermeknap, ami-

Vecsesi Sándor secco részlete a Városháza aulájából

kor még a kerítés is palacsintából áll – ezen a májusi napon 40 kilogramm lisztet használunk fel –, a Pinocchio Bábcsoport eseményei, a városi borverseny, az egyes hivatások napjának méltó megünneplése, az Adventkezdő nap, a helyi sportszakosztályok, egyesületek összefogásában rendezett családi sportnap és kerékpárverseny. Ezek közül is kiemelkedő a 2009 óta megrendezett Nyerges 40/20 teljesítménytúra. A teljesítménytúrát a Négy Égtáj Egyesület szervezi, városunk önkormányzatának komoly anyagi támogatásával. Az egyik leglátogatottabb hazai teljesítménytúra. Az útvonalának bejárásakor a Gerecse-hegység környékünkön fellelhető minden szépségét látja a túrázó.

H. K.: *Nyergesújfalu Komárom-Esztergom megyében az elsők között alakította meg az Értéktár Bizottságát. Mennyire erős a civil élet, a civil szerveződések szerepe a város közösségi életében?*

M. M.: Nálunk elég korán elindult a civilszervezeti élet, köszönhetően a már a rendszerváltoztatás idején kialakított testvérvárosi kapcsolatoknak is. Negyven civil szerveződés van a városban, számuk folyamatosan növekszik. Átfogják valamennyi korosztályt és a különböző társadalmi, szociális csoportokat. Az még kevésbé jellemző, hogy közfeladatot vesznek át, mint például az idősek otthonát és napközijét fenntartó Szamaritánus Alapítvány. Nő a segítő szervezetek száma, de a hagyományörzés is egyre kedveltebb és a sportélet, a versenysport is egyre aktívabb a településen. Van több száz főt számláló egyesületünk is. Üdvösnek, élhető városunk kovászának tartom az önszerveződő közösségeket és a közösségek közötti interakciókat, e csoportok a generációk közötti párbeszédre is nagyon jó hatással vannak. A babaklubtól kezdve a sérült fiatalokat támogató szervezeteig, a lovasoktól a karitatív munkát napi szinten vállalóig, az évtizedek óta sikeres és új sportegyesületekig, sokáig sorolhatnám, miben, mennyi-
en aktívak.

Természetesen az aktív közösségi élet magával hozza, hogy közösségi pontokat kell létrehoznunk, amely lehet akár a helyi kézművesek és östermelők, termékek piaca is.

Szent Mihály templom

H. K.: *Nyergesújfalu iskolaváros is, két telephellyel sikeresen működik a helyi általános iskola és a Szalézi-Irinyi Középiskolában is naponta több száz diákot oktatnak. Mennyire vesz részt az ifjúság a helyi társadalmi életben?*

M. M.: Úgy érzem ez nem helyi sajátosság, hogy ez egyelőre még „gyenge pontja” a társadalmi és ezen belül a civilszervezeti életnek. Egy bizonyos korosztályt, a legveszélyeztetettebb – a tinédzser – életkorban lévőket nehezebb megszólítani. Igaz a sportegyesületek munkájába, a helyi zenei életbe még bekapcsolódnak, egyéb tevékenységekben azonban mérsékelt számban vesznek részt. Megoldást jelentene egy ifjúsági központ létrehozása, ahol ellenőrzött, irányított körülmények között, megfelelő programokkal, tanácsadással segítenék a fiatalokat. A gazdasági válság térségünket sem kerülte el, és kritikus élethelyzetet teremtett. A családjuk megélhetése érdekében, sokszor erejükön felül vállaló szülők óhatatlanul kevesebbet tudnak foglalkozni gyermekeikkel. Ezen a területen kell előre lépniünk, önkormányzati intézményeinknek, iskoláinknak akár plusz feladatot vállalni. Gyermekeink jelene valójában városunk jövője.

H. K.: *Kérem, ismertesse a település turisztikai lehetőségeit, miért érdemes Nyergesújfalut választania a kirándulóknak?*

M. M.: Természeti környezetünk az ipari kultúra jelenléte mellett is vonzó – láttnivalóinkat szeretettel ajánljuk. A nyergesi Sánchegyőről nyílik az egyik legszebb kilátás a Dunára, s onnan a Felvidékre. A turizmus több ágában vannak lehetőségek, de ezeket a lehetőségeket nekünk, Duna-menti településeknek – mint szolgáltatási palettát – közösen kell ajánlanunk. Az a cél, hogy az ideérkező turistát több napra szép látnivalóval, értékes programokkal csábítsuk el. Kerékpárút köti össze városunkat három környékbeli településsel, s a hálózat továbbfejlesztése kiemelt célunk. Tavaly nyáron kerékpáros információs-pihenő pontot alakítottunk ki a Térségi Közösségi Háznál – szinte a város kapujánál, idén informatikai és egyéb információs fejlesztések történnének. Most indult Lábatlan-Karva közötti kishajós átkelés, remélem, hogy ez komoly távlatokat nyitott. Attól, hogy Nyergesújfalu elsősorban ipari település, nem jelenthet gátat az itt élők életminőségét is javító idegenforgalmi-turisztikai fejlesztéseknek.

Térségi Közösségi Ház

H. K.: *S most kicsit tekintsünk a közeljövőbe is. Milyen kihívásokkal*

néz szembe jelenleg a település? Milyen fejlesztési terveik vannak?

M. M.: Beszélgetésünk apropóját a közösségi művelődés adta, tehát ha közművelődésről beszélünk, napi fejlődést jelent nekem a térség legjelentősebb művelődési házának, benne a 300 fős színháztermének a felújítása. A munkálatok a tetőfelújítással végre megkezdődtek, de komoly pályázati vagy egyéb céltámogatás nélkül csupán több éves ciklusra szétbontott felújítással tudja a város a 800 millió forintos művelődési ház beruházást megvalósítani. Az ipari park fejlesztése képez prioritást a város működőképessége, fejleszthetősége szempontjából. A megfelelő számú munkahely a város lakosságának megtartása, életminőségének fenntartása érdekében a legfontosabb. Városkép-javítási tervekkel rendelkezünk, az intézményi épületek, utak felújítása folyamatos városüzemeltetési feladatot ad nekünk. Bizakodó vagyok, szerencsére

az üzemek prosperálnak, jelentős fejlesztés is várható, amely újabb helyi munkahelyeket eredményez, a városnak ezzel pedig az adóerő-képessége növekszik.

H. K.: *A testvértelepülési kapcsolatokban eddig milyen közös programok valósultak meg? Voltak-e társadalmi, gazdasági, kulturális „hozadékaik” az eddigi nemzetközi kapcsolatoknak?*

M. M.: Ha társadalmi szempontból nézem, számomra az a legfontosabb, hogy mit, milyen „jó gyakorlatot” tudunk nálunk meghonosítani. Még fiatal önkormányzati titkárként testvérvárosi tanulmányúton tanultam meg, hogy minden közszférában alkalmazottnak, választott vezetőnek át kell kódolnia gondolkodását: mi vagyunk a választókért. Nekünk kell megtennünk mindent az itt élőkért – függetlenül a világnézetüktől, koruktól, vallásuktól. Ez alatt értem a hivatali munkavégzés abszolút pártatlanságát, de azt az apróságnak tűnő dolgot is, hogy a rendezvényeinken nem emeljük ki magunkat, delegációinkat a helyi emberek fölé...

A testvérvárosokkal való gazdasági együttműködés területén úgy gondolom, még vannak lehetőségeink. Természetesen kisebb-nagyobb ajándékokat – akár járműveket, egyéb adományokat többször is kaptunk tőlük, és óriási örömeinkre szolgáltak vele. A nyelvtanulás, a szemléletformálás jelentőségét mégis nagyobbra tartottam, és most is fontosabbnak érzem. Testvérvárosaink a rászoruló családok számára, gyermekgondozási, idősgondozási intézményeink számára rendszeresen adományokat hoznak. Az adományok szakszerű szétosztását a helyi Vöröskereszt ko-

ordinálja, nem kis munkával. Kulturális téren a cserelátogatások, közös zenei, képzőművészeti események, egyházi alkalmak jelentik a kapcsolatot. Közös kiadványok, művészeti naptárak készültek. Kiemelném az intézmények együttműködését, tapasztalatcseréjét – legyen szó tűzoltókról, pedagógusokról, gazdasági szereplőkről, de akár az uniós választások alkalmával kölcsönösen küldött megfigyelőkről.

H. K.: *Mit tart legnagyobb sikerének polgármesteri munkájában?*

M. M.: Az elmúlt időszak rengeteg változást hozott az intézményrendszerben, a hivatal működésében. A gazdasági válság nálunk is érezte hatását. Én mégis minden kedvezőtlen külső hatás ellenére azt éreztem, tapasztaltam, hogy a képviselő-testületi tagok korrekt együttműködésének és józan gondolkodásának köszönhetően, Nyergesújfalunak nem volt szüksége adósságkonszolidációra! Persze ezért komoly áldozatot hoztunk, a polgármesteri ciklusom első felében nagyon szoros gazdálkodást folytattunk, kevésbé látványos fejlesztésekkel – de a város adósság

nélkül működött. Visszatekintve az elmúlt időszakra, mérleget vonva úgy gondolom, az első és az utolsó évet a jelentősebb beruházásoknak szenteltük, a másodikat a törlesztésre fordítottuk, a harmadik év volt a megerősödésé. Természetesen 2012-2013-ban is történtek kisebb fejlesztések, az önként vállalt feladatainkat továbbra is elláttuk, és a civilek támogatásáról a korábbiaknak megfelelően, talán erőnkön felül gondoskodtunk a nehezebb években is.

Bizonyára elfogult vagyok, mégis pezsgőnek érzem Nyergesújfalu közösségi kulturális életét. Célunk, hogy ezt a területet a közösségfejlesztés szempontjából még inkább dinamizáljuk, és az ifjúságvédelem-szabadidőszervezés, időszügy, önkéntesség területével összenövesszük.

Közéletünkre szerencsére nem jellemzőek a nagy és látványos csaták, a nagy ellentétek – ha higgadtak maradunk, akkor holnap is egymás szemébe tudunk nézni, úgy gondolom nincsen olyan probléma, amit egy kicsi jóakarattal és összefogással ne tudnánk megoldani. Hiszek a nyugodt, élhető kisvárosban, és örülök, hogy Nyergesújfalut ennek mondhatom.

MIHELİK MAGDOLNA 1970. május 19-én született Esztergomban. 1994-ben diplomázott az esztergomi tanítóképző főiskolán német nemzetiségi szakon, ösztöndíjjal tanult a Passau-i Egyetemen. 2003-ban diplomázott az Államigazgatási Főiskolán, szakdolgozatát az Esztergom-Nyergesújfalu Kistérség fejlesztési lehetőségeiről írta. 2005-ben tett pedagógus szakvizsgát az Eszterházy Károly Főiskolán. 2007-ben letette a közigazgatási szakvizsgát. 1994-től közoktatási intézményekben – alapítványi iskolákban – dolgozott Budapesten és Esztergomban. 1999-től a Nyergesújfalui Polgármesteri Hivatal munkatársa, intézményi referensi feladatokat, nemzetközi kapcsolatok, rendezvények szervezését látta el. Férjezett, két gyermeke van, Tamás és Sára.

HUSZ KATA művelődésszervező, non-profit manager, tervező-szerkesztő, reklámügynitző és marketing manager. 2008 óta dolgozik a közművelődés szakterületén és a megyei feladatellátásban. 2013. január 1-jétől a Nemzeti Művelődési Intézet Komárom-Esztergom Megyei Irodájának vezetője.

Kultúraápolás és hagyományörzés Lóréven

Alexov Ljubomirral, Lórév község polgármesterével 2014 tavaszán

Családja, felesége és két felnőtt fia is aktívan vesz részt a település közéletében, munkájukkal is támogatva őt.

Alexov Ljubomir büszke arra, hogy az elmúlt időszakban, annak ellenére, hogy nagyon kicsi községről van szó, sikerült a településen kiépíteni a teljes infrastruktúrát, így egy nagyon lakható, barátságos és biztonságos település az övék. A kilencvenes évek nagy problémája a hatalmas munkanélküliség mára mint probléma nem létezik, az aktív korúak zöme megtalálta boldogulását, akiknek ez nem sikerült, a közmunkaprogramokon keresztül jutnak munkához.

A polgármester munkáját elismerték a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztjével, a Szerb Kulturális Minisztérium „Kultúráért” aranyjelvényével, a Szerb Parlament plakettjét is megkapta a két ország közötti kapcsolatok ápolásáért és a Települési Önkormányzatok Országos Szövetsége emléklapját is átvehette.

A Pest Megyei szerbek lakta Lórév községet, a település kultúráját, lehetőségeiket, terveiket, céljaikat a háromszáz lakosú kisközség polgármestere, Alexov Ljubomir mutatta be.

Magyarország területén a szerb populáció az Árpád-kor óta együtt él a magyarsággal. Létszámuk a törté-

nelem során folyamatosan változott. 1690 után Buda és Pest mellett Szentendre lett a magyarországi szerbség szellemi központja, de természetesen a korábbi központok, mint például Ráckeve, sem veszítették el jelentőségüket. A szerbség virágkorát jelentő 18-19 század után a hanyatlás évei következtek. Az asszimiláció, a Trianont követő kitelepítés következményeként a szerbajkú lakosság száma

Magyarországon drasztikusan csökkent. A megváltozott demográfiai viszonyoknak köszönhetően a kultúra-, az identitás megőrzésében az eddig kevésbé jelentős közösségek – köztük a lórévi – is szerepet kaptak.

Lórév Pest megye egyik legkisebb települése, és az egyetlen olyan magyarországi falu, melyben a szerb lakosság alkotja a többséget. Ennek jelei már a faluba érkezéskor észlelhetők. A település bejáratánál kétnyelvű tábla köszönti az ideérkezőt, de ez a kétnyelvűség látható és hallható az utcákon is. A szerb ortodox egyház, a szerb tannyelvű óvoda és az alsó tagozatos iskola gondoskodik arról, hogy az új generációk is megismerjék elődeik vallási, kulturális hagyományait, megtanulják a nyelvet. 1990 után a helyi szerb közösség is alkalmazkodott az új helyzethez. A már említett tradicionális intézmények mellett újak születtek a kultúra és tradíció ápolására. A kisebbségi törvény elfogadása után Lóréven is megalakult a Szerb Kisebbségi Önkormányzat. Mellette megjelentek a civil szervezetek is. Megkezdte műkö-

dését az Alapítvány Lórév Községért, mely a későbbiekben átalakult közalapítvánnyá, de 1997 óta folyamatosan működik a Nemzetiségi Hagyományőrző Kulturális Egyesület is.

Mindhárom szervezet egyik fő feladatának tekinti a szerb nyelv, a hagyományok ápolását, kutatását, de a Községi Önkormányzattal karöltve sokat tesznek a község fejlesztése érdekében is. A pályázati lehetőségeket kihasználva az elmúlt években sikerült megőrizni a település intézményeit, és előteremteni a működési feltételek mellett az épületek felújításához szükséges forrásokat is.

„A helyiek nagyon büszkék arra, hogy az óvoda, az iskola, a kultúrház rekonstrukciója mellett megvásároltunk egy régi típusú parasztházat, mely tájházként fogja őrizni és bemutatni a szerb népi kultúra helyi emlékeit. Az épület nem csak a múlt bemutatását szolgálja. Műtermet és vendégszobát is kialakítottunk benne, megfelelő feltételeket teremtve az alkotni vágyó, közösségünkhöz tartozó fiatal művészek számára. A kiállításra szánt anyag is összeállt, amelyet 2009-ben, amikor a település első okleveles említésének 750. éves évfordulóját ünnepeltük, már kiállítottunk a Községi Házunkban. Ez az alapja az állandó kiállítás anyagának is.”

Nem kis feladat a gyűjtések során keletkezett anyagok megismertetése az érdeklődőkkel. A fényképek, szokások összegyűjtésében, közreadásában a nemzetiségi önkormányzat mellett döntő rész jutott a Nemzeti-

nak mondható. Probléma a frissen megjelenő könyvek beszerzése. A korábbi években a nemzetiségi pályázatok lehetővé tették a gyűjtemények gyarapítását, sajnos, ilyen pályázati lehetőség évek óta nincs Magyarországon.”

Lórév azon kevés faluk egyike, melyben színház működik. A megalakulása óta (1999) a települési és a szerb önkormányzat fenntartásában működik a Magyarországi Szerb Színház. A nemzetiségi kultúra magas szintű műveléséért a tavalyi esztendőben a társulat kormánykitüntetésben részesült. A lórévi szabadtéri színpadon már tizenkét alkalommal zajlottak le a Kulturális és Színházi Napok rendezvényei. Az egy hétig tartó fesztiválon a társulatok magyar, szerb és más nemzetiségek nyelvén mutatják be produkcióikat. Emellett egy Lórévhez kötődő kortárs képzőművész is kiállítja alkotásait. A rendezvény, melyen az elmúlt években a nagyrészt közönség élvezhette a magyar és szerb színjátszás nagy művészeinek játékát, méltán lett a térség kiemelkedő kulturális eseménye. A színháznak három éve budapesti játszóhelye is van, a Nagymező utcában.

Összegezve megállapítható, hogy a kis közösség létszámát és lehetőségeit meghazudtolva tevékenykedik anyanyelve és kultúrája ápolásán. A csökkenő anyagi forrásokat egyelőre pótolni tudja lelkesedéssel, több munkával.

ségi Hagyományörző Kulturális Egyesületnek. Három kiadványban adták közre a felgyűjtött anyagokat, melyek közül az utolsó kötetben a ráckevei Ady Endre Gimnázium tanulóinak 1968 és 1985 közötti honismereti munkái olvashatók, *Ismerd meg szokásaidat* címmel.

2014-ben ünnepli a helyi szerb ortodox templom az építésének a háromszáz éves évfordulóját, melynek tiszteletére megjelent a *Lórév kincsei* kötet. A könyv nemcsak a szerb templom történetét dolgozza fel, hanem helyet kapott benne a Zichy-kápolna, illetve a természeti környezet bemutatása is.

„Míg a tárgyi kultúra darabjai már csak egy letűnt kor emlékei, addig a szerb népdal, népzene és tánc még élő. Ünnepeink szerves része. A tánc és zenei hagyományok ápolására, a korábban működő csoportok hagyományának folytatására jött létre a Lovra Néptánc Együttes. Hazai és szerbiai koreográfusok segítségével színpadra állított repertoárjukkal Magyarországon és Európa számos országában mutatták már be nagy sikerrel a magyarországi szerbek zenei és táncművészetét, de természetesen programjukból nem hiányozhatott Szerbia táncainak bemutatása sem. Sajnos, a kis településeken működő csoportok egyik problémája, hogy nincs mindig elég gyerek a folyama-

tos utánpótláshoz. Így a nagy sikereket arató generáció után most az új kinevelése folyik.

A tánc, a zene féltő őrzése kevés lenne, ha nem fordítanánk kellő figyelmet a beszélt nyelv ápolására. A mai modern technikák, az internet, a műholdas televíziózás új lehetőségeket teremtett a szórványban élők számára az élő nyelvvél való napi kapcsolatra. Ezen új formák szerencsére csak kiegészítették és nem feledtették az olvasás örömét. A közel hatezer kötetet tartalmazó – fele-fele arányban – Községi Könyvtárnak több mint ötven aktív tagja van, ami egy háromszáz fős településen jó arány-

ALEXOV LJUBOMIR 2007 óta a Szerb Országos Önkormányzat elnöke, és huszonnégy évig volt a mintegy háromszáz lakost számláló, szerb többségű Pest megyei Lórév polgármestere. 2010-ben az Országos Szerb Önkormányzat elnökévé választották. Ugyanebben az évben március 15-én Sólyom László köztársasági elnök a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjé polgári tagozata kitüntetéssel ismerte el addigi munkásságát.

MAKRA BORBÁLA 2003 áprilisától a Nemzeti Művelődési Intézet Pest Megyei Irodájának vezetője. Közel négy évtizede dolgozik a közművelődés területén. Alapdiplomáját a debreceni Tanítóképző Főiskola népművelés – könyvtár szakán szerezte. Pályafutása során folyamatosan képezte magát, egyetemi tanulmányokat folytatott és számos OKJ-s szakmai képzésen vett részt. Több szakmai publikációt, dolgozatot készített, és az elmúlt évek alatt a Nemzeti Művelődési Intézet Pest Megyei Irodája jogelődjének, a Pest Megyei Közművelődési Intézetnek szakmai tevékenységét is feldolgozta. Több állami, megyei és szakmai elismerés, kitüntetés birtokosa. Családjával a Pest megyei Szigetújfaluban él.

Gyöngyöstarjáni modell a közösségek újraélesztésére

Gyöngyöstarján egyik iskolapéldája lehetne a közösségek újraélesztésének. A civil kurázi az elmúlt hat esztendőben megmutatta valódi erejét a 2400 fős mátraaljai településen: a település kulturális infrastruktúráját jelentősen gyarapító Falumúzeum és a hozzá kapcsolódó Fészerszínház magánemberek önkéntes munkája és adakozó kedve eredményeképpen jöhetett létre. Erről a páratlan összefogásról, illetve a megújuló falusi közösségek lehetőségeiről kérdeztük Oszvári Dénest, a Fészerszínház építését szervező és koordináló önkéntest.

K. B. L.: Hogyan kerültél Gyöngyöstarjánba?

O. D.: Friss házasként feleségemmel együtt kerestük az utunkat, és ti-

zenkét évvel ezelőtt, 2002-ben véletlenül jutottunk el ide; egyikünk sem a környékről származik. Gyöngyöstarján fekvése és maga a falukép, ami fogadott bennünket, annyira megtetszett, hogy annak ellenére, hogy nem ismertünk itt senkit, biztosak voltunk benne, hogy jó helyünk lesz itt. Az első évek a családalapításról, az építkezésről, a berendezkedésről szóltak. Közben megismerkedtünk a helyiekkel, elsősorban a korosztálybeliekkel. Egy idő után szép kis társaság jött össze hozzánk hasonló gondolkodásmódú fiatalokból, akik javarészt szintén afféle „gyüttmentek” voltak.

K. B. L.: Milyen volt a település 10-12 évvel ezelőtt? Volt-e ott valami „élet”, valami pezsgés, vagy egy tipikus elöregedő község volt? Hogyan emlékszel vissza?

O. D.: Gyakorlatilag az első pillantásra nagyon varázslatosnak tűnt: mintha egy kis alpesi faluba csöppentem volna. Alföldi ember lévén a változatos dimbes-dombos világ különösen elbűvölt. Később már nem csak a korosztálybeliekkel, hanem az érkezésünket szívesen fogadó helyi hagyományörző idősebb korosztállyal is sikerült megismerkedni. Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy ők utolsó mentsvárként belénk kapaszkodva őrzik ott a hagyományokat és szeretnék azokat továbbadni, mielőtt már nem lesz rá lehetőségük. Nagyon örültek, hogy velünk nagyjából egy időben jó pár olyan hasonló család érkezett a faluba, akiket mindez

érdekel. Valahogyan a vidékre kiköltöző városi emberek mindig nagyon vevők erre. A helybéli fiatalság számára a hagyomány nem újdonság, ők arra a high-tech életérzésre vágyanak, amit a város tud adni. Az elidegenedett életből kiábrándult városi számára viszont ez a falusi lét maga a megváltás, jóllehet a kulturális programkínálat terén nyilván a kistelepülés közel sem kecsegtet a városban megszokott bőséggel. Ugyanakkor a kitelepült városi ember számára a falu számos sikerélményt kínál a közösségi élet olyan – a mezőgazdasági munka miatt elfoglalt falusiak által elhanyagolt – területein, mint a közösségépítés, a művészetek vagy a népi hagyományok ápolása. Az idősek nagyon pozitívan fogadták, hogy bennünket érdekelnek a helyi hagyományok és közösségi alkalmak. Szerencsére működött és mai napig is működik helyben egy faluszéptető egyesület. A Világos Szándékkal Gyöngyöstarjánért Egyesületben gyűltek össze azok, akik kitartóan küzdöttek a hagyományok, a helyi szokások, népdalok megőrzéséért. Nagyon örültek az aktivitásunknak és a részvételi szándékunknak: rengeteg biztatást kaptunk tőlük, úgy látták, hogy a közösségszervezésben kompetensek vagyunk, és nemcsak várjuk, hanem hozzuk is a segítséget.

K. B. L.: Ebben az időszakban elég sok olyan fiatal, főleg kisgyerekes vagy gyerekszülés környékén lévő, jellemzően felsőfokú végzettséggel rendelkező család költözött ki kisebb-nagyobb

környékbeli városokból Gyöngyöstarjában. Hogyan fejlődött az újak és a helyiek közötti diskurzus?

O. D.: A közös motivációnk a gyöngyösi Waldorf iskolának az akkor még létező gyöngyöstarjáni óvodai intézménye volt, mely meghatározó pontja volt a közös érdeklődésünknek – sajnos ezek az intézmények mára már megszűntek. Adott volt egy Waldorf közösség, ami mindig egy sokkal szorosabb társaság. Alapítványi fenntartásban, teljesen magára, egymásra utalt. Mindent, amit tettünk, azt csakis a gyerekekért, az alapítványért, az óvodáért tettük kezdetben. A legtöbb fiatal család e köré csoportosulva jött Gyöngyöstarjában. Ezek között volt orvos, tanár, műszaki végzettségű vagy a népzeneben jártas is, de mindnyájan városi milióból kerültünk ide. A falusi, gyöngyöstarjáni hagyományokat itt ismertük meg. A Waldorf közösségi ünnepeken hozzászoktunk, hogy színjátékokat adunk elő. Az intézmény helyi megszűnésével azonban tovább élt bennünk az igény, hogy legyen egy színjátszó kör, hogy megmutassuk magunkat a falunak. Teljesen önszerveződő, „költségmentes” kezdeményezés volt a színjátszó csoportunk, ami mára jelentősen kinőtte magát. Kezdetben volt pár, a falumúzeum udvarának fűvén megvalósított előadás, melyeknek akkora sikere volt, hogy megerősített bennünket a folytatás szükségességében.

K. B. L.: *Említetted korábban, hogy Gyöngyöstarjában a különböző hagyományok őrzésére, átörökítésére való igény már adott volt a helyiekben. Milyen tevékenységek valósultak meg korábban?*

O. D.: Korábban útjára indult a Világos Szándékkal Gyöngyöstarjánért Egyesület, mely Faluszéptő néven is ismert volt. Ez a szervezet vállalta fel a falumúzeum létrehozásának ügyét. Egy helyet, ahová a község az értékeit, emléktárgyait összegyűjtheti – ezt a helyet egy önmagában ugyan nem muzeális értékű épület jelentette, de a felhasználás célja hasonló értékűvé tette. A spontán kezdődő folyamat végeredményeként 2008-ban múzeumot alakítottunk ki, ahol új otthonra lelt a sok régiség, helyileg fontos em-

Nagy Károly polgármester

lék és érték. Nagyon sok tárgy került elő a sufnikból, padlásokról. Most egy régi paraszti módon berendezett lakrész is látható több szobával és asztalos műhellyel. Egy külön helyiségben ásványkiállítás létesült. A polgármester Nagy Károly édesapja jelentős ásványgyűjtő – egyébként a szomszédban, Gyöngyösorsziban él – és felajánlotta a múzeum részére egy ásványgyűjteményt. Az ingatlan egy régi tanítói lakás, mely az önkormányzaté, de az egyesület hasznosításában van. Az egész épület felújítása és berendezése az egyesület tevékenységének köszönhető. A gyűjtemény létrehozásán túl szertettünk volna valami sajátos pluszt adni a múzeumnak és a településnek egyaránt – arra jutottunk, hogy erre egy kemence lenne a legalkalmasabb. A kemence a tűzével-melegével már önmagában vonzó, emellett egy praktikus használati tárgy is. Az idelátogató vendégek a múzeumlátogatás után, vagy akár egy színelőadás közben elmajszolhatják a kenyérlángosukat, így a kulturális élvezet mellé jár egy kis kulináris élvezet is.

K. B. L.: *Ahol enni meg melegedni lehet, ott összejönnek az emberek. S mindez közösséget teremthet?*

O. D.: Pontosan ez volt a szándékunk. A meleg és az étel összehozza az embereket. A tulipános mintázattal, Gyöngyöstarján címerével díszített kemencét az egyesület tagjai építették fel 2009-ben. A munkát az

egyesület két tagja, Porkoláb Antal és Pesti Levente vállalta, egyikőjük még kályhas tanfolyamot is elvégzett, hogy minél tökéletesebb legyen a kemence.

K. B. L.: *Ez után épült rá a múzeumra, harmadik lépcsőként a Fészer-színház?*

O. D.: Igen. A Világos Szándékkal Egyesületnek van egy pávaköre, egy népdal kórus, akik rendszeresen korábban is felléptek. Aztán úgy hozta a sors, hogy ha már fellépéseket, rendezvényeket szerveztek, akkor már lépjen fel a mi kis waldorfos örökségből született Gyors Reagálású Utcai Tájszínházi Akciócsoportunk, közismertebb nevén GYU-TACS nevezetű színjátszó körünk is. A társaság szempontjából vezető szerepe volt Tóth János Tamásnak, aki a színjátszókori darabok írója, átiratkészítője, rendezője. Egy ideig a színjátszókör tevékenysége teljesen informális volt: baráti összejövetelekből alakultak ki a próbák, nehezen lehetett éles határvonalat húzni a társasági együttlét és az együtt játszás közé. Egy idő után már híre ment a vásári komédiáinknak, színdarabjainknak. Más falvakból is hívtak előadást tartani, mert hallották

Pávakör

GYUTACS-előadás

a produkcióinkról, hogy milyen jól képesek szórakoztatni a közönséget. Akkor már valamiféle keretet kellett adnunk a színjátszókörnek: úgy döntöttünk, hogy nem akarunk profikká válni, nem lépünk ki ebből az amatőrségből. Továbbra is az volt a célunk, hogy a közösségformálásra buzdítsuk jó példánkkal a velünk élőket csakúgy, mint gyermekeink és unokáink nemzedékét. Végeredményben a közösségformálásról szól az egész. A mi baráti társaságunk eköré szerveződött, és így nőtte ki magát a többi dolog is: például a helyi IKSZT korábbi munkatársának, Varnyú Ritának a táncházai is így kezdődtek. Mielőtt ő ideköltözött a faluba, az itt élők gyakorlatilag nem tudták, mit jelent a táncház valójában. Korábban a népdalkör elénekelte a műsorát, utána ki-ki szépen hazament; ennyiben merült ki a népzenei hagyományőrzés. Ezen kívül csak szokványos falusi csinnadratták, tipikus falunapok voltak többszáz- ezres költségű fellépőkkel. Varnyú Rita táncházai is évek alatt „értek be”. Először csak gyerekek vettek részt a foglalkozásokon, aztán egyre több felnőtt merészkedett ezekbe a táncházi körökbe. Mára szokássá vált és jelen van minden kisebb-nagyobb rendezvényen Varnyú Rita és moldvai csángó táncháza. A moldvai csángó táncok egyszerű, bárki által tanulható körtáncok, kiválóan alkal-

masak arra, hogy a táncához kedvet ébresszenek az emberben. A rendezvények előbb-utóbb mind több fellépést hoztak magukkal az olyan alkotó közösségek számára, mint a már említett pávakör, Varnyú Rita táncháza, vagy éppen a GYUTACS. Ma már elsőbbséget élveznek a helyi produkciók egy-egy rendezvény kínálatában, a meghívott előadók csak utánuk jöhetnek. Egy rendezvény már szinte nem is fért be egy

délutánba, annyi minden volt a gyerekeknek.

K. B. L.: *Tehát kezdtek a helyi rendezvények forgatókönyvei átformálódni?*

O. D.: Igényesebb kulturális kínálatot nyújtó rendezvények kezdtek kialakulni, ahol például igényesebb mesemondók is megjelentek. A mi munkánk az IKSZT munkájára is kezdett visszahatni. A GYUTACS 2008 tavaszán alakult meg, nyáron már fel is léptünk. Azóta minden évben egy-egy újabb darabbal állunk ki. Ezek jellemzően vásári komédiák, magyar költők, szerzők híres regényeiből vagy költeményeiből átalakított verziók. A már említett dramaturg és szerző Tóth János Tamás rendkívüli humorral és átéléssel vitte bele önmagát ezekbe a művekbe. Az első darabunk Petőfi Sándor: *A helység kalapácsa* volt. Kicsit szatirikus kifigurázással újrafogalmaztuk, a kornak megfelelő köntösbe bújtattuk. A következő darabunk a *Kerékpáros Béla* volt, mely gyakorlatilag a *János vitéz* átírata, amibe belekerült minden szereplő korábbi életéből egy-egy meghatározó mozzanat a kispályás focitól a BMX-ig. A közönségnek tetszik, hogy egy-egy jellemző mozzanatot ragadunk ki a múltból és ezt helyezzük a mai valóság közegébe. Egy-egy vásári ko-

Varnyú Rita

médiába beleszöjünk a mindennapjainkat – a színház a közönség számára így személyes élménnyé válik, hiszen „róluk szól”. Tervezzük, hogy egy lendő darabunkban megvalósítjuk a hét főbűnt, hogy mindenki „magára ismerjen”. A közösségformálódás folyamatában újra felfedeződnek a falu értékei. Vonzóvá válik az emberközpontú falusi élet – de nem csak az itt élők számára. A faluban régen mindenki mindenkit ismert, mindenki mindenkiről tudott. Mindenki ugyanazokat a munkákat végezte, a közösségekben végzett munkák, a kukoricamorzsolás, a fonó játékokra, éneklésekre adtak alkalmat. A megváltozott világban meg kell találni a közösségek újateremtésének módját. Gyöngyöstarján egy szőlész-borász falu volt. Ez is fontos tudás róla. Mi most a Fészerszínház létrehozásával elégitettük ki a saját közösségi igényünket. És ennek hatása a falura máris érzékelhető.

K. B. L.: *Hány ember tartozik most lazábban vagy szorosabban ebbe a csapatba?*

O. D.: Az egyesületnek körülbelül 50 tagja van, a színjátszó csoport pedig 7-8 család gyerekestül, mindeztől. Voltak darabjaink, ahol a gyerekek is játszottak, élvezték nagyon. Ez a közösség nagyjából 100 embert jelent. Az elképzelésünk egy olyan közösségi tér volt, ami egyrészt megóv az időjárás viszonyosságoktól, másrészt valamennyire függet-

leníteni lehet: valami fedett hely, de mégse annyira zárt szerkezetű. Arra jutottunk, hogy az ideális megoldást a hagyományos fészter jellegét őrző, de modern technikákat is alkalmazó, egy kicsit népies, ám a mai kornak megfelelő épület jelentené, amit természetesen minimális költségvetéssel lehet megépíteni. A Fészerszínház létrehozását 2011 elején határoztuk el és 2013. május 20-án már át is adtuk. Egy 80 m² alapterületű építményre kell gondolni. A munka a bozótirtással kezdődött, a patakparton is, mivel a falumúzeum telkét egy patak határolja. Nagy lendületet adott a munkának, amikor a korábbi önkormányzati képviselő asszony, Bálint Ira felajánlotta az éves tiszteletdíját. Megindultunk, kiásattuk az alapot. Ezt megelőzte egy hivatalos engedélyezési eljárás. Végig kellett csinálni mindent hivatalosan. A háttérben a társadalmi munka folyt.

K. B. L.: *Az átadón kiemelted, hogy ez az építkezés volt az, ami igazából közösséget teremtett és alkalmat adott rá, hogy megismerd a falu egészét.*

O. D.: A tenni akarás vágya az, ami bennünk van most is, és bennünk volt akkor is. A közösség is érzi, hogy mekkora potenciál van ebben a faluban. Nem hiszem, hogy szerénytelenység lenne azt állítani, hogy nem szokványos dolog, ám példaértékű, ahogy civilek társadalmi munkában építkez-

nek a falu javára. Ennek felismerése segített megfogalmaznunk: másokat is be kell vonni a munkába, és ennek tényleg arról kell szólnia, hogy itt közösséget kell teremteni, személyesen találkozni egymással, újra felvenni a kontaktust, hogy ne csak egy-egy utcai odaintésben merüljön ki a kapcsolat a falubeliek között. A közös munka kiváló terep az ismerkedésre. Mivel építőanyagunk sem volt, először ismerősöktől kezdtem el építőanyagot, téglát kuncsorogni. Aztán, amikor az ismerősöktől már mindet elhordtuk utánfutóval, akkor jött az, hogy egy péntek délután – mivel másnap reggel 7-kor jöttek a szakik segíteni – kocsival, majd gyalog mentem házról házra. Becsengettem, elmondtam, mi járatban vagyok, hogy építőanyagot gyűjtök egy társadalmi munkában megvalósuló fészerszínház építéséhez, ugye ismerik az egyesületet? A legtöbbször felcsillant a szemük: „Ne csináld már, tényleg? Fú, de jó! Végre valami. Van itt hátul egy kupac téglá, már évek óta. Odaadom, vigyétek.” Sok ajtót kinyitott egyesületi tagunk, Bodó Gábor neve, akit mindenki csak a falu Géza bácsijaként emleget. Sokan egyből rávágta: „Hát, persze, akkor adunk, segítünk!”. A végén annyi téglá összegyűjtött, hogy nem is használtuk fel mindet. Ugyanez volt a tetőcseréppel. Másnak is tudom javasolni a közösségteremtésre az épület cserépezését, az a legjobb alkalom, mert ahhoz sok ember kell. Össze lehet csődíteni vagy ötven embert, és lehetetlenül jó hangulatban fog folyni a munka. A jól végzett munka után nálunk egy nagy megvendéglés következett, bográcsokban gulyás főtt, volt koccintás, tegeződésekre áttérés. Úgy érezték az önkéntesek, hogy itt nem csak egy épület épült fel, hanem újra csapatok, ismerősök, barátok találkoztak. Az építkezés a falunak olyan, mint nekünk egy előadás: a színészek játszanak a maguk örömeire, ugyanakkor alkotnak. Régen a kalákázás, az építkezésnél, s egyéb munkáknál egymás segítése, visszasegítésre számítva, egységeket, közösségeket teremtett. Gyakorlatilag mi az önkormányzat vagyonához tettünk hozzá háromszor annyit, mint amennyibe az épület került, hiszen munkadíjjal nem kellett számolni. Ha az önkormányzatnak

Fészerszínházi megnyitó

kellett volna felépíteni a Fészerszínházat, akkor körülbelül 5 millióba került volna, önkéntes munkával viszont 1,8 millió forint képviselői tiszteletdíjából felépült a létesítmény. Azóta az ott szervezett rendezvények igazolják, hogy a falunak az kell, ami neki, róla szól. A Fészerszínházban folynak a táncházak, alakult egy dráma kör, sőt, már gyermek színjátszók is vannak a faluban.

K. B. L.: Mit lehet még tudni a folyamatos működéssel kapcsolatban, mik voltak a nyári és őszi időszak rendezvényei?

O. D.: Ez egy szezonális jellegű színtér, gyakorlatilag májustól őszig lehet használni. Az egyik fő rendezvényünk az IKSZT munkatársakkal karöltve a Szentivánéji napfordulóhoz fűződő programsorozat, ehhez kapcsolódik a Múzeumok Éjszakája. Ilyenkor van a tűzgrás, Gyöngyöstarjában ennek a szokásnak a termékenységi hagyományra utaló fajtája jött szokásba, jönnek tüzet ugrani párok és gyerekek, ez a rítus most már kihagyhatatlan Szent Iván éjjelén. Itt valósult meg a Múzeumi Randevő augusztus 20-án, és bekapcsolódott a színtér a Múzeum Őszi Fesztiváljába is októberben.

K. B. L.: Sokszor probléma, hogy a kulturális színterek használatába új embereket nagyon nehezen, vagy nem lehet bevonni. Minden településen van egy kör, akik az adott rendez-

vényekre eljárnak, őket arcról, névről ismerik a szervezők. Gyöngyöstarjában lehetett-e új rétegeket megnyerni a közművelődésnek?

O. D.: Azokat tudtuk elérni, akik igényelték, hogy legyen valami olyan rendezvény, ami azelőtt a nagy falunapokon nem volt. Ez a kulturális színtér persze nem egyetlen rétegnek szól, nem is egy korosztálynak, hanem sokkal szélesebb a paletta. Itt minden korosztály megfordul a gyerekes családoktól az idősekig. Ki-

alakult a faluban egy új törzsközönység. Abból is látszik, hogy van igény az ilyenfajta közösségi életre, hogy magát a színteret már egyéb rendezvényekre is kérik, például születésnapokra, családi eseményekre. A terveink közt szerepel, hogy falusi lakodalmat tarthassunk autentikus helyen, és erre a Fészerszínház kiválóan alkalmas: egészen más hangulata lenne egy zárt térben tartott lagzinál, azt hiszem, már nem is kell sokáig várni az első lakodalomra.

K. B. L.: További tervek? Vannak még bőven?

O. D.: Persze! Ennek a folyamatnak sosincs vége. Nem is arról van szó, hogy a mi közösségünknek kell akkorára nőnie, hogy az egész falut behálózza, hanem arról, hogy legyen egy ösztönző példa mások számára: hozzanak létre ők is újabb, az érdeklődésüknek megfelelő közösségeket a faluban, és lépjenek kapcsolatba más közösségekkel! Ezáltal a falu kultúrája felpezsdül, igényesebbé válhat. Mind ez egy folyamat eredménye lehet, de már az is óriási eredmény, hogy valami megkezdődött, történik. Azt szeretnénk elérni, hogy ha valakit a régióból a falunkról kérdeznek, így kiáltson fel: „Jaj, Gyöngyöstarj! Ott mindig történik valami!”. Addig még rengeteg a teendő, és ennek megfelelően tervekben is bővelkedünk – nem is győzném felsorolni.

OZSVÁRI DÉNES Jászberényben született 1974-ben. 9 éve él Gyöngyöstarjában családjával. Nős, feleségével 3 gyermeket nevel. Tanulmányai során gépészmérnöki oklevelet, majd informatikus mérnöki diplomát szerzett. 21 munkával töltött év alatt több multinacionális cégnél, valamint magyar vállalkozásnál gyűjtött tapasztalatot a korszerű iparvállalatok működéséről és a magyar viszonyokról. Jelenleg Gyöngyösön a VAMAV Vasúti Berendezések Kft.-nél (Váltógyár) dolgozik tervező mérnökként. Munkája mellett mezőgazdasági östermelő is, agrárkamara tag és tagja a helyi földbizottságnak.

KISS BALÁZS LEVENTE (1975) művelődésszervező, 2002-től dolgozik kulturális területen, 2002-2007. között a gyöngyösi Mátra Múzeum, 2003-tól a Gyöngyösi Városi Televízió munkatársa. 2005-től bekapcsolódott a Mátra Művelődési Központ munkájába a Filmklub csoportvezetőjeként. 2011-től 2013. október végéig a Mátra Művelődési Központ, majd 2013 novemberétől a Nemzeti Művelődési Intézet Heves Megyei Irodájának főállású dolgozója. Gyakran publikál különböző internetes kiadványokban, egyik ötletgazdája az Együttélés háza koncepciójának, kiállításokat, koncerteket szervez.

Vasvári Nemzetközi Színházi Fesztivál

Az előzmények: 1987-1994.

Vas megyében az 1980-as évek elején a kistelepülésekben megjelent az amatőr színházi csoportok tevékenysége. Országos viszonylatban is kimagasló volt a falvakban meglévő súlyuk, számszerűségüket és munkájuk minőségét tekintve is. Ennek köszönhetően találkozási alkalmakat teremtettek maguknak, s ennek eredményeképp szerepük túlnőtt a színházi színpadon. Egy-egy faluban olyan közösségteremtő erőt képviseltek, amelynek köszönhetően hatásuk a település egészén érvényesült. Elmondható

ez Rábagyarmatról, Sorkikápolnáról, Csehimindszentől. Az ekkor megkezdődött folyamatba kapcsolódott be Vasvár és a térség két faluja 1987-ben. (Vasvár 1986-ban lett város.)

Falusi Színházi regionális fesztiválja került megrendezésre a Vasvár–Gersekarát–Csehimindszent háromszögben. A következő években, 1994-ig rendszeresen zajlottak a háromnapos rendezvények. Akkor a folyamat hét évre megakadt, aminek okai abban lelhetők fel, hogy a települések önmaguk, csak a saját maguk által elgondolt és saját maguk által lehetséges módon kívánták megoldani minden problémájukat, reprezentálva kivívott önállóságukat.

2002-2011.

Az ezredfordulóra ismét kedvező feltételek teremtődtek, hogy összefogásra alapozva folytatódjon – megújult formában – a vasvári fesztivál. Tudatosan vállalva nemzetközi jellegét, minden évben hívtunk külföldi csoportokat. A vasvári fesztivál beágyazódott és szervesült az országos és nemzetközi fesztiválok közé. Presztízse lett a rendezvénynek, ennek köszönhetően Vasvár vidéke is nyitottabb lett irányában, egyre több település érdeklődött az előadások iránt. Jellemzővé vált, hogy évenként 3-4 helyszínre tájoltattunk csoportokat. A fesztivál hatása érzékelhetővé vált a kistérség 22 településén és azon túli további községekben.

Az év közbeni gyermekszínházi előadásokra és a felnőtt színházi előadásokra is szervezzük a közönséget a térségből – a fesztivál inspirálta igényeknek köszönhetően. A Nagy Gáspár Kulturális Központ 2006-ban új épületet kapott és infrastrukturális eszköze is modern lett. A legigényesebb előadásokat is ki tudja szolgálni a technikai rendszere. A fesztivál nyilvánvalóan generálta ezen fejlesztéseket.

2012.

Kényszerűség miatt ősre halasztódott a rendezvény, aminek kreatív és generáló – pozitív – hatásai lettek. Beépítésre került néhány előadás a

2014. Fesztivál életképek 1.

2014. Fesztivál életképek 2.

felnőtt színházberlet-sorozatba, valamint megnőtt a vidéki előadások iránti igény.

2014.

A Fesztivál négy napja alatt 27 csoport, a Kárpát-medence minden tájáról 39 előadást mutatott be, 12 helyszínen 2200 főnyi közönségnek. A résztvevő színjátszók száma 450 fő volt. A hegyháti kistérség, valamint a térséggel határos zalaszentgróti, sárvári, egerszegi kistérség településeiből, mintegy 25 faluban minden háztartásba eljuttattuk a fesztivál programját. Vasváron minden házban és a helyi újságban is ott volt a programfüzet. Rádiók (Isis, Nyugat Rádió, Katolikus Rádió) adásait felhasználva, megyei lapokban és honlapokon hirdettünk. Az internetet a fesztivál előtti hetekben önkéntesek használták arra, hogy minél személyesebben is eljussanak az információk a célzott közönséghez. A falvakban a polgármesterekkel vettük fel a kapcsolatot, ennek köszönhetően a legtöbb helyen személyesen – egyben presztízsüket növelő módon – köszöntötték a színjátszókat és a közönséget. Az előadások szereplői és a helyiek között mindenütt sor került ismerkedésre, aminek következményeként az újabb lehetőségek, az ismeretségek terveket generálnak. (Csoportok jönnek vissza a falvakba a nyári időszakban nyaralni. Együtt készítenek vendégek és helyiek

új előadásokat. Meghívások születtek a csoportok között.) A helyi szervezők hónapokkal előbb kapcsolatban álltak a főszervező vasvári Nagy Gáspár Kulturális Központtal. Minden részletre kiterjedően tartották a kapcsolatot. A tervezett előadásokon túl további öt valósult meg. Vasvári előadásokra jöttek nézők szervezett formában vidékről, buszokkal a falvakból előadásokat nézni. A települések egymás között is átjártak az előadásokra.

A fesztivál hatásai: fejlesztések és elmozdulások

Andrásfán felújították a kultúrházat és készítettek egy mobil házikót, amit a térségben a rendezvényekre vinni tudnak. Használják a Rétes fesztiválon, falunapon és egyéb alkalomkor, mindig a megfelelő látványelemekkel kiegészítve. Gersekaráton többen gondolkodnak a falusi vendéglátás feltételeinek a bővítésében – szintén a fesztivál hatására. Rum, Rábahidvég, Csehimindszent, Szajk településeken javították a színpadi technikai feltételeket. Lámpákat és hangosítást vásároltak, elsősorban a fesztiválokhoz kötődő előadások motivációjaként. Ezek igen, de a legfontosabb „fejlesztések” nehezen láthatók. Pedig az emberi fejekben és lelkekben zajló folyamatok minden

elmondhatónál fontosabbak. És amik ebből mégis: azon gondolkodnak falvakban, hogy színjátszó csoportot alakítanak, hogy táncot tanulnak, hogy kézműves tárgyakat készítenek, hogy újra megkeresik az embereket, akik tudnak még faragni (pl.: Nagytíljajon és Bérbaltaváron).

Kérdések, válaszok, következtetések

Annak érdekében, hogy a következő fesztivál tervezéséhez felhasználhassuk, a rendezvényt követően a csoportoktól, a szervezőktől és a zsűritől is megkérdeztük és rögzítettük a véleményeket, javaslatokat.

A fesztivált követő kérdések a színjátszó csoportokhoz (melyeket a csoportok 80%-a megválaszolt):

1. A Fesztivál előtt vagy után részt vennének-e egy 3 napos intenzív képzésen?

– A színjátszók 75%-a igennel jelezte az ehhez való viszonyát, jónak tartja az elképzelést.

2. Vidéki kis falvakban – kultúrházakban (hálózsák) vagy magánházaknál elszállásolva – bekapcsolódnának-e falufejlesztő munkába, közösségi kezdeményezésekbe?

– Az igenlő válaszok 90 %-ot jeleznek. Amely csoportok már voltak vidéken előadásokkal, azok teljes egészében támogatják az ilyen irányú terveket.

3. Körülbelül mennyi pénzt költöttek a csoporttagok (általában) a városban a fesztivál ideje alatt?

– A négy nap alatt átlagosan 3500 Ft-t költött egy színjátszó. A skála az 1500-6000 között mozgott.

4. Elég volt az iskolai ebéd és vacsora? Megfelelő volt-e az étel minősége?

– A 60% tartja megfelelőnek. Voltak kritikai észrevételek a kiszolgálás tempójáról.

5. A városban milyennek ítéled a házigazda szellemet a szervező Nagy Gáspár Kulturális Központéhoz viszonyítva?

– Lényegesen gyengébbnek értékelte a választ adók fele, és csak a másik fele ugyanolyannak. E téren tehát további lépéseket kell tenniük a szervezőknek.

6. Mennyit tanulatok szakmailag a fesztivál ideje alatt az előadásokból, a zsűritől, egymástól, vagy egyéb módon?

– Markánsan megoszlik a fesztiválon először megjelenő csoportok véleménye a visszajárókétól. A több éve megjelenő csoportok kevésnek tartják a tanultakat, az új csoportok elégnak.

7. Hány új Facebook kapcsolatot szült a fesztivál?

– Átlagosan 4 új kapcsolatot generált a fesztivál, amely várakozásainknál kevesebbnek bizonyult.

Öt csoport külön részletes szöveges elemzést adott a fesztiválról. Kiemelik a családi és közösségi hangulatát. Kevésnek tartják a helyiek aktivitását, dicsérik a kifestők részvételét. Értékelték az önkéntesek segítőkészségét. Barátságosnak, szépnek tartják a kisvárost és az egész Hegyháti térséget. Jó híret viszik a rendezvénynek.

A segítő-szervező csapattal (32 fő) a rendezvényt követő második héten végeztük el az értékelést (kérdések alapján értékelték az egész rendezvényt, ezen belül önértékelést is végeztek, l. táblázat).

Az önértékelést pontozással végezték el, amit utána csoportban értékelték. A válaszadásokból kitűnik, hogy a személyes motiváció mind a szervezésben, mind a marketingben előkelő helyet foglal el. A fesztivál szélesebb körű társadalmi elfogadottsága érdekében szükségesnek látják a

helyszínek bővítését. Ennek érdekében javasolják a rendezvény színésztését egyéb programokkal is.

A múlt fesztiválról – a jövő fesztiváljáért

A vidéki előadások helyszíneire küldött köszönő levelek:

..... Község Önkormányzata
Tárgy: színjátászo fesztivál.

Tisztelt Polgármester Úr!

A Vasvári Nemzetközi Színjátászo Fesztivál Szervező Bizottsága nevében köszönjük közreműködését a falujában lezajlott előadás kapcsán. Gratulálunk a helyi szervezőknek. Szép számú közönség nézte a előadását, akiknek szereplői viszont megismerték a település értékeit, és kapcsolatok létesültek, melyek alapjai lehetnek a további – akár év közbeni – együttműködéseknek.

Kérem Önt, szíveskedjen a szervezőket, munkájukat a jövőben is segíteni. Építő kritikájára és a sikerek megerősítésére számítunk az Ön részéről. Kérem, tolmácsolja ezeket a helyi főszervező felé.

A Fesztivál országosan is elismert vidékfejlesztő és közösségfejlesztő jó gyakorlatként tesz szert egyre nagyobb ismertségre.

A jövőben országos szakmai találkozón, fesztiválszövetségek fórumain és egyéb projekt ismertetőkön

sor kerül az ismertetésére és népszerűsítésére. Máris megkezdődött a jövő évi szervezés, mely mutatja, hogy több újabb falu jelentkezett be igényvel.

Idén a támogatásoknak köszönhetően jó feltételekkel tudtuk az előadásokat kínálni. A jövőben kalkulálni kell a lehetséges bevételeket is (belépőjegyek az előadásokra, szponzori támogatások, helyi pályázatok stb.).

Jövőbeni együttműködésére számítunk, amely mindannyiunk fejlődését szolgálja.

Vasvár, 2014. 06. 25.

Tisztelettel:

Gergye Rezső igazgató

A rendezvényt követő egy hónapon belül *személyesen is felkerestük a vidéki falvak vezetőit*. Megerősítettük a levélbe foglaltakat, kikértük a véleményüket.

A szakmai zsűri meghatározó szerepéről

A fesztivál kezdeteitől következetesen válogatják össze a szervezők a zsűrit. Figyelnek arra, hogy a profi színházi világ és az alternatív vagy amatőrnek mondott szféra legjobb képviselői és ismerői legyenek jelen. Fontosnak tartják a szervezők azt is, hogy a zsűriben minden évben legyenek visszatérő, állandó tagok és legyenek újak is.

A szakmai zsűrinek feltett kérdések és véleményeik összegezése

1. Miért van szükség a vasvári fesztiválra?

– Az amatőr művészeti csoportoknak különösen nagy szükségük van a szakmai találkozókra, hiszen fellépési lehetőségeik eleve korlátozottak. Egy-egy elkészült mű fejlődése, érése szempontjából pedig nagy szükség van a többszöri/sokszori találkozóra a nézőkkel. – Fontos, hogy a fesztiválon a fellépő együttesek tagjai nézik egymás előadásait, amiből sokat tanulnak. Abban is segít ez, hogy megerősödjenek céljaikban és azok fontosságában. A vasvári találkozóknak fontos tulajdonsága, hogy több korosztályból ke-

		%
Mi motiválta az értékelésre?	a meghívás	27
	érdekel a találkozó jövője	57
	ez egy jó buli	21
	egyéb	5
Milyen programot javasolsz még jövőre?	koncert	51
	vetélkedő	21
	túrázás	21
	egyéb	7
Javaslataid a közönség szervezése ügyében?	inkább személyesen	56
	inkább a technikát használva	25
	egyéb	18
Milyen tereket javasolsz még előadás helyszínnek Vasváron és vidéken?	templomterek,	6
	köztterek	60
	közintézmények	12
	pincék	15
	magánterületek	7

Gergye Rezső igazgató megnyitja a díjátadást.

rülnek ki a játszó, sokféle műfaj szerepel a programban. Ez megint csak tágítja a horizontot mindenki számára. A Vasvári Fesztivál fogalom. Ha nem volna fontos a csoportok számára a találkozás, a visszajelzés a munkájukról, nem jönnének, nem jelentkeznének. De jönnek. A különböző generációk, stílusok, színházfelfogások, célok jól megférnek egymással. Az egymást néző csoportok, viszonyítási pontokat jelentenek egymásnak.

– A vasvári az ország egyik legjelentősebb, régiókon, határokon túlmutató kihatású színházi fesztiválja. Szervezési- és műsorpolitikája révén lehetőséget biztosít a társulatok találkozására a színháztermen belül, és azon túl is. Szemle jellegénél fogva szerepelteti az amatőr színházi – műfaji, szociológiai, korosztályi tekintetben a legtágabb – hagyományos és kísérletező szándékkal alkotó csoportjait.

– Nagy szükség van a találkozóra, hiszen alig van lehetőség a kilépésre. S hiába nehezek a körülmények, ha marad a találkozó rangja, meg fogják keresni a csoportok a lehetőséget, hogy eljőjenek.

– Az amatőr (nem-hivatásos, öntevékeny stb.) színháziaknak igen nagy szükségük van: ünnepekre, „idegen” közönség előtti bemutatkozásra, szakmai visszaigazolásra, a hasonló tevékenységet űzőkkel való találkozásra. Egy jó színházi fesztivál

mindezt kínálja. A vasvári színházi fesztivál a nem túl nagyszámú színházi fesztiválok egyik legkiválóbbika. Mitől? Elsősorban is attól, hogy hosszú évek jól sikerült fesztiváljainak köszönhetően ma már az ország, sőt, a Kárpát-medence legkiválóbb társulatai tartják fontosnak, hogy jelen legyenek Vasváron, továbbá a legkiválóbb szakemberek vállalnak zsűri-feladatot és nyújtanak a fellépőknek szakmai továbbképzéssel felérő elemzéseket.

2. Miért jó a városnak?

Az ország különböző részeiből, sőt, a határon túlról is érkeznek színházi csapatok Vasvárra, és ha jól érzik magukat, biztos, hogy jó hírért viszik a városnak. Emellett azért jó a fesztivál a településnek, mert számos igen jó minőségű előadást, csoportot láthat, sokféle színházat kap e néhány nap alatt, anélkül, hogy el kellene utaznia értük. A közönségnevelés, ízlésformálás nagyon jó lehetősége lehetne a fesztiválnak, ha sikerülne elérni, hogy a vasvári közönség mind nagyobb körben magáénak érezze a rendezvényt, nézze az előadásokat. Egy idő után már ne csak az operettet – mert, hogy azon igen jó ház volt, sok „civil” vasvári nézővel. Előre tudva a legszínvonalasabb előadásokat, azokra még külön érdemes lenne közönséget szervezni. Így tudná a város mind jobban kihasználni a fesztivál adta rendkívüli helyzetet. A rendezvény rangja emeli a város fényét, a mind nagyobb helyi érdeklődés, a színház hatása jó a városnak. Megtalálva arra alkalmas előadásokat, mint amilyen a Teleszterion tűzszínháza volt, megszeretné a város lakossága a színházat, mert meglátja, mennyi minden belefér ebbe a fogalomba. Erre lenne jó a még több utcai, szabadtéri jelenlét. Vonhatná a még szokásukká nem vált színháznézőket, esetleg valamilyen vásár, régiós termék-, kézműves-, szokáskultúra bemutató.

3. Miért jó a térségnek?

– Igen pozitívnak látom a régió bekapcsolását a műsorsorozatba, mert olyan településeken is megjelenhet színház, ahol egyébként nem, vagy igen ritkán. A térség számára mindenképp nagyszerű lehetőség, hogy

egy-egy előadást utazzat a fesztivál, így kis falvakba is eljutnak produkciók. Ez feltétlenül fontos eredmény, amit meg kéne tartani, azzal a módosítással, hogy minden előadás látható legyen Vasváron is. Javasolom tehát, hogy a Vasváron is látható legjobb előadásokat utaztassa a fesztivál a környező településekre. Mivel nincs előválogatás, nyilván nehéz látatlanban garantálni a minőséget, ámbar a csoportok jelentős része visszajáró vagy legalább az intézményük az, mint pl. a pécsi művészeti középiskolások, és azért a szervezők ismerik a résztvevők jó részét, tudják, mire számíthatnak. A javaslatom az, hogy akik először jelentkeznek a fesztiválra, azoktól kellene referencia-anyagot, DVD-felvételt kérni. A többiekét természetesen nem, hiszen nyilván nincs rá apparátus és energia, hogy előválogatás alapján álljon össze a fesztivál programja, és ez tán nem is volna jó. De a teljesen új szereplőktől, ismeretlen csoportoktól jó volna bemutatkozó anyagot kérni.

– Ahová csak „kiteleptünk”, mindenütt szép számú érdeklődő jött el az előadásokra, érezhetően mozdítottunk valamit e kistélepülések életében, rég nem látott színházi társak találkozhattak egymással (pl. rábágyarmatiak a csehimindszentiekkel), nem beszélve arról, hogy milyen ritka az igazán minőségi művészeti produkció e művelődési és faluházak színpadjaiban. Valamilyen „buszos” megoldással be is lehetne hozni nézőket Vasvárra is. Ehhez egy nagy busz is elég, mely mondjuk, kétszer, háromszor fordul a közeli települések és Vasvár között a nézőkkel oda-vissza.

– A térségben van fogadókészség. Esemény egy-egy előadás a fogadónak a helyszínen. A vidéki előadások esetében az időpontokra kellene jobban figyelni.

– A térségnek két okból van igen nagy hasznára a vasvári színházi fesztivál. Egyrészt alkalmat kínál a környék (amúgy igen szépszámu, nagy hagyományú és jó színvonalú) színházi csapatoknak az országos bemutatkozásra, másrészt igen színvonalas előadásokat juttat.

A vidéken a regionális hatást érezkelhetjük, ahogy a kis falvakban az előadások rendkívül jó hangulatú

Regős János értékeli a díjátadón.

szomszédolást, a térség lakóinak egymás felé fordulását fokozták, amely nyilvánvalóan segít feloldani a társadalom perifériális kulturális-gazdasági érzékületét. Ezért ésszerű az állam túl a regionális és helyi támogató erők további mozgósítása is. A fesztiválok hatása gazdaságilag is mérhető (üzleti bevételek, helyi adóbevételek növekedése), ami persze az állami szintre is igaz. Legfontosabb eredmény azonban, ha egy gyereknek-ifjúnak is motivációt ad, elhivatottságot okoz benne. Akkor aztán: tanulással, munkával önmagát építve, szolgálhatja a közösséget, melyből vétetett.

4. Megjelenhetnének-e a fesztiválon idegen nyelvű csoportok?

– Idegen nyelvű előadásokat lehet hívni, természetesen, de azok nyilván szűkebb szakmai érdeklődésre számíthatnak (a többi színjátszó érdeklődésére). De lehet értelme ott, ahol a közönség nyelvi közege megegyezik az idegen nyelvű csoportéval. Játshatnának „fizikai” színházat, vagy nagyon ismert drámát.

– Minden bizonnyal lehetne külföldi együtteseket is meghívni, de lehetőleg olyan produkciókkal, amelyek nem igényelnek fordítást vagy bonyolult technikát a feliratozáshoz. Elsősorban tehát nem „szó színházakat”. Ez még izgalmasabb lenne a csoportok számára: saját munkájuk összehasonlítása más országok együtteseivel.

– Nagyon is kívánatos volna a nemzetközi nyitás, persze megfontolt elő-szelekcióra lenne szükség, hogy olyan előadások kerüljenek a közönség és a többi színjátszó elé, melyek nem csak egyszerűen jók, színvonalasak, de érdeemesek is arra, hogy nemzetközi kontextusban is bemutatkozzanak. Érdekes irány lehetne egy Kárpát-medencei körből való válogatás, esetleg a határon túli magyar csoportok, szakemberek ajánlásait véve alapul, illetve olyan magyarországi szakembereket, akik sokat utaznak, sokat látnak – kifejezetten izgalmas lenne látni itt cseh, szlovák, osztrák, szlovén, szerb, horvát, román színjátszókat, vagy esetleg minden alkalommal egy-egy szomszédos ország lenne – úgymond – díszvendég.

5. Miként lehetne képzés a rendezvény alatt?

– Ha a zsűri beszél, az is egy szakmai képzés, fejlesztés. Hogy emellett mi mást érdemes csinálni, az mindig az adott fesztivál mezőnyének összetételétől is függ (ennek megfelelően lehet fizikai/mozgás tréning, beszédképzés, kreatív zenei képzés stb.). A három, illetve három és fél nap meglehetősen kevés, de a délelőtti lehetne részben ilyesmire fordítani a szakmai megbeszélések mellett. Ehhez nyilván az kéne, hogy kevesebb előadás legyen. Nem szegényedne ettől a program, inkább gazdagodna, sokrétűbb lenne.

– A képzéshez – hogy az nyújtson is valamit a résztvevőnek – minimum egy hét intenzív együttlétre van szükség. Ezt nem lehet csak úgy mellékesen, kiegészítő jelleggel csinálni. A szakmai értékelések idejét, mikéntjét lehetne átgondolni. Ha a zsűri összetétele megengedi, lehetne az értékeléskor „szakosodni” és jobban belemélyedni az egyes produkciók konkrét elemzésébe. Az is járható út lenne, ha bizonyos előadások előre vállalnák az „élve-boncolást”, ezt előre be lehetne írni a programba, mint továbbképzési lehetőséget. Lehetne külön napokra bontani, pl. egyik nap csak dramaturgia, másik nap csak

rendezés, aztán külön látvány/díszlet, kellék, jelmez stb.

– A fesztivál időtartamának meghosszabbítása, a kurzusok, a szakmai értékelések, az előadások időszükségletének biztosítása (csak) pénz kérdése. Egyébként gazdaságos lenne, mert pl. egy utazási költség merül csak fel.

Végezetül

A fesztivál szó általában ünnepi eseményt jelent. Az emberi közösségek legfontosabb találkozási alkalmai. Napjaink amatőr és hivatásos színházi fesztiváljai ősi gyökerekből sarjadnak és úgy tűnik, a fesztivál, mint ünnepélyes találkozási forma éppen olyan természetes és ősi igénye az emberi csoportoknak, mint maga a tevékenység, amelyet felmutatnak. Szükséges persze ehhez, hogy a forma megfelelő tartalommal együtt jelenjen meg. A fesztiválokon jó esetben mindenki gazdagodik ismeretben, érzelemben, a minőség iránti igényességben egyaránt. És nem utolsó sorban újraépülhetnek általa természetes struktúrák. Mert a Fesztivál a vidéket és a térséget fejlesztő erő.

Együttműködési szándékát a Nagy Gáspár Kulturális Központ megerősítette azzal, hogy kapcsolódik a 2015-ben Pápán a Kazincbarcikai Ifjú Horváth István nemzetközi Színjátszó Fesztivál jogutódjaként induló PROGRESS(R) Fesztiválhoz, amelyre Vasvárról a legszínvonalasabb előadást javasolja, valamint fogadóhelyszíneként is kapcsolódik a rendezvényhez. Ugyanis minél több esemény jellemzi a térséget, annál inkább lesznek készletbe a helybeliek, hogy ők is alakítók legyenek saját lehetőségeik terén. A vasvári Nemzetközi Színjátszó Fesztivállal így ösztönözzük a vidékfejlesztést. A Fesztivál mögé felsorakozott újabb projektek – a vidék szerves egységében – további ötleteket hoznak felszínre, amelyek tervekké és vidékfejlesztő projekteké válnak. A fesztivál, mint kulturális megmozdulás, képes ennek a szerepnek a betöltésére.

Vasvár, 2014. 08. 31.

GYERGYE REZSŐ a vasvári Nagy Gáspár Kulturális Központ igazgatója, Wlassics Gyula-díjas (2010).

A kiskunmajsai Fészek Színjátszó Egyesület a vasvári fesztiválról

A meghívást a vasvári Nemzetközi Színjátszó Fesztiválra társulatunk nagy örömmel fogadta. Az egyeztetések során hamar kiderült, hogy esélytelen az épp elkészült előadásunkkal ott megmutatnunk magunkat, mivel több szereplő nem tudott volna jelen lenni. Ekkor ötlött fel néhányunkban, hogy csendes szemlélőként meglátogatjuk az eseményt, hogy ott tapasztalatokat, ötleteket, praktikákat, barátokat szerezve készülhessünk a következő év hasonló eseményére. Várakozással telve érkezünk meg hárman a kisvárosba, szúnyogokkal dacolva felvertük sátrainkat s máris indultunk, hogy felkeressük a Nagy Gáspár Kulturális Központot. Barátságos fogadtatásban volt részünk. Igyekeztünk élni a lehetőséggel, a négy nap alatt minél több előadást magunkba szívni, ennek érdekében, mivel vidéki helyszíneken is zajlottak előadások, előfordult, hogy csapatunk kettévált.

Elsőként a *Hullám* c. előadást néztük meg, a fiatal pápai művészek prezentálásában. Nem csupán az autokrácia (egyeduralom) jelenségét jelenítették meg előttünk, érzékelhetjük, hogy milyen nagy hatalma van egy közösség erejének, átéreztük a fasizmus, az anarchia-közösségek kialakulásának folyamatát.

Mrozek: Károly c. abszurd drámája következett a Vasvári Játékszín előadásában. A stílus ismeretlen volt számunkra, érdekes színfoltja volt a rendezvénynek.

Majd a téren a Teleszterion Tűzszínház látványos, mesés előadása kö-

vetkezett a *Szélkötő Kalamóna Rontó Vitéz Palkóval*. A tűzszonglőrök mutatványai sem tereltek el a figyelmünket a színészek fantasztikus játékáról.

Másnap a délelőttöt a helyi látványosságok felkeresésével töltöttük, bejártuk a horgászto festői környékét, megcsodáltuk a kulcsot őrző kígyókirályt, felsétáltunk a szabadtéri színpadhoz, majd a kilátóból fotóztuk a tájat és a várost.

Elsőként a *Szilveszter* c. színjátékot néztük meg a Pécsi Művészeti Gimnázium diákjai előadásában. Szokatlan módon a nézők is fent voltak a színpadon, családi hangulatot kölcsönözve a darabnak.

Következett *Mrozek: Ház a határon* az Üss a hasadra Színpad előadá-

sában. A vasváriak ismét kitétek magukért. Tetszett a színpad berendezése, azon belül az árnyjáték-megoldás.

A nap fénypontja számunkra a *Marica Grófnő* volt, melyet a Kupuszinai Színjátszó Csoport hozott el részünkre a határon túlról. A szereplők csodálatos énekükkel, szeniális előadásukkal kápráztattak el minket. A karakterek megformálása hiteles volt. Móric különös kedvencünk lett állandó arcjátékával, akcentusával, feszült pillanataival.

A pápakovácsiból érkező Szó és Kép Színpad előadásában *Ki vagyok én?* címmel egy multság helyszínével indítva kaptunk egy csokrot Petőfi remek verseiből. Az előadással, tánccal keretezett verseket olyan művészien

A Vasvári Játékszín Károly című Mrozek-darabja

A pápai Teleszterion Színházi Műhely Szélkötő Kalamonája

fűtték sorba, hogy az eseményeket követve szinte úgy tűnt, mintha a költő írta volna a verseit az előadáshoz, s nem fordítva.

Szombaton a *Lúdas Matyi* a cell-dömölki Tücsök Bábcsoport előadásában. A gyerekek lenyűgöző tehetségén túl a díszlet, a háttér megoldások is figyelemre méltóak voltak.

A Szombathelyiek *Házasulók* címmel adtak elő két rövid színpadi játékot. Mindkét darab eseménydús, szókimondó, pikáns jelenetekkel tarkítva mutatja be a házassuláshoz vezető rögs utat.

Vacsora után kettévált csapatunk, hogy a vidéki helyszínen a *Cabaret* c. zenés darabot is láthassuk. Lélegzetelállítóan sokkoló drámaiságát a hanghatások, az alulról megvilágított színpad és a színészi játék összessége érzékeltette. Számunkra ez volt a fesztivál legjobb előadása.

Eközben az *Ahogy a víz tükrözi az arcot* dokumentarista alkotás a sepsiszentgyörgyi művészek előadásában egy újszülött születésén keresztül mutatta be Románia statisztikai adatai nyomán életünket, megrázóan szembesítve bennünket azzal, hogyan és mire nevelődik körülünk gyermeke.

Az iskolában kezdődött ezután a *Szentivánéji buli*, a pesti Gólem Stúdió látószögéből. A jelenkort csempészték a műbe, egy céges bulira készülődés közepette jelenítették meg a shakespeare-i bonyodalmakat. Külön figyelemre méltó volt ezen felül a helyszín adottságainak kihasználása a színváltás és a jelenetek alkalmával.

Az Ágnes asszony balladájára már ismét egyesült kis csapatunk. A képi és hanghatások mélyen átéreztek velünk Ágnes asszony büntudatát. A véget nem érő lepedő, mint egyetlen díszlet érzékeltette az örület nagyságát.

A nap zárása a fesztivál ideje alatt összerakott Új vasvári béke. A kusza történetben a béke alapjait az oszt-rák-magyar fiatalok frigye alapozta volna meg. Miközben készültek a békére, folyamatos harcok dúltak népek között focipályán, csatatéren egyaránt. Fordulatként a török fiú nyerte el a magyar menyasszonyt.

Vasárnap a pesti Fészek Színház *Color House* színjátéka indította a napot. Az egyedfejlődéshez hasonlóan próbáltak a semmiből színházat csinálni. A színház a valóság tükörképe, ami jelen esetben görbe tükörképet mutat, vagy nem.

Következett a *Menyasszonytánc* c. parasztkomédia. Mind a díszlet egyszerűsége, mind a színészek nagyszerűsége elnyerte egyöntetű tetszésünket, így ezt a darabot ajánlottuk csapatunknak, mint következő évadban vásári darabot.

Fájó szívvel búcsút vettünk Vasvártól és vendéglátóinktól, hogy hazatérve frissen beszámolhassunk itthon maradt társainknak az ott tapasztalatról. A fesztiválra elhozott változatos témájú, sokszínű stílusú darabok összeállítása a szervezők munkáját dicsérik. Az egyedi megoldásokból sok ötletet merítettünk. Megtiszteltetés, hogy ott lehettünk ezen a rendezvényen.

VÖNEKI GÁBORNÉ Kiskunmajsán postavezető, amatőr színjátszó és csoportvezető a helyi Fészek Színjátszó társulatban. Legkedvesebb szerepei a Marcsa a Mágán Miskából és Claire a Fekete Péterből.

GUNDRUM ZSOLT, CZIRKÓ ISTVÁN a kiskunmajsai Fészek Színjátszó Egyesület tagjai.

„Köszönet, hogy fogadhattuk a lendvai Vándorszínházat”

Tisztelt Igazgató Úr!

Ez úton köszönjük Önnek és a Nagy Gáspár Kulturális Központ minden dolgozójának, támogatójának, hogy lehetővé tették számunkra 2014. június 21-én a lendvai Egy & Más Vándorszínház – Cabaret című darabjának fogadását.

A társulat professzionális módon valósította meg John Kander – Fred Ebb – Joe Masteroff művének bemutatását, színészi játékuk és a felvontatott technikai eszközök olyan közösségi élményt nyújtottak a több mint 100 helyi néző számára, melyet önerőből egyesületünk soha nem tudott volna megteremteni.

Hiszem, hogy ezek a kivételes alkalmak mindig hordozzák magukban annak lehetőségét, hogy erősödjének helyi közösségeink, a találkozások alkalmával új célokat fogalmazzunk meg, melyek életminőségünk javításán túl a helyi gazdaság fejlesztésében is pozitív szerepet töltenek be.

Egy-egy ilyen alkalommal gazdasági értelemben bevétele keletkezik a helyi turisztikai vállalkozásoknak, a vendéglátás tekintetében az östermelőknek és a helyi termék előállítóknak, a megfogalmazott új közösségi célok mentén pedig új programok megvalósításával kapcsolatos költségek végett akár a távolabb élő szolgáltatóknak is (pl. jelen esetben a helyi előadás hatására buszos szín-

Marica grófnő Szerbiából, Bácskertesről – Sturcz József Színház

házi kiránduláson való részvételt tervezünk).

Bízunk benne, hogy 2015-ben is lesz módunk színdarabot fogadni, mi pedig jövőre is hasonlóan nagy örömmel és szívélyes vendéglátással igyek-

szünk meghálálni az együttműködés lehetőségét.

További sikeres munkavégzést és jó egészséget kívánok a programsorozat szervezésében és lebonyolításában tevékenykedő minden résztvevő számára.

SOÓS ZOLTÁN a győrvári Faluház Baráti Kör Közhasznú Egyesület elnöke.

Az „Ifjúsági Tér-Idő”-től a kondorosi Ifjúsági Önkéntes Közösségfejlesztő Műhelyig

Az Ifjúsági Önkéntes Közösségfejlesztő Műhely történetének megismeréséhez vissza kell lapoznunk a Nemzeti Művelődési Intézet I. Kulturális Közfoglalkoztatási Programjához. E program második felében a közfoglalkoztatottak kéthetente találkoztak a kondorosi Ifjúsági Közösségi Szolgáltató Térben: tapasztalatokat cseréltek a munkáról, megbeszéltek a feladatokat, szendvicseztek, teázgattak. Ahogy a program vége felé közeledtünk, a kollégák közül néhányan elmaradtak, ám aki rendszeresen járt ezekre a beszélgetésekre minden második pénteken, az tudja, hogy egy igazi csapat jött létre akkor. Nem csak a munkáról beszélgettünk, hanem meg is ismertük egymást.

Amikor a program véget ért április 30-án, tovább folytattuk ezeket a találkozásokat: igényünk volt rá, hogy összeüljünk a többiekkel és tegyünk valamit. A Nemzeti Művelődési Intézet támogatásával létrehoztunk egy rendszeres programot a kondorosi piactéren, melyet „Ifjúsági Tér-Idő”-nek neveztünk el. Sikertült szabadtéri pingpong-asztalokat vásárolni, kártyákat, társasjátékokat, tollas-ütőt, labdát, ezekkel pedig kiültünk a fiatalok által legszívesebben látogatott vendéglátóegység tőszomszédságába a piactéren, minden pénteken délután kettőkor. Eleinte furán néztek ránk, de akadt néhány „vagány”, aki invitálásunkra beállt hozzánk játszani, beszélgetni. Egy hónap sem kellett hoz-

zá, és annyira népszerű lett a dolog, hogy mi már szinte oda se fértünk a pingpong-asztalokhoz, a volt közfoglalkoztatottak kis csoportja pedig új önkéntesekkel bővült.

Közben felmerült a gondolat, hogy mi lesz a nyár végén, ha jön a rossz idő, a hideg, ha kint a közös együttlé- tünk nem tud folytatódni. Igény volt rá a fiatalok körében, hogy együtt tudjunk maradni. Megszereztük rá az engedélyt és elkezdtünk felújítani egy rossz állapotban lévő épületet, amely a helyi római katolikus egyház tulajdonában áll. Szüleink idejében, abban a házban iskola működött.

Megszálltuk az épületet, minden pénteken ott voltunk. Csiszoltuk az ablakkereteket, vertük le a pergő, málló vakolatot. A fiúk felszedték a rossz hajópadlót, talicskával hordták ki alóla a homokot, felszedték az ócska linóleumot és a mennyezetre új lámpatesteket szereltek. A Települési Szolgáltató Intézmény segített a falak lefestésében, a sérült nyílászárókon is megszűnt tovább füttyülni a szél. Nyár végére az új közösségi tér elkészült. Megtalálták benne helyüket a piactéren használt játékok, a bútorok, függöny került az

ablakokra, könyv a polcokra, mágnes- tábla a falra... Otthonunk lett. Örö- mére mindenkinek, akinek volt benne munkája. Létrehoztunk valamit, ma- gunknak és másoknak.

A II. Kulturális Közfoglalkoztatási Program indulásakor három helyi fiatal kezdte meg a felújított épületben a munkát. Három más-más személyiség, de azonos céllal: szeptembertől nekik köszönhetően teltek meg a termek programokkal, étellel. Folyamatosan bővülő taglétszámmal az IÖKM – ahogy a „törzsvendégek” rövidítik az Ifjúsági Önkéntes Közösségfejlesztő Műhelyt – ad helyet keddenként az Újra öltünk és örökítünk programnak. De folyamatos igényfelmérést folytatnak a lakosság körében, és ennek megfelelően rugalmas nyitva tartással várják a látogatókat, és szerveznek új programokat. Minden korosztálynak, bár fő célcsoportjuk a fiatalság. Szerveznek állandót és szezonálisat is, mint a péntek esti média klub vagy az alkalomhoz kötött tökfáragás. Van aerobic, pingpong verseny, póker, és még sok és sokféle tevékenység, amelyek az egyénekből egy aktív, erős, innováció- óra képes közösséget hozhatnak létre.

SÁNDOR HAJNALKA (1989) közösségi koordinátor Békés megyében. Diplomáját a Szent István Egyetem Alkalmazott Bölcsészeti és Pedagógiai Karán szerezte, tanító szakon végzett 2012-ben. Szakdolgozatához pszicholingvisztikai kutatást végzett, melyben az anyanyelv elsajátításának problémáit vizsgálta saját településén. Friss diplomásként egy tanévet dolgozott napközis nevelőként a kondorosi általános iskolában. Az I. Kulturális Közfoglalkoztatási Program kezdete óta folyamatosan egy kulturális célú alapítványnál végez munkát. 2014. szeptember 1-je óta emellett négy településen közösségi koordinátorként is tevékenykedik.

„Újra öltünk, örökítünk” – a kondorosi ifjúsági közösségi térben.

Beszélgetés Illés Károlynéval,
a kézimunka szakkör vezetőjével

Mátyus Aliz: *Harmadik alkalommal van együtt a kondorosi kézimunka szakkör, szép létszámmal, az asztal körül fiatalok és idősek kézimunkáznak, a halk beszédben a szakkör vezetőjének a hangja hangosabb, de csak éppen hogy. Megvárom, amíg mindenki megkapja az előnyomott anyagát, kiválasztja a színeket, amivel hímezni kezd, és akkor kérdezem meg a kör vezetőjétől, hogyan is történt a kondorosi kézimunkakör alakulása.*

Illés Károlyné: *En nagyon örültem, amikor hallottam, hogy Kondoroson is indul egy hímező szakkör, hiszen valamikor a '70-es években itt is működött szakkör. Ennek a kezdeményezésnek az a célja, hogy olyan helyeken,*

ahol valamikor volt szakkör, de az évek múlásával a szakköri tagok kiöregedtek, és nem adták át a tudásukat, nincs folytatás, elkezdődjön újra. Ennek az „Újra öltünk-örökítünk” kezdeményezésnek, ami már második éve van folyamatban, nagyon-nagy szerepe van abban, hogy örökítsünk is. Megvannak a gyökerek, de azok a gyökerek valahol elvesztek. És ezeket a gyökereket újra kell éleszteni, hogy új hajtások legyenek belőle. Kondoroson ez kiváló példa erre, hiszen amikor elkezdtük szervezni a szakkört, itt a fiatalokkal leülve beszélgettünk, hogy vajon összejön-e az a tíz-tizenkét asszony, fiatal vagy éppen nem fiatal, aki szeretne öltögetni és szeretne megtanulni hímezni. Nagyon meglepődtem, amikor három héttel ezelőtt, az első alkalommal megérkeztem és láttam, hogy az elképzelt tizenkét asszony, megduplázódott. Több mint húszan voltak az első alkalommal. A második alkalommal még ketten jöttek. Most megint még többen vagyunk. Ez azt jelenti, hogy csak híre ment a városban, hogy itt valami olyat tesznek ezek az asszonyok a szabadidejükben, ami hasznos és ugyanakkor szépet teremtenek. Tanulnak valamit, amit aztán hasznosítanak, akár a ruházatukban, akár az otthonukban.

M. A.: *Melyik lehet fontosabb, az, hogy az egybegyűltek hímeznek, ké-*

zimunkával foglalkoznak, vagy, hogy együtt vannak, hatnak egymásra és beszélgetnek egymással. Ha ezt egyáltalán szét lehet választani.

I. K-né: Szerintem nem lehet szétválasztani. Mind a kettő nagyon fontos, hiszen ennek a szakkörnek közösségteremtő ereje van. És ez is volt a legfőbb cél, hogy közösség is létrejöjjön egy olyan foglalkozás alatt, ami mindenkinek a szívügye, amit mindenki szeret csinálni, tetszik neki. És ugyanakkor, amikor a keze jár, beszélgethet a szomszédjával. És ez óriási nagy dolog, ebben a rohán világon, amikor nem bírunk megállni, beszélgetni. Itt vannak ezek a gyerekek, ez nekem egy csoda. Itt van az édesanya, itt van a tanító néni. Ez az a gyerek, akinek az édesanyja nem akarta a tűt a kezébe adni, mert hogy megszúrja. Majd ő befűzi. És ez a gyerek, tessék megnézni. Befűzte a fonalat a tűbe és hímez. És mit csinálunk a gyerekekkel? Azt csináljuk, hogy eldugjuk a tűt, eldugjuk az ollót, nehogy a kezébe kerüljön, mert akkor biztos, hogy megvágja magát. Pedig nem. Épp ez az, hogy a kicsi óvodás gyerekeknek is meg kell mutatni, hogy mit kell tudni, hogy kell csinálni, hogy kell használni. És ha tudja, hogy a tűt, azt úgy kell használni, hogy ne szúrja meg az ujját, akkor ilyen csodát csinál.

M. A.: *Hát tényleg csoda.*

I. K-né: Vanda, büszke vagyok rád. Nagyon büszke vagyok. Adhatok egy puszit?

Vanda: (Tartja a fejét.) És majd ezeket is megcsinálom.

I. K-né: Mindent meg fogsz csinálni. Mindent meg fogsz. De most olyan csillagos ötösöket osztogatnék neked, hogy na. Nagyon ügyes vagy. Hát most ez az öröm. Látod? Ez az öröm. És ez marad ki az iskolában. Az iskolában tanórán taníthatnák, technikán, rajzórán ott van a lehetőség, de azt gondolom, hogy nincs a felsőoktatásban ilyen képzés. A technika tanárok mit csinálnak? Technika órán: számítógép. Alsó tagozatban, még amelyik tanító néninek affinitása van arra, hogy kézművességet tanítson, az igen, de már az a korosztály van a pedagógusoknál is, akik otthon már ezt nem tanulták meg. Ezt valahol meg kell tanulni. Hol tanulhatja meg? Az iskolában tanulhatná meg, de ott nincsen olyan tanító néni, tanár néni, aki ezt megtaníthatná, mert ő sem tanulta meg. Az az átörökítés, ami régen természetes volt, az apáról fiúra, anyáról leányra, az megszűnt. Meg kell keresni azokat a fórumokat, ahol ez megtörténhet, hogy átadjuk azt a tudásunkat, ami fölhalmozódott. És fölhalmozódott.

M. A.: *Most itt van olyan eset, hogy az édesanya is, és a lánya is hímeznek?*

I. K-né: Sőt, én nagyon örültem neki, amikor a Zsuzsi telefonált, hogy Anni néni, van egy olyan anyuka, aki jönne, de nem tudja a gyereket hova tenni, nem jöhetne a gyerek is? Mondom, hogy ne jöhetne, annak örülnék nagyon. És itt voltak az első alkalommal,

és az édesanya és a kislány is hímeztek. Ugyanolyan örömmel, ugyanolyan sikerélménnyel ment haza mind a kettő. Jó helyen voltak, nem kellett a gyereket a szomszédasszonyra bízni, vagy apára. Itt voltak, együtt voltak, ugyanakkor ismerkedett a körülötte lévőekkel is a gyerek. Látta, hogy idősebb, fiatalabb, az ő korosztálya is itt lesz a szakkörön, mindenki csinálja, ez nagyon jó.

M. A.: *Itt külön a fiúk szervezték a családokat és valahogy a szakkört hírül adták, vagy inkább szájhagyomány útján szokott ez terjedni?*

I. K-né: Hát is-is. Ugyanis volt egy szórólap, amin meghirdették a szakkört, hogy mikor indul, melyik napokon lesz, mettől meddig lesz.

M. A.: *És ezt minden családhoz, minden házba bedobták?*

I. K-né: Hát ezt nem tudom. Majd megkérdezem, ők jobban tudják. Szerintem internetre tették, vagy nem tudom, de valahogy eljuttatták. És természetesen szájhagyomány útján is terjed, mondták, gondolom az iskolában, ki is volt hirdelve. Meg hát úgy tudom, hogy ez a ház a katolikus egyházzé, gondolom a templomban is hírül adták. És így jött össze ez a hímező asszonysereg, aki most itt van.

M. A.: *A korábbi tapasztalataid más településen, más helyen, így összehasonlítva evvel a kondorosival akár abban, hogy kik vannak az asszonyok közül – mert itt hallottam, hogy van olyan is, aki azért hímez, vagy hímezett, akinek a lánya van, és még a fia is, meg tanult hímezni, nem csak a lánya – hogy ez jellemző azért, vagy csak itt Kondoroson inkább? És az, hogy ha már egyszer elkezdenek járni, akkor mennyire mondják az ismerőseiknek, ami látszott ennek a*

kislánynak a szemén, az a hihetetlen öröm. Felőtt korban – megcsinál az ember valamit, amire büszke lehet.

I. K-né: Ez szerintem kihívás is minden korosztály számára, hogyha látok valami szépet, vajon azt meg tudom-e csinálni. És legtöbbször nincs meg az önbizalmuk. Hogy én ezt nem tudom megcsinálni. Én mindig azzal kezdem, hogy olyan nincs, hogy te nem tudod megcsinálni. Eddig még nem mutatta meg neked senki. Tanítottam a Szent István Egyetemen itt Békéscsabán, és ott hál' Istennek az andragógus szakosoknak volt népművészet tantárgy keretén belül egy kis gyakorlat is. Heti egy óra, nagyon kevés volt, de arra jó volt, hogy tényleg tüt vegyenek, ollót vegyenek a kezükbe, és megpróbálják, hogy mit tudnak a kezükkel. Az egyik hallgató azt mondta, hogy tanárnő, énvelem ne próbálkozzon, nekem megmondták, hogy én olyan ügyetlen vagyok, hogy én semmit nem tudok csinálni. Ő nem akart, nem tudja, és nem csinálja. Mondom, olyan nincsen Krisztikém, muszáj, hogy megpróbáld, és én be fogom neked bizonyítani, hogy ügyes a te kezed is, csak nem tanították meg, hogy hogyan használjad. Úgyhogy elkezdtük, ezzel a 20 éves lánnyal, és bizony a tanév végén kész lett az ő darabja is. Szótt is, hímezett is, és azt mondta, hogy hát ő ezt el nem hitte volna, hogy ő, az ő két kezével ezt meg tudja csinálni. Azóta már elvégezte a játszóházi foglalkozásvezető képzést. Úgyhogy az azért nem akármilyen, hogy ott mindenféle anyaggal megismerkedett. Nagyon sokat jelent az, hogy milyen közegbe kerül az a gyerek, milyen tanító nénihez, tanár nénihez, vagy éppenséggel már milyen óvó nénihez. Mert már óvodában is lehet elkezdni a tüt használni. Ott a bizonyíték, a kis Vanda. Ugye, édesanyja a kezébe nem adta a tüt, hogy megszúrja, és amint én a kezébe adtam, ő ki akarta venni, és itt van, gyönyörűséget tud csinálni. Az óvodában is lehet, csak megvannak azok a módszerek, aminek a segítségével meg lehet tanítani a gyerekeket. És ha egy gyerek hozzászokik, akkor már önmaga is akarja és szeretné csinálni, és csinálja.

Épp most beszéltek azt, hogy milyen hatása van a környezetre az

itt tanultaknak. Itt a példa. Az egyik anyuka jött, anyagot is hozott, hogy a kisfiú küldte, hogy ő is akar hímezni, hogy őneki is tegyünk valamilyen mintát rá, és vitte haza. Ezt jelenti a közösség, ezt jelenti a környezet. Ennek hatására, hogy csak sikerélményük lehetett az ittlévőknek, mindig többen vagyunk. Most már nem fogunk a terembe férni, ha még jönnek. És híre fog menni a faluban, hogy az én kis mobiltartómat én hímeztem. A következő munka az lesz. Már csináltunk kézimunkaszakot és most csináltunk, tütartót. És mind olyan hasznos dolgokat fogunk elkészíteni először, amivel a gyerek is megbirkózik és használni tudja és dicsekedni tud vele. Nem tudom mennyire figyelted, hogy próbálom adagolni egy kicsit a néprajzot is, hogy most akkor ez az a tájegység, az, az a tájegység. Ezt itt ezzel hímezik. Ahogy megszokják, mindig több és több elmélet is lesz, sőt már mondtam, hogy lehet hozni füzetet is a felnőtteknek, bizonyos dolgokat feljegyezni. Sok éves tapasztalatom van, már 30-40 éve csinálom, úgyhogy rengeteget tapasztaltam, hogy hogy lehet megszerettetni. És hál' Istennek, ez szoktam mondani, nekem olyan jó hallgatóim vannak mindenütt, hogy jól vizsgáznak, sikerélményük van, gyönyörűségeket csinálnak. És ez a legnagyobb öröm számomra, mert azért e mögött rengeteg munka van. Rengeteg munka van, hogy itt most ez a 24-25 asszony úgy megy el innen, hogy mindenki valamit csinált. És ezt elő kellett úgy készíteni, hogy mindenki dolgozzon,

és ne kelljen itt körülöttem húsz embernek várnia, állni, és ő nem csinál semmit. Azért jött el, hogy dolgozzon.

M. A.: *Össze lehet azt hasonlítani, hogy mondjuk az andragógia szakosok között jobb dolgozni vagy egy ilyen falusi közösségben? Melyiket csinálod szívesebben?*

A.: Mind a kettőt.

M. A.: *Nem természetesebb itt?*

A.: Egyáltalán. Manapság már nincs olyan, ahogy a népművészetre mondták, hogy a falunak a művészete. Sőt volt egy ilyen felmérés most, hogy ezeket a kézműves szakmákat vajon hol művelik olyan magas színvonalon, ami megjelenik egy-egy nagy kiállításon. És kiderült ebből a felmérésből, hogy városokban. Tehát megyünk vissza visszatanítani mi városiak a falusiaknak, hogy ezt az ő elődeik így csinálták.

M. A.: *Igen, akkor ugyanaz történik, mint a néptáncsal a táncházakban*

A.: Ugyanaz. Csak itt megszakadt egy vonal. A '70-es években a népművészet reneszánszát élte mindenféle területen, a hímezés is ugyanígy, hiszen hímező szakkörök mindenütt voltak. Szinte minden faluban. Aztán valahogy a hímezés megszakadt, miközben a táncosok maradtak, az énekkarok maradtak. Ez nagyon megszakadt. A Nemzeti Művelődési Intézet, hogy látta ennek a hiányát, felkarolta. Ez nagyon nagy öröm. És fontos dolog. Hát, az ő egyik feladatuk tényleg ez, hogy ezt így támogassák. És nagyon jó helyen támogatnak szerintem. Mert tavaly kezdődött, tavaly lett öt szakkör itt a megyében. Most megint

öt, tehát, most tíz új helyen hímeznek az asszonyok. 3-4 évvel ezelőtt egyik kezemen meg tudtam számolni a megyében működő szakköröket. Most a meglévő 5-6 mellett van még tíz. És hogyha erre jövőre megint lenne lehetőség... Ahol a közösség megtalálta önmagát, tehát az emberek egymást megtalálták, ott nem szűnik meg, nem szakad meg. Igenis várják, hogy lesz ennek folytatása. Mert ez 60 óra. Márciusban egy kiállítással fejeződik be. Fejeződik be, mert biztos vagyok benne, hogy nem fog befejeződni itt sem. És erre bizonyíték az az öt szakkör, ami tavaly kezdődött.

M. A.: *Azok se fejeződtek be?*

A.: Nem fejeződtek be, mindenütt folytatódnak. Sőt, ami megint nagyon nagy dolog, hogy a falu vezetősége is látja, hogy ennek valóban közösségteremtő ereje van. Ahol művelődési ház van és van szakkör, vagy akár könyvtárban, ott élet van. Délután ott élet van. Ez nem mindegy. Tavaly Nagybánhegyesre jártam, csöpp kis falu, ahol már annyira, alig várták, hogy jadj, már jövő héten megyünk, jaj, de jó lesz. Nincs egy presszó, nincs menni sehova, az asszonyok nem tudnak leülni. Utcán, ha megáll, egymással beszélgetni, na, mit pletykálnak, vagy mit beszélgetnek azok. Itt meg nyugodtan.

M. A.: *Igen, ez természetes.*

A.: Természetes, a férje is elengedi, hiszen jó helyre megy. Olyan finom süteményeket hoztak. Sütöttek. Én ezt tudom, te meg azt tudod. Receptet cseréltek. A gyerekről tudtak beszélgetni, unokáról, fényképet hoztak. Volt, akinek elmondja gondját-baját is, és a másik megérti, mert hasonló a beállítottsága, hiszen azért jött. És ennek micsoda ereje van, hogy ugyanazt szeretem csinálni. És barátnőre lelt, vagy éppenséggel olyan társra lelt a szakkörben, akivel bármikor megvitathat, beszélgethet is. És ez szerintem óriási dolog.

M. A.: *Nagyon-nagyon nagy. Mondtad nekik közben, hogy a fonalat, azt házilag festették és házilag is fonták, és mondtad, hogy a színek ezért nem teljesen ugyanolyanok, az a bizonyos sárgának nevezett, nem sárga. Amikor színeket választanak, hogy együtt milyen szín lenne jó, kell abban segítséget adni?*

A.: Itt, ugye, tájegységeket fogunk venni, tájegységeknek a hímző kultúráját, és a tájegységek hímző kultúrájára, amik jellemzők, azt be kell tartanunk. Tehát egy matyó attól matyó, hogy azok a motívumok szerepelnek benne és azok a színek szerepelnek. Egy dél-alföldi szőrhímzés azért dél-alföldi, mert ebben ilyen színű fonalak és ilyen minőségű fonalak szerepelnek. Tehát ez a szakkör valóban hímző szakkör, vagy díszítőművészeti szakkör. Nem varrószakkör.

Vanda: Anni néni! Haza lehet vinni?

A.: Haza, hát az a tied, hogyne vintetnéd haza!

Vanda: Mindenkinek haza lehet?

A.: Mindenki hazaviszi, igen.

M. A.: *Tünetényes.*

A.: Ezek nem csak varrószakkörök. Ahogy mondtam, itt van egy kis néprajz, vannak technikai kivitelezési fortélyok, hogy hogy fogja a tűt, mint csinálja. Mert lehet, hogy azért ment el a kedve a hímzéstől, mert önmagától kezdett varrni, és nem jól tartotta a tűt, nem jó tűt vett. Mert az is nagyon fontos, hogy milyen vastagságú tűt használ, melyik fonalhoz használja. A színválasztásnál egy bizonyos színösszhangot meg kell tartani. Itt most a dél-alföldinél választhatja a vörösön belül valamelyik színárnyalatot, de a vörös helyett nem választhatja a narancssárgát. Tehát itt vannak bizonyos szabályok, amit be kell tartani, csak van egy kis lehetőség. Éppen e miatt, hogy ugye, otthon

festették a fonalat, az árnyalatokon belül lehet mozogni, de nagy eltérést nem szabad csinálni, mert akkor már nem ismerjük föl. És itt vannak a nagy problémák, hogy a média ontja a kalocsait meg a matyót, de sokszor össze-vissza keverve. A matyóról, hogy az kalocsai, a kalocsairól, hogy matyó. Sőt még a motívumokat is összekeverik. Ennek így nincs értelme. Ha valaki csinálja, akkor jól csináljon. A giccset is ugyanannyi idő alatt csinálja meg, mint az értékes alkotást, amit aztán tényleg mutogathat, kiállításra küldhet, pályázatra küldhet. Az idő, amit eltölt vele, az ugyanannyi.

M. A.: *De az nem fordul elő, hogy valakinek éppen az tetszik, ami giccses, és ő mindenáron azt akarja?*

A.: De, előfordul, persze. Itt ízlésformálást is kell végezni, csak nem mindegy, hogy.

M. A.: *És ezt is lehet úgy csinálni, hogy ne legyen bántó és...*

A.: Pontosan! Ez az a rengeteg tapasztalat. Hogy hogy mondjam meg neki, hogy ne azt válassza, mert az giccses. Az ízlésről tudjuk, hogy az már kisiskolás korban kialakul. Tehát ott már nehezen tudok én ízlést formálni. De tudok, hogyha olyan hatással vagyok arra az emberre, Hogyha elfogadja, hogy ez talán szép. De hát itt fontos az is, hogy megmutatjuk nekik az értékes alkotásokat. Itt is az első alkalommal azzal kezdtem, hogy hoztam Magyarországi tájegységének a hímzéseiből egy-két darabot és bemutattam nekik, hogy ez ebből a tájegységből való, ez ebből,

ez a különbség. És hogy látták. Van, aki azelőtt nem is látott, mert nem került el ilyen kiállításokra. Aki már elkerült ilyen kiállításra, az már tudja, hogy na, hát ez az érték és ez a szép. De meg kell mondani. Ne csináljon giccset, ha ilyen helyre jár. Biztos, hogy mindig akad olyan ember, aki azt gondolja, hogy az a jó, amit ő tud. De lehet formálni, és simán átformálódik. Sőt, utána ő mondja azt, hogy „Emlékszel, Anikó, hogy én kék virágot akartam varrni? És hogy te milyen szépen eltérítettél?” Mondtam neki, hogy nézd csak meg, ehhez a színhez ez illene jobban? Nézzük már meg ezt ide. És akkor odatesszük. Próbáljuk már meg ezt! Próbáld meg, ha nem tetszik, marad a kék virág. És a legtöbbször, a legvégén mindig sikerül. Az sikerül, amit én szeretnék. De hát ilyen fondorlatos módon. Tudni, hogy hogy vezessem rá arra, hogy csak ezt a vonalat, ezzel az öltéstechnikával, erre az alapanyagra. Az egyik kislány, arra, hogy azt a szép nagy fehér terítőt, amin a hímzés is fehér lesz, azt mondja, hogy ő most azon gondolkodik, hogy ő talán nem fehérrel fogja varrni. És akkor mondtam neki, hogy ahogy gondold, de a fehér mindenhez illik. És most, hogyha te kiválasztod a lilát, vagy nem tudom, milyen, a mostani lakáskultúrákba, lakásokba ez beillik, de mi van akkor, ha két év múlva már nem. És a fehér az egy olyan szín, amit minden-hova oda lehet tenni. De ha neked az tetszik, hogy lilával szeretted volna, akkor vegyél egy sima alátét terítőt, egy egyszínű lilát, és arra tedd rá, akkor megvan az, hogy te lilát akartál. És az ő kívánsága is teljesült és az enyém is. Ugyanakkor kicsit azért formáltuk az ízlését.

M. A.: *Végül is csak azt csinálta.*

A.: Azt csinálta. A Szigetvár vidéki fehér vállkendők voltak. Ha ez pirossal lesz varrva, már olyan furcsa... De hogyha egy piros alapterítőre ráterítjük a fehér Szigetvár vidéki terítőt, akkor teljesen jó.

M. A.: *Akkor minden rendben. Igen. Mindig ugyanúgy szoktad kezdeni az ismerkedést és az első foglalkozást az összejövő emberekkel?*

A.: Ezen mindig gondolkodom, hogy hogy is kéne, Tájékozodom előtte, hogy milyen összetételű. Mindig

vannak szervezők, akik tudják, hogy körülbelül kik lesznek azok, akik jönnek egy-egy ilyen foglalkozásra, vagy mondjuk, egy tábori továbbképzésre. És annak megfelelően kell alkalmazkodni a hallgatósághoz. Mert csak akkor lesz sikere – neked is, meg nekik is – hogyha azt kapják, amit várnak. Itt tudtam, hogy nagyon vegyesen lesznek. Korosztály és műveltségbeli különbségek is vannak. Mindenkinek találjunk olyan szót, olyan mondatot, ami az ő fülének kellemes és jó.

M. A.: *És eltalál hozzá.*

A.: Igen, eltalál hozzá. Ez elég nehéz, de megint a tapasztalat. Nem mindegy, hogy hogy megy el az első alkalommal, hogy visszajön-e, vagy nem jön vissza. Nagyon készülni kell. Készületlenül soha el nem mentem sehova. Pedig már 30-40 éve csinálom, tehát mehetnék, de soha el nem megyek úgy. Muszáj, hogy minden egyes alkalomra felkészülj. Csak úgy lehet elérni azt, amit elérünk. És ez sikeredik is.

M. A.: *Azt mondtad, amikor Vanda idejött, és megmutatta, hogy mit csinált, hogy ezért érdemes. És ezt, azt hiszem, hogy komolyan gondolod.*

A.: Én nagyon komolyan. De ezt el lehet felejteni, amit te láttál?

M. A.: *Nem lehet.*

A.: *Ezt a csillogó szemet?*

M. A.: *És ráadásul én voltam vele szemben.*

A.: Látod, könny szalad... Végigfut rajtam, hogy ez a gyerek ezt nem fogja elfelejteni. Amikor tút nem akartak a kezébe adni?

M. A.: *Soha nem fogja elfelejteni a pillanatot, amikor dicsérted. Mert, ahogy dicsérted.*

A.: És hogy hazaviheti. És látod, hogy idejött másodsorra, hogy „mindenki hazaviheti?” Mert ő azt gondolta, hogy lehet, hogy ő gyerek és csak azért. „És mindenki hazaviheti?”

M. A.: *Igen. Gyönyörű kérdés.*

I. K-né: Ez is fontos dolog, hogy itt egy kis anyagi támogatást is kapnak a szakkör tagjai, mert hiszen ilyen anyag és fonalárak mellett nem mindenkinek van lehetősége, hogy megvegye azt a fonalat, azt az anyagot, amire azt a hímzést kell készíteni. Ahogy mondtam, fontos dolog, hogy milyen fonallal milyen alapanyagra hímzünk. Mert hogyha ez nincs meg, akkor már hiába gyönyörűen öltöget, nem lesz szép az, amit csinál. És ez nagyon nagyon rossz, hogy sokan ezt nem tudják. Utazok például vonaton, és látom, hogy milyen gyönyörűen híméz a néni, csak éppenséggel szörnyű, amit híméz. Annyi idő alatt meg tudná csinálni a jót, csak nincs, aki megmondja.

M. A.: *Én a buszon vagyok így, mikor látom, hogy ezek az asszonyok olvassák ezeket a rettenetes könyveket. Hogy az alatt az idő alatt olvashatná a jót, ami neki jót tenne, a környezetének jó lenne... Az embernek nincs módja, hogy mondja. Nincs. Ehhez egy helyzet kell, amikor ezt lehet.*

A.: Ezért kell ez, a közösség. Mert hogy itt a hímzésen kívül még mennyi mindent megtanulnak. Nagyon sok mindent. Ha mást nem, a gyerekek

a magatartást. Nem mindegy, hogy hogy szólsz a felnőtthöz, a szomszédodhoz, a másik gyerekhez. Dicsekszel, nem dicsekszel.

M. A.: *Nem mindegy, hogy ez a zene, ami itt szól, milyen hangosan, milyen halkán szól. Hogy egymáshoz milyen hangosan, halkán szólunk.*

A.: Itt egész végig szólt a zene, és mindenki beszél, és egy hangos szó nem volt, mindenki hallotta. Nem kellett fölemelni senkinek sem a hangját. És az iskolában hogy vagyunk? Ott olyan hangosak! Olyan hangosan beszélgetnek a gyerekek egymással, hogy ordítanak egymásnak. Nem tud halkán beszélgetni, csak ordítva, mert ezt szokta meg. Otthon a leghangosabbra van véve minden.

M. A.: *És folyton megy a tévé háttérnek...*

A.: Ez megint egy nagyon fontos dolog, hogy ez a környezet itt nagyon jó. Nagyon jó, hogy ezt így kialakították.

M. A.: *Nagyon jó. Vajon lehet, hogyha egyszer majd vége lesz a hímző körnek, ezek az emberek egymással összejárnak, vagy maguk önállóan folytatják tovább? Vagy ez nem szokott lenni?*

A.: Nem. Nekem rengeteg tapasztalatom van. Például Deszkre jártunk egy éven keresztül. A deszki „Bánát” Szerb Kulturális Központnak a vezetője megkeresett minket, a Békés Megyei Népművészeti Egyesület Hímző Szakbizottságát, hogy szeretnék feléleveníteni a deszki szerb hagyományokat. És ehhez ők nyertek egy pályázatot, ahol el szeretnék készíteni a ruházatokat, azt, amit a szerb asszonyok viseltek valamikor, és ezt majd egy hagyományos lakodalom keretén belül fel is fogják venni. És odahoztak egy olyan főkötő hímzést, amit múzeumban láttunk eddig. Tehát egy karton alapú aranyhímzéses főkötő bársonyon. Ezt még mi sem híméztük. Tehát nekünk is kihívás volt, hogy na, most akkor ezt hogy is kell átültetni és technikailag kivitelezni. Áttanulmányoztuk, lerajzoltam, ledokumentáltam a mintákat, és ebből először kisebb tarsolyokat meg ilyesmit kezdtek el hímézni. Tehát ott tanítottuk meg. És utána készítették el a főkötőt. És amikor már a vége felé közeledtünk, akkor köszöntünk már el, mentünk volna el, és akkor hátul az egyik fia-

talasszony könnyezik. És, hát, szóljak hozzá, vagy ne szóljak, mi történhetett? És csak úgy odamentem és meg-simogattam. Mert nem tudtam, nem szoltam semmit. És akkor rám néz és teli van könnyel a szeme. „Baj van?” – mondom. „Nem, örömben sírok.” És miért?” És akkor mondja, hogy gyerekkori álma teljesült most. Mert őneki az volt az álma, ő látta ezeket a főköttöket a nagymamáján, hogy őneki is legyen egy olyan. És most azt a főköttöt én saját magamnak megcsináltam. Azt se tudom elfelejteni. Úgy, ahogy ezt a kislányt nem tudom, ezt se tudom elfelejteni. És ezek az asszonyok, akik ott akkor jártak erre a hímező körbe, azok közül aztán négyen összel beiratkoztak a kézműves szakiskolába, Békéscsabára, és most másodéves hallgatók. És Deszken azóta is van hímező szakkör, vezetik a hímező szakkört. Négy szakképzett vezetője lesz. Csak ennyi kell. Egy adott helyen olyan ember, aki felismeri a helyzetet, és tudja, hogy mit kell ezzel kezdeni. És hogyha ez nem lett volna, akkor ott sincs semmi. Van egy gyönyörűséges kulturális központ, voltak a táncosok, de kézművesség nem volt sehol.

M. A.: *Gyönyörűség hallani ezeket a dolgokat. És azt hiszem, hogy Békés megye szerencsés, hogy itt vannak emberek, akik tudnak vezetni ilyen hímező kört, ahogy azt a legjobb vezetni. Vagy tudnak az országban máshol is?*

A.: Tudnak másutt is. Csak én azokat a vezetőket mondom, akik azt felismerik – a művelődési ház vezetője, vagy éppen a polgármester úr, hogy ide akkor lesz közösség, akkor lesznek emberek ebben a házban, hogyha valamit nyújtok nekik. És ezt ki kell találni, hogy mi legyen. És amikor ez megvan, akkor kell a legjobb szakembereket megtalálni. Ha nincs olyan szakember, akkor el kell őket küldeni, hogy tanulják meg. Ez a deszki példa. Merthogy ott nem volt. Csongrádban nincs kézimunka képzés, elküldték Békés megyébe. Itt a kézműves szakiskolában megtanulják, ők aztán tovább taníthatnak. Sőt, már éppen a múltkor dicsekedtek, hogy hívták őket bemutatóra. Tehát, hogy a deszki arany főköttőhímezést megmutatják más szerb közösségeknek is, de nem csak szerbeknek, hanem bármilyen nemzetiségűeknek. Tehát ez is na-

gyon fontos, hogy ki hogy látja meg azt, hogy mire van szüksége annak a falunak, vagy a művelődési házba kit akarok behozni, és azt hogy tudom behozni. És csak minőségi munkával és jó munkával lehet. Hogyha ez nincs meg, akkor... Tehát egy jó kiállításon már látják, hogy mit lehet majd csinálni, és meg tudom csinálni.

M. A.: *Énnekem az az érzésem, hogy Békés megyében jól alakultak a dolgok...*

A.: Folyamatosabb talán. Jól járunk, hogy annak idején, amikor a megyei művelődési központok kezdtek megszűnni, mert addig, amíg mindenhol volt megyei művelődési központ, addig bevonzotta a faluban lévő embereket is a kultúra, de ahogy azok megszűntek, akkor kellett valami más fórumot keresni. A művelődési központban dolgozók úgy találták, hogy a kézművességnek kell, hogy folytatása legyen, így alakult meg a kézműves szakiskola Békéscsabán, ami először, a Békés Megyei Művelődési Központnak az iskolája volt. És mindenféle szakágban elindult a képzés, és egyre-egyre tágabb a kézművesség terén, tehát most a kemenceépítéstől az ötvösségen keresztül mindenféle szakág van. Az, hogy a nyári komplex táborunkban 300 ember van... 300 ember, az már egy népművészeti falu. Ott olyan programokat kell hirdetni, hogy oda jelentkezzen, mert ott azt meg kell fizetni. Fizeti a táborban való részvételt. És volt olyan család például Komlóról, akinél az anyuka a hímezőhöz jött, a férj a kemenceépítőkhöz, és a gyerek a gyerekcsoportokba. Ez volt nekik a nyaralásuk. Tehát azt mondták, hogy nagyon jól érezték magukat, tanultak is, együtt volt a család, és alkottak, vittek haza dolgokat. Ezt föl kell ismerni. Az édesanya járt hozzánk a hímezőre, az előtte lévő évben a táborban ott volt, látta, és a következő évben már

hozta a családját. Tehát arra gyűjtöttek. Ők visszamentek, a baráti körben ezt elmondták, a gyereknél nagyobb reklám nem kell, hogyha az azt mondja, hogy milyen klassz volt, meg mikor megyünk vissza, meg hogy lesz még ilyen tábor, akkor hozza a barátokat. Tehát minden évben többen és többen vagyunk. A programok mellett. Ugye, az nem mindegy, hogy mit hirdetünk meg. Mert ez is, az is kell hozzá, hogy jól érezzék magukat.

M. A.: *Azt hiszem, hogy bizonyos szempontból körbeértünk, mert ezzel a táborral ott tartunk, amikor már sok minden együtt az életté válik. Nagyon szépen megköszönöm neked. Nagyon örülök, hogy találkoztunk.*

A.: Hát, nagyon sok mindenről lehetne még beszélni. Mert anyuka elindult egy indíttatásra, mert ott Komlón egy szakkörvezető barátnőm mondta, hogy Anni, nálatok menyinyi fiatal van, nálunk nincs senki. Azt mondja, nincs, akinek átadjam. Hát miért nem küldesz valakit, aki megtanulja. De hát a hímezőkészítés csak Békés megyében van. Oda ki és hogy fog járni? Próbáld meg. És akkor elküldte ezt a fiatalasszonyt, és eljött. De erre több példa is van, mert Szlovéniából is volt hallgatóm, jó néhány hallgatóm volt. Tehát attól függ, hogy kitől mit hall. Hogy milyen tapasztalatai vannak, annak, aki ott volt. Én mindig azt szoktam mondani – mert rajztanár vagyok –, hogy nincs egy elrontott rajz. Minden rosszat át kell alakítani pozitívvá. Nálam olyan gyerekek nem volt, aki úgy menjen el, hogy neki nem sikerült a rajza. Mindenkié négyes-ötös lett, mert a rosszból is lehetett jót csinálni. Csak rá kellett vezetni arra, hogy mi az, ami a rosszat átteszi jóvá. És ezt kell meglátni, és ezt a látásmódot kell megtanítani. Most nézd meg! Hát nem igaz! Vanda! Gyönyörű! És ezt a szorgalmat!

DR. ILLÉS KÁROLYNÉ BOTYÁNSZKY ANNA (Nagybánhegyes, 1947) iskoláit a békéscsabai szlovák gimnáziumban végezte majd kirakatrendezői és dekoratív tanulmányokat folytatott. Elvégezte a pedagógiai főiskolát rajz-szlovák tanári szakon, majd a felsőfokú szövő szakoktatói tanfolyamot is. Kitűnő ismerője a soknemzetiségű Békés megye szöttek és hímezés hagyományainak. Munkásságát több alkalommal díjazták Gránátalma díjjal, a békéscsabai országos textilpályázatokon szinte minden alkalommal díjat kap valamelyik általa vezetett alkotóközösség vagy ő maga. Rendkívül sokoldalú alkotó, igazi közösségi ember, tagja majd szakmai irányítója a megyei népművészeti egyesületnek. Alkotásai közintézményekben kapnak helyet. A Népművészet Ifjú Mestere (1984), a népi iparművész címet 1989-ben, a Népművészet Mestere címet 2003-ban kapta – a békési szücs hímezés-ek újra tervezésért és sokoldalú alkotómunkásságáért.

„Minden érdekel. Bennem most minden változik.”

Beszélgetés Sándor Hajnalka koordinátorral

Mátyus Aliz: *Meg tudtam nézni tegnap este – a kondorosi fiatalok által rendbe tett épületben, ami gyönyörűen ki van festve, be van rendezve – egy kézimunka szakkört, ma délelőtt pedig részt vettem egy a környék közfoglalkoztatottainak szervezett közösségfejlesztő tréningen, ahol aktívan jelen voltak a kondorosi fiatalok. Mindabból, ami a szemem előtt zajlott, azt érzékeltem – és ezt elképzelni segítettek az épületbe belépve a falon elhelyezett fotók a felújításról –, hogy itt miközben „lakhatóvá” vált egy épület, közben közösség alakult, aminek megvan egy kemény magja is, amelyik láthatóan jól érzi magát a bőrén, mert úgy gondolja, hogy fontos számára, amibe kezdett. Az is érzékelhető, hogy az elindult mozgások iránt további érdeklődés is van, az új közösségi térbe elég sokan benéznek, érdeklődnek. Milyen folyamat zajlott le Kondoroson?*

Sándor Hajnalka: Ez az egész nyáron kezdődött el, néhány fiatal közöttük én is, kitaláltuk, hogy nem jó az, hogy a fiataloknak nincs semmiféle tevékenysége, amivel hasznosan, együtt el tudják tölteni az időt. A Nemzeti Művelődési Intézet támogatásával sikerült egy olyan heti rendszerességgel működő programot, tevékenységet biztosítanunk a kondorosi piactéren a fiataloknak, ahol

együtt tudtak lenni, úgy, hogy pingpongoltak, társasjátékoztak. Eleinte csak egyének jöttek, azután odaszoktak a csoportok is. Megfigyelhettük azt, hogy kora délután, tehát délután 2-3 órától mindig kint volt valaki közülünk, és volt, hogy este 8-ig, 10-ig kint maradtunk, mi, önkéntesek, illetve azok a fiatalok, akik érdeklődtek és kijöttek játszani. Ekkor merült fel bennünk, hogy ez mind szép és jó, hogy a nyári szünet ideje alatt ezt mi tudjuk működtetni, de mi lesz télen. Jó tanácsokat megszívlevél, sikerült ezt az épületet, amiben most vagyunk megtalálni, és engedélyt kaptunk rá, hogy felújítsuk.

Ez az épület a kondorosi katolikus egyház tulajdonában áll. Miután plébános úr megadta az engedélyt a munkák megkezdésére, voltunk hárman-négyen, akik a nyár folyamán szépen elkezdtük felújítani. Ezt úgy kell elképzelni, hogy én a negyvenhárom kilométerrel fogtam egy kalapácsot, és elkezdtem leverni a tíz centi vastag vakolatot ott, ahol az elkezdett lejönni. És levettük az ablakokat, lecsiszoltuk őket, újrafestettük, itt mindent a saját két kezünkkel csináltunk meg. Ott, ahol most már ki van alakítva az a gyönyörű iroda, ott hajópadló volt, azt felszedtük, a homokot a fiúk talicskával hordták ki az udvarra. Nem egy olyan képünk van – itt a falon is

kint lóg –, amin látszik, hogy itt milyen pokoli állapotok voltak. Szerencsére kaptunk vállalkozóktól, illetve a települési szolgáltató intézménytől is segítséget. Nyár végére ez a hely szépen kialakult.

Amikor a második kulturális közfoglalkoztatási program elkezdődött, célzottan olyan fiatalokat kerestünk az épületünkbe, akik a program keretében dolgozva ezt a helyet üze-

meltetni tudják. Egyrészt ez volt a szempontunk, másrészt, hogy magukénak érezzék azt a célt, amit mi a nyár elején kitűztünk magunk elé. Ami történetesen az volt, hogy a kialakított épület elsősorban a helybeli fiataloknak kínáljon egy teret, illetve tevékenységeket, amire igény van. Viktor* egy nagyon erős személyiség, neki nagyon örülünk, hatalmas a kapcsolati tőkéje, vonzza magához az embereket, és ide elsősorban ilyen beállítottságú ember kellett. Zsuzsi volt a másik, aki idekerült. Neki szenvedélye a néptánc, nagyon fontosnak tartja, hogy táncoljunk, ő ezt próbálja meg majd becsempészni ide, a mindennapi életünkbe, és ontja magából a programterveket. Attila, a harmadik itt dolgozó fiatal hasonló okok miatt került ide, mint a Viktor, de mivel harmincegy éves, neki más a baráti köre, más az ismeretségi köre, mint a Viktornak, aki huszonhárom éves. Így általuk egy szélesebb réteget tudunk megszólítani és bevonni ezekbe a programokba, nemcsak a szórakozásba, hanem az önkéntes munkába is. Önkénteseket vonnak be maguk mellé, nemcsak az éppen adódó munkákba, hanem akik a későbbiek során is, potenciális önkén-

sek lehetnek, és segíthetik a céljaink megvalósulását.

Nekem, mint koordinátornak egyrészt az a feladatom, hogy a kondorosi kulturális közfoglalkoztatottak ügyes-bajos dolgait, a papírmunkát, az adminisztrációjukat intézzem, másrészt az Intézet által kiadott feladatok elvégzését koordinálom, kiosztom. Nemcsak a három fiatal között, akik a közösségi terünkben dolgoznak, hanem a tizenkét további kondorosi közfoglalkoztatott között is. Ha kell, és aminek kell, segítem a megvalósítását, amit kell, azt elmagyarázom, akár azt, hogy pontosan mit, hogyan kell csinálni. Két hónap alatt már sikerült megismernem annyira az embereket, hogy tudjam, kihez hogy kell fordulnom, kell-e odaülni mellé külön, és valamit elmagyarázni neki. Ezen felül ide járok az új közösségi terünkbe, és jól érzem magam. Részt veszek a programjaikon.

M. A.: *És miben a legszívesebben?*

S. H.: Az „Újra öltünk, örökítünk” programon, ami most indult be három héttel ezelőtt, kedden volt a harmadik alkalom. Arra kezdtem el járni. Édesanyámmal együtt, tehát sikerült őt bevonnom. Mert ő, amikor csak vissza tudok emlékezni,

ő azóta hímez. Viszont közösségbe egyáltalán nem járt az édesanyám eddig, és én úgy gondoltam, hogy ez talán egy jó alkalom lehet arra, hogy ő is eljöjjön. Ott ülök mellette, ez feloldja őt, ad egy biztonságot neki, és vannak a kézimunkakörben ismerősei, akikkel már vagy tíz-tizenöt éve nem beszélt, elmentek egymás mellett az utcán. Már most elkezdtek beszélgetni, hogy vagy, és emlékszel rám, és de jó! Amellett, hogy közben Anni néni megtanít bennünket hímezni. Ezt én egy nagyon jó dolognak tartom.

M. A.: *Amíg nem volt ez a kezdeményezés, hogy így önkéntesként a fiatalok elkezdtek volna együtt tevékenykedni, addig hogy telt az élet Kondoroson, hogy telt konkrétan Hajnié?*

S. H.: Hazamentem és olvastam munka után, vagy dolgoztam. Illetve van egy szűk, kétfős baráti köröm, néha velük ültünk össze valahol.

M. A.: *Beszélhetünk egy kicsit az előzményekről? Iskoláiról? Korábbi életéről?*

S. H.: Itt, Kondoroson jártam általános iskolába, a középiskolát Mezőberényben végeztem el, kollégista voltam négy évig, ott nagyon szerettem. Ez egy erős iskola volt, a békéscsabai, valamikor Rózsa Ferenc Gimnáziummal szokták hasonlítani, sokat követelettek. Egyrészt én ezért is szerettem. Mindig is szerettem a kihívásokat, és imádtam tanulni. Minden alkalmat megragadok rá, hogy fejlődjek. A kollégium is nagyon jó volt, nagyon kényelmes, és olyan társaság, olyan baráti kör alakult ki, amibe valósággal úgy szippantották bele a tagok az embereket. Soha nem éreztük magunkat magányosnak, ezt nagyon szerettem – és azóta is hiányolom.

M. A.: *És nem sikerült megőrizni kapcsolatot akkorról?*

S. H.: Nem. Szétszóródtunk. Harmincketten voltunk az osztályban. Érdekes módon egyébként az osztályközösségben nem volt olyan erős a kapocs, mint a kollégiumban. Mert a kollégisták esténként összegyűltek egy közös térben és közösek voltak a programjaink a szobatársakkal, a szomszéd szobában lakókkal. Velük tovább is tartott a kapcsolat, de más útra sodort

A nyári önkéntesek: Tokár János, Horcsák Boglárka, Sándor Hajnalka. Az IÖKM lelke: Hronyeczne Paczári Zsuzsa, Medvegy Attila, Rohoska Viktor. Önkéntesként részt vett a munkában Závogyán Magdolna.

minket az élet. Az egyik lány kiköltözött Nagy-Britanniába, és ott dolgozik, a másik elment a Dunántúlra, a harmadik Olaszországban, a negyedik Ausztráliában van. És valahogy elsikadtak ezek a kapcsolatok. Próbálkoztunk egy ideig, de aztán elmaradtak.

Mezőberény után kerültem Szarvasra. Első helyen jelöltem meg, be is kerültem a Pedagógiai Karra. Akkoriban még Tessedik Sámuel Főiskolának hívták. Hat vagy hét évvel ezelőtt. Ott egy tanító szakot elvégeztem, és alig, hogy kikerültem, a diplomám még nem volt a kezemben, mert még hiányzott hozzá a nyelvvizsga, a 2012-2013-as tanévben dolgoztam az itteni általános iskolában az alsó tagozaton, napközis nevelőként egy tanévet. Ez is közfoglalkoztatás volt. Ez nyilván, megmutatkozott az anyagiakban, de volt munkám. És tapasztalatot szereztem. Tíz hónap alatt hiába volt kevés a pénz, rengeteg tapasztalattal gazdagodtam, nagyon sokat tanultam. Nemcsak a kollégáktól, hanem a gyerekektől is, akikkel nap mint nap együtt voltam. Emiatt egyébként boldognak is szoktak néha nézni, hogy én azt mondom, hogy a gyerekektől lehet tanulni, pedig lehet! Csak oda kell rájuk figyelni, és együtt kell lenni velük. Éppen emiatt örültem, hogy a kulturális közfoglalkoztatási programban olyan partnerszervezethez

sikerült kerülnöm, ahol szabad utat engedtek az én ilyen jellegű ötleteimnek. Egy helytörténeti kiállításon dolgozom, és bevittem a pedagógiai ismereteimet, illetve a pedagógiai érdeklődésemet a munkába, és hagyták.

M. A.: *És hol tart ez a helytörténeti kiállítás?*

S. H.: Folyamatosan bővül. Egyébként ennek is megvan a maga története. Egy magán fotógyűjteményből alakult ki, amit nyilvánosságra hoztak, és a helyi lakosok, illetve az innen elszármazottak folyamatosan hozzák, már negyedik éve a maguk régi tárgyait, régi fotóit. Elküldik e-mailben,

behozzák eredetiben, beszkenneľjük, magunknak lemásoljuk, katalogizáljuk őket, és folyamatosan bővül az állandó kiállításunk. Emellett időszakos kiállításokat is szoktunk rendezni. Nyárra összehoztunk egy Kondoros sporttörténetéről szóló kiállítást. Ennek bizonyos részei még megtekinthetők a múzeumban, az állandó kiállításon, illetve egy „Épületeink régen, és most” fotókiállításunk is van, amit a közfoglalkoztatott kollégákkal készítettünk el. Kiválogattunk régi képeket, azután ugyanabból a szögből lefényképeztük őket, hogy most a helyén ez van. Például Kondoroson volt sok évvel ezelőtt egy mozi, ott ma egy park van. Ugyanabból a szögből lefényképezve, egymás mellé téve, meglehetősen elgondolkodtató látvány. Hová és mennyire fejlődtünk. Ezt természetesen a gyerekek is szeretik, jönnek, megnézik, a múlt héten játszóházat szerveztünk nekik, őszi szünet volt. Imádták! Igyekszünk az ő foglalkozásaikra is a régi emlékeket bevinni, a régi kulturális vonásokkal őket megismertetni. Készítettünk velük csuhébabát, amit én úgy tanultam meg elkészíteni, hogy egy évvel ezelőtt egy idős, kondorosi néni interjúvoltam meg. Ő mesélte el, hogy hogyan készítették a csuhébabát, és mi ezt adjuk tovább a gyerekeknek.

M. A.: *Bekerült-e valahova ez a beszélgetés a kondorosi nénival, ahogy ő mesél, hallhatják-e, olvashatják-e az emberek?*

S. H.: Egyelőre még nem. Tervbe van véve. Kérésre megtekinthető, de

nincs még annyi és olyan minőségű anyagunk, amit nyilvánosságra tudnánk bocsátani. De számon tartjuk, hogy akikkel érdemes és lehet, készsünk beszélgetést. És csináljuk is, folyamatosan. Azokkal is, akik fotót adnak. Hogy az életükről is, ami lehet, kiderüljön. Folyamatosan kérdezzük. A január elég csendes szokott lenni nálunk, benn a múzeumban, kevés a látogató, ilyenkor szoktunk kimeni terepre. Mi így nevezzük, amikor felkeressük az idős kondorosiakat, az emlékeiket összegyűjtjük, kérdezzük, hogy meginterjúvolhatjuk-e, van-e régi tárgya. Nagyon-nagyon szívesen beszélnek. Egy ilyen délután négy-öt óra hosszat el szokott tartani, amikor észbe kap az idős néni, hogy „Jaj, úristen, besötétedett, és nem ettem meg az állatot!” Mert annyira belemerül a saját emlékeibe. És ezt nekünk is nagyon jó átélni. Hallgatni azokat a régi emlékeket, ahogy a felszínre jönnek. Ez mind érték.

M. A.: *És ki szokta gépélni a beszélgetéseket?*

S. H.: Mi szoktuk. Akik a múzeumban dolgozunk.

M. A.: *Nekem az a frissen szerzett pápai tapasztalatom, ahol módomban állt megcsinálni a város folyóiratát Szélesvíz címmel, hogy még egy ilyen tevékenység is, mint a gépélés, létrehoz közösséget. Egyrészt egységé lesznek, aki csinálja a beszélgetést, és aki gépeli. Lehet amiatt szívesen gépélni valamit, mert érdekes. És érdemes nem mindent magának csinálni*

az embernek. Ha valakinek arra van adottsága, hogy emberekkel foglalkozzon, gyerekeknek csináljon alkalmakat, akkor lehet, hogy a gépélést át kell engednie másnak. Hadd kapcsolódjon be ő is a munkába, hadd kötődjön. Amit lehet, érdemes átengedni.

S. H.: Igen. Ezen gondolkozunk. Folyamatosan próbáljuk egyébként bővíteni az önkéntesek körét. Mi egy alapítvány vagyunk, a kulturális közfoglalkoztatási program fogalmi szertint a programban a partnerszervezet. Az alapítványunk nehezen jut anyagi forrásokhoz, tehát, nyilván nem tud szerződéssel embereket felvenni, csak önkéntesként tudnak dolgozni emberek. Ezt folyamatosan bővítjük. Nóri kolléganőm úgy került a múzeumba, úgy ajánlották fel neki az állást, hogy bejárt hozzám. Ő nekem egy nagyon jó barátanőm, általános iskola óta. Bejött hozzám, amikor én elkezdtem ott dolgozni, az első kulturális közfoglalkoztatási programban, és megkérdezte, hogy mit csinálok. És nem is tudom már, mit csináltam, talán valami játszóházat vagy órát készítettem elő akkor is, tetszett neki, és megkérdezte, hogy segíthet-e. Mondtam, persze, miért ne segíthetne, legalább hamarabb készen leszünk, és közben úgyis meg tudjuk beszélni, amiért egyébként bejött. És elkezdett rendszeresen bejárni. Nem egyszer rajtakapta a kuratóriumi elnök, hogy ott van bent nálam, és azután már kérte is, hogy jöjjön. Önkéntes szerződést kötött vele nyárra, a nyári nagy rendezvé-

nyünket úgy csináltuk végig, hogy én is önkéntes szerződéssel voltam, a Nóri is önkéntes szerződéssel volt, mert akkor éppen nem volt kulturális közfoglalkoztatási program. Nórinak így adódott önkéntesként munkára lehetőség, mert egyébként nem talált munkát itt helyben, és ez egy nagyon jó lehetőség volt neki.

M. A.: *A partnerszervezet pontos neve hangzik?*

S. H.: Kondorosiak Baráti Köre Közhasznú Alapítvány.

M. A.: *Köszönöm. Még szeretném, ha beszélne egy kicsit a jövőről. Szarvas után itthon tanított Kondoroson, aztán jött a múzeumi munkalehetőség, Hajni a szüleiével él, megkérdezhetem, hogy minek örülne, ha magát milyen helyzetben, milyen tevékenységben látná – öt év múlva vagy a későbbiekben, mondjuk egyszerűen csak, a jövőben?*

S. H.: Bennem most minden változik. Amióta bekerültem ebbe a közösségbe, és főleg a nyár óta, amikor találkoztam Závogyán Magdolnával, aki nagyon nagy hatással volt az egész világgépemre, azóta nem tudnék választani, hogy mit szeretnék csinálni, mert minden érdekel. Bekerültem ebbe a szerepbe, amiben vagyok, és én azt mondom, hogy igen, én ezt is nagyon szívesen csinálnám. De ha visszahívnának itt, Kondoroson tanítani, annak is nagyon örülnék. Ha továbbtanulhatnék közművelődési szakembernek – ha meg lenne hozzá az anyagi lehetőségem, mert azt tudom, hogy tanfolyam indul, csak anyagilag nem engedhetem meg magamnak egy közfoglalkoztatási fizetésből –, én annak is nagyon örülnék. Dolgoznék ezen a szakterületen nagyon szívesen tovább. De ugyanígy szívesen tanulnék idegen nyelveket, lennék tolmács. Szeretnék mesekönyvet írni! Sok minden van, aminek örülnék. És ezeket nem tudom sorba tenni, hogy mi az az egy, amit igazán szeretnék. Most, ha rá gondolok, foglalkozni mindegyikkel szeretnék.

M. A.: *Ez a mindent szeretni tudás, mindennel szívesen foglalkozni akarás, ez azóta alakult ki és erősödött fel, amióta Hajni belekerült egy áramlatba, ami megérintette a kondorosi fiatalokat?*

S. H.: Igen.

M. A.: *Ennél az állapotnál nincs jobb, mert ez viszi az embert. Tevékenyebb lesz és tervekkel teli állapotba kerül. Kérdezném, mert hogy azt nem mondja ki az ember előzmény nélkül, hogy szeretnék egy mesekönyvet írni, ha ennek nem lenne előzménye. Szokott írni?*

S. H.: Igen. Bár, az utóbbi fél, egy év során nagyon keveset írtam.

M. A.: *Hát, ha az ember belekerül ebbe az áramlatba, akkor nem ír. Ezt a helyzetet én is ismerem, én is benne vagyok ebben az áramlatban.*

S. H.: Egyébként gimnázium óta írok. Akkor a Bárka folyóiratnak volt egy novella pályázata, amin különdíjas lettem. Ez nekem adott egy olyan lökést, hogy írni kezdtem a fióknak. Ez olyan tíz évvel ezelőtt történt. Nagyon-nagyon rég volt már. El sem hiszem, mert nem érzem, ez a tíz év úgy ment el. Tehát az a lényeg, hogy írok verseket, írok meséket, illusztrálok is ezeket a meséket. Nagyon szeretek rajzolni. Facebookon megtalálhatóak rajzaim, írásaim, külön albumba téve, a profilomon. A mesekönyv gondolata úgy alakult ki bennem, hogy amikor interjúztam, találkoztam néhány helyi legendával. Nem mondták el a történetet, csak utaltak arra, hogy van. Mert, hogy „butaság”, „Nem akarom hozzá a nevem adni”, és a többi. Viszont nekem

az jutott eszembe, hogy itt Kondoroson nemcsak a nagy falu volt, hanem kinn, a majorságok, és mindegyiknek megvan a maga legendája, mítosza. Kezdve a „Mitvisz”-től – a Mitvisz egy kitalált lény –, egészen a, nem tudom én milyen boszorkány él benn a faluban történetig, amiből csak egy kis csipetke van. És nekem az az ötletem támadt, amit még nem mondtam senkinek, hogy ezeket össze kellene gyűjteni, megtudni róluk minél többet, és azután egy-egy mesévé feldolgozni őket.

M. A.: *Hát ez nagyon jó!*

S. H.: Illusztrálva. Ennek a lépései még körvonalazódnak a fejemben, illetve, végiggondolom, hogy kitől tudnék ehhez segítséget kérni. Nyilván van helytörténeti gyűjtemény Kondoroson, bár úgy tudom, hogy ilyenekkel nem foglalkoztak még, hanem csak azokkal a dolgokkal, amik hitelesek, amiket történelmi adatokkal alá tudnak támasztani. Nagyon kevesen fókuszálnak erre, pedig szerintem ez árul el a legtöbbet egy településről, a múltjáról, a lakosságáról. A 10 éves tervemben benne van egy ilyennek a létrehozása.

M. A.: *Hajni szülei, nagyszülei ide valók? Kondorosi az egész család?*

S. H.: Nem. Édesanyám apai ágon kondorosi, anyai ágon bucsai. Édesapám édesapja erdélyi magyar volt, az édesanyja – sajnos már nem él – a békészbabai szlovákságból való. Színes a családfa.

M. A.: *És mivel foglalkoznak Hajni szülei?*

S. H.: Édesapám egy itteni takarmánykeveréssel foglalkozó cégnél dolgozott majdnem 30 évig, azután leépítés volt náluk, közben édesapám megsérült, összetörte a sarkát, és betöltötte az 50 évet. Felépülése óta, közfoglalkoztatottként dolgozik a szarvasi vízügynél. Édesanyám több mint tíz éve rokkant, le van százalékolva, a gerince beteg. Most már műteni sem lehet. Ennek ellenére talált magának csökkent munkaképességűeknek való munkát, Gyomaendrődön, gyárban, véce illatosítókat, tisztítókat csomagol és ellenőriz, napi négy órában. A két fiútestvérem közül az egyik itt dolgozik Kondoroson egy karosszériajavítással foglalkozó cégnél. Jobban keres, mint én, de meg-

élni nem tudna belőle. Mindhárman otthon élünk a szüleinkkel. A másik testvérem édesapámmal dolgozik a vízműnél.

M. A.: *És ők nem is akartak tovább tanulni?*

S. H.: Ők nem igazán szerettek tanulni és iskolába járni.

M. A.: *És milyen a család légköre és hangulata? Jó otthon lenni?*

S. H.: Jó, én így érzem. És ennek nagyon örülök. Mert sokkal jobb egy olyan házba hazamenni, ami otthon.

M. A.: *Ez mennyire így van! Hajni, és terve, család, gyerekek?*

S. H.: Szeretnék majd. Majd, egyszer.

M. A.: *És, van valami elképzelése Hajninak arról, hogy milyen legyen a férje?*

S. H.: Szeressen! És én is szeressem! Ennyi. Nagyon szeretném, ha a gyerekeim az intellektuális képességekben hozzáam hasonlítanának, intelligencia és kreativitás, nagyon szeretném, ha ezeket örökölné tőlem az az egy-két-három gyerek, ha egyszer összejön.

M. A.: *Akkor ezek szerint nem lenne fontos az, hogy a férjnek ugyanilyen képességei legyenek?*

S. H.: Egy bizonyos intelligenciaszint fontos, de szerintem az fontosabb, hogy támaszkodni lehessen a másikra, és ez kétirányú legyen. A szerelem, a lángolás az elején nyilván, nagyon jó, de azért tudjuk azt, hogy az el fog múlni egy idő után, és lesz belőle egy szeretet. Egy másfajta szeretet. És szerintem ez is nagyon fontos. Ez családalapításnál mindenképpen meg kell, hogy legyen, mert anélkül nem szabad gyereket vállalni. Erre van a gyerekeknek a legnagyobb szüksége.

M. A.: *Hajni, azt hiszem, hogy jó lesz majd gyerekeknek lenni abban a családban.*

S. H.: Nagyon remélem.

M. A.: *Köszönöm a beszélgetést. És maradjunk kapcsolatban egymással. Az e-mail címem eleve ott van a Szín – Közösségi Művelődés folyóirat minden számában, a tartalmat követően. Ha bármiről úgy gondolja Hajni, hogy abból a tapasztalatból, ami nekem van, használható, akkor nagyon szívesen! Még egyszer is köszönöm.*

S. H.: Én is köszönöm.

A nemzet helyi értékei

Beszélgetés Miskovics Máriával, a Tarjáni Német Nemzetiségi Önkormányzat vezetőjével

Tarján 2560 lakost számláló, német nemzetiségi szervezeteinek, zene- és tánckarainak aktivitásáról ismert falu, Tatabányától mintegy tíz kilométerre az esztergomi úton.

Miskovics Mária: Tarjában arányait tekintve ma is nagyobb számban élnek németajkúak, bár a népszámlálási adatok ezt nem tükrözik. Igazából nincs különbség közöttünk. Ugyanúgy élünk, nem különbözünk egymástól, egymás hagyományait tiszteljük.

Igen aktív a közösségi élet az intézmények, rendezvények révén is, és ez igaz az egyházi életre is. A református és a katolikus gyülekezet természetesen külön ünnepli a maga ünnepeit. A rendszerváltás óta keressük fel egymás templomait, pl. a március 15-ei ünnepség mindig a református templomból indul. A karácsonyi gyerekrajz-pályázat alkotásait adventi időszakban a katolikus templomban, majd karácsonytól a református templomban állítjuk ki.

Nemzetiségi hagyományaink, a német nyelv átörökítésében meghatározó szerepe van az óvodának, iskolának; a gyermeknevelésen -oktatáson túl a szülőket is meg tudják nyerni a jó példa erejével. A katolikus plébánia is nagyban hozzájárul a német nyelv és német egyházi liturgia megőrzéséhez. Minden hónap máso-

dik vasárnapján német nyelvű katolikus szentmisén vehetünk részt.

A hagyományörzés, nyelvápolás fontos bázisát adják a 90-es évek óta megalakult egyesületek, amelyek számos kultúr csoportot ölelnek fel. Hagyományörző egyesületeink időrendben: Tarjánért Baráti Kör, Tarjáni Zenei Egyesület, Tarjáni Német Nemzetiségi Egyesület, Bacchus Társaság.

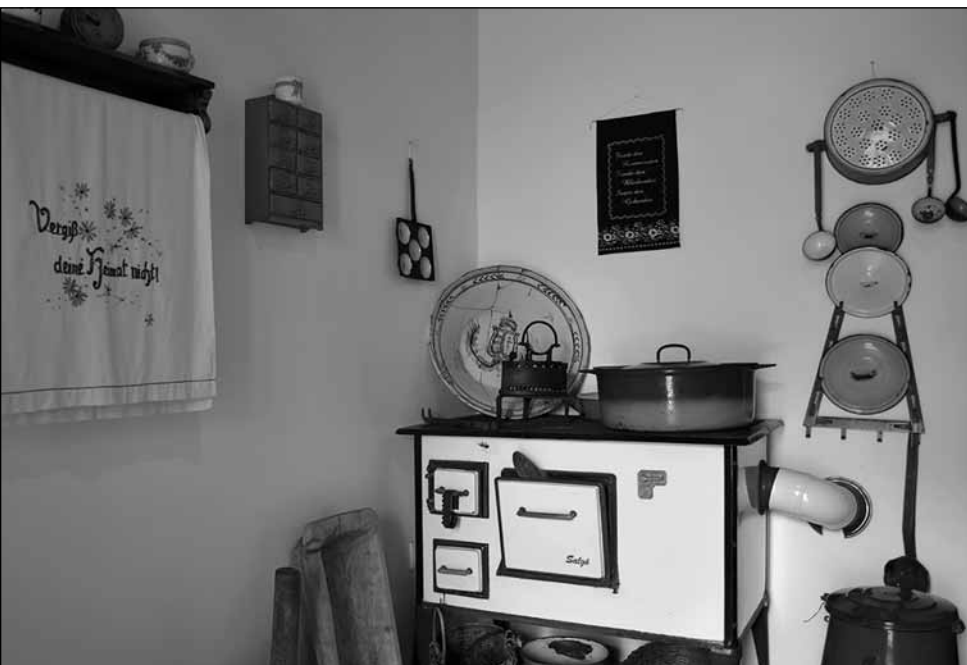
Az aktív közösségi életet az intézmények és egyesületek összefogása adja, a Tarjánon belüli együttműködést, a haladást a települési önkormányzat és a német nemzetiségi önkormányzat mint irányadó testület biztosítja.

A *Tarjáni Német Nemzetiségi Óvoda, Tarianer Ungarndeutscher Kindergarten*, 100 férőhelyes, minden tarjáni gyermek előtt nyitva van. A nemzetiségi nevelés vegyes csoportokban folyik, a nagyobbak bevonják a kisebbeket a játékokba. A foglalkozásokon a gyermekek a koruknak megfelelő énekeket, versikéket tanulnak meg németül, magyarul, amelyek jó alapot adnak az iskolába induláshoz.

Az iskola 1987-től kétnyelvű általános iskola, ami az akkori viszonyok közt bátor dolognak számított. A szülők egy része is kételkedve fogadta az új oktatási formát, hiszen a megnövekedett óraszám többletmunkát kívánt meg a diáktól, ami mellé a szülő segít-

sege is szükséges volt. A tantárgyak 50 százalékát két nyelven tanulják a gyermekek. A többlet értékhez több munkára, több erőfeszítésre volt szükség, amihez feltétlen kellett a család támogatása is. 27 évvel a kezdetek után jól látható az eredmény. Az első évfolyam azóta felnőtt, ők most 34–35 évesek. Hét évvel ezelőtt végeztem körükben egy felmérést, melyből kiderült, hogy munkájuk során mindegyikőjük használja a német nyelvet, ami igen pozitív megerősítés számunkra. Iskolánk diákjai nem csak a német kultúrához kötődnek, hanem a német nyelv fontos gazdasági alap is számukra. Ez most is így van, az iskola kétnyelvű, fele óraszámban német nyelven tanulják a tárgyakat és a származástól függetlenül bárki tanulhat kétnyelvű osztályban. *Héregen és Vértestolnán* alsó tagozatos

A képen a hímzett törölköző felirata: *Vergiß deine Heimat nicht – Ne feledd a hazád.* A nagyméretű magyar címeres tál tatai fazekas alkotása. Párja megtalálható a tatai *Kuny Domokos Múzeum* kerámia-gyűjteményében.

iskola van, mindkét településen a 90-es években vezették be a német nemzetiségi oktatást. Így mikor felső tagozatosként a tarjáni iskolába jönnek, könnyebben be tudnak kapcsolódni a tanulás folyamatába.

A megyében 16 német nemzetiségi iskola van. Nemzetiségi középiskola csak *Pilisvörösváron* és *Budapest*en található, a távolság miatt nem szívesen választják a diákok ezt a két települést. 2010-ben a hozzánk közel lévő tatai *Eötvös Gimnázium* felvállalta a német nemzetiségi oktatást, aminek igen örültünk, szép eredményeket is értek el a diákok, de mára sajnos megszűnt a nemzetiségi tagozata.

A 80-as, 90-es évek egy igen szép időszak az itteni nemzetiség életében (az egyre növekvő szabadság, a hazai és a nemzetközi érdeklődés fokozódása miatt). A nemzetiségekre való figyelés a 70-es években kezdődött, a „*Röpülj páva*” vetélkedő kapcsán országsszerte kulturális körök alakultak. Tarjánban is akkor jött létre a nemzetiségi dalkör, amely a mai napig ápolja a népdalkincset, és amely a falu minden jeles ünnepén fellép.

Tarján kulturális, hagyományörző életének mindig fontos eleme volt a zene. Voltak zenész családok, ahol a

hangszer ismerete és a dalok, a hozzá tartozó repertoár nemzedékről nemzedékre szállt, ilyenek a Mikonya, Stréhli és Schneider családok. Őket nem csak a faluban és környékén hívták lakodalmakba, bálókba, hanem megyén túl, sőt külföldön is zenélhettek, zenélnek mind a mai napig. A repertoár már kibővült az archaikustól a modern slágerekig.

Aztán, ahogy megyünk visszafelé az időben, úgy sötétednek az emlékek, a 60-as, 70-es években, amikor is nem volt ildomos németül, netán svábul beszélni. Hamar megszűnt az embert, ha egymás közt a buszon, vonaton nem magyarul beszélünk.

1957-től engedélyezték az iskolában a heti két német óra megtartását, majd 12 évvel később, 1969-től kapcsolatot alakíthatott ki az iskolánk a (Lipcse melletti) Halle an der Saale egyik iskolájával. Ez nagy lehetőség volt az élő nyelv elsajátítása terén, komoly motiváló erő volt a nyelvtanulás szempontjából. Az éves cserekapcsolatok, levelezések révén máig tartó barátságok szövődtek. A két intézmény között máig él a partneri viszony.

Az ötvenes évek elején a termelőszövetkezet megalapításánál előre

összeállított lista alapján kellett beadni a földet, állatokat, gépeket. Hogy ki állította össze a listákat, ki adta a hatóság felé a helyi információkat a vagyonról, birtokról, ma már nem forszírozza senki. Fontosabbnak tartja mindenki a békét és egymás elfogadását.

A II. világháborút követően, az 1946-49-es években volt a németek kitelepítése Magyarországról. Falunkban elmaradt a kitelepítés, bár a határozatokat az érintett tarjáni családok megkapták. A bánya közelsége miatt mégis maradhattak, viszont a házaikat át kellett adni vagy meg kellett osztani az ideérkező magyarajkú családokkal.

Néhány család eleinte osztozott a házon a betelepítéssel; ha az jobbinulatú volt, megengedte, hogy a hátsó szobában meghúzódjanak, másokat a rokonok fogadtak be. A németek azonban azon voltak, hogy saját házukban élhessenek, így néhány év elteltével, összefogva, egymást segítve fel is építették saját házukat.

Ma az együttélés békés, az ötvenhatvan évvel ezelőtti kisajátítás, kilakoltatás emlékei elhalványultak. Szülők-nagyszülők elbeszéléséből tudjuk, hogy azok az események mély sebeket ejtettek a családok életében, de mára a megbocsátás, a megbékélés ideje jött el.

Az egyszerű emberek nem tehetek arról, amit a politikusok rájuk mértek, sem azok, akiket ki akartak telepíteni, sem azok, akiket idetelepítettek. Az idő begyógyította a sebeket, a mai nemzedékek elfogadják, tisztelik egymást. És csak ez lehet a jövő útja: a békén és egymás elfogadásán alapuló építkezés.

Értéktörténelem – történelmi érték¹

Arról, miért hívják a magyarországi németeket svábnak:

A hazai németiség sváb elnevezése valószínűleg az első nagyobb telepescsoporttal függ össze. *Károlyi Sándor* valóban *Svábföldről* származó paraszttal népesítette be több, mint 20 *Szatmár megyei* faluját. Más

1 Az alábbiak a szerző összeállításában, fogalmazásában közölnek szövegeket az interjú értelmezéséhez.

sváb község csak elvétve jött létre hazánkban, a *Dunántúl* északi részén napjainkban bajor–osztrák, déli részén rajnai frank nyelvjárásokat beszélnek, mely tény természetesen az itteni németek származási helyét is behatárolja. A *Kárpát-medence* népei, magyarok és mások, azonban valamennyi német telepest a legelőször tömegesen érkező csoport, a szatmári svábok után neveztek el, s ez egy idő után valamennyi e korban érkezett magyarországi német önnevezésévé is vált. A sváb elnevezés kialakulását az is elősegíthette, hogy a telepések többsége a Dunán érkezett dereglyéken, ún. *Ulmer Schachtel*-en. Kiindulópontjuk a svábföldi *Ulm* városa volt, így „közvetlenül” valóban sváb vidékről jöttek.

A *schwarzwaldi* eredet az egész Dunántúlon elterjedt monda a német falvakban, melynek azonban vajmi csekély valóságtartalma van.² Kialakulása azzal függhet össze, hogy a *Fekete-erdő* vidékén köztudottan svábok laknak, az újkorban Magyarországra érkezett németeket sváboknak nevezük, tehát ők a Fekete-erdőből jöttek.

Arról, miért jöttek német földről Magyarországra:

Azért jöttek, mert Magyarország területén nagy szükség volt munkásokra, megélni vágyó emberekre és ebből a *Habsburgok* uralta *Német-Római Császárság* területén, a közép- és alsónémet választófejedelmek földjén volt felesleg. A természetes szaporulat elérte a terület eltartó képességének határát az adott termelési és társadalmi feltételek mellett. Az örökösödés ottani (frank eredetű) joga szerint – mint ezt legismertebben a *Csizmás kandúrról* szóló mese is bemutatja – az ingatlant a legidősebb fiú örökölte (malom), aki alkalmazhatta a fiatalabbat, ha tudott neki munkát adni (a középső testvér a szamarat kapta, azzal fuvarozhatott), de aki ifjonc is volt és csak egy kandúr jutott neki, az jobban tette, ha vándorbotot fogott (ha nem volt olyan szerencsés, hogy macskája megszerezze neki a hercegkisasszony kezét és a varázsló várát, birtokát).

Ulmi dereglye régi metszeten (http://de.wikipedia.org/wiki/Ulmer_Schachtel)

Ulm szép fekvésű dél-németországi város a Duna mellett. A XVII–XVIII. századi német kivándorlók sorsa szorosán kapcsolódik a város történelméhez. Az ulmi krónikák első ízben 1712-ben tesznek említést nagyszámú kivándorlóról, akik ulmi hajósokkal vitették magukat a Dunán a török uralom alól felszabadult Magyarországra. A kivándorlók között nagyon sok fiatal férfi volt, akiknek hazájukban már nem jutott földterület a család birtokából, de keleten saját földhöz jutást remélt. Mivel azonban egyedülálló személyek nem kaphattak földet, csak házas, családos emberek, ezért sokan közülük – még mielőtt *Bécsbe* megérkeztek és ott jelentkeztek volna – Ulmban sietve házasságot kötöttek. Így adódott, hogy a város anyakönyvei kivándorlók házasságkötéseinek százait őrzik. Az egykori krónikák szerint majd’ minden héten 2–3 hajó indult el Bécs irányába. Egy hajón olykor 200 személy is utazott, a viteldíj 1 Gulden 30 krajcár volt személyenként. Miután Ulm 1802-ben *Bajorországhoz* került, a kivándorlások megszűntek. (Anonim szerző alapján http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/nemetek/biatorbago_regi_hagyomanyok/pages/002_torbago.htm)

Az ulmi dereglye egy speciális, általában egy útra használt készítmény volt, mert csak a folyón lefelé lehetett vele hajózni. Amikor a kitelepülőket szállító hajósok útjuk végére értek, utasaik kiszálltak új hazájukban, a dereglyét tulajdonosai eladták fának és a keresetükkel meg a fa árával a zsebükben visszaindultak. (http://de.wikipedia.org/wiki/Ulmer_Schachtel alapján)

A telepítés sikerében szerepet játszott még az uralkodó személye is. A császár kérésére a német földesurak a 18. század első évtizedeiben még általában eltekintettek a *manumissio* lefizetésétől, s egyes területeken a minket érintő időszakban (1727 és 1746 között) a kivándorlóknak a magukkal vitt összérték 5 vagy 10%-át kitevő adót (*Nachsteuer* vagy *Abzug*) sem kellett megfizetniük.

Az 1526-os mohácsi csatavesztés és a felszabadító háború 1683-as megindulása között eltelt időszakban a török megszállta terület nagysága folyamatosan nőtt, a magyar királyság felségterülete lassanként az egykori ország északi és nyugati peremvidékére korlátozódott. Az 1664-es vasvári béke szerinti országterületet a maival összevetve a mai Magyarországból mindössze *Vas, Zala és Győr megye* nyugati szélé tartozott a magyar korona alá.

A háborús pusztítás, a kettős adózás különösen súlyosan érintette a határmegyék, így *Komárom megye* lakosságát is.

Különösen nehéz volt Tata és a Tata környéki községek lakosságának helyzete. A 16–17. században a város állandóan meg-megújuló harcok színtere volt. *Szapolyai János* kétszer foglalta el *Ferdinándtól*, kilencszer került török kézre, egyszer *Bocskai*, egyszer *Bethlen Gábor* csapatai foglalták el, s többször cserélt gazdát a *Rákóczi-szabadságharc* idején is. A mai *Komárom-Esztergom megye* nyugati felén, a történeti Komárom vármegye déli, Duna jobbparti részén egyetlen olyan helység sem volt, mely a hódoltság korában folyamatosan lakott lett volna.

1687-ben *Kollonich Lipót* győri püspök, volt magyar kamaraelnök ka-

2 Ugyanakkor Anton Tressel levéltári, egyháztörténeti kutatásai alapján Tarjánba 1737-ben 40 német család érkezett a Fekete-erdőből.

pott megbízást az udvartól a felszabadított területek új államigazgatási berendezésének kidolgozására, melyet a következő évben udvari tisztségviselők segítségével el is végzett, s megszületett az *Einrichtungswerk des Königsreichs Hungarn* (A Magyar királyság berendezkedéséről). Kollonichot és e művét a hazai történeti irodalom többnyire csak magyar- és protestánsellenes intézkedési tervei és a Rákóczi-szabadságharchoz vezető udvari politika kapcsán szokta említeni.

„Mielőtt egyéb településpolitikai intézkedéseket vezetnénk be, mindegyik előtt a lakosságról, illetőleg a királyság benépesítéséről kell döntést hozni, ... jól tudva azt, hogy az ország talpra állításával és benépesítésével cs. és kir. Felsőged kamarai jövedelme is emelkedik, ama közhasználatú közmondásnak megfelelően, mely szerint »ubi populus, ibi obulus«, vagyis ahol a nép, ott a pénz is.”

A tatai uradalom faluját, Tarját 1647-ben telepíti újra, a helységre egyaránt birtokjogot nyert Csáky család (márc. 15-én Pozsonyban), illetőleg az esztergomi török végház Omár agája (márc. 29-én Esztergomban). Ők a Bajról odatelepülni kívánó Herbath (Horváth?) Istvánnak magyar nyelvű szabadságlevelet adnak és Csáky László még két jobbágyát, Barsi Imrét és Kovács Miklóst rendeli Herbath mellé Szomódról. A jobbágyi szolgálat alóli mentességet 1656-ban az addigra elhunyt Csáky özvegye, „Arva Gróff Bottyáni Magdolna” megerősíti. 1715-ben 13, 1720-ban 19 református magyar családot írnak össze Tarjában, melyekben a Barsi családnév szintén előfordul. (Tressel, Anton: Emlékek és képek 2005)

Hét évvel később, 1727-ben Esterházy József tábornok (General-Feld-Wachtmeister), főudvarmester, a Hétszemélyes Tábla elnöke, a Helytartótanács tanácsosa, később horvát-szlavón–dalmát bán 343 524 forintért megvásárolta a tatai uradalmat. Az uradalom országon belül elfoglalt helye optimális volt, területén haladt át a korabeli Magyarország fő közlekedési útvonala, a Budától Bécsbe vezető ún. Mészárosok útja, mely egyúttal – innen elnevezése is – az Alföldet az örökös tartományokkal kötötte össze. A korabeli útviszonyok következtében

a nagyobb mennyiségek szállítása viszont vízi úton történt. Az uradalom e szempontból is kedvező helyzetben volt, északi része majdnem közvetlenül érintkezett a Dunával, attól mintegy 3 km-re helyezkedett el és természeti adottságai is kedvezőnek voltak mondhatók. Központi fekvéséből adódóan azonban a leginkább pusztulásnak kitett vidéken feküdt, ekkor összesen 4 lakott faluja volt a tatai uradalomnak. Esterházy József jószágkormányzóival együttműködve 14 helységet telepített be, ebből 13-at németekkel, egyet pedig szlovákokkal.

„Ha valaki könnyelműen bánik a rábizott holmival, pénzzel, vagy ép-penséggel kárt tesz más vagyonában, azt szokták mondani: Hallod-e, hé! Ez nem a Csáky szalmája! Ugyan honnan ered ez a mondás? A Csákyak természetük szerint nagyon jószívű, adakozó, sőt könnyelmű gazdák voltak. Az istenadta nép hamar rájött arra, hogy itt egy kis rés van a feudális piramisban, s lám, ezt a patvarosságot eszelték ki: a búzát a lovakkal csak feliből nyomtatták el, így a szem benne maradt a kalászban, illetve van, ami benne maradt és van, ami nem, de így aztán maradt benne, s minthogy az uraság a szalmát nekik adta, hazavihették az elébb bebizonyított búzaszemeket is. Otthon a kézciséppel újra kicsépezték a szalmát. Jutott, maradt is. Szépen ment így a gazdálkodás, az úr is, a paraszt is elégedett volt azzal, amit kicsépezt. De a Csákyakról apámékra szállt át a birtok, s nekik kemény tisztartóiok voltak, mert vagy eleve kemények voltak, mint ilyeneket alkalmazták, vagy ott bekeményedtek. Azok nem vették be a felibe-harmadába elnyomtatott búzát, és azt mondták: Halljátok-e, hé! Ez nem a Csáky szalmája, hanem az, és itt édesapám neve következett, -é. Így született hát a mondás, amely a régi gazdálkodás emlékét is őrzi.” (Esterházy Péter: Harmonia Celestis; http://dia.pool.pim.hu/xhtml/esterhazy_peter/Esterhazy_Peter-Harmonia_cestestis.xhtml)

Esterházy József első telepítése 1731-ben Vértesszőlőre még Trencsén megyei szlovákokat hozott (az időközben elvándorolt magyar lakosok helyébe), de ezt követően már csak németeket telepített. 1733. feb-

ruár 4-én bocsátotta ki telepeseket toborzó felhívását. A felhívás hatására igen rövid időn belül jelentős német bevándorlás indult meg. A telepesek egy része gyéren lakott falvakba, a magyarok mellé telepedett le. Így történt ez Tarján (1737) és Szomód (1745) esetében. Az új telepesek döntő többsége azonban az eddig pusztán álló faluhelyeket ülte meg.

Telepítéskor mindig telepítési szerződést kötöttek a községgel. Ezen telepítési szerződéseket összehasonlítva más megyék birtokosainak hasonló jellegű szerződéseivel megállapítható, hogy nagyon sok ponton megegyeznek egymással. Összességében ezek a szerződések a telepített lakosság számára valamivel kedvezőbb helyzetet biztosítottak, nemcsak a már megtelepített és örökös jobbágy magyar, illetve szlovák falvakkal összehasonlítva, hanem a más uradalmak német telepítéseihez képest is. Az uradalmi szervezethez mutatja, hogy ellentétben más telepítési szerződések többségével, az

Esterházy-birtokra települők szerződésai minden esetben olyan feltételeket, előírásokat is tartalmaznak, melyek már kezdettől három nyomásra osztják fel a jobbágy-telkeket és előírják, hogy ilyenben műveljék a falu határát a lakosok. Pedig a XVIII. század közepén ezeken a vidékeken általában a kétnyomásos gazdálkodás volt jellemző. Az uradalom a három járadékforma közül a pénzjáradékot helyezte előtérbe a szerződések megkötésekor. A jobbágyok terményjáradékot általában nem termésarány szerint, hanem kötött mennyiségben fizettek. A fuvaron kívül igen kevés volt, de sok esetben egyáltalán nem írtak elő robotkötelezettséget a német telepes falvak jobbágyszáma számára. (Amennyiben robotkötelezettség jelentkezett, akkor azt napszámber fejében kellett a jobbágyoknak teljesíteni.) A pénzjáradékot nem minden esetben pénzben, hanem egyéb módon szolgálták le. A pénzjáradék általában ötszöröse volt a többi falu, különösen a szlovák és a magyar falvak pénzjáradékának.

A német falvakkal kötött szerződések, ill. az abban foglalt szolgáltatási rend a hagyományosan szolgáló magyar falvak lakossága számára is vonzónak tűnt, ezért több falu is kérelmezte az uradalomtól, hogy új – a német falvakkal megegyező vagy ahhoz hasonló – szerződést köthesse nek. Ezek elől Esterházy József nem zárkózott el, s így írt *Balogh Ferencnek*, tiszttartójának: *...nékemis nincsen semmi contradictiom, ha a Németh Jobbágyok módgyára kíványák magokat practáltattni, csak épen, hüven füzessenek, és szokássok szerént ne sopánkodgyanak.*

Jezsuiták segítségével erősen buzgólkodott protestáns alattvalói térítésén.

Már az 1730-as évek végén hozott néhány német családot az uradalom Tarjánba, a telepítés a következő évtizedben gyorsult fel. Az őslakosok és az újonnan érkezettek egységes községgé szerveződtek, mellyel az uradalom 1748. január elsején kötött szerződést. A szerződés függelékében található összeírás szerint Tarjánban ekkor 52 jobbágytelek volt, ebből 2 volt üres és 50 népesített, melyen 33 német és 30 magyar család lakott. Volt a községben még 10 német és 1 magyar házasszellér, valamint 4 magyar és 1 német hazátlan zsellér. A magyarok reformátusok, a németek katolikusok voltak. E két község példájából is látható, hogy a reformátusok elűzésének (pl. Bajról, Környéről) nem elsősorban vallási, ha-

nem gazdasági okai voltak. A magyarok is helyben maradhattak, amennyiben elfogadták az uradalom által megkívánt szolgáltatási rendet.

A tatai és *gesztesi* uradalomban elvette és katolikusoknak adta a reformátusok vagy evangélikusok templomait.

A tarjáni katolikus templom is egy régebbi, középkori eredetű templom helyén épült fel 1779 és 1783 között Esterházy József kegyúr jóvoltából, *Fellner Jakab* tervei alapján (rőla ld http://hu.wikipedia.org/wiki/Fellner_Jakab). Az építést Fellner halála (1780) után *Gött Antal* elképzelései szerint fejezték be. Jelenlegi formáját 1863-ban nyerte el. A kapu díszes kőkeretét abból a tardosi vöröses, rózsaszínes mészkőből faragták, amiből a temető legrégebbi sírköveit, katolikus és református is. A szóhagyomány szerint a felszentelés napja (április 24.) után a templom *Szent György patrocíniuma* lett, ezért szerepel ez a szent a község címerében is.

Természetesen a reformátusoknak is van temploma, szintén régi (1785) és szép.

Az 1768-as úrbéri rendezés során a földek minősége alapján a községek határát három osztályba sorolták. A tatai uradalom falvai közül egyedül Tarján került az I. osztályba. Az 1700-as évek végén, ötven évvel a betelepülés után Tarjánon 93 gazdaság volt.

A megtelepedés időszakában a szőlő(hegy) a magyarok kezében volt, de a korabeli beszámolók azt írják, hogy az újonnan betelepült „néme-

tek a hol csak lehet, mindjárt szőlőt ültetnek”. A 18. század végére már az uradalom minden német községében kiterjedt szőlőterületeket jegyeznek fel, egyes falvakban (Baj, Szentmiklós) a szőlőművelés, illetőleg boroladás a gazdaságok legfontosabb bevételi forrását képezte. A szőlőtelepítés minden bizonnyal a beköltözést követően rövidesen megindult, az uradalmi és dicális összeírásokból ezek megléte valószínűleg csak a szőlők irtvány-telepítési jellegéből következő hosszabb adómentessége miatt hiányzik. A megye és az uradalom szőlőművelése a német telepítéssel új lendületet vett, nem csupán eddig ismeretlen szőlőfajták meghonosításával, hanem új, fejlettebb módszerek elterjesztésével a trágyázás, oltás és más művelési technikák területén. A német telepítéssel vált ismertté és használatossá a mustnyeres akkor legfejlettebb eszköze, a bálványos prés (és a megye Duna-menti német községeiben alakult ki ennek sajátos formája, a kétkarú emelő elvén működő „láncos prés”).

Helyi műemléki védettséget élvez a tarjáni Bicskei út melletti agyagfalba mélyített körpincék sora.

A mezei gazdálkodás az egész országban elsősorban gabonát termelt és állatot tenyésztett. A gabonák iránt fellendülő 18–19. századi kereslet előmozdította – megfelelő földmínőség esetén – a legelők feltörését, a szántóföldi gazdálkodásban számos újítás bevezetését, a három nyomás, aztán a vetésforgó és az istállózó állattartás elterjedését.

A jobbágycsaládok önellátásában fontos szerepet játszottak a kerti termelvények is. Kertművelés folyt a jobbágyportákhoz tartozó belső telek egy

részén, de az uradalom valamennyi falujában voltak a község határában külső kertek is: káposztáskertek, kenderföldek. Az uradalmi összeírásokból, az egyes gazdaságokhoz tartozó kertek nagyságából kiderül, hogy az intenzív megművelést igénylő mezőgazdasági kultúrák, a kapásnövények a német gazdaságokban a magyarokénál lényegesen nagyobb területen voltak jellemzők. A hagyományosan termesztett kapásoknál (bab, borsó, len-cse, tök, dinnye stb.) sokkal fontosabb volt a két „új” növény, a kukorica és a burgonya. Míg az előbbi termesztésével a német telepések már Magyarországon ismerkedtek meg, az utóbbi hazai elterjesztésében döntő szerepet játszottak. A krumpli termesztésére vonatkozó legkorábbi magyarországi adat éppen az uradalom egyik falujából, *Kozmárol* származik.

Balogh Ferenc jószágkormányzó ezt írta 1745. szeptember 28-án Tattán kelt levelében Esterházy Józsefnek: *...Kecskédriül az Ingenieur megérkezvén, referálta ..., hogy a [csákváriak] közül némelyek a Kozmaiaknak kerteikben menvén, azokban a németységnek kedves grundbeer [ejtsd: krumpé, értsd: földi gumó] nevű veteményeket rontani kezdték,...* és aztán kázust csináltak, de a támadás okáról nem értesülünk.

Komárom megye déli része, mely a hódoltság korában mind lakosságában, mind gazdaságában elpusztult, a 17–18. század során új életre kelt. A telepítések révén népsűrűsége megközelítette az országos átlagot, a tatai és gesztési uradalom megkívánt működéséhez szükséges „alattvalókat” nyert, ugyanakkor az uradalom által kínált feltételek az újonnan érkezettek számára is kedvező lehetőségeket biztosítottak. Ekkor alakult ki e terület etnikai arculata, rögzültek az itt élő gazdagságtársadalmi körülményei, melyek még évszázadokra meghatározták létüket.

Ennek a XX. század közepéig meghatározó falusi életformának állítanak emléket a falvainkban egyre szaporodó helytörténeti gyűjtemények, tájházak.

2012-ben volt Tarján első telepítési szerződésének (1737) 275. évfordulója. Ebből az alkalomból is több, régi értékek megőrzését célzó helyi fejlesztést hajtottak végre a faluban. Megvásároltak és felújítottak egy éppen 100 évvel ezelőtt épült gazdaházat, *Kranz Ferenc* házat, egyes közösségi programok lebonyolítása, civil

szervezeti összejövetelék és helytörténeti gyűjtemény számára. A gyűjteményi anyag a falu lakosainak adakozásából, az egyházi és világi szervezetek támogatásával került a szépen felújított épületbe.

A szobabelső a fokozatosan polgárosuló életvitelről, a konyhai eszközök a gazdálkodásról mesélnének. A kerámia edények java része az üveges kredenche vagy a nyitott stelázsira [*Stell-lage*] kerülvén a mindennapi környezet díszítését látta el, a látogatónak pedig a ház lakóinak önértetéről, gazdagságáról vallott.

A gyűjtemény részét képezi a közeli *Kocs* híres kocsigyártóinak tevékenységét dicséző halottas hintó. A *Kocs* helynevéből származó kocsi szavunk (a gulyáson és újabban a *Rubik*-kockán kívül) talán nemzetközileg a legelterjedtebb magyar eredetű dolog a világon, mert ez az eredete az osztrák és német *Kutsche*, a francia *coche*, a jellemzően sokjelentésű angol *coach* szavaknak, va-

lamint származékai a spanyolban, svédben, szerbben, horvátban, törökben is megtalálhatók (MTESz II. 514). A pompás kocsi mellett áll a *Szent Mihály lova*, ami egy saroglya-féle, a koporsó kézi szállítására szolgált. Tarjánban a közelmúltig háztól temettek, a háznál erre tették a koporsót, hogy aztán csak a temetőben, a sírbatételhez kerüljön le róla.

A 275. évfordulóra a temetőben is végeztek felújításokat. A temetőből a templom tornyára látni, ha a református parcellák főutcájáról nézünk lefelé. Az ereszkedő lankán van a régi katolikus temető rész, melynek főként jellegzetes pasztell-rózsaszín tardosi mészkőből helyi mesterek által faragott sírköveit mostanában felállították a földön egy nagy keresztet formáló rendbe. Középpontjában a megtalált legrégebbi sírkő, a betelepülés után hét évvel született *Ferdinand Wiseré*.

Források

Fatuska János tanulmányai a térség történelméről:

http://jmvk.compunet.hu/szoveg/szoveg_uj.php?db=uj1&oldal_eleje=13

http://www.sulinet.hu/oroksegtar/data/magyarorszag_i_nemzetisegek/nemetek/kecsked_telepules_tortenete/pages/011_tatai_es_gesztési.htm

Fatuska János: Örökösödési rend és telekelrendezés a közép-dunántúli németsegnél. In: *Háztörténetek. A dunántúli németek kulturális jellemzői* (szerk. *Márkusné Vörös Hajnalka, Mézszáros Veronika*; Veszprém, 2006)

Az írást a szerző kényképei illusztrálják.

MISKOVICS MÁRIA (1962) a Tatabánya Eötvös Gimnázium elvégzését követően a Budapesti Külkereskedelmi Főiskolán szerzett diplomát. Elvégezte az Esztergomi Tanítóképző Főiskolát, a Váci Tanítóképző Főiskola német nemzetiségi szakát és a Budapesti Műszaki Egyetemen megszerezte a közoktatás-vezető képesítést. Hivatását a tarjáni általános iskolában nyelvtanárként kezdte, 1987-ben részt vesz a kétnyelvű oktatás bevezetésében, felépítésében, német nyelvű színjátszó csoportjával határon túl is fellépnek. 2003-ban Magyar Köztársaság Ezüst Érdemkereszt állami kitüntetésben részesül. 2004–2008-ig a Tarjáni ÁMK igazgatója. 2002-től a német önkormányzat helyi, megyei, országos képviselője. Tarjánban rendezvények elindításával, fúvószenekar alapításával hagyományt teremtett. A német nyelv, kultúra, a közösségi élet, a partnerkapcsolatok elhivatott képviselője. Jelenleg turisztikai családi vállalkozásukat vezeti, melynek két felnőtt gyermekük is tagja.

LÁGLER PÉTER (Székesfehérvár, 1961.) kulturális antropológus, a Nemzeti Művelődési Intézet és jogelődjeinek munkatársa 1998 óta. Jelenleg területi referens az Intézet Komárom-Esztergom Megyei Irodájában.

Képes beszámoló egy 2014-es Tájházak Napjáról – Felpéciek Garamszentgyörgyön

„Szívesen látjuk és elvárjuk kendteket, / Otthon ne maradjon, még az se, aki beteg!” Ezzel a hívással hívta életre első alkalommal – 2013-ban – A Magyarországi Tájházak Szövetsége a TÁJHÁZAK NAPJÁT. Számunkra a mostani, a 2014. évi már egy tapasztalatra, és egy még régebbi barátságra épült. Felpécen nem voltak programok...

A Tájházszövetség tagjai évek óta a garamszentgyörgyi és a felpécsi tájház is. A két település lakóinak számát tekintve hasonló, a tájházak létrehozása – ha nem is teljesen azonos, de – nagyban hasonlít egymásra.

Egyik évben az Örökségünk Napjai programhoz – szeptember 3. hétvégéjére – határon túli magyar tájházat kerestünk, hogy közös programmal ünnepeljünk, barátokra találjunk, a közös ügy összeko-

vácsoljon bennünket, tanulhassunk egymástól.

A Kulturális Örökség Napjai már mozgalom, a helyi közösségek, szakmai és a civil szervezetek vesznek részt benne, fognak össze, hogy bemutassák épített örökségüket. A részvétel egyúttal arra is jó alkalom, hogy önkéntesek és látogatók együtt ünnepeljék a helyi értékeket, jó hangulatú, közös élményben legyen részük, és erősítsék az összetartozást.

Erre készülve hívtuk meg baráti találkozóra, kulturális programra a Doba Tájház révén a garamszentgyörgyieket, akikkel színvonalas programban való részvétel mellett a barátság is kialakult Felpécen 2012 őszén.

A közös ügy amennyire segítette, annyira nehezítette is a kapcsolattartást. Az első ízben országosan

megrendezett Tájházak Napja programhoz mindkét tájház csatlakozott, így a távolság miatt mindenki otthon ünnepelt, fogadta a vendégeket.

Idén nem terveztünk Felpécen Szent György napjára programot.

Az ünnepelés ugyanakkor nem maradt el, mivel meghívást kaptunk a szlovákiai magyar tájház programjára, valamint a falu ez időben tartott programjaira – a Búcsú- és Pálinka Fesztiválra.

„A tizenöt éve működtetett tájház – a szülőktől örökölt takaros kis parasztház minden kellékével, amire a 19. század végi, 20. század eleji kis-(közép) paraszt emberének szüksége lehetett – bemutatja az akkori életet. Sok megpróbáltatáson mentek keresztül lakói, megőrizve hitüket és nemzetiségüket.”*

* Az idézetek forrása Doba Ottília kisdoktori munkája.

Ők is hiszik és vallják Garamszentgyörgyön – akárcsak mi Felpécen –, hogy „egy kicsiny tájház is tud olyan értéket nyújtani, ami által a gyermek értékeesebbé válhat, megtanulhatja a haza és ősei tiszteletét.”

„Ma már a gyors technikai fejlődés korában, amikor annyi minden más leköti az embereket (...) fel kell hívni a látogatók figyelmét a másfajta művelődést, értékeket kínáló alkalmakra

is!” Múzeumpedagógiai programokat dolgoztak ki.

„A múzeumpedagógia egyrészt egyfajta közvetítő tevékenység, amely a múzeumban folyó munka és a látogató – elsősorban ifjúság – között folyik, (...) amivel a nem szakmabelinek is érthetővé válik a muzeális érték.

Felpécen honismereti oktató programot kidolgozva negyedik osztályosoknak tömbösített honismereti órá-

kat tartottunk, amit a folyamat megszűnésével modulonként is használunk a tájházi programoknál. Egy adott hónap falusi munkáival ismerkedhetnek meg a programok résztvevői, amit azért tartunk fontosnak, mivel felnőtt egy korosztály, akik nem éltek többgenerációs családban, ahol apáról fiúra szállt a falusi élet minden tevékenysége, így ezt legtöbb helyen nincs is, aki továbbadja a gyerekeknek.

Érkezés és fogadás

Iskolamúzeum az épületben, ahol a hagyományörző osztály tanul.

Káposztasavanyítás Felpécen – Géber József néprajzossal

„A cél, hogy a folyamatban aktívan vegyenek részt a tanulók, így élményhez, tapasztalathoz jutnak, vagyis úgy tanulják meg az ismereteket, hogy saját maguk tapasztalják meg azokat.”

Volt miről beszélgetni, tapasztalatot cserélni vendéglátóinkkal.

A Felpéci Tájház képviselőjében velünk voltak a gyömörei Hány László Általános Iskola citerásai Horváthné Emőke vezetésével, és szórakoztatták a közönséget a pálinkaverseny díjkiosztója előtt.

Tartalmas napot zártunk. Sikerült beszélgetni közös dolgainkról, terveinkről, a majdani közös programokról. A mielőbbi találkozás reményével búcsúztunk el egymástól, a falu és a tájház vezetőitől.

A gasztronómia, a vendéglátás kiváló volt. A hosszúra nyúlt program után fáradtan, de élményekkel, ismeretekkel gazdagodva tértünk haza.

(A fotókat Dombi Alajosné készítette)

A velünk utazó kosárfonók a kultúrház előtti téren arattak sikereket munkáikkal

DOMBI ALAJOSNÉ (Felpéc, 1949) a Felpécért Alapítvány kuratóriumának elnöke, a Felpéci Tájház – mint közérdekű muzeális kiállítóhely – megálmodója, létrehozója vagyok. Géber József néprajzkutató szakmai ismereteit, tudását segítségül hívva vezetem, működtetem Felpécen a Tájházat. Géber József is és én is önkéntesként végezzük a munkát. Munkánk sikerét az évről évre több önkéntesnek köszönhetjük, akiknek fontos Felpéc jövője, fiataljaink lakóhelyhez kötődése. Kultúránk megtartása, erősítése, ápolása kis falunk érdeke, ezt igyekszünk szolgálni. A Tájház 10 éve nyomon követhető a felpecert.hu honlapon.

100 éves a népfőiskola – értékek, vidékfejlesztés, borászat. Megyei Értékmustra és Vásár

Széleskörű hazai és határon túli, társadalmi és intézményi összefogással a 100 éves magyar népfőiskolai mozgalom emlékeztére és tiszteletére konferenciát és értékmustrát szervezett a Nemzeti Művelődési Intézet Baján, a Városháza Dísztermében és a Szentháromság téren. A rendezvényt megtisztelte jelenlétével Lezsák Sándor a Magyar Parlament alelnöke, Zsigó Róbert a Földművelésügyi Minisztérium élelmiszerlánc-felügyeletéért felelős államtitkára, Szakáli István Lóránd hungarikumokért felelős helyettes államtitkár, Földművelésügyi Minisztérium és Polyák Albert a Nemzeti Művelődési Intézet szakmai igazgatója.

A magyar népfőiskola fennállásának 100. évfordulója alkalmából tartottak konferenciát a városháza dísztermében a VII. Bajai Újbor Fesztivál és a Gemenc Természeti Napokkal egy időben. A rendezvény az „Értékek, vidékfejlesztés, borászat” összefoglaló címet kapta. Az előzetes tematikának megfelelően érdekes, a téma egészét átfogó, informatív előadások hangzottak el a konferencián.

A program időszerűségét és a hely kiválasztását a kerek évfordulón túl az is alátámasztotta, hogy a 100 népfőiskolai mozgalom talán első, de mindenképpen egyik fő vonulata Bajszentistvánról indult el, és Bellosics Bálintnak, a főiskola akkori igazgatójának nevéhez köthető. Erről beszélt

a konferencia felvezetésében az első előadó, Dr. Fábián Borbála történész, helytörténet-kutató korabeli újságcikkek segítségével.

A jelen helyzetről Lezsák Sándor, a Lakiteleki Népfőiskola alapítója beszélt, kifejtve, hogy nem csak országosan, hanem a teljes Kárpát-medence szintjére szeretnék kiterjeszteni a hálózatot. – *Ember nélkül semmi nem lehetséges, intézmény nélkül semmi sem tartós* – emelte ki az alelnök úr, utalva arra, hogy a hálózat ma már valódi rendszerré vált, átfogva a helyi közélet csaknem valamennyi területét, és csak a Lakiteleki Népfőiskola mintegy félszáz személy számára biztosít munkát. Egyelőre gondot jelent a határon túli magyar térségek értékeinek számbavétele, ennek érdekében azonban egyetemisták részvételével szerveznek kutatócsoportokat, akik kérdőívezzve, interjúkat készítve bejárják a különböző vidékeket, ennek köszönhetően pedig hamarosan elkészül a Drávaszög-szlavóniai értéktár. Lezsák Sándor az alkalomhoz illő ajándékot, Bellosics Bálint 1896-os tusrajzát vehette át Kovács Csaba önkormányzati képviselőtől.

Már működő és többéves múlttal rendelkező népfőiskolai kezdeményezések is bemutatkoztak, azt példázva, hogy míg egyes (határon túli) vidékeken a népfőiskola a magyarság megtartásának egyik leghatékonyabb eszköze, addig itthon főként a közösségépítésben játszik nagy szerepet.

Csíkos Sándor Vajdaságból, Kupuszinából (Bácskertes) érkezett, és a 2011-ben indult mozgalmat mutatta be: anyanyelvpoló csoportot és magyar nyelvű hétvégi óvodát működtetnek, képzéseket, előadásokat, könyvbemutatókat tartanak, a gyermekeknek játszóházat szerveznek, és egy néprajzi gyűjteményt is létrehoztak a helyi értékek feltárására, megőrzésére. Nagykátán a KALOT mozgalmat indították újra, 1998 óta szerveznek hagyományörző programokat, táborokat a Tápiai vidéken Németh Mária országos KALOT-főtítkár beszámolója szerint.

A hungarikumok és helyi értékek feltárására irányuló törekvéseket Szakáli István Lóránd, a Földművelésügyi Minisztérium helyettes államtitkára ismertette. Elmondta: a hungarikum mozgalom új fázisába érkezett, ebben a kormányzati ciklusban nagyobb figyelmet fordítanak rá, külön főosztályt is létrehoztak a munka megkönnyítésére, amely nagy felelősséget jelent. – *Ismerjük meg értékeinket, legyünk büszkéek rájuk, tudjuk, kik vagyunk, mit érünk és mit adtunk eddig Európának, csak így tudjuk elfoglalni a minket megillető helyet Európa és a világ népei között* – fogalmazott a helyettes-államtitkár. Elmondta: jelenleg 261 megyei értéket tartanak nyilván, ez a szám azonban szinte napról napra növekszik, a hungarikumok gyűjteményében pedig mostanáig 41 kiemelt nemzeti érték kapott helyet. Ezek nem

csak nemzeti önbecsülésünk megtartásában játszanak fontos szerepet, de konkrét külgazdasági és turisztikai haszonnal is bírnak, s az országimázs szempontjából is fontosak.

Polyák Albert, a Nemzeti Művelődési Intézet szakmai igazgatója a tudás értékteremtő erejéről értekezett, kifejtve, hogy bár Magyarország méltán büszkélkedhet tudósaival és művészeivel, a közkultúra ügye ennél jóval bonyolultabb. A tudás egy folyamat része, az ismeret megszerzésének egyik fázisa. A tanulás nem lehet lezárt folyamat: élethosszig tart, ennek pedig csak egy része az iskola.

Az értékszemléletű vidékfejlesztésről, annak jelentőségéről Horváth Mariann, a HBF Hungarikum Kft. vezető tanácsadója, valamint Kecskésné Losonczi Gabriella ügyvezető tartott ismertetőt. Nézetük és tapasztalataik szerint a vidék fejlesztése kiemelten fontos, mivel Magyarország területének 80%-a vidékies térség, és a lakosság 50%-a ott él. A vidék egészségesebb, természetközelibb életet jelent, biztosítja a természeti és épített környezeti értékek megóvását, az egészséges élelem megtermelését, a megújuló energiaforrásokat. A fejlesztéshez szükséges az értékek élménnyé alakítása, projektbe foglalása. A gondolathoz kapcsolódva az előadók bemutatták a Reformok 2.0 elnevezésű programot.

Zsigó Róbert államtitkár leszögezte, hogy a helyi hagyományok és a kistermelés is a kultúra szerves részét képezik. – A mozgalom alapja a dédszülünk, nagyszülünk tudása. Fontos, hogy minél többeknek hívjuk fel a figyelmét a helyi gazdálkodás hasznára – emelte ki az előljáró, említve az élelmiszerlánc rövidítésének szándékát. Ennek lényege, hogy a helyben megtermelt alapanyagot minél közelebb használják fel, ez

egyfajta élelmiszer-biztonságot is jelent. A kormány célja, hogy minél több magyar család asztalára kerülhessen jó minőségű, egészséges, biztonságos magyar élelmiszer, hiszen több felmérés is bizonyítja, hogy az emberek ma már egyre jobban megbíznak a helyi termékekben.

Igazi sikertörténetet prezentált Koch Csaba, a Duna Borrégió elnöke, az Év Pincészete díj és több rangos elismerés büszke tulajdonosa, aki a Hegyközségek Nemzeti Tanácsának a magyar bor presztízsét emelő törekvéseiről is beszámolt. Több díjat is kiosztottak, majd röviden bemutatkozott néhány az Újbor Fesztiválra meghívott pincészetek közül: a kunsági Gál Szőlőbirtok és Pincészet képviselőjében Gálné Dignisz Éva ismertette 11 éves munkásságukat, a kiskőrösi Szentpéteri Borpincét Szentpéteri Attila mutatta be, a tokaji Monyók Pincészetéről pedig Monyók József szólt.

A nagyszabású konferencia igazi premierrel zárult: a megyében elsőként itt mutatták be a Megyei Értékek című kiadványt. Dr. Bankó Ágnes, a Megyei Közgyűlés aljegyzője összefoglalta azt a feltáró munkát, amelyet március óta végeztek, és amelyek köszönhetően sikerült 60 értéket bemutatni, kötetbe foglalni. A kiadványt bővíthetőre tervezték, így újabb ajánlások, jelölések esetén további értékek is bekerülhetnek a gyűjteménybe. A konferencia résztvevőit meg is ajánlékozták egy-egy példánnyal, majd a szakmai előadásokkal töltött délelőttöt követően a résztvevők megtekintették a Szentháromság téren felsorakozott helyi és vendégtermelők színpompás kínálatát, valamint elhelyezték ujjlenyomatukat a bajai városháza előtt kiterített Magyar Érték térképen.

A délelőtti program után a résztvevők sajtótájékoztatót számoltak be

a konferencia főbb pontjairól. Zsigó Róbert államtitkár a kistermelők piacra jutásának lehetőségeiről, segíteséről beszélt. A célok közé tartozik, tette hozzá, hogy minél több ember tudjon megélni a mezőgazdaságból, és minél több magyar család asztalára kerüljön biztonságos, egészséges, kiváló minőségű magyar élelmiszer.

Minél több helyi érték az értéktárba, illetve a megyei értéktárba kerüljön be. Fel tudtuk hívni arra a figyelmet, hogy milyen fontos a kistermelők helyzete, hogy minél többen elhiggyék, hogy érdemes a mezőgazdasággal foglalkozni. A mezőgazdasági kormányzat 2010 óta azon az értékalapon áll, hogy megpróbálja a vidéket fejleszteni, azon értékek alapján, amelyek megvannak.

A legörömtelibb pedig az, hogy a bajai halászlé, mint olyan, mint bajai halászlé, az ebben a piramis létben, ami a hungarikummá válás csúcspontját jelenti, a második szinten szerepel már, tehát a bajai halászlé bekerült a magyar értéktárba, ez a hungarikummá válásnak az előszobája.

Szakáli István Loránd agrárfejlesztésért és hungarikumokért felelős helyettes államtitkár kifejtette: *ővni kell a gazdálkodási tradícióinkat, a néphagyományokat, szüreti szokásainkat, mert ezek az alkalmak teszik élővé és összetartozóvá a helyi közösségeket. A helyettes államtitkár hangsúlyozta, a hungarikum mozgalomnak az a célkitűzése, hogy az értékeink megbecsülésével hozzájáruljon önbecsülésünk és elismertségünk növeléséhez, hogy elfoglaljuk méltó helyünket a világ nemzetei között. Hozzátette: büszkének kell lennünk kiváló minőségű termékeinkre, kultúránkra, szellemi nagyjainkra, csodálatos természeti adottságainkra és épített örökségünkre. Szakáli István Loránd a települések helyi nemzeti értékeinek fontosságára hívta fel a figyelmet. Szavai szerint az értékmentő munka, a kutatás, gyűjtés és rendszerezés visszahat az azt végző közösségekre. Arra is kitért, hogy a közös cél és feladat közelebb hozza egymáshoz a települések lakóit és generációit, miközben régi történetek elevenednek meg, kapcsolatok újulnak meg.*

Polyák Albert, a Nemzeti Művelődési Intézet szakmai igazgatója a tudás szükségességéről, értékteremtő

erejéről beszélt. – *Elfelejtődtek azok a hagyományos értékek, amit nagyapáink, dédapáink tudtak, ezeknek a társadalmi környezete, azok a fajta cselekvési módok, szaktudások, amelyek egy gazdaság fenntartásához szükségeltetnek, ezeket kell újra előhívunk, ennek feltételeit kell megteremteni.*

Fercsák Róbert, Baja város alpolgármestere megemlítette a sajtótájékoztatón: csak kevesen tudják, hogy 100 éves a népfőiskola, s hogy létrejött Bajához kötődik. Elmondta azt is, hogy a Megyei Értéktár kiadványában helyet kapott a bajai halászlé és a városháza épülete is, és ezt először itt mutatták be a nagyközönségnek.

Hogy miből is állt a helyi és vendégtermelők szín pompás kínálata, azt a rendezvény képei híven mutatják, de álljon itt egy kis szóbeli kiegészítés az Aranyhomok kistérségi társulás beszámolójából:

„A Baján megrendezett Megyei Értékmustra és Vásáron jártunk múlt hétvégén a „Háztájit az asztalra!” vásársorozattal. A felkérést a Nemzeti Művelődési Intézet Bács-Kiskun Megyei Irodájától kaptuk, hogy képviseljük a Kecskeméti Kistérséget. A térségi tanyai termék és kézműves vásárunkon széles kínálatot sorakoztattunk fel a termékek legjavából. A gazdák igazi házias ízeket, a kézművesek autentikus munkáikat kínálták, sőt ezúttal bőven jutott kóstolóból is az érdeklődők számára.

Ezen a megyei szintű, nagyszabású seregszemlén nemcsak Kecskemét és térségéből érkezett gazdák, kézművesek árulták a portékáikat, hanem

a bajai és a kalocsai hagyományok is bőséggel megmutatkoztak. A lekvárokból, fajtamézektől, méhészeti termékekből, fürjtojásból, laskagombából, hidegen sajtolt olajokból nem volt hiány, de a vásárbán találhattak a piac vendégei mézeskalácsot, grillezést, csuhéból és fadaragással készült dísz tárgyakat, cserépedényeket, fűszereket, bort és pálinkát, láthattak csipkekészítést, hímzést és foltvarrást.

A megyei értékmustra mellett rengeteg program várta a látogatókat, többek közt ezúttal sem maradhatott el a szüreti felvonulás, valamint a VII. Bajai Újborfesztivál keretében bemutatkoztak a Hajós és Bajai borvidék díjnyertes borászai is. További kiemelkedő szakmai programnak kínálkozott a 100 éves a Népfőiskola címet viselő konferencia, ahol többek közt azt is megtudhattuk, hogy a Megyei Értéktárba került a bajai halászlé. A színpadon pedig a környék magyar és nemzetiségi folklórából ízelítőt nyújtó hagyományörző produkciók kora délutántól napnyugtáig zajlottak.

Megtiszteltetés volt számunkra ez a meghívás, köszönjük a szép napot a szervezőknek és az összes résztvevőnek.”

A program sokszínűségét, Bács-Kiskun megye kifogyhatatlanul gaz-

dag és színes kulturális örökségét szépen példázza az alábbi – korántsem a program teljességét felölelő – kulturális kínálat, amely minden érdeklődő számára élményt, tanulási-szórakozási lehetőséget nyújtott.

Bácskai Ízek Kavalkádja:

Ételek, amelyeket megkóstolhatunk: bajai halászlé, köcsögös bab, szeremlei borsos kalács, csíptetett dévér fokhagymás tejfölös mártással, füstben sült dunai halak, vadételek.

Kulturális kínálat:

Nemzetek össztánca – szüreti felvonulás – trófea kiállítás (gímszarvas, őz, vaddisznó), hullajtott agancsok, preparátumok – kiállítás az alkotótábor festményeiből – a Gemenci Erdei Vasút modelljének bemutatása (Pécsi Gyors Vasútmodellező Klub) – kiállítás a Gemenc Zrt. közjóléti beruházásaiából – lézeres lövészet – kézműves foglalkozás – természetismereti játékok – vadászkutya bemutató – simogató – halászhalókötő bemutató – vadétel kóstoltató – bor és méz kóstoló – népművészeti bemutató és vásár – hagyományörzők, művészeti csoportok bemutatói.

Elismerés és köszönet illeti a széleskörű, több szektort átfogó hazai és határon túli együttműködés partnereit (a teljesség igénye nélkül): Baja Város Önkormányzata, Baja Marketing Kft., Aranyhomok Kistérségi Társulás Kecskemét, Kalocsa TDM, HBF Hungaricum kft., Lakitelek Népfőiskola, Duna–Tisza közti Népművészeti Egyesület, Erdőszentgyörgy (Székelyföld) Város Önkormányzata, Kupusztina (Szerbia) Népfőiskolai Társasága, a megye, Baja város és környékének települései, alkotói, termelői.

Forrás: Bácskai Napló és baja.hu

IMRE KÁROLY több mint harminchárom éve dolgozik népművelőként. Munkáját Soltvadkerten kezdte, majd a Keceli ÁMK közművelődési igazgatóhelyetteseként dolgozott. 1992-től 1999-ig a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Pedagógiai és Közművelődési Intézetének igazgatóhelyettese, majd a Közművelődési Intézet megalakulása óta igazgatója. 2011-ben Bessenyei György-díjjal tüntették ki.

Értékmentés a Délvidéken, a határon túli magyar területek értékeinek feltárása program első részeként

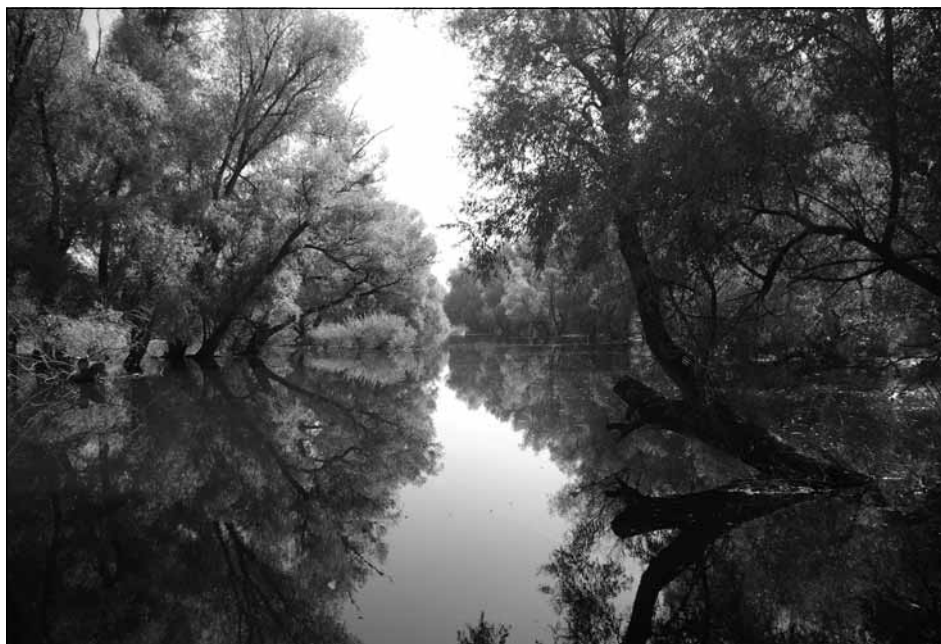
A Lakiteleki Népfőiskolán már vagy másfél évtizede szerveződtek olyan kollégiumi formájú terepmunkával járó programok, amelyek a hazai társadalmi, gazdasági, szociális viszonyainkat kutatták, tárták fel és adtak képet a tanyákról, a ciánszenyvezett Tisza mellékéről vagy a vidék pénzgazdálkodási szokásairól, gyakorlatáról. Ezek a vizsgálatok mindmind olyan eredményeket, ajánlásokat szolgáltatottak, amelyek szervesen beépültek az adott területet kezelő, fejlesztő állami szervezetek munkájába vagy éppen az Országgyűlés e témájú törvényalkotó munkáját segítették. Ennek okán Lezsák Sándor gondolata volt, hogy az anyaországi tárgyi, szellemi, természeti értékekkel foglalkozó Hungarikum törvény szellemében az anyaországon túli, magyarlakta területeken hasonló struktúrájú kollégiumi munkát kéne megszervezni. A nagy ívű program első részeként a Drávaszög-Szlavónia Kollégium programja valósul meg a Lakiteleki Népfőiskola szervezésében, az Emberi Erőforrás Minisztérium, a Hungarikum Bizottság és a Horvátországi Magyarok Demokratikus Közössége (HMDK) támogatásával.

39 egyetemi hallgató és 13 csoportvezető tanár járta a 21 települést és 488 kérdőívet töltöttek ki. A kérdőíveken szereplő 30 kérdés három részből tevődött össze. Elsőként a térség-

ben élők viszonyairól, magyarságuk megélésének módjáról érdeklődtünk, majd a térség szellemi és tárgyi értékeire kérdeztünk rá, végezetül pedig az értékeket létrehozó, őrző és a jövőnek átadó személyekről gyűjtöttünk információt. A munka során nyitottságot, az érdeklődésünkkel szembeni megbecsülést éreztünk, és sok-sok személyes, emberi kapcsolat épült ki. Ezekre épülően alakul majd a munka folytatása, amely az első látogatáskor legfontosabb, legkarakteresebb értékek bizonyultak még alaposabb feltárását célozza, és a helyiekkel karöltve

azok bemutatathatóságára, megőrzésére szerveződő cselekvések segítéséből áll majd.

A Drávaszög-Szlavónia térsége már a római korban lakott volt. Erőlről árulkodtak a megtalált régészeti leletek, amelyeket több helyi múzeumban ki is állítottak, de a múzeum anyagait a dél-szláv háború végén széthurcolták. Bizonyos darabjai még fellelhetők helyi lakosoknál. A települések zöme a döntően magyar lakosság mellett sváb és zsidó összetételű volt. Szőlészettel, borászattal és a Duna közelsége miatt halászzattal

A Kopácsi Dunai holtág

Pintér eszközök Vörösmarról

foglalkoztak. A vázolt tevékenységi körök határozták meg az iparosok, kézművesek sorát, kádárok, pintérek, halászok lakták a települést. Több dunai kikötő is működött, ahonnan a környékben megtermelteteket szállították el. A környék meghatározó kisvárosa volt pl. Vörösmart, mintegy 2000 fő lakta és magyar anyanyelvű gimnáziuma is volt. A II. világháború után a svábok elmentek, illetőleg elűzték őket, a zsidóságot pedig még

a háború alatt vitték el. A délvidéket ért partizán „tisztogatás” a térséget sem kímélte, Vörösmarton a közelmúltban felállított emléktábla figyelmeztet a tragikus múltra. A térségben valamikor sok kis gazdaság működött, mára néhány nagybirtok maradt, amely termel ugyan, de a térségben gyökértelen tulajdonossal és a korábbi sokrétű gazdálkodás helyett szűkült a termelési paletta, a termelésből kiesettek pedig vegetálnak. A 90-es évek szerb megszállása sok magyart és horvátot kényszerített a település elhagyására. A helyzet azóta ugyan normalizálódott, de gazdaságilag nem állt helyre a terület, a háború borzalmi máig hatóak és párosulva a jelen gazdasági pangásával, nagy munkanélküliségével meglehetősen depresszív hangulatúvá változtatta az embereket, nagyfokú a fiatalok elvándorlása.

Szó sincs azonban arról, hogy a térség érték nélküli lenne. Álmos kis településeknek néztek ki a meglátogatott falvak, községek, városok, de kopogtatásunkra, érdeklődésünkre az emberek megnyíltak, a házak, gazdasági épületek ajtóit kitarultak, a helyiekkel beszélgetve rengeteg érték került elő. Még élnek azok, akiknek gyűjteményei, tudása, ismerete konzerválása, megmentése, feldolgozása révén érdemben lassítható az asszimiláció, a magyarság erodálása. Egyrészt az idegenforgalom terén nyíló borturizmus lehetőségei, más-

részt a térség több településével való összefogásban kijánlott turisztikai – nem utolsó sorban öko-turisztikai –, kulturális, természetvédelmi és gasztronómiai programlehetőségek együttesen jelenthetnek kitörési pontot. Vörösmarton pl. egy régi kádár (hordókészítő) műhely minden eszköze megmaradt, amelyből múzeumot szeretnének létrehozni. Két szépen rendbe tartott pincsort találtunk, ígéretes az idegenforgalom terén. Van egy múzeumuk, amelyet a dél-szláv háború elpusztított, és most szeretnék feltámasztani. Van egy „Dália” klub, ahol pár asszony horgol, hímez, fest (tányérra, üvegre, tökre) és csodákat csinálnak. Rengeteg „szín”, rengeteg „érték” van, találtunk hagyományos recepteket, akadt olyan ember, akinek hatalmas fotógyűjteménye van helybeli eseményekről, emberekről, lakik a településen olyan ember, aki különböző technikákkal rajzol és fest. Aktív egy kulturális egyesületük (József Attila Kultur Egyesület), amely tánc csoportot, énekkart működtet, jeles ünnepeik alkalmával méltó módon emlékeznek. De hasonló elmondható szinte mindegyik drávaszögi és szlavóniai település esetében.

Baranyai tradicionális hímzés

A Vörösmarti „Dália” klub alkotásai

Egy régi kép a XX. sz. elejéről

Csúzai szüreti fesztivál táncosai

Találtunk az egyik meglátogatott családnál egy képet, melyről elmondható, hogy a Drávaszög-Szlavónia Kollégium esszenciáját adja. Egy megsárgult fotóról egy díszes uniformisba öltözött férfi néz ránk – a XIX. sz. végéről vagy a XX. sz. legelejéről. Tisztes helytállása, történetei már csak legendák. Egy-egy szolgálati élménye, nevezetes csatához vagy éppen egy jeles társasági eseményhez fűződő története generációkon keresztül hagyományozódott át. Ma már hiába keresnénk a férfit, a világot, amelyben hitt, élt és tette a dolgát, a letűnt idők a múltba veszttek, az e vidéknek adatott nem éppen eseménytelen történelem tengerén. De a kard, amelyet az oldalán oly büszkén visel a képen, az megvan. Kézbe lehet fogni, meg

lehet markolni, annak a suhogása a régi. Van elmúlás, de van mit menteni, őrizni és tovább adni. A Drávaszög-Szlavónia Kollégium pontosan erről szól.

A terepmunka két következményre feltétlenül járt. Az egyik az, hogy a meglátogatottakban megmozdí-

Régi fotó és a kard

tottunk valamit. Felhajtóerőt jelent a látogatásunk, gondolatokat ébreszt bennük, értékeikhez való viszonyuk tekintetében pozitív, építő, előre-mutató hatású. A másik, hogy a terepmunkát végző fiatalokban, a jövő magyar értelmiségi képviselőiben a határon túli lét küzdelmes volta, a megmaradás értéke kézzel foghatóbbá vált. Kezdek érezni kívánatos felelősségüket, együvé tartozásukat.

Az eddig elvégzett munka a résztvevőknek nagy élmény volt. Vannak, akiknek esetében tovább fog gyűrűzni és elvezet egyetemi diplomához, doktori értekezéshez, vagy a két ország közötti szakmai program alapját képezi majd. A munkát különböző hazai és határon túli felsőoktatási intézmény hallgatói és fiatal oktatói végezték, nagy lelkesedéssel és odaadással. A nemzeti öntudat, a közösség erősítése, megtartó erejének kiteljesedése példa lehet. Külön köszönet illeti Lábadi Károlyt, a Drávaszög hiteles ismerőjét, a Kollégiumi program szakmai vezetőjét, valamint a programra felkészítők munkáját, amelynek során Horváth Zsolt a Hungarikum bizottság és Polyák Albert a Nemzeti Művelődési Intézet részéről látta el értékes úttravalóval a Drávaszög-Szlavónia térségébe indulókat.

LOKSA GÁBOR meteorológus (ELTE), környezetvédelmi szakmérnök (GATE), egyetemi oktatómunkája mellett 15 éve vesz részt a Lakiteleki Népfőiskola kollégiumi programjában (Tisza, Tanya I., Tanya II., Kossuth Kollégiumok). Jelenleg a Lakiteleki Népfőiskola munkatársaként szervezi a Drávaszög és Szlavónia Kollégium munkáját és részt vesz a Kárpátaljai és Csíki Kollégiumok előkészítésében.

Az ördögszekerek nyomában 2. rész¹

Császártöltés²

Története³

„Mert az élet az valami roppant különös dolog. Az úgy odaköti az embert a földhöz, egy völgy hajlatához, vagy egy domb oldalához, úgy odaköti még akkor is, ha nehéz és nyomorúságos élet, hogy az ember lassanként odanő hozzá, gyökeret ereszt belé s lassan otthonának kezdi érezni akkor is, ha idegen.”⁴

Császártöltés területén érdemléges régészeti ásítás nem folyt, ezért nagyon nehéz a múltbéli eseményekről képet alkotni. Valószínűsíthető, hogy a környékbeli településekhez hasonlóan itt is élhettek már az ősidők óta emberek. Az ismert leletek alapján kijelenthető, hogy a szarmaták és az avarok biztosan lakták már ezt a térséget. Változatos földrajzi adottságok jellemzik a település környékét, hiszen egynegyed része a Solti-síksághoz tartozik, ártéri jellegű terület. Ez az örjegi terület lápos, zsám-békos, gazdag flórával és faunával

rendelkezik. A másik háromnegyed része viszonylag barna homokos rész, amely kelet felé haladva egyre homokosabb, néhol – az Illanccsal⁵ határos részekenél – már szabadon mozgó futóhomok. A különböző részek között 15-20 méteres szintkülönbségek is lehetnek. A Kecel és Baja között húzódó magaspárt adja a természetes határvonalát a két különböző adottságú területnek. A község határában nagy kiterjedésű erdőterületek is húzódtak. Ez a vidék a honfoglalás után Árpád fia, Solt vezér felügyelete alá tartozott. A tatárjárás és a török dúlás sem kímélte, hiszen itt húzódott a fő kereskedelmi útvonal a déli területek felé. A történelmi ismereteink alapján kijelenthető, hogy a török uralom után kialakult munkaerőhiány tette szükségessé a térség betelepítését, hiszen a földterületek parlagon heverve elvadtak és kihasználatlanul álltak. Az 1690-es évektől kezdődően már találkozhatunk a birtokosok magánte-
lepitésével. Állami szinten csak 1755

A határban

- 1 Az írás – mely a Nemzeti Erőforrás Minisztériuma Anyanyelvpolók Szövetsége Anyanyelvi pályázatára készült, 2011-ben – első része a 19/1-es számban (70-76. oldal) jelent meg.
- 2 Ld. 1-2-3. számú mellékletek
- 3 Forrás: Bánáti Miklós: Huszonkét évtized az új hazában, Császártöltés község történeti adattára 1744-1964-ig; Kecskemét, 1967.; Walter János naplója, Császártöltés, 2001.
- 4 Wass Albert, www.citatum.hu; 2011. április 18.
- 5 Illancs: A homokhátság legmagasabb vonulata, a Kiskunság déli végén, a Sárköz és a Tisza- völgy között fekvő terület, amelyet az uralkodó északnyugat irányú szelek a Duna hordalékából építettek fel. Amikor a szélfúttá homokszem a felszínnek ütközik, az ott lévő szemcséket szélirányban löki tovább: lassan buckának, bálnahátnak nevezett dombot vagy gerincet épít. Ezek a homokdombok itt 160- 170 méterig emelkednek (pl. Kopasz- hegy 165 m, Ólom- hegy 172 m, Vastag-hegy 159 m).; Nebojszki László: Illancsi pillantások; www.természetvilaga.hu; 2011. április 19.

A Báger partján

után, Mária Terézia telepítésrendelete nyomán indult el ez a folyamat. Német parasztokat és iparosokat hívtak hazánk területére. II. József folytatta édesanyja munkáját és ezáltal közel félmillió telepes érkezett a gyéren lakott területekre. Az ide érkező parasztok házhelyet, szántóföldet és kaszálót kaptak. Egészen az 1820-as évekig húzódott ez az időszak. *Császártöltés hivatalos megalapításának dátumát 1744-re teszik a kutatók és Patachich Gábor kalocsai érsek nevéhez kapcsolják.* Valószínűsíthető, hogy a Csákányfő pusztanévől keletkezett a falu neve. Nevének írásos nyomát 1734-ig nem sikerült felfedezni semmilyen okiratban, ekkor is csak „Csakanyfeo” pusztaként említik. A néphagyomány többféleképpen is magyarázza a nevét, ezekre azonban nincs írásos bizonyíték. Az egyik változat szerint a Bécsből hazafelé tartó Szulejmán török szultán számára kellett utat és töltest készíteni. A másik

magyarázat II. Rákóczi Ferenc fejedelemhez köti, aki 1704-ben erre vonult át seregével, amikor Kiskőrösről Bajára tartott. A harmadik változat Mária Terézia látogatását nevezi meg az út- és töltesépítés okaként. A negyedik I. Ferenc német-római császár Hajóson, az érseki kastélyban tett látogatásához kapcsolja.

A község hivatalos telepítő levele 1966-ban került elő a kalocsai érseki levéltár anyagából. Ebben szigorú szabályokhoz és kötelezettségekhez kötötték a letelepülést. Megállapították az adóterheket, rendelkeztek a kötelező robotról és ajándékokról, előírták a szőlőtelepítéseket. 1744 nyarán kb. 50-60 család vállalta az áttelepülést, akik Würtenberg délkeleti részéből, Oberschwabenből indultak útnak a jobb élet reményében. A legtöbben a Dunán érkeztek Kalocsára és onnan jöttek tovább szekereken és gyalogosan. A betelepülők az érsekség szabad jobbágjai lettek, vagyis megtarthat-

ták a szabad költözködés jogát, de vállalniuk kellett a hűbéri terheket. Legsürgősebb feladatuk a házépítés volt, hogy még a tél beállta előtt fedél kerüljön a fejük fölé. Az első földosztásra 1747-ben került sor. A földek feltörésében az érsekségtől – kedvezményes törlesztésre – kapott ökrök igaerejére és saját kemény, áldozatos munkájukra számíthattak csak.

1832-ben a Kalocsai Székesfőkapitánál átvette az addigi érseki birtokokat, így a község új földesurat kapott. Ez a változás előnnyel, könnyebb étellel nem járt az itt élők számára. A levéltári anyagokban több panaszlevelet is találhatunk ebből az időszakból. Kedvező fordulat még a jobbágyfelszabadítás után sem állt be a töltesiek életébe. 1857-ben az úrbéli váltságot szabályozó „Egyezség” rendezte a volt jobbágyok és földesuruk, a kalocsai káptalan jogi és gazdasági viszonyát. A váltság anyagi terheit a lakosság csak nagy nehézségek árán tudta előteremteni, hiszen 1863-ban a nagy aszály miatt, szinte az éhhalál küszöbére kerültek az emberek, nemcsak a faluban, hanem az egész környéken is. A régi uradalmi gazdálkodás megváltozott, a káptalani földeket a helyi gazdák bérletébe adták, azzal a feltétellel, hogy a homokos részekre kötelesek erdőt telepíteni. Az 1880-as években zajló agrárváltságot az itteniek is megérezték, sok paraszti gazda ment tönkre. Azonban jót is hozott, mert ennek következtében csökkent az ugaron álló földterületek nagysága és a kapás növények részes művelése is ekkor terjedt el. A szőlőültetvényeket sújtó filoxéria fertőzés miatt új szőlőket ültettek. A peronoszpóra megjelenése pedig a permetezés szükségességét vonta maga után. A gabona nyomtatásáról ekkor kezdtek áttérni a gépi cséplésre. Az 1900-as évek kedveztek a gazdálkodásnak, hiszen a világpiaci árak folyamatosan emelkedtek és szép haszonra tehetett szert, aki gondos gazda volt. Az I. világháború éveit visszavetették a fejlődést, a falubeliek közül 102 ember halt hősi halált a fronton. Sokan megsebesültek a besorozottak közül, huszonegyen rokkantként tértek haza. A legnagyobb teher az itthon maradt nőkre és gyerekekre hárult. Az őszi-rózsás forradalom és a Tanácsköztár-

Paprikaszedés

saság napjai csak tovább nehezítették az itt élők mindennapjait. A falusiak szorgalmas és állhatatos munkájának köszönhetően az 1920-as évekre kissé javult a helyzet, azonban megoldásra várt két égető probléma: a *vízszabályozás* és a *földreform*. A háború kitörése előtt már elindult a *Dunavölgyi Leccsapoló Főcsatorna* építése, de a munkálatok félbe maradtak. 1925-re elkészült a szomszédos falvak határával közös rész is, így lehetővé vált az őrzegi mocsaras területek leccsapolása és a termelésbe való bevonása. A belvízkérdés megoldása sikeres volt, ám a földosztás nem hozott igazi áttörést. Kevés területet osztottak szét sok ember között, így a családok továbbra is bér munkára kényszerültek, ha nem akartak éhen halni. Az 1929-ben kiobbant világgazdasági válság a mezőgazdasági termelésre is rányomta bélyegét. A termények ára lezuhant, értékesíteni lehetetlen volt. Ismét sokan kerültek a tönk szélére. Közel öt évbe telt, mire kicsit is enyhülni látszott a helyzet és elindult egy lassú fejlődés. Új szőlőket ültettek, baromfit neveltek, sertést és marhát hizlaltak a gazdák. A töltési borok országos hírévé váltak és igen keresettek voltak. A partfalba vájt pincesorok kiépültek, megszépültek a szorgos gazdák keze nyomán.⁶ A viszonylagos nyugalom évei után ismét viharfelhők gyűltek hazánk kéklő egén és a hábo-

rú szele újból végigsöpört Európán. Nyomában romba dőlt házak és derékba tört életek maradtak. A falu is sok fiát áldozta fel a haza oltárán, akik visszatértek a többévnnyi „malenykij robotból”, soha nem tudták elfeledni a látott borzalmakat. 1947-ben újabb szörnyűség várt az itt élőkre, a kitelepítés. Mindent elvettek tőlük, a házat, a földet, az állatokat. 115 családot vittek el fél év alatt. Helyükre a Felvidékről telepítettek be közel 200 családot, akik a kitelepítettek házaiba lettek elszállásolva, és megkapták a hozzájuk tartozó ingóságokat is. Az őslakosság

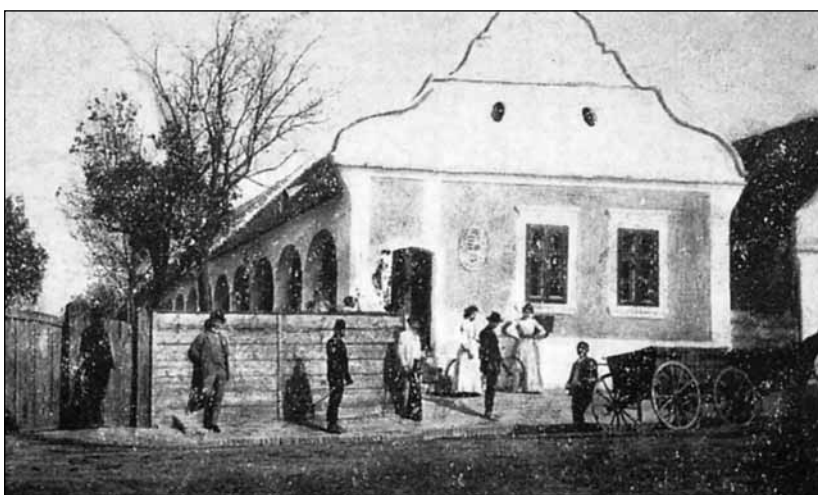
nagy része apránként visszatért a faluba, ismerősöknél, rokonoknál húzták meg magukat, és a semmiből próbálták újratekenni az életet. Keserves évek következtek rájuk, de szívós kitartásuknak köszönhetően apránként visszavásárolgatták földjeiket a betelepültektől, akik közül csak kevesen tudtak gyökeret növeszteni és idővel továbbálltak. 1945-47-ig több részletben is földosztást tartottak, amely lehetővé tette, hogy az eddig cselédsorban, főleg napszámból élő emberek maguk is gazdákká váljanak. A következő időszakban az állami gazdaságok

Angeli Rézi kévébe kötése

⁶ Ld. 10. számú melléklet

és a termelőszövetkezetek alapítása volt a hivatalos fejlődés útiránya, hiszen teljesen ellehetlenítették az egyéni gazdálkodást.⁷ A szocializmus azonban jót is hozott, hiszen a falu rohamos fejlődésnek indult. Kiepült a helyi ivóvíz és elektromos hálózat, kibővítették az általános iskolát, az óvoda is nagyobb épületet kapott. A könyvtár, az orvosi rendelők, a gyógyszertár kényelmesebbé tették a mindennapi életet. A falu építése, szépítése mind a mai napig fontos az itt élőknek. Az utcákat járva gondozott virágoskerteket, rendben tartott portákat láthatunk ma is. A község régi és új temetőjének rendezettsége példaértékű a környék települései számára. A legnagyobb gond a munkahelyek hiánya, ez az oka annak, hogy a falu egyre inkább elnéptelenedik. A fiatalok tanulmányaik befejezése után nem térnek vissza, csak látogatóba járnak haza. A helyi önkormányzat minden eszközzel igyekszik megtartani a kisgyerekes családokat. A teljesség igénye nélkül néhány példa: ingyenes tankönyv, óvodai és beiskolázási támogatás, jutalmak a kiválóan teljesítők részére. Remélhetőleg az elkövetkező időszak kedvezően hat a népesség növekedésére és megáll a település előregedése. Bízom benne, hogy van jövője szülőfalumnak és még sokáig gyönyörködhetünk virágos utcáiban.

Posta a faluban

Császártöltés helynevei⁸

Malomárok, Malompatak: A falun keresztül folyó kis ér neve, amely a legalacsonyabb részéről gyűjtötte össze a csapadék- és talajvizet. Valamikor összeköttetésben állt a Kélesi tó vizével és egy vízimalmot hajtott. A falu határában tóvá terült és kedvelt fürdőhelye volt a gyerekeknek. Ma már csak csapadékos időszakokban folyik benne víz.

Nagytó: Teljesen eltűnt, a régi öregek elbeszéléseiből tudunk róla. Sokan fulladtak a vizébe lóusztatás, fürdőzés közben.

Kistó: A falu északi felén, a téglagyárral szemben volt, mára teljesen

kiszáradt. Mezőgazdasági termelés folyik rajta.

Kendertó: A kender áztatására használták, gazdag volt vízi szárnya-sokban. Az 1960-as években tereprendezés során teljesen eltűntették, nyoma sincs ma már.

Szamárvölgy, Szamarhegy / Eselberg: Valószínűleg az itt tartott szamarakról kapta nevét. Remek hely télen a szánkózásra.

Kékvölgy: Két völgy találkozását nevezik így. Az elhallások miatt sokan Kékvölgynek hívják.

Hosszúsor / Lange Reihe: Ma is használt elnevezés, bár hivatalos neve Kossuth utca. Ez lehetett az első telepések otthona. Két magas, észak-nyugati irányban húzódó partfal közt található. Legmélyebb pontján fut át a Malompatak. A partfalakba pincéket vájtak, amelyeket a mai napig használnak. Alatta, előtte épültek a házak, amelyek így védve voltak a széljárástól. A leghosszabb utca a faluban, kb. 2 km.

Hofstelle: A mai Petőfi utca területét hívták így, ahol a régi gazdák kertjei voltak. Ez a rész a Hosszú sori partoldal tetején található. Ezeket a sváb neveket már csak a régi öregek használják.

Fuchsschwanz: A mai Zója utca területe, amely a régi falu magját képezte. Itt állt az első községháza is.

Herrschaftsweingarten: Az uradalmi szőlők 25-30 kat. hold nagyságú területét hívták így, ahol a falu népe a kötelező robotot teljesítette. 1769-ben

A császártöltési hengermalom

⁷ Ld. 9. számú melléklet

⁸ Forrás: Bánáti Miklós: Huszonkét évtized az új hazában, Császártöltés község történeti adattára 1744-1964-ig; Kecskemét, 1967.; Walter János naplója, Császártöltés, 2001.; Schindler János, Vigula Sándor visszaemlékezései;

említik először, az 1860-as években vághatták ki véglegesen. Neve felesébe merült.

Gutis Hohl / Kissori pincesor: „Gut ist die Hohl!” - „De jó ez a hajlat!” - felkiáltásból eredeztethető elnevezés, még az első telepesek idejéből.

Újpest: 1908 táján kezdet kiépülni ez a rész. Nevét valószínűleg onnan kapta, hogy az itt házat építők közül sokan Pestre jártak dolgozni.

Kőbányai telep: A tőzégyszél mellett végzett földmunkák során kődarabokat találtak a munkások, amely miatt kőbányaként kezdték hívni ezt a területet.

Bivalyos dülő: Neve arra utal, hogy esős időben csak bivalyokkal vontatott kocsin lehetett rajta átutazni.

Morcs dülő: A legenda szerint még a betelepülő családok közül egy eltévedt és a mocsárba veszett. mor-sch /korhadt/ – morcs

Ökörjáró: Marhalegelő volt hosszú időn át.

Boszorkány hegy, Boszorkány völgy / Hexeberg: ez a környék kísérteties volta miatt kapta nevét. Szakadék, vízmosás, ágas-bogas fák, buja, szinte áthatolhatatlan növényzet jellemezte.

Messzelátó: Az elbeszélések szerint valamikor egy fából készült kilátó

állt a homokdombon, amelyet térképészeti és katonai célokra használtak.

Csetáj: Az elnevezés keletkezését homály fedi. Az 1960-es évektől kezdve katonák állomásoztak rajta, harcok gyakorlatokat is tartottak itt.⁹

Kalocsai dülő: A Kalocsára vezető földút után kapta nevét.

Kálvária föld: Ezért a területért a hajósi gazdákkal hosszú ideig pereskedtek a töltésiek. Ennek a „harcnak” az emlékére nevezték el így, hiszen egész kálváriát kellett megjárniuk érte.

Kifli dülő: Formája miatt kapta nevét, amelyet még ma is használnak, igaz csak kevesen.

Lantos dülő: A tulajdonosa után kapta nevét.

Tégláégető: Agyagos területű rész a hajósi határszélen, ahol tábori kemencét építettek közösen a gazdák és itt égették ki az építkezésekhez szükséges téglát.

Varjas: Az itt fészkelő vetési varjúkról nevezték el ezt a területet. Ma már csak elvétve találkozhatunk velük.

Mellékletek

1. számú melléklet

1. számú ábra

A terület vízrajzi képe a XIX. század elején¹⁰

2. számú melléklet

Császártöltés

„A címer hagyományos, alul csúcsos pajzs formájú, vékony fekete kerettel, melyben a címerkép érzékeny, fekete vonalakkal megrajzolt grafika, színei fehér és arany. Témája a Szentháromság. A két Istenalak, Atya és Fiú papirusztekercset mutatnak fel, mely az alapító okiratra utal, a település törvényességének első dokumentumára. Az Istenalakok egy-egy rozmaringágot tartanak, a tisztaság jelképét. Fejük felett kétféle glória, és a Szentlélek szimbóluma, a fehér galamb, amely barokkos formájával az alapítás korára is utal. Alul szőlőfürt, a szőlő- és borkultúra tradíciójának jeleként. A szőlő és a háttér színe arany. A címerpajzs kiegészítéseként alul az 1744-es évszámot, és alatta gót betűkkel Tschasartet felirat, /utalásként arra, hogy a községet német telepesek alapították./ A címer felett latin nyomtatott betűkkel Császártöltés felirat helyezkedik el.”¹¹

⁹ Ld. 5. számú melléklet

¹⁰ Nebojszki László: Illancsi pillantások; www.természetvilága.hu; 2011. április 19.

¹¹ www.csaszartoltes.hu; 2011. április 23.

¹² Fényes Elek Geographiai Szótára, Pest, 1851.; 201. o.

3. számú melléklet

„Császártöltés, német falu, Pest-Solt vármegyében, út. p. Hajóshoz 1 órányira, Sárközt a homoktól elválasztó hegység és Órjeg mentiben két domb között benyúló völgyben. Határa 9738 hold, u. m. 2500 szántó, 538 rét, 1100 legelő, 1500 szőlő, 1800 erdő, 300 beültetendő homok; az órjegi mocsár 2000 hold. Ezekből uradalmi szántóföld csak 128 hold. Földje vegyes sárga és fekete homok, leginkább rozstot terem. A helység végén van egy forrás, mellynek árokba húzása által tó képződött, melly most az uraságnak egy malmát hajtja. A szántóföldek közti völgyben pedig egy kis tó található. Végre az Órjeg nevű mocsár Akasztó helység határától kezdve a megye végéig, illetőleg Baja város határáig húzódik. Népessége 1538 lélek, kik 13 zsidót kivéve, római katolikusok, paroch. templommal. Birja a falut a kalocsai káptalan.”¹²

5. számú melléklet

Csetáj¹⁴

4. számú melléklet

Pincesor¹³

VIGULA HAJNALKA: 1972. május 8-án születtem Kecelen. Felhőtlen gyermekkoromat Császártöltésen töltöttem, majd Kecskeméten a Katona József Gimnáziumban érettségiztem, utána férjhez mentem és közel húsz évig Kecelen éltem. Nyolc évvel ezelőtt új életet kezdtem, immár hat éve a két település között, a Vörös-mocsár természetvédelmi terület szomszédságában, gyönyörű helyen, egy alig száz főt számláló kistelepülésen, Kiscsalán lakom. Közel van mindkét, számomra fontos település, Császártöltésen a szüleim laknak, Kecelen a barátaim. Felnőtt fejjel, sokévnnyi kihagyás után ültem vissza az iskolapadba. A bajai Eötvös József Főiskolán diplomáztam, andragógia szakon. A tanulmányaim idején – kiváló tanáraink ösztönzése nyomán – vált szenvedélyemmé a helytörténeti kutatás. Szívesen beszélgetek a környezetemben élő idős emberekkel, hiszen remek történeteket mesélnek a régmúlt időkről. A száraz adatok és tények így válnak élővé, szerethetővé és átadhatóvá. Jelenleg a Keceli Városi Könyvtár és Művelődési Házban dolgozom területi koordinátorként, a Nemzeti Művelődési Intézet kulturális közfoglalkoztatási programjának keretein belül.

13 www.csaszartoltes.hu; 2011. április 25.

14 Készítette: Ámann Tibor; www.panoramio.com; 2011. április 25.

Az értékeknek tovább kell élni! Beszélgetés Joós Tamás igazgatóval

Kőrösi Csoma Sándor
Kőbányai Kulturális Központ – Budapest

„A Kőrösi Csoma Sándor Kőbányai Kulturális Központ 2011. január 1-jén jött létre a 19. századi gyökerekkel bíró Pataky Művelődési Központ és a korábbi Kőbányai Gyermek- és Ifjúsági Szabadidő Központ összevonásából. A Kőbánya kulturális életét meghatározó intézményben színházi előadások, előadói estek, komoly- és könnyűzenei koncertek, táncművészeti és divatbemutatók, konferenciák és szakmai kiállítások valamint tanfolyamok, klubok és művészeti körök várják az érdeklődőket. Az önkormányzati intézmény uszodát működtet, és hozzá tartozik a Kőbányai Helytörténeti Gyűjtemény is. Értékmegőrző programot valósítanak meg és értéket teremtenek.” (Részlet az intézmény honlapjáról: www.korosi.org)

Pordány Sarolta: Budapest Márka díjat kapott 2013-ban a Kulturális Központ. Mire gondolt, amikor az átadó ünnepségre készült? Miért fontos ez a díj az Ön által vezetett intézménynek?

Joós Tamás: Meglepődtünk, mert nem tudtunk a felterjesztésről, arról, hogy ilyen elismerésben részesülhetünk. Tényleg igazi meglepetés volt, egyszer csak jött a hír, hogy Budapest Márka díjat kaptunk. A kollégák is jóleső érzéssel fogadták, hogy a sok

munka ilyen eredménnyel járt. Hozzáteszem, hogy ez eszmei elismerés, semmi egyéb, ez márkadíj. A díj előtörténete: A fővárosi közgyűlés 2013-ban hozott egy határozatot, amelyben rögzítette, hogy olyan intézmények, szervezetek, gazdálkodó szervezetek, amelyek a kerületükön túlmutatóan, a főváros számára is példaértékű, mintaértékű tevékenységet folytatnak, azokat Budapest Márka díjban részesíti. Nagy öröm volt, a budapesti kulturális intézmények közül elsőként mi kaptuk meg ezt az elismerést. Azt gondolom, hogy a díj mögött az a tevékenységünk van, azt a munkát vette észre a főváros, amely valóban a kerületen túlmutató. Olyan új kezdeményezések, illetve rendezvények valósultak meg Kőbányán, amelyek nemcsak és nem feltétlenül a kerületnek szólnak, hanem a főváros egészének, sőt, elmondhatom, több esetben országos jelentőségűvé váltak. Ilyen többek között a Cseh Tamás-nap, amit már két alkalommal tudtunk megrendezni, és országos rendezvénné is vált (minden évben január 22-én – Magyar Kultúra Napja hétvégéjén). Ilyen a Költészet Napja, amit mindig a költészet parkjában, szintén egy nagyszabású és egyedi programként szervezünk meg (A Magyar Költészet Parkja – minden

évben április 11-én). Ide sorolható a Kőbányai Blues Fesztivál, amelyet a helyi értékekre építünk, hiszen a hazai blues zenének Kőbánya a bölcsője és az otthona, ugyanis nagyon sok kiváló blues zenész született itt, illetve Kőbányán kezdte a pályafutását, valamint jelenleg is itt él. Itt működik a Kőbányai Zenei Stúdió is, ők szintén Budapest Márka Díjasok lett. Olyan nagyobb rendezvények, mint a Kőrösi Nap is túlmutatnak a kerületen. (Kőrösi Csoma Sándor Emléknep – évenként tavasszal). Amikor ideke-

rültem, akkor a kerület vezetőségének az volt a kérése – és továbbra is ez a szándéka –, hogy Kőbányát próbáljuk meg egy kicsit más módon bemutatni. Valljuk be, pejoratív jelzőkkel illették ezt a kerületet, nem arról szóltak a hírek, hogy gazdag kulturális értékekkel bíró kerületben élünk – pedig ez az igazság. Mi viszont éppen ezeket a kőbányai értékeket próbáljuk bemutatni, közvetíteni. Nagyon fontos szerepet játszik tevékenységünkben a helytörténeti munka is. Például a *Kőbányai Kalendárium* jövőre már a harmadik kiadást éri meg, az *Én mesém* című pályázatot pedig több mint öt éve meghirdetjük, és már a 7. kötetét adjuk ki. Éppen idén tettünk közzé egy olyan kiadványt *Kőbánya az én városom* címmel, amelyben a „gyerekszáj” mondja el az olvasóknak, hogy miért jó Kőbányán élni. Emellett még le is rajzolták a gyerekek az élményeiket, tehát egy nagyon kedves kiadvány készült el.

Tevékenységünkkel azt kívánjuk elérni, hogy a kőbányaiaknak és a fővárosiaknak kulturális értékeket mutassunk fel. A Szent László Napok rendezvényünk ezt kiválóan jelzi, hiszen – bár szakrális ünnepből ered – nem búcsút szervezünk, hanem nívós programokkal, koncertekkel állunk a közönség elé. Ilyenek továbbá a Halmajális, amelyet hagyományosan május 1-jén tartunk az Óhegy parkban, valamint az „Advent Kőbányán” ünnepi rendezvénysorozat. Ezekért a tevékenységeinkért kaptuk a Budapest Márkadíjat, pontosabban ennek használati jogát, amelyet egy évig, tehát 2014-ben tüntethetünk fel minden velünk kapcsolatos dokumentumon, rendezvényen.

P. S.: *Hogyan adják át ezt a díjat?*

J. T.: Ez volt az első díjátadás, gondolom, hogy minden kerületben más-más módon adták át. Mi egyszerűen kerekítettünk egy koncerttel egybekötött ünnepséget, s mivel a *Kőbányai Zenei Stúdió* is megkapta ezt a kitüntetést, így a két intézmény közösen vette át György István főpolgármester-helyettestől a díjat. A *Kőbányai Zenei Stúdió* hallgatói, illetve a *Hobó és Bandája* adott egy koncertet, úgyhogy együtt, így ünnepeltük meg ezt a nagy eseményt.

Adventi csokifesztivál, 2012

P. S.: *A Kulturális Központok Országos Szövetsége (KKOSZ) a nyáron Békéscsabán tartotta éves szakmai konferenciáját. Ön alelnökként aktívan részt vett ennek a civil rendezvénynek az előkészítésében és sikeres megvalósításában. Miért vállal ilyen jelentős időbefektetéssel járó feladatokat? Milyen szerepet tölthetnek be az országos kulturális civil szövetségek?*

J. T.: Meggyőződésem, hogy országos szakmai szövetségekre szükség van. A Kulturális Központok Országos Szövetsége (KKOSZ) jelenleg talán a legszélesebb körét fedi le a kulturális intézményhálózatnak. És hála Istennek, az elmúlt időszakban nem kiléptek, hanem beléptek, tehát csatlakoznak az intézmények a szövetséghez. A KKOSZ egyrészt olyan szakmai érdekképviseleti szervezet, amely a szakmát és a szakmaiságot hangsúlyozza, s hálózatépítő szerepe is van, hiszen a tagintézmények rendszeresen találkoznak, kommunikálnak egymással. Van egy egymástól való tanulás funkciója is, hiszen éppen ezeken a konferenciákon látunk, hallunk különböző ötleteket, kezdeményezéseket, ezeket tudjuk adaptálni, hasznosítani saját intézményeink munkájában. Harmadrészt pedig a KKOSZ valójában szakmai érdekképviseleti szervezet. A Magyar Népművelők Egyesülete egyéni tagságra épülő szervezet, a szakszervezet

egy másik oldalról képviseli a szakmát, de intézményi szinten, ahol egyszerre jelenik meg a munkáltató és a munkavállaló, tehát az irányítás és a végrehajtás, egyedül a KKOSZ szólítható meg. Azt gondolom, hogy ezért a KKOSZ nagyon jó partnere lehet a mindenkor ágazati minisztériumnak és a Nemzeti Művelődési Intézetnek is. Tükröt tud tartani a szövetség a jelenlegi kulturális hálózat állapotáról. Folyamatosan hangsúlyozzuk, hogy a művelődésszervezést, a népművelést, a közönségszervezést, a közösségfejlesztést szakmának kell tekinteni, tehát nem végezheti szakértelem nélkül bárki ezt a munkát. Azok a szakmai kritériumok, minőségi szintek, amelyeket képvisel ez a szervezet, a szervezethez csatlakozott intézmények, biztosíthatják azt, hogy ezekben az intézményekben magas szintű munka folyik. És ennek a koordinálásában, szervezésében, az egymással való kommunikációban jelent fontos szerepet a szövetség.

P. S.: *Jól érzi magát ebben a szervezetben?*

J. T.: Igen. Úgy gondolom, hogy nem szabad túlhangsúlyozni egy civil szervezet jelentőségét. Az ilyen konferenciák, mint az idei Békéscsabán, ahol számosan találkoztunk, azt jelzik számomra, hogy ez egy élő szervezet. Hangsúlyozom: a KKOSZ egy élő szervezet, amely működik, tevékenysége nem merül ki abban, hogy

évente tagsági díjat fizetünk be, és tartunk egy közgyűlést. Több olyan rendezvény és kezdeményezés van, amelynek az élére áll, vagy együttműködve csatlakozik másokhoz. Külön érdekes színfolt, hogy megjelentek az úgynevezett agorák is a szövetségben. Több olyan szervezet és intézmény, amelyik régebben kulturális központ volt, most „agora” funkciót tölt be, így alakulóban van egy agora szekciója is a szövetségnek. Úgyhogy jól érzem magam a KKOSZ-ban, mert megismétlem, hogy ez egy élő szervezet.

P. S.: A Nemzeti Művelődési Intézet főigazgatója, Závogyán Magdolna most jelentette be, hogy folytatja az NMI a kulturális közfoglalkoztatási programot. Ismét négyezer munkát keresőnek adnak lehetőséget arra, hogy segítse a közösségi alapú kulturális szervezetek munkáját. Milyen szerepe lehet Budapesten ennek a programnak? Miért vállalta el a fővárosi irányító munka vezetését ebben a programban?

J. T.: Budapestnek ugyanúgy szüksége van a kulturális közfoglalkoztatottakra, mint a vidéki közművelődési intézményeknek. Jó, ha kihasználjuk ezt a nagy lehetőséget. Egyébként az első fővárosi programunk számadatai mutatják az igényt: az elmúlt időszakban több mint másfélszáz foglalkoztatott volt. Most pedig, várhatóan 250 fős lesz ez a létszám, ennyi érdeklődőt

tud Budapest a kulturális közmunkaprogramban fogadni. Szeptember elsejével indul a második foglalkoztatási program, amelyhez intézmények és civil szervezetek is csatlakoztak. Félszáz fölött van a csatlakozó partnerszervezetek – helyi, illetve a fővárosban működő nagyobb kulturális civil szervezetek – száma.

Több okból is hasznos lehet a programban részt vevő intézményeknek – vannak nonprofit kft-k, illetve kulturális tevékenységet ellátó civil szervezetek, önkormányzatok is – a csatlakozás. Egyrészt lehetőséget tudnak biztosítani a környezetükben lévő, jelenleg munkával nem rendelkező, szakmai végzettséggel bíró kollégáknak, hogy határozott időre ugyan, de mégiscsak el tudjanak helyezkedni. Másrészt a közművelődési intézményekben foglalkoztatottak létszáma az elmúlt évtizedben csökkent, és így átmeneti segítséget tud adni a program ahhoz, hogy legalább egy bizonyos ideig optimálisabb létszámmal működjenek a feladatellátók. További saját tapasztalatom, hiszen nálunk is voltak kulturális közfoglalkoztatottak, és természetesen lesznek is, hogy ez a közfoglalkoztatási program, azon kívül, hogy értelmes szakmai elfoglaltságot jelent azoknak, akik bekapcsolódnak, még egyfajta kapcsolatépítő lehetőséget is teremt számukra. Olyan kapcsolati tőkével rendelkeznek majd, amely a későbbi elhelyez-

kedésükben segítheti őket. Az első program tapasztalata, hogy több esetben a közfoglalkoztatásban résztvevő kolléga – mert én kollégának nevezem őket – ott tudott maradni a foglalkoztatónál, vagy onnan jövő segítséggel tudott egy másik helyen állást szerezni. Éri ugyan kritika a programot, de én azt gondolom, az is előny, hogy lehetőséget tud adni arra, hogy visszatérjenek és a szakmába térjenek vissza a munkanélküli kollégák.

Tapasztaltam azt is, hogy sok olyan, reményeim szerint leendő kolléga vett részt ebben a kulturális közfoglalkoztatási programban, akinek nem volt szakmai végzettsége, de ez alatt az öt-hat hónap alatt megszerette és megismerte ezt a szakmát. A képzéseken derült ki, amikor mint foglalkozásvezető feltettem a kérdést, hogy ha a közfoglalkoztatási program véget ér, hol dolgozna legszívesebben, majdnem 90%-ban kulturális intézményeket neveztek meg a résztvevők. Mondhatjuk, hogy ez természetes, hiszen ilyen intézményekben dolgoztak, de nagyon sokuk ezt a szakmát korábban nem ismerte, azt sem tudta, hogy tulajdonképpen milyen is ez a munka. A program ideje alatt jött rá arra, hogy ez kreatív, érdekes, mozgalmas és egy nagyon szerethető szakma. Reményeim szerint a kulturális közfoglalkoztatás II. programja is ilyen eredményeket hoz. Nagyon kíváncsi vagyok, mert ez a program most hosszabb ideig tart. Reményeim szerint ez ciklikusan visszatérő lehetőség lesz majd az elkövetkezendőkben és lehetőséget ad arra, hogy a szakma utánpótlását kineveljük.

P.S.: Most beszéljük erről az intézményről, ahol beszélgetünk. Kérem, helyezze el a Kőbányai Kulturális Központ tevékenységét Budapest főváros kulturális kínálatában! Miért fontosak a kerületi közművelődési intézmények? Milyen hiánypótló szerepet látnak el ezek az önkormányzati fenntartású helyi kulturális központok?

J. T.: Jogi oldalról közelítve, a kerületek ezekkel az intézményekkel, nonprofit szervezetekkel láttatják el azokat a kötelező feladatokat, amelyeket a törvények előírnak számukra. Minden kerület, lehetőségéhez

A költészet parkja, Kőbánya, 2013

képest egy kicsit másképp teszi ezt a dolgát. Azt gondolom, hogy nagyon nagy szükség van erre az intézményhálózatra. Budapestet kezelhetjük egy egészként, mint fővárost. Én is így kezeltém, amikor Budapestre kerültem. Nekem is egy nagyváros volt a főváros. Aztán, ahogy élni kezdtem itt az életemet és dolgoztam, akkor derült ki, hogy ez korántsem így van, mert Budapest kerületekből álló város, a kerületek pedig kerületi részekből állnak. A kerületekben minden megtalálható, minden probléma és előny, éppen, mint vidéken, mint a kisebb településeken: lokálpatriotizmus, helyi értékek, helyi közösségek. Tehát van egy nagy Budapest, amit így hívunk, de az kerületek és kerületrészek összessége. És mindegyiknek megvan a maga jellegzetessége, de még kerületeken belül is nagyon-nagyon eltérő tud lenni egy-egy rész. Nagyon izgalmas feladat, hogy egy kulturális intézmény milyen szolgáltatásokat tud kínálni az itt élőknek. Hiszen nagy kihívás az, hogy Budapesten nagyon sokféle kulturális szolgáltatás elérhető, a színházak, zenei koncertek, hangversenyek, sport, szabadidős lehetőségek. És mégis úgy látom, hogy itt a X. kerületben is, illetve ahol élek, a XVII. kerületben is, a helyi intézményeket nagyon sokan használják, látogatják. És, ha hirtelen megszűnnének, akkor nagyon nagy űr keletkezne a helyi közösségek életében. Ugyanis a helyi közösségek rendszeresen látogatják ezeket a művelődési házakat, hozzánk is rengetegen járnak, a XVII. kerületben a kerületrészek művelődési házait a helyi közösségek rendszeresen használják. Nekünk is három telephelyünk van. Természetesen nagyobb programokat is szerveznek az intézmények a közösségek részvételével.

Ezeket a helyi értékeket, ezeket a helyi specialitásokat az ember megismerheti, feltérképezheti, ekkor tud nagyon jól működni az intézmény, nem idegen testként funkcionál valahol. Nálunk itt Kőbányán például a nyugdíjas klubjaink száma igen magas. „Nosztalgia” színházi bérletünk teltházas, ami ahhoz képest, hogy Budapesten hány színház van, nagyon nagy teljesítmény. Tele vagyunk különböző csoportokkal, mozgásos foglalkozásokkal csakúgy, mint a töb-

Szent László Napok, 2013

bi művelődési ház is. Az is közösségi részvétel, hogyha valaki egy tanfolyamra iratkozik be, mert ha többször találkoznak a résztvevők, akkor abból már kapcsolat alakulhat ki. Tehát ezek a közösségi programok töltik meg többek között az intézményeinket.

P. S.: *Honnan jönnek az érdeklődők a rendezvényekre, klubprogramokra?*

J. T.: Nagyon sokszor más kerületekből is jönnek át hozzánk rendezvényekre, egyébként ezt mérjük is, főleg az állandó, visszatérő rendezvényeinknél és a színházi bérletnél. Értelemszerűen Kőbányáról érkeznek a legtöbben, de még az agglomerációból is jönnek. Főleg a Pest felőli, tehát a Dunéához viszonyítva az inenni agglomerációból nagyon szép számmal van látogatónk. Ez nagyon jó, mert így mindenki érzi, hogy az a tevékenység, amit csinálunk, érdeklődésre tart számot, nem csak a kerületben, hanem a kerületen kívül is. Ismét hozzá kell tennem, hogy ezek a kerületi intézmények ugyanazokkal a gondokkal küszködnek, mint más települések intézményei. Ezt kell majd a módszertani munkában és a szakmai köztudatban is elfogadtatni. Nagyon nagy további feladat az – bár tudunk jó példákat mondani –, hogy Budapesten több kerületben, itt Kőbányán is, előbb-utóbb hozzá kell nyúlni az

épületekhez. A mi épületünk, a központi épület jövőre 40 éves lesz, most fogjuk ünnepelni a 40. évfordulót. Már folytattunk tárgyalásokat az önkormányzattal, hogy a következő pályázati ciklusban tudunk-e olyan forrást találni, amellyel az épületet felújíthatja. Az Újhegyi Községi Házunkra a főváros egy pályázatán több mint félszáz millió forintot nyert az önkormányzat, így annak kialakítása, illetve felújítása napirenden van. Az elkövetkezendő évekre nekünk ez egy nagyon nagy szakmai kihívás lesz, hogy egy többtízszes lakótelepen megjelenő új kulturális intézményt hogyan vezetünk be, és milyen tevékenységeket viszünk bele. Ez egy nagyon érdekes szakmai feladat lesz. Jelenleg az foglalkoztat most a legjobban, hogy amikor az épületet felújítják, átadják, akkor ott hogyan tudunk mi értékeket közvetíteni. Az év második felében erről diskurálunk legtöbbit majd a kollégákkal.

P. S.: *Ez számunkra is központi kérdés, mert a kelenföldi lakótelep közelében működik az intézményünk a BMK (Budapesti Művelődési Központ), és ott 9600 lakásos a lakótelep, úgy 35 ezer ember él ott.*

A KKOSZ békéscsabai konferenciáján fellépett egy nagyon szép Cseh Tamás dalesttel.

Kevés intézményvezető tud színpadra lépni, aktívan részt venni a kul-

Újhegyi gyermeknap, 2014

túra színpadi terjesztésében. A szakmai hitelességet erősíti, ha egy intézményvezető közel van a művészethez, sőt maga is képes művészeti produkciókban részt venni.

J. T.: Azzal kezdem, hogy volt egy Kiss Gyula bácsi nevű tanárunk* Szombathelyen, a főiskolán, aki azt mondta, hogy a népművelés nem hivatalnoki munka, azt nem lehet fehér ingben, nyakkendőben végezni és nincs szombat-vasárnap. Ez fontos mondata volt. A másik pedig valahogy úgy hangzott, hogy akinek nincs valamilyen „mániája”, az ne menjen népművelőnek. Azaz a kultúra valamelyik területén mély ismeretekkel kell rendelkezni. Az lesz segítő, mozgató erő a szakmai munkában, ha valaki néptáncos, kórusban énekel, esetleg zenél, verset mond, színjátszó csoportban vesz részt. Ez mind olyan tevékenység, ami segíti a közösségek kialakítását vagy fejlesztését.

Nekem szerencsém volt, mert tanultam zenélni. Nem tartom olyan különlegesnek, hogy intézményvezetőként kiáll az ember a színpadra. Azt szoktam mondani, hogy így legalább látom a paletta mindkét oldalát. Amikor elmegyek fellépni, zenélni, akkor előadó vagyok, és meg tudom figyelni,

hogy az intézmény, a fogadó helyszín hogyan viselkedik a fellépővel, illetve hogyan szervezi meg azt a rendezvényt. Ezeket a tapasztalatokat értelemszerűen átülteti az ember a saját munkájába, amikor szervezőként hív meg más előadókat. Nagyon sok jó ötletet a fellépéseim során láttam meg, vagy hoztam el magammal, és próbáltam hasznosítani a munkámban. Fontos az is, hogy nagyon jó kapcsolatépítő lehetőségek ezek a fellépések, hiszen sok kollégával a műsorok okán ismerkedem meg, és aztán ebből lehet természetesen egy szakmai kapcsolat is.

P. S.: *Miért fontosak és népszerűek Cseh Tamás dalai? Milyen üzenetet közvetít a hallgatóságnak?*

J. T.: Cseh Tamás dalokat is énekelek, igen. Miért fontosak ezek a dalok? Nagyon nehéz is, meg nagyon könnyű is válaszolni: azért, mert a dalok nagyon jók, értékeket tartalmaznak, amelyeket – többen úgy gondoljuk, hiszen nem csak én énekelek Cseh Tamás dalokat – ébren kell tartani, közvetíteni kell.

Ezt a célt szolgálja a *Cseh Tamás Nap* is, amit évente a Magyar Kultúra Napja környékén rendezünk itt Kőbányán, most már harmadik alkalommal. Részemről ez misszió, hogy Tamás halála után is éljenek a dalok. Bereményi Géza mondta egy interjúban – mikor kérdezték: hogyan lesz ezután –, hogy mindegy, mi történik, csak a dalok éljenek tovább. Hát én énekelek tovább, mert számomra ez gyerekkori szerelem, hiszen én ezen a dalokon tanultam meg igazából gitározni. Ezek a dalok vittek aztán engem tovább a versekhez, és érdekes módon a népzenehez is. Nekem alap volt a Cseh Tamás-i életmű, és ezért tartom fontosnak most is. Sokan vagyunk, akik ezt, hála Isten, fontosnak tartjuk, de az egyike vagyok azoknak, aki azt gondolja, hogy ezeknek a daloknak és ezeknek az értékeknek tovább kell élni, akár táncban, akár zenében, akár képzőművészetben.

P. S.: *Köszönöm szépen a beszélgetést.*

JOÓS TAMÁS a Kőrösi Csoma Sándor Kőbányai Kulturális Központ Budapest igazgatója. Tanulmányokat folytatott a Szombathelyi Tanárképző Főiskola népművelés-történelem szakán (1981-1985), a Pécsi Egyetem művelődési és felnőttképzési menedzser szakán (1996-2000), 1985-ben kezdte pályáját Vas megyében Kőszegen. 1987-től csoportvezető az MMIK-ban, majd 1994-től igazgató Szombathelyen az Oladi Művelődési Központban. 2005-től a Vas Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ igazgatója 2011-ig, ezt követően kezdi igazgatni a kőbányai intézményt. Wlassich Gyula – díját 2009-ben kapta. Énekmondó, előadóművész. Megjelent kiadványainak, cd-inek és dvd-inek sorát az Előadói képek: 05 cd lemezbemutató. Átlátszó víz legyen. Cseh Tamás műsor Békéscsabán 2014 zárja.

PORDÁNY SAROLTA ZSÓFIA (Cece, 1954.) tanár, dragodógus, a PTE „Oktatás és Társadalom” Doktori Iskolájának doktorjelöltje, a Pordány és Társa Kkt. Kutatási igazgatója és üzletvezetője. 1991-1999: Az ELTE Tanárképző Karán, valamint a PTE FEEFI művelődésszervező képzéseinek közművelődés-módszertant oktató. 1996-2006: Pedagógiai Társaság Felnőttnevelési Szakosztály tag, 2000: MTA Pedagógiai Bizottság Felnőttnevelési Albizottsága megfigyelő jogú tag, 2004-2012. A Felnőttképzés Fejlesztéséért Egyesület ügyvezető elnöke, 2007-2012. A Felnőttképzési Szemle online folyóirat alapító főszerkesztője (Elérhető: Elektronikus Periodika Archivum és Adatbázis). Könyve: Pordány Sarolta: *Felnőttkori tanulás, közművelődés*, Budapest, 2002. 1991-ben A Magyar Köztársaság Kormánya Ifjúsági Díja kitüntetéssel kapott. 2014. január 1-jétől a Budapesti Művelődési Központ igazgatója

* Dr. Kiss Gyula (1921-1986), docens, Szombathelyi Tanítóképző Intézet, Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola.

Emlékképek István Annáról

Pál Miklósné és Pocsajiné Fábíán Magdolna: visszaemlékezés közös barátunkra

Pál Miklósné: Úgy tizenöt évvel ezelőtt kezdtük el, hogy rendszeresen elmentünk ebédelni hármasan. Az ebéd ürügy volt, mert ez volt az az alkalom, amikor kötetlenül tudtunk beszélgetni személyes dolgainkról és a munkánkról. Azt gondolom, hogy ezt a megemlékezést tekinthetjük úgy is, mint egy meghitt közös együttlétet, ahol Anna szelleme itt van közöttünk. Még most is hallom, ha mondok valamit, Ő hogyan reagálna rá.

Pocsajiné Fábíán Magdolna: A találkozások egy része ünnepi eseményekhez kapcsolódott, pl. az egy állandó pont volt az életünkben, hogy karácsony előtt mindig összejöttünk és apró ajándékokkal kedveskedtünk egymásnak. Ezen együttléteket mindnyájan nagyon vártuk és számon tartottuk, a találkozó annyiban volt személyes, hogy a családjainkban történt

eseményeket és az érzelmi életünknek bizonyos részeit is megosztottuk egymással, ez a dolog nagyon közel hozott bennünket egymáshoz.

P. M-né: Kettőnk közül a hosszabb ismeretség az enyém, hiszen Anna az iskolai elvégzése után rögtön a Megyei Művelődési Központba jött dolgozni. Tótkomlóson született szlovák nemzetiségű leánya volt, miután ott befejezte az iskoláit, ezt követően került Békéscsabára a Szlovák Gimnáziumba, onnét pedig Pozsonyba, ott végezte az egyetemet. Az intézményünkbe 1978. augusztus 1-jén jött dolgozni, én akkor szabadságon voltam. Szeptember első napjaiban, amikor visszamentem, egy határozott, szigorú szemű lány azt mondta: „Te vagy a Pálné, már sokat hallottam rólad és bízom benne, hogy engem is fogsz tanítani.” Meglepett a határozottsága és őszintesége, meg is fogott. Anna nyitott ember volt, minden érdekelte, mindenről hosszasan kellett neki beszélni, logikus összefüggéseket kért tőlem számon. Ha mellébeszéltem, abban a pillanatban olyan kérdéseket tett fel, amelyekkel zavarba hozott. Ez a nyílt őszinteség jellemezte a közel 40 éves barátságunkat is, ami ott, akkor kezdett kialakulni.

A Megyei Művelődési Központban nagyon sok lehetőség volt a szakmai munkára, hiszen nem volt olyan közművelődési terület, amelyet az intéz-

mény akkor ne gondozott, menedzseltnél volna. Anna minden iránt fogékony volt. Először a népművészeti terület került hozzá. Nagyon megszerette a hímzőket, faragásokat, szövöket. Ez a terület is azok közé tartozik, amelyet az élete végéig patronált. A Szlovák Kultúra Házában működik a Rozmaring Hímző Szakkör, ami a szíve egyik csücske volt. Foglalkozott módszertani munkával, területi tevékenységgel is, a Balassi Táncegyüttest menedzselte, egy időben az ifjúsági klubmozgalom volt a területe, ez rövid ideig tartott, mert érkezett az intézménybe egy másik kolléganő, aki átvette tőle a feladatot. Ő volt Csürke Katalin.

Ebben a korszakban kevésbé érdekelte a nemzetiségi tevékenység. Erről sokat beszélünk, mindig mondtam neki, ha te a saját nemzetiségedet tartani akarod és tiszteled is, akkor kultúráközvetítőként is ezen a területen kell dolgoznod. Ő ezt először elutasította, mert inkább kedvet érzett a művészeti területek iránt, de az élet mégis a nemzetiségi közművelődés mellé sodorta. Ő volt, aki az első szlovák klubot patronálta, Békéscsabán kezdeményezésére jött létre az első szlovák pávakör. Ehhez fűződik egy sztori. Este 6-7 óra tájban dolgoztunk az irodában, bejött egy „bácsi” és kiderült számunkra, hogy nagyot hall. Anna tudta, hogy ő a kórus vezetője, átkísérte egy másik épületbe, ahol

a kórus gyülekezett. Amikor Anna visszajött az irodába és élcelődünk, hogy milyen kórusvezetőt talált, komolyan a következőt mondta: „Lehet, hogy nagyot hall, de belülről érzi az éneket és a közösséget össze tudja fogni, és ez a lényeg.”

Az első békéscsabai szlovák bál szervezője is Anna volt, akkor ez nem egy sima szórakozást jelentett, hanem politikai eseményt is, hiszen városunk és megyénk meghatározó személyiségei kivonultak a bálba, megtisztelve ezzel a nemzetiséget. Az első két-három esemény nagyon protokolláris részét Annával kínlódtuk végig.

Még egy történet az ősidőkből. Hidy Péter művelődésszociológus készített egy kutatást Békés megyében, arra kereste a választ, hogy hogyan működik egy művelődési ház. Feltételezte, hogy ismerjük a „bemeneteket és a kimenteket”, de az intézmény belső működési mechanizmusa egy fekete doboz, azt nem ismerjük. A kutatás alatt nagy mennyiségű dokumentum gyűlt össze. Péter kívánsága szerint, egy közművelődési olvasókönyvet készítettünk belőle. Miután Anna kis lakásban, Csürke Kati albérletben lakott, ezért a „munkahely” a mi családi nappalink volt. Nem volt számítógép, kaptunk kb. 40 kg-nyi papírt, kérdőíveket, interjúkat, és megpróbáltuk az anyagot felszeletelni cetlikre, csoportosítani és szelektálni. Az első nap még lehetett közlekedni a lakásban, a második naptól már senkit nem engedünk be, mert attól féltünk, hogy a kis cetlik összekeverednek. Erre nagyon jó szívvel emlékszem vissza, egy héten keresztül reggeltől éjszakáig hárman együtt dolgoztunk, és nagyon közel kerültünk egymáshoz. Akkor beszélgettünk az addig eltelt életünkről, és akkor derült ki számunkra, hogy mindhármunk általános – és a közművelődésről alkotott – értékrendje azonos volt. Mind a hárman szolgálatnak tekintettük a munkánkat.

P-né F. M.: Nem emlékszem arra a pontra, hogy Annával mikor „keveredtem össze”, valószínű, hogy az MMK-nál, de előfordulhat, hogy előbb, az ifjúsági klubmozgalom keretein belül. Ami most nekem nagyon dominánsan eszembe jut, nem tudom, melyik évben volt, a Békés Megyei Művelődési Központ Nemzetiségi

Klubháza átadására került sor, amelynek a vezetője volt Anna, a megnyitó alkalmával berobbant közénk, őrült jó sminkkel, hatalmas szempillákkal, magas sarkú cipőben, nadrágkosztümben, sugárzott róla, hogy itt vagyok, tettere készen, itt van mögöttem ez a ház! Nagyon domináns volt a személyisége. Igazi pozitív kisugárása volt az egész nőnek. Az MMK-ban nagyon jó partner volt a szellemi műhelyekben, Ő az érzelmek különböző hullámhosszain tudott működni. A mi kettőnk kapcsolatában számomra az volt a fantasztikus, hogy tudtam, ha azt akarom, hogy egy nagy problémának minden vetületét lássam, és annak minden szeletét átbeszéljem valakivel, erre az ő személye a megfelelő, mert mindig behozott egy olyan szempontot, amelyre én nem is gondoltam. Az elemző, lényegre tapintó, mindenféle szempontot figyelembe vevő agya nagyon termékeny volt, meg egyedi is. Kevés ember van olyan a környezetünkben, aki felvállalja, hogy „beleásom magam a te problémádba és megvilágítok olyan dolgokat is, amelyekre nem is gondoltál.”

P. M-né: A megismerkedésünkkor már logikus összefüggési rendszert kért tőlem számon. A későbbiekben erősödött ez a látásmódja, amely egyszerre volt kulturális, társadalmi, szociális látásmód, ő minden eseményt, dolgot ebben a komplex szemléletben értékelt. Az egyik nagysága ebben volt. Amikor a Nemzetiségi Klubhá-

zat említette, az az MMK-nak az első tagintézménye volt. Annában mindig benne volt egy nagyfokú igényesség minden munkájában. A klubház teljes berendezését, felszerelését közösen szereztük be. Emlékszem, Hódmezővásárhelyről kellett olyan fehér, mint a nélküli tányért vásárolnunk, ami az alföldi parasztságra jellemző volt. A klubház adta meg azt az alapon dolgot, amit sokszor végigbeszélünk különböző körökben: hogyan lehetne Békéscsabán egy olyan szlovák közösségi házat létrehozni, amely alapvetően a klub tagjaié lenne és „önjáróvá válna”, eltartaná önmagát. Visszanyúlunk a két világháború közötti egyesületi épületekhez, az ottani tevékenységekhez, és mindig próbáltunk valami újat hozzá tenni. A sok beszélgetésnek az eredménye volt többek között, hogy a Csabai Szlovákok Szervezete élén, társaival együttműködve, már „csak” civilként, létrehozta, megalkotta Békéscsabán a Szlovák Kultúra Házát. Először is meglátta az épületet a benne rejlő lehetőségekkel együtt és „buldózer” módjára ment, hogy a város ezt az épületet a szlovák egyesületnek adományozza. Majd minden követ megmozgatott részben Magyarországon, részben Szlovákiában, hogy anynyi forrást tudjon teremteni, amiből ezt az épületet az ő igényességével, ugyanakkor praktikusságával rendbe tudja hozatni.

P-né F. M.: Gyakorlatilag ennek a háznak a működésébe teljes nyitott-

2008: István Anna idegenvezető a Kelet-szlovákiai körúton

2009: István Anna képzést tart a Szlovák Közművelődési Központ csabai régiója számára

ságot vezetett be, ezt a közösségi teret civil szervezetek irányításával működtették (jelenleg is így működik), és ugyanúgy lehetőséget adtak más közösségeknek, kezdeményezéseknek, mintha egy általános, önkormányzat által fenntartott művelődési ház lennének. A mi együttműködésünk tartalma szoros volt, mert itt valósítottunk meg közösen – az általam vezetett Közösségfejlesztők Békés Megyei Egyesületével – pl. konzorciumban Európai Unió szervezettefejlesztő programot két és fél éven keresztül, gyakorlatilag a mi otthonunkká is vált a ház az eltelt évek során.

P. M-né: Anna Magyarországon majdnem idő előtt hozta létre a Szlovák Kht-t a maga konstrukciójával. Ennek a lényege, hogy volt egy szállodája, egy étterme, amelyek nyeresége biztosította a kulturális tevékenység anyagi alapjának egy részét. Ha nem is volt teljesen önjáró, de az önjáróság felé billent. Anna zsenialitása, hogy a közösségi tér nem csak a helyi szlovákoknak volt az otthona, hanem kinyitotta, azzal a szemlélettel, hogy a közösségi művelődés az egy szolgálat. Ezért adott teret pl. több amatőr csoportnak, amelyek szintén sajátjuknak érezték a házat. A szellemi alap "az a bizonyos szolgálat volt"! A házat a dél-alföldi régióban élő szlovákok szellemi műhelyévé varázsolta, ahová a nagybányai, tótkomlói szlovákok is haza jöhettek. Meg tudta teremteni az anyagi alapot azzal – a fentiekén túl –, hogy a szlovák önkormányzat is támogatta az intézményt. Ennek a konstrukciónak a kitalálása is hozzá kötődik, hiszen nem volt előtte minta.

Amikor mi még MMK-sok voltunk, Anna pedig már civil szervezet vezetőjeként ténykedett, valamiért panaszkodtunk a pénz miatt, akkor Anna azt mondta, hogy mi meg ne szólaljunk, hogy mi nem tudjuk, mit jelent egy másik, civil szférában kint lenni, hogy mit jelent „köldökszínór” nélkül fenntartani egy épületet és egy tevékenységet. Akkor valamelyest azonosulni tudtunk vele, de még sem tudtunk teljesen, mert nem tapasztaltuk meg, hogy mit jelent kimenni az állami szférából és úgy működtetni egy tevékenységet. Azt gondolom, hogy Anna út-törő volt ebben is. Mindig segítettünk neki információval, hogy milyen pályázatok vannak, hova pályázzon. Ekkor kötelezte el magát a civil szektorral és vált Békés megyében a szférán belül az egyik meghatározó emberré.

P-né F. M.: Ebben az időszakban az egész civil szektort érintő ügyekbe úgy beleásta magát, hogy őt választottuk meg egy 4 éves ciklusra – 2003-2006 között – a NCA Dél-alföldi Kollégiumának elnökévé. Harciasan és becsülettel képviselte a dél-alföldi civil szervezetek érdekeit. Sokáig vezető pozíciót töltött be a Csabai Civil Szervezetek Szövetségénél is. A szektoron belüli nemzetiségi elkötelezettsége érződött a fentebb említett közös pályázati programunkban is, a projekt keretében 32 békés megyei civil szervezet komplex fejlesztésére volt lehetőségünk, ő ragaszkodott hozzá, hogy ebből legalább 6 olyan legyen, amely szlovák nemzetiségű tagokból áll, vagy ilyen ügyet támogat.

P. M-né: Anna szakmai életútját végigkövetve, megállapítható, hogy

mindig közösségben érezte jól magát. Vágyott arra, hogy különböző közösségek tagja legyen és ezeket a szervezeteket a maga módján segítette is. Ilyen volt az MMK-s csapat, ott próbált megtanítani bennünket, pl. szlovákul, én a „Bozse moj szlatki” – Segíts meg Istenem” kifejezést tanultam meg.

Akkortájt indítottuk el az intézményen belül a csoportmunkát is, ami azt jelentette, hogy ugyan volt az intézménynek egy hivatali struktúrája, de a csoportmunkában ezt a struktúrát elfelejtettük és egy meghatározott feladat elvégzésére – amelynek kiválasztásán közösen ötleteltünk – egyéneket toboroztunk. Mindig az volt a csoportvezető, aki hozta az adott feladatot. Anna ezeknek a csoportmunkáknak meghatározó személyisége volt, mindig azt tartotta szem előtt, hogy az a feladat, amit felvállaltunk, az a lehető legprofibb módon megvalósuljon. Volt a megyei népművelői csapat, akkortájt még nagyon összetartott a népművelői társadalom, létrehoztuk a megyei szervezetünket, nem is a szakmaiságra, inkább az emberi kapcsolatokra helyeztük a hangsúlyt. Ennek a közösségnek is nagyon meghatározó tagja volt Anna. A következő közössége, a szlovákok voltak, akikkel együtt gazdag kulturális, társadalmi tevékenységet valósítottak meg évtizedeken keresztül. Tagja volt az országban tevékenykedő szlovák kultúrákövetőknek is.

P-né F. M.: A személyiségének az az oldala, amely nemcsak a szigorúan vett szakmai kapcsolatokról szólt, hanem az emberi kötődésekről, baráti társaságokról is, szintén meghatározó volt: nagyon szeretett kirándulni, különböző szakmai konferenciákon részt venni, rengeteg ismerőse volt és felszabadultan vett részt minden közösségi eseményen. Ő is nagy szervező volt, széles körű kapcsolatrendszere révén állandóan csörgött a telefonja, hol Szlovákiából, hol az ország más részéből hívták, pl. egy-egy tárgyalásunk alkalmával mindig hosszú idő után értünk a megbeszélésünk végére, mert állandóan keresték. Széles körű hálózatot épített maga köré, minden problémára, kérésre volt egy megoldása, az irodájában folyamatosan ült valaki, aki tanácsot kért tőle.

P. M-né: Azt tartják rólunk, hogy mi akkor tudunk élni és dolgozni, ha

2010: István Anna a Rozmaring hímzőkör 10 éves ünnepén

kapcsolati tőkének van. Annának ez a kapcsolati tőkéje óriási volt. Az előbb a közösségeket próbáltuk felsorolni, ha ezt lefordítjuk kapcsolati tőkére, akár a nemzetiségi politikát nézem, mindegyikkel kapcsolatban volt, pl. több szlovák-magyar találkónak adott helyet az általa vezetett intézmény. A kultúráközvetítőkké váló kapcsolata – magyar, vagy éppen nemzetiségi – megint egy óriási nagy kör volt. Nagyon szerette a hagyományörzést, ennél a tevékenységnél is sok ember mozgott körülötte. Ő megmaradt abban a személyes kapcsolatokat ápoló népművelő szerepkörben, amelynek révén a házban sokan dolgoztak körülötte, és ő szerette ezt a nagycsaládot. Mindig kézben tudta tartani és ezt az óriási holdudvart nemcsak vezényelte, hanem be is állt mindenkinél „muzsikálni”, nemcsak egy-egy kulturális esemény összehozásakor, hanem segítette az emberek mindennapi, egyéni gondjain is. Többen mondták, hogy Annának köszönhetik egy-egy krízis túlélését.

P-né F. M.: Imádtam a művészeteket, a színházat, mindent, ami tárgyi és szellemi kultúra, azok felfedezését. Mindig terveztem, hogy hova megy, milyen városokba, mit akar megnézni, Kassától Pozsonyig keresztül, akár egy tárlat Békéscsabán, vagy egy új közösségi hely, főleg az utolsó években a szellemiségében benne volt, hogy minél többet befogadni és látni a világ értékeiből. Egy időben volt egy terve, szerette volna velem végigjárni a magyarországi kék útvonalat, készültünk is egy kicsit erre, de az idő és a meggyengült egészsége keresz-

tülhúzta a számításainkat. Nagy kihívásai voltak, amit magával szemben támasztott. Perspektívában kereste ezeket, a saját magát is próbára tévő dolgokat.

P. M-né: A szokások, hagyományok őrzője is volt Anna. Arra törekedett, hogy a csabai szlovák identitást erősítő olyan hagyományokat hozzon felszínre, amire az itt élő szlovákok büszkék voltak. Van egy szlovák énekeskönyv, amelynek a neve *Tranoscius*. Ez egy speciális, bőrrel kötött könyv, amelyet különböző fémekkel díszítenek. Anna ezeket összegyűjtötte és az elmúlt 50 évben ő volt az első, aki ebből kiállítást rendezett Békéscsabán. Ez a könyv kifejezetten a csabai szlovákokhoz kötődik. Ugyanígy fontosnak találta, hogy a szlovák népdalokat énekeljék. Két csoport is működött az „Házban.” Fontos volt számára a népi kézművesség is. A hímző szakkört 10-13 évvel ezelőtt indította útjára, ma a megye legnagyobb szak-

köre, kb. 50 fővel. A csoport fontosnak véli, hogy a Békés megyében élő szlovákok mintakincsét feldolgozza, továbbéltesse, de olyan szlovák hímzéseket is feldolgoznak, amelyek nem erre a vidékre jellemzőek, de nagyon jól beleillenek a szlovákok szellemiségébe. A hagyományápoláshoz tartozik és jellemző volt Annára, hogy ha valami kulturális megmozdulás volt a városban, a maga eszközével kapcsolódott hozzá, pl. savanyúságkészítő versenyt rendeztek a Kolbászfesztiválra. Az élete utolsó fázisában találódott ki a „Békében Békésben” nemzetiségi fesztivál, mely teljes egészében a hagyományörzéshez kötődik, kezdve az előadó-művészettől a gasztronómiáig.

P-né F. M.: Számtalan alkotónak helyet adott a bemutatkozásra a közösségi házban. Volt olyan amatőr művész, író-költő, akit ő fedezett fel. Patronálta, szponzorálta Békés megyei alkotók műveinek kötetben történő megjelentetését, széles körű mecenatúrákat folytatott.

P. M-né: Egy 40 éves barátságról, 40 éves szakmai közös munkálkodásról rengeteget lehetne beszélni, amit elmondtam eddig, azok csak villanások voltak, amely talán Anna személységét, szellemiségét mutatták meg. Ha összegezni szeretném, mint embert, mint szakembert, akkor azt mondanám, hogy nagyon erős akaratú, az emberekért felelősséget vállaló, nyitott szemléletű, nagy munkabírási, nagy teherbírási, hiteles ember volt. Nagy űrt hagyott maga után, nekem nagyon hiányzik.

P-né F. M.: Nekem is nagyon hiányzik.

PÁL MIKLÓSNÉ népművelő a Népművészeti Egyesületek Szövetségének és a Békés Megyei Népművészeti Egyesület elnöke. A közművelődés területén végzett tevékenysége elismeréseként számos kitüntetésben részesült.

Király Zsiga-díj – a Népművészeti Egyesületek Szövetségének díja a népi kismesterek kiemelkedő műveléséért, illetve a népművészeti mozgalomban végzett közösségi tevékenységért; Aranykoszorú díj – a Népművészeti Egyesületek Szövetségének életműdíja a magyar népművészetért végzett, több évtizedes, kiemelkedő munkáért; Bessenyei György-díj – állami kitüntetés a művelődési intézményekben végzett, kiemelkedő, közművelődési tevékenységért; a Magyar Köztársasági Bronz Érdemkereszt – állami kitüntetés a nemzet szolgálatában, az ország fejlődésének elősegítésében, a haza érdekeinek előmozdításában és az egyetemes emberi értékek gyarapításában kifejtett kimagasló, példamutató tevékenységért.

POCSAJINÉ FÁBIÁN MAGDOLNA művelődésszociológus, közösségfejlesztő.

1971-1983 között a Békési Városi Művelődési Központban dolgozott, 1983-2008-ig a Békés Megyei Művelődési Központban (és utódszervezetében) főtanácsosként.

Bessenyei-díjas közművelődési szakember, jelenleg a Közösségfejlesztők Békés Megyei Egyesületének titkára, önkéntesként irányítja a szervezet több szakmai programját.

Megállni a hitben

Nádasy Lajos temetésén elmondott igehirdetés 2014. április 26. Celldömölk

Textus: „Akik az Úrban bíznak, olyanok, mint a Sion hegye, amely nem inog, hanem örökre megáll.” Zsoltárok 125,1.

Gyászoló Család, Gyászoló Gyülekezet, Kedves Testvéreim!

Minden igehirdetésnek megvan a maga belső története. Van, amikor az igehirdető ezt a történetet megosztja a gyülekezettel, van, amikor nem. Most az a helyzet, hogy nem tudok nem személyes lenni, s muszáj, hogy az Ige fényénél belevigyem ebbe az igehirdetésbe a mi közös történetünket Nádasy Lajossal. S ne vegyék túlzott bizalmaskodásnak, de ki kell mondanom, a mi Lajos Bácsinkkal. Személyes leszek tehát, nem lehetek más, s egy történetet fogok elmondani. Ám mégis, megállva itt Nádasy Lajos koporsója előtt, biztosan mondhatjuk, hogy nem egy szimpla emberi történetről van itt szó, hanem sokkal inkább arról, hogy Isten miképpen cselekszik emberi történeteken keresztül.

Van egy szó, egy ige, amely nekem mindig az eszembe jut, ha Nádasy Lajosra gondolok. Ez pedig a „megállni” ige. Onnan van ez, hogy amikor valamit kerestünk a könyvtárban, s nem találtuk, akkor mindig Lajos Bácsihoz fordultunk. S akkor Lajos Bácsi mindig azt mondta: „no, megállj csak!” És valóban megállt. És mi

meg feszülten várakoztunk, állva körülötte. És akkor Lajos Bácsi gondolkodott, felidézte emlékeit, legtöbbször azt is mondta, hogy „volt már a kezemben”. Mert személyes kapcsolata volt szinte mindennel, amit ez a hatalmas, kiismerhetetlen állomány magában rejtett. És a legmegdöbbentőbb az volt, hogy ilyenkor nem a katalógust böngészte, hanem emlékezetből megmondta a keresett dokumentum konkrét fizikai helyét. Azt mondta például, „ott a hátsó raktárban, balra, a legelső sorban”. Még oda is vezetett. De nem csak akkor volt ez így, amikor Lajos Bácsi a könyvtárban dolgozott. Az idén is meglátogattuk 101. születésnapján, s Kránitz Zsolt levéltáros munkatársam azt kérdezte tőle, hogy ő tud a Nőnevelő Intézet diákjainak, a nátistáknak az önéletrajzairól, de nem találja sehol sem. Mire Lajos Bácsi azt mondta kapásból, bent a kéziratárban, egy levéltári dobozban, az oldalára az van írva, hogy Nátus, a két ablak közötti polcon. És ott volt.

Különös módon, ez a „no, megállj csak” annyira mélyen belém vésődött, hogy azóta is, ha Lajos Bácsira gondolok, mindig ez jut az eszembe.

Csak hogy a megállni szónak az értelme kibővült a számomra, új jelentést nyert. Már nem csak ez a könyvkeresési történet jut róla az eszembe, hanem Nádasy Lajos egész személyisége, egész élete, az életének

az üzenete, amely nem más, mint ez a megállás. Megállás a szolgálatban, megállás a hivatásban, megállás a hitben.

Gyászoló Gyülekezet, most mi azért vagyunk itt, hogy megálljunk Nádasy Lajos koporsója előtt. Nem fogja már többet azt mondani nekünk, hogy „no, megállj, csak!” Mégis, ez a megállás itt és most többet jelent pusztá mozdulatlanlágnál, vagy semmittevésnél. A mi korunk nagy hiedelme, hogy csak akkor csinálunk valamit, ha csinálunk valamit. Ez az aktivizmus mítosza, amelyik nem tudja elgondolni, hogy néha akkor tesszük a legtöbbet, ha csak megállunk, s látszólag nem csinálunk semmit sem. Bennem még mindig visszhangzik Nádasy Lajos halhatatlan mondata, a „no, megállj, csak”, s jól tesszük, ha most, a koporsója előtt megfogadjuk a szavát, s megállunk.

Megállunk most tehát egy olyan ember koporsója előtt, aki mindvégig megállt a hitben. A „no, megállj csak” története azért válhat számunkra is szimbolikussá, mert Isten Nádasy Lajos nagytiszteletű urat egészen kivételes ajándékokkal áldotta meg. Volt a személyiségében valami rendíthetlenség, sziklaszilárd meggyőződés, bátorság, mozdíthatatlanság, hitvallásos kiállás, amelyet semmi sem tudott kikezdeni. Isten megajándékozta őt a megállás képességével egy

olyan korban, amikor a külső nyomás alatt sokan elesetek. Mert a megállás ezt jelenti: nem inogni, állva maradni, nem elesni, nem összeroppanni.

Nádasdy Lajos egy olyan lelkes-nemzedék egyik tagja, akik a legnehezebb időkben is megálltak a hitben. Egy olyan korban, amikor sok minden indokolhatta volna az összeomlást, az elesést, az összeroppanást. Lehetett volna hivatkozni a körülményekre, az egyházat körülvevő világ ellenséges arculatára, a szegénységre, az elnyomásra, a félelemre. Lehetett volna hivatkozni személyes válságra, depresszióra, kiégésre, kiüresedésre. De én ennek a lelkipásztor nemzedéknek a tagjaitól soha nem hallottam panaszt, önsajnálatot, kiábrándultságot. Nem foglalkoztak önmagukkal, csak a hivatással. Első volt számukra az egyház. Megálltak a hitben.

Ilyennek ismertem meg Nádasdy Lajost is. Volt a személyiségében valami állandó kiegyensúlyozottság, amely soha nem engedte meg neki, hogy egyensúlyát veszítse. Állva tudott maradni mindig, egy olyan világban is, amikor iszonyatos külső erők az egyensúlyvesztés irányába döntöttek volna az embert. Nádasdy Lajosnak volt karaktere és kisugárzása.

Én gyülekezeti lelkész korából nem ismertem, de mondják róla, hogy még a legkeményebb diktátóra idején is szigorú lelkipásztor volt, aki nem engedett hitvallásos elveiből. S valóban, erről ő maga is mesélt egy hosszú interjúban, amikor felidézte gyülekezeti szolgálatának idejét. Hihetetlen történetek arról, ahogyan Isten megajándékozta őt a megállás képességével. Tőle tanultam meg, hogy a megállás egyúttal mindig kiállást is jelent. Megállás a hitben és kiállás a meggyőződésért.

Csak egy jellemző történet ebből az interjúból:

„Ott volt egy rendőrkapitány Nagyvácszonyban, Sós nevezetű. Ő piszkált. Elrendelték pl. áldozócsütörtökön azt hiszem, hogy ürgét kell önteni, most ez kell, most az kell, sokszor vasárnapra. Persze, én sose mentem ki. Mikor először jött hozzám a rendőr, éppen menni akartam a templomba. Mondom, nem hallja, hogy szól a harang? És énnekem nem az a dolgom, hogy ürgét önteni men-

jek, hanem az a dolgom, hogy menjek Igét hirdetni a templomba. Mondja meg a főnökinék, hogy a református pap nem megy ürgét önteni, máma áldozócsütörtök van.”

De ugyanez a megállás volt rá jellemző a könyvtárban is. Mondjuk ki: egy látszólag halálra ítélt könyvtárban. Nem volt ott semmi, ami arra utalt volna, hogy egyszer majd a Kollégium a gyűjteményekkel együtt újra életre kel. Ellenben volt ott pusztulás, por, sötétség és reménytelenség, káosz és kilátástalanság. De Nádasdy Lajos megállt a hitben, mint aki látja a láthatatlant. Tette a dolgát, revízió alá vette az egész állományt. Nem sírt, nem nyavalygott, nem panaszkodott, nem siratta a múltat, nem sajnálta önmagát, nem volt depressziós. Úgy dolgozott abban a magára hagyott könyvtárban, mintha még mindig lenne Kollégium. Pedig nem volt. Megállt a hitben.

S hogy még személyesebb legyenek. Amikor hazajöttem Amerikából 93-ban, egyenest a pápai könyvtárba, fél évig csak támolyogtam. Rettenetes volt az a könyvtár, olyan volt, mint az elmúlásnak, az elhalásnak valamiféle itt maradt emléke. Sírnivaló volt a helyzet, s ahogyan gunyorosan szoktam mondani, azt éltem át, hogy az Úristen a gazdag és kényelmes Amerikából visszadobott a múmia mellé. De ott volt Nádasdy Lajos, a maga derűjével, kiegyensúlyozottságával, megállásával. S csak utólag értettem meg, hogy az ő kisugárzása, megállása és kiállása nekem hitet adott. S azt hiszem, így vagyunk mi mind, későbbi munkatársak is. Hitet adott nekünk az, ahogyan elfogadott bennünket, ahogyan örült a könyvtár megújulásának, s amilyen lelkesen a kezébe vette egy-egy új kiadványunkat.

De vajon honnan ez a megállás, ez a mozdíthatatlanság, ez a kiegyensúlyozottság, amelyről Igénk azt mondja, olyan, mint a Sion hegye? Nem inog meg. Választ kapunk erre is. Azt mondja az Ige: akik bíznak az Úrban. A megállás képességének az alapja tehát ez a bizalom. De ez nem önbizalom, bizalom önmagunkban, az önmagunk erejében. S mindennek előtt, az Úrban való bizalom nem reménykedés a körülményekben. Ma a bizalmat sokan úgy gondolják,

hogy „majd csak jobb lesz”. Ma nehez, de bízunk abban, hogy majd egyszer jobbra fordul a sorsunk. Ez a bizalom, amely minden emberben megvan, bizalom az ismeretlen jövőben. Csakhogy az Úrban való bizalom nem ez. Az Úrban való bizalom független a körülményektől, független attól, hogy éppen miben vagyok, vagy, hogy mit hoz a jövő. Az Úrban való bizalom mindent megelőz. Akik az Úrban bíznak, azok soha nem a körülményekben bíznak, mert pontosan tudják, hogy az Úr úr a körülmények felett is. Akik az Úrban bíznak, azok a körülményektől független emberek. Akik az Úrban bíznak, azok az Úrban bíznak. És nem a körülményekben.

Nádasdy Lajos bízott az Úrban. Ezért tudott megállni. Életével és halálával ezt üzeni.

Csakhogy, amikor itt megállunk a koporsója előtt, nem egy lezárt és lezárt élet előtt állunk meg. Csak azért tudunk itt megállni a hitben, s csak azért beszélhetünk itt egy olyan emberről, aki megállt a hitben, mert az, akiben hiszünk, örökké tartó szeretetével megáll felettünk. „Mert én tudom, hogy az én megváltóm él, s utoljára megáll a por fölött, s ha ez a bőröm lefoszlik is, testemben látom meg az Istent.” (Jób, 19, 25-26.) Csak azért állhatunk meg a hitben, s Nádasdy Lajos is csak azért állhatott meg, mert az az Úr, akiben bízunk, aki a megállásunknak az alapja, valóságosan megáll a mi porunk, azaz, ami egész életünk felett. Az Ő hűsége, az Ő örökké tartó szeretete, tántoríthatatlansága, az Ő megállása mögöttünk, felettünk és érettségünk alapja minden emberi megállásnak. És a mi megváltónk megállása egyben kiállást is jelent az emberért, olyanira, hogy az életét adta értünk.

Nem véletlenül volt Nádasdy Lajos életének vezérigéje az első korinthusi levélből az a mondat, hogy „Hű az Isten, aki elhívott titeket az Ő Fiával, Jézus Krisztussal, a mi Urunkkal való közösségre.”

Nem csak arról van tehát szó, hogy most megállunk egy koporsó előtt, hálát adva Istennek Nádasdy Lajosért, aki megállt a hitben, hanem arról is, hogy még ebben a pillanatban is, a földi elmúlással való szembe-

Nádasdy Lajos 101. születésnapján

sülés pillanatában is dicsőítjük Istent, aki az ő örökkévaló hűségével megáll a mi porunk, s a mi egész életünk felett. S Istennek ez a meg nem szűnő megállása az egész életünk felett azt jelenti, hogy az egész élet több mint ez a földi valóság. Az egész élet a feltámadott Jézus Krisztussal való közösség. Vagy úgy is lehetne mondani, hogy csak a feltámadott Krisztussal

való közösségben látható meg az egész élet.

Van valami jelképes abban, hogy Nádasdy Lajos nagypéntek éjszakáján, nagyszombatra virradóra halt meg. Mintha nem csak a hitben megálló élete, hanem a halála is ezt a Krisztussal való örök közösséget hirdetné.

Igen, azzal a Krisztussal, aki meghalt, és harmadnapon feltámadott,

aki megállt Nádasdy Lajos élete fölött, hogy ő is megállhasson, s aki most is megáll e koporsó fölött. Innen látszik igazán Nádasdy Lajos egész élete. Immár nem állunk meg többé vele könyveket keresni. Ellenben a porunk fölött megálló, feltámadott Jézus Krisztus jelenlétében látunk egy könyvet, az Élet Könyvét, amelybe bele van írva Nádasdy Lajos neve. Ámen.

KÖNTÖS LÁSZLÓ a Dunántúli Református Egyházkerület főjegyzője, a Pápai Református Gyűjtemények igazgatója. A dunántúli református kommunikáció megújítása terén kifejtett tevékenységéért és a Pápai Református Gyűjtemények igazgatójaként végzett munkája elismeréseként kapta meg 2014. március 15-én a Magyar Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetését.

Gazda József, a Magyar Örökség éltetője

A Kárpát-medencei magyarság délkeleti szögletében élő Gazda József azok közé a régi vágású, ízig-vérig pedagógusi vénával rendelkező tanáremberek közé tartozik, akik nem hivatalnokként dolgoznak, és nem elsősorban kenyérkereső foglalkozásnak tekintik a tanárságot, hanem mint a régi tanító rendhez tartozó szerzetesek legjobbjai, a szó legnemesebb értelmében vett – Karácsony Sándoréhoz, Németh Lászlóéhoz hasonlítható – szolgálatként élik meg ezt a szolgálatot. Olyan pedagógusok közé tehát, akik – Kodály szavaival – déli harangszókor nem dobják vissza a maltert a ládába, akik a legnehezebb körülmények között is megtalálják a módját, hogy vállalt községükért dolgozhassanak.

A Magyar Örökség-díjas Gazda József a történelem során értelmiségből, tanult emberekből mindig az átlagosnál jóval többet kibocsátó Háromszéken termett. Mégpedig a visszatérők és a helyben maradók fajtájából való, s bizonyára nem véletlen, hogy erdélyi művészemberekről készült monográfiái főként azoknak állítanak emléket, akik munkásságukon kívül leginkább a hazatérésben és az otthonmaradásban mutatnak példát. Hiszen rá is illik, amit Tamási Áron mondott Nagy Imréről, a székelyek zsögödi festőjéről: „ő az, aki nem mászott ki abból a sorsból, ami neki rendeltetett.” Gazda József is bejárta a fél világot – vagy még többet is –, s megmaradt olyan tanárnak, aki egész népét akarja, mégpedig „nem középiskolás fokon taní-tani.”

Kitüntettünk 1936. április 8-án, a háromszéki Kézdivásárhelyen született, mégpedig kitűnő örökségű családban. Hiszen bátyja, László az eddigi legteljesebb moldvai csángó helytörténeti lexikon szerzője, Klári húga pedig néprajztudósként, többek között Szentimrei Judit moldvai csángók viseletére vonatkozó kutatásának folytatója. S ha ehhez még hozzáteszem, hogy felesége és szellemi társa, Olosz Ella kiváló iparművész volt, és ebből a házasságból számos nagyszerű szellemi teljesítményt nyújtó gyermek született, akkor azt hiszem nem túlzás, ha azt mondom, hogy Gazda József nem csak szellemi tekintetben valószínűleg meg, amit magyar örökségnek tarthatunk.

A középiskolát a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumban, az egyetememet a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemen végezte – mindkettőt szinte az utolsó pillanatban – 1953-ban és 1958-ban –, közvetlenül magyar nevük illetve magyar nyelvük megszüntetése előtt. Előbb Székelykocsárdon, majd a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégiumban, 1964-től már a kovásznai líceumban tanított, innen vonult nyugalomba mintegy 34 évi tanári szolgálat után, az 1990-es években. De Gazda József szolgáló élete során nem csupán tanárember volt, hanem megvalósította a tökéletes tanár-ideált, aki nemcsak az iskola, a kollégium falai között, hanem egész munkásságával, teljes életével a diákság, a település, a táj lakosságának, a népcsoportnak, melyből vétetett,

a nemzetnek az önismeretét szolgálja és ezáltal megmaradásának esélyeit növeli.

Munkássága sokrétű, mondhatni minden lehetséges műfajban keverte és igen sokban meg is találta a szolgálat lehetőségét. Diákokból álló művészegyüttesével 1975-től Erdélyszerte bemutatott egy-egy Tamási Áron színdarabot. A főleg falvakat látogató körutakon nemcsak maradó élményt szereztek a meglátogatott iskolák diákjainak, de az iskolai színjátás újraélesztését, kibontakozását is szolgálták. Több szerzőtársával közösen még az 1970-es években megírta az első rendszeres magyar irodalmi tankönyvet a líceumi iskolák I. osztálya számára, ami több kiadást is megért. Magyar Örökség ez is, hiszen valamikor a jobb tanárok nem arra hívatkoztak, hogy valamit azért nem tanítanak, mert nincsen tankönyv, hanem nekiláttak és megírták a hiányzó tankönyveket.

De nem csak az iskolák és kollégiumok falai között találta meg Gazda József a szolgálat, a közösségteremtés lehetőségét. Művészeti és művésztörténeti írásaiban, monográfiáiban az erdélyi, főképpen a székely alkotók – mint Gyárfás Jenő, Jakobovits Miklós, Mohy Sándor, Szolnay Sándor, Incze Sándor és Nagy Imre világának –, valamint a romániai magyar képzőművészek körében érvényesülő művészeti irányzatoknak jobb megismerésére és megismertetésére is törekedett.

Dél- és Nyugat-Európába, aztán a Közel-Keletre szervezett egy- vagy

maximum kétszemélyes tanulmányútjai, s a nyomokban készült úti-naplók, nemcsak a minden tekintetben fölkészült tanárember szemével látatják a felkeresett tájak művészetét, történelmét, jelenét, de az átélt és torokszorítóan izgalmas kalandok érdekesítővé is teszik ezeket az útleírásokat. Én magam abban a szerencsében részesültem, hogy némely utazásukról nem is a könyvekből, hanem előszóban értesülhettem, hiszen akkoriban nem is lehetett mindent leírni. Például mikor Indiából a „háborúba ájult” Afganisztánon keresztül – az alkalmi autóbuszok padlóján hasalva, mert az afgán szabadságharcosok minden „fehér ember”-re, oroszok vélt tüzet nyitottak, tértek – vagy jobb, ha úgy mondom – menekültek feleségével a Szovjetunióba. Mégpedig úgy, hogy a hajuk szála sem görbült, de hazatérésük után néhány héttel Moldvába indult, hogy csángó ismerőseik révén gyapjút vásároljon felesége szövőszéke számára, a mindig éber szekusok – saját hazájában – lefűlelték, s amit az afgán felkelők között megúszott, az Bákó megyében bekövetkezett – a sokoldalúan fejlett szocializmus legnagyobb dicsőségére.

A szociológia területén valósággal új műfajt teremtett Gazda József tanár úr. Ha valamiben, hát itt tökéletesen megvalósította a hagyomány, a magyar örökség őrzését, megörökítését, felmutatását. Tíz fejezetbe tagolta azt, amit a csángók szájával, beszédjével el akart mondani. Az első a szülőföldről és az itt élő csángó népről szól, majd egy olyan képzeletbeli ember életének szakaszait követi, aki a századdal egyidős: *gyermekkor* (az első világháborúig); a világháború; az *ifjúkor* (két világháború, vagyis „verekedés” között); második világháború; *felőttkor* (1945-1960); a *kollektivizálás*, vagyis a hagyományos életforma végleges szétzúzása; *öregkor* és a nyelv pusztulásának felgyorsulása; végül pedig elmúlás, a *halál*. Gazda József szándéka szerint a felépített anyag úgy áll össze, mintha „A Csángó” élte, szenvedte, dolgozta, kínlódta volna végig ezt a századnyi időt, mintha maga a sok-sok egyénből álló „csángó nép” öntötte volna – a szerző közreműködésével – szavakba, mondatokba, végeérhetetlenül hömpölygő történetbe

sok évszázados szenvedését, mert végre akadt valaki, aki meghallgatta, keserves sorsát magnetofonszalagra vette, értő kézzel és velük érző szívvel egységes szöveggé formálta. Ez adja a könyv művészi értékét. Emellett számottevő történeti, szociográfiai és néprajzi anyagot találunk benne elszórva, feloldva az életsorsokban, néhány mondatos adalék vagy több bekezdésnyi leírás formájában. Nem kevesebb, mint harminc faluból szólanak meg az „adatközlők”, s a gyűjtő valóságos bravúrja, hogy olyan településekről is hozott magyar szót, ahol már úgy tudtuk, szinte teljesen kiveszett a magyar beszéd, mint Gherăiești (Bírófalva), Jugán vagy Nádas.

A néprajzkutatás szerencséjére Gazda József rendkívül korrekt módon adatolja a közölt anyagot. Noha az összhatás kedvéért elsősorban szociográfiai szempontokat követve rakja egymásra és egymás mellé a különböző helyekről, településekről és korosztályoktól szerzett anyagot, de a kódolt betűjelek alapján pontosan visszakereshető a Névjegyzékben, hogy honnan való az adat, kitől gyűjtötte a szerző, s hány esztendő az illető. Gazda József tehát leküzdötte műfajának veszélyét: műve egyszerre mondható a csángó magyarok sorsát bemutató, hatalmas ívelésű, megrázó és felrázó szociográfiai munkának és gondosan adatolt, jelentős néprajzi ismeretanyagot nyújtó tanulmánynak.

A magyar örökség számontartásának és összegyűjtésének vágyától hajtva, a csángóknál jól bevált módszert alkalmazta aztán a Kárpát-medencében szétszabdalt és a nagyvilágban szétszóródott magyarság sorsának számbavételére, amit *Az istennel még magyarul beszélgetünk*, valamint *A Harmadik ág: magyarok a szétszóratottságban* címmel, félszáz ország anyaga alapján készült könyv.

Gazda József váltott fegyverekkel és váltott lovakkal törekszik a magyar örökség védelmére és átélésére. Ahová nincs módja elmenni, elutazni, onnan elhívja a témát, az embereket.

Így tett, amikor a kovásznai szívkházban, reumakórházban gyógyulást kereső erdélyi, moldvai betegeket cserkészte be, bírta szóra, ily módon rendkívül hatékony módját eszelve ki s alkalmazva a szociográfiai anyaggyűjtésnek. Ami így leírva, elmondva talán roppant egyszerűnek tűnik, de megvalósításához nagy szüksége volt arra az utánozhatatlan képességre, amivel Gazda József tanár úr szinte minden embert magával tud ragadni, föl tud lelkesíteni, legyen az egyetemi tanár, vagy éppen iskolázatlan parasztember, aki a maga hagyományos kultúrájában mindeneknek mestere. Csupán az szükséges, hogy az illetőben meglegyen az örökség iránti tisztelet és rezonáljon Gazda Józsefnek a magyar örökség átadása iránti elkötelezettségével.

Ezzel a titokzatos képességgel, vagy nevezzük nevén: *szakmai és emberi hitelességgel* szervezi Gazda József a kovásznai Kőrösi Csoma Egyesület évenkénti tudományos konferenciáját, ahol 50-60, vagy talán annál is több olyan tudós, amatőr kutató, vagy éppen laikus érdeklődő gyűlik össze, akiket érdekelnek a Kőrösi Csoma Sándor nevéhez kötődő értékek és egyáltalában az az értékrend, ami Kőrösi Csomát olyan teljesítményekre sarkallt, aminek oldalága, a kitzűzött céltól talán messzebb eső területe is az egész világ tudományos érdeklődését felkeltette, elismerését kiváltotta, nekünk magyaroknak pedig olyan példamutató erőfeszítésre és eredményre mutat példát, amire mindmáig hivatkozhatunk, mindmáig erőt meríthetünk.

Úgy érzem, s kérem Önöket, engedjék magukban megfogalmazódní, megérlelődni azt a meggyőződést, hogy Gazda József Magyar Örökség-díjában benne van a kovásznai iskolák, a székelyföldi művészek – beleértve természetesen Olosz Ellát –, a moldvai csángómagyarok és Kőrösi Csoma Sándor magyar örökséget jelentő, magyar örökséget őrző és gyarapító munkásságának elismerése is.

HALÁSZ PÉTER (1939) néprajzkutató végzettsége szerint agrármérnök, de a néprajzkutatást már az egyetemen elkezdte. 2010-ben Gyimesközéppokra költözött pusztainai származású feleségével, így közelebb került ahhoz a magyar népcsoporthoz és tájhoz, mely közel áll szívéhez.

Karácsonyék 1951

A gyertyafényes szentesték ünnepi csendjében – akik még élünk – emlékezünk arra a nem elfelejthető karácsonyére.

Sűrű pelyhekben hullott a hó azon a karácsonyestén, mintha csak csillagó, fehér lepellel akarná betakarni azt a sok embertelenséget, ami a reményteljesen induló békeéveket követte a háború befejezése után. Ezerkilencszázötvenegyet írtunk akkor...

Kisebb-nagyobb csoportokban igyekeztünk a cukorgyár felé, az éjszakai műszakba. Azon a télen pár hétre engem is befogadott egy munkahely. A gyár nem állhatott le ünnepeken sem, az idénymunka befejeztéig egyfolytában üzemelt. Nagykat hallgattunk az úton. Még lépteink nesztét is felfogta a puha hótakaró. Gondolataink otthon hagyott szeretteink körül jártak.

A pontban huszonnégy órakor felhangzó dudaszó már valamennyiünket a munkapad mellett talált. Ezen az estén a szeretet melegét is beloptuk magunkkal a jéghideg cukorpadlásra. Percekkel előbb egy fegyőr kíséretében megérkezett a három rab is. Ugyanoda voltak beosztva, együtt dolgoztak velünk, „civilekkel”.

A nagy bajuszú János bácsi – valahol egy tiszántúli kis faluban – nem tudta beszolgáltatni az előírt mennyiségű gabonát, a gyenge termés miatt. Pista bácsi egyszerű kárpitosmester, ugyan kinek lehetett útjában! Valaki a kis műhelye berendezésére vágyott? Ők ketten asszonyt, gyerekeket hagytak otthon jó pár évre, rettegsben, a teljes létbizonytalanságban. Ernő, a legfiatalabb, még független volt. Nagy szakértelemmel gondoz-

Az iskolai tanteremben Hajnal Józsefné tanítónő a Sűrűdülői Kerületi Általános Iskolában, 1959-ben

ta almáskertjét, művelte kis földjét a messzi Szabolcsban. Ő a legvétkesebb, rákerült a kuláklistára is, mert volt mit elvenni tőle! Pár száz tojással maradt adósa Rákosi Mátyásnak.

Az őrizetesknek ugyan tilos volt velünk beszélni, de hála a rabtartók „munkafegyelmének”, ők ritkán kerültek elő a műszak vége előtt. Így az elítéltek nyugodtan mertek társalogni velünk. Szavaik nyomán bepillanthattunk a lágerélet mélységeibe: az embertelen, goromba bánásmódba, a hivatalosan tiltott és letagadott gúzsba kötés változataiba, az éjszakai összearzárság gyomorforgató körülményeibe...

A munkásnők között Kati néni, a „mamika” volt a legidősebb. Sok megpróbáltatáson átesett, igazi jó lélek. Ő tudta legjobban bátorítani az elesetteket.

Amikor odakint megkondultak a harangok, éjfél misére szólítva az örvendezőket és szenvedőket egyaránt, a melegszívű mamika előhúzta a nagykendő alatt becsempészett fenyőágot. Meggyújtottuk rajta az egyetlen szál kis gyertyát, és a cukorpadlásán halkán, óvatosan felhangzott az ének: „Mennyből az angyal, lejött hozzátok” És azután: „...Békesség földön az embernek...”

HAJNAL JÓZSEFNÉ tanítónő, 1930-ban született, családja az ercsi malom bérlőjeként kuláklistára került. A tanítóképzőt Székesfehérváron végezte 1953-ban. Először a Fejér megyei Kulcs községben lett tanítónő, később Besnyón, majd 1958-ban férjével az alföldi tanyavilágba költöztek. 1958-tól 1968-ig a Törökszentmiklóstól hét kilométerre lévő Sűrűdülői Kerületi Általános Iskolában tanítottak és éltek három gyermekükkel. Az iskola bezárásakor Törökszentmiklósról költöztek és a város egyik iskolájában tanított 1995-ig. Írásai a Fejér megyei Besnyő, Ercsi és a Törökszentmiklós kalendáriumában, lapjaiban jelennek meg.

B. GELENCSÉR KATALIN gödöllői művelődéstörténész, ny. docens, ELTE Pedagógiai Pszichológiai Kar Andragógiai Tanszék. Bessenyei György-díjas, a Magyar Köztársasági Érdemrend Lovagkeresztje kitüntetettje.

Idő, időszak, időszámítás, idős

„Az időnek egyetlen oka van: minden nem történhet egyszerre.”

Albert Einstein

Idő

Az anyag általános létezése, az egymás után változó jelenségek és az anyag állapotváltozásainak formája. Jellemzője a mennyiségi és minőségi végtelenség, megismételhetetlenség és visszafordíthatatlanság.

A gondolkodás tárgya, mely alapján az ész az egymás után következő külső, belső események folyását és a dolgokat felfogja, elraktározza.

A tér és a tett mellett az anyag legfőbb létezési formája.

Tiszta gyöke az egyszerű i vagy ü hang, mely mozgást, menést, haladást jelent, s megvan még az i-get, üget, ideg, illan, indul, izeg szókban.

„Idő” vagy „üdü” eredetileg oly valamit jelentett, ami mozog, jár, megy, halad.

Az a nem téri dimenzió, amelyben az események egymást követik, a napnak, az évnek rendszeresen ismétlődő jelenséggel vagy eseménnyel jellemezhető szakasza.

Az idő az ember különleges kincse. Nem tud mindig okosan élni vele, mert a lehetőségeit, az általa, a vele történő, sodró eseményekben nem ismeri fel.

Köznap, meteorológiai értelemben a légkör bizonyos időbeli állapota, változása, a szép, jó, kellemes, tiszta, meleg, komor, rút, rossz idő megnevezése.

A „szent” idő a családok, a közösségek, a népek, a kontinensek meghitt ünnepe.

Az idő vitatott eredetű szó. Talán ótörök jövevényszó a csuvasos rétegből. Más nézet szerint az idő az ide határozószónak jelentésben elkülönült alakváltozata, eredeti jelentése közelre mutató értelméből eredően ‘jelen időpont’ volt, ahogy az idei, idén szavakban is tetten érhető.

Magyarul, írott alakban 1372 után rögzítették.

Az idő és hely fogalmaival életkori szakaszainknak megfelelő bölcsességgel kapcsolunk össze minden külső és belső történést, változást, megérzést, észrevételt.

„Idő, idő, csúnya idő, / Mért nem rohansz vélem / Meddig kell még iskolába járnom / Tanulnom és félnem? / Mért nem lehet a szép kedvesem / Jobb oldalán jární? / Meddig kell még a szerelmünket / A tolltartóba zární?”

Így kesergett a múlt század 30-as éveinek középiskolás diáklánya, de az ismeretlen szerzőtől származó nótát még a 60-as években is vidáman fújták.

Az idő a létezésnek azon folyamata, mely alatt bizonyos mozgások: keletkezés, növekedés, érés, virulás, hanyatlás, elmúlás rendszeresen és szabályosan, visszafordíthatatlanul követik egymást és újra kezdődnek. Például azon mozgási szak, melyben a Föld saját tengelye körül megfordul, egy nap, 24 óra; melyben a Hold minden változásain átmegegy, egy hónap; melyben a Föld a Nap körül végzi útját, s létrehozza az évszakokat, éveket, évtizedeket, századokat, évezredek.

Az idő meghatározott időszakait, egyes részeit hívjuk pl. rövid, hosszú, kis, nagy, korai, késő, kései időnek. Használjuk előtte a kevés, sok, némely, minden, szerencsés, boldog,

békés, rohanó, háborús, forradalmi, történelmi stb. jelzőket.

Múlt, jelen és jövő idő, régi idő, új idő követik egymást.

Folyik, telik, múlik, halad, repül, eljár az idő.

Származékai: idős, idősödik, időtlen, időz, időzít, időlt, idejekorán, idény, időjárás, időtartam. Az idei, illetve ez idén kifejezések önállósult második tagjaiban az idő régi ‘év’ jelentése él tovább.

Legnagyobb költőinket is ihlette az idő.

Vörösmarty Mihály: „Áll egyedül Árpád egy csendes kis halom ormán, / Lelke magas képzelmekekkel forog a nagy időben, / Annak előbbi s jövő tüneményit látja lebegni.”

Petőfi Sándor az idők szavát érezve, 1848 tavaszán e sorokat írta: „Talpra magyar, hí a haza, / Itt az idő most vagy soha, / Rabok legyünk, vagy szabadok, / Ez a kérdés, válasszatok...”

„Az óra lüktet lassú percegéssel, / Mérve a mérhetetlen időt.” – rögzítette gyertyafény mellett Arany János.

Ady Endre is szeizmográfként érezte a változás kikerülhetetlenségét, amikor megfogalmazta költői kérdését: „Szabad-e Dévénynél betörnöm / Új időknél új dalaival...” Modern költészetének mondanivalójával, szimbólumaival, a századelőn dinamizáló erőként robbant be az irodalom világába, a hazai közélet eseményeibe is.

Jókai Mór szerint: „Ostoba piktor az idő, mentől tovább dolgozik az arcképiükön, annál jobban elrontja azt.”

Mi, köznap, emberek is tudjuk, érezzük a dolog, a munka, az evés, az ivás, a pihenés, az alvás és az életciklusunknak megfelelő lehetőségek, cselekvések idejét.

Időszak

Kor, korszak, időköz, időtartam, időpont, időhatár, terminus, ciklus, intervallum, fázis, periódus, élettartam, életkor, életidő, korhatár, valaminek a kezdete és vége. A társadalmi, a politikai, a hétköznapi élet, a történelem folyamának egy-egy, a tudomány által, vagy közmegegyezéssel elnevezett szakasza, korszaka: pl. ókor, középkor, újkor, legújabb kor, Ferenc József kora, Horthy korszak, Rákosi éra stb.

Időszámítás

Az időszámítás – a múlt idő percekben, órákban, napokban, hónapokban és években mért – eszköze az óra (1372-től) és a naptár.

Nekünk fontos a naptárak közül a Julián naptár. Nevét Julius Caesartól kapta, aki teljhatalmú konzulként Kr. u. 46-ban rendelte el bevezetését.

Az ókori, római holdnaptárt fölváltó a szoláris naptár volt, Szoszigenész alexandriai csillagász dolgozta ki. A 365,25 napnak vett tropikus évet a Julián naptár 4 éves ciklussal közelítette úgy, hogy három 365 napos évet egy 366 napos szökőévnél kellett követnie. A szökőnap a március előtti 6. nap elé, azaz febr. 24-re került. A mai naptár is ezt örzi.

A középkori Európa népei a kereszténység fõlvételével vették át a Julián naptárt, de Skandinávia már a viking időkben ismerte. A Julián naptár 1 éve 11 perc 13,92 mp-cel hosszabb a tropikus évnél, ezért 128 évenként 1 nap eltolódás jön létre. Emiatt vált szükségessé 1582-ben a Gergely-naptár bevezetése.

A Gergely-naptár vagy gregorián naptár a XIII. Gergely pápa (1572-85) által elrendelt naptárreform eredményeként kialakult naptár. Kezdeté, érája Krisztus születéséhez igazodik, tropikus napéven alapul, következetes szoláris naptár. A Nap járásán kívül nem vesz tekintetbe mást, ez adja pontosságát és használhatóságát. Általánosan elterjedt. Használják nemcsak az európai kultúrához tartozó országokban, hanem Kínában, a mohamedán országokban is, az ősi kínai és az iszlám naptárral párhuzamosan. Ismerik, igazodnak hozzá világszerte.

A Habsburg Birodalom országában II. Rudolf rendeletére 1584. I. 17-től, nem minden nehézség nélkül történt meg az átállítás. Az ellenkezést az váltotta ki, hogy hazánkban országgyűlési határozat nélkül kísérelték meg bevezetését, s ezt sokan jogtalanak tekintették. Az ellenállás hátterében a protestánsok indítékai állottak.

A magyar országgyűlés az 1599:45. törvényben kimondta, hogy az új naptár használatát rosszálló vagy tiltó prédikátorok javadalomvesztéssel sújtandók.

Európa egyes részein az ortodox egyházak elutasítása miatt csak a 20. sz. elején került sor a naptárreform bevezetésére. Több mint 400 évvel a naptárreform után még mindig léteznek országok, amelyek a Gregorián naptárt nem vették át (pl. Irán, Líbia, az arab emirátusok, Szaúd-Arábia, Thaiföld).

Idős

Az átlagosnál több vagy hosszabb időig élő, élete már hanyatló korszakában létező, koros, agg ember. Szélesebb értelemben az átlagosnál hosszabb ideig élő, létező valaki vagy valami.

Öreg, vén, vénhedt, vénecske, éltes, élemedett, koros, agg, elaggott, meglett, hajlott korú, előrehaladt korú, korosas (régies kifejezés) életkorú személy vagy élő, élettelen dolog.

Attól még nem öreg valaki vagy valami, hogy megráncosodott és megélt valahány évet. Öregedni anynyi, mint lemondani az álmainkról, elveszteni önmagunk céljai, vágyai megvalósításáért való törekvéseket, lelkesedést.

J. Swift szerint: mindenki sokáig akar élni, de senki sem akar megöregedni.

Időszerű-időszerűtlen

A jelen, illetve a szóban forgó helyzettel szorosan összefüggő, ahhoz kapcsolódó, valamely időpontban, helyzetben helyes, kívánatos tenni-való. Bizonyos időszakhoz, korhoz illő, aktuális, korszerű, alkalmazott tevékenység, mai, alkalmoszerű, kü-

szöbön álló, esedékes, sürgős dolog. Mulandó, nem tartós, változó szándék, mint az idő.

Idejétműltnek nevezzük az elavult, korszerűtlen, a feladatra alkalmatlan ötletet, a már tárgyaltan szándékot, akaratot, tervet. Megvalósításának erőltetése sok kárt okoz a társadalmi és a mindennapi életben egyaránt.

Idétlen-idétlenség

Kellemetlenül, visszataszítóan, ostobán viselkedő hányaveti személy, aki ügyetlen, esetlen, csenevész, élehetetlen, kétbalkezes, suta, nehézkes, ostoba, ügyefogyott alak.

Viselkedési forma, amely nem vette figyelembe a társadalmi konvenciókat, szokásokat, kommunikációs módokat, s ezzel sokszor sért embereket, közösségeket, optimista terveket, érzelmeket, együttműködési szándékokat, folyamatokat.

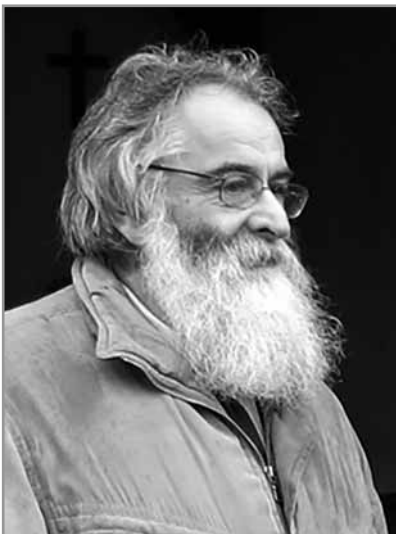
„Nagy időpazarlással keresték a fölöslegest, ezért sokan éltek le az életet úgy, hogy csak az élet eszközeit keresték. Vedd szemügyre az egyént, vizsgálj az összességet: nincs, akinek élete ne a holnapra irányulna. Hogy mi rossz van ebben, kérded? Végtelen sok. Hiszen nem élnek, hanem élni készülődnek. Mindent elhalasztanak. Még ha odafigyelünk, akkor is le hagy bennünket az élet; így pedig, ha késlekedünk, elfut mellettünk, mint valami idegen; az utolsó napon ér véget, de mindegyiken elvész.” Seneca

„Legtöbbször nem tudjuk, valójában mire várunk. Vannak, akik olyan állhatatosan várnak, hogy közben elmúlik az ifjúságuk, elsuhannak mellettük a lehetőségek, elszáll az életük, és nem veszik észre, hogy valami olyasmire vártak, ami mindig is ott volt körülöttük... Mikor kezdünk már el úgy élni, hogy megértjük az élet sürgető dübörgését? Ez itt most, ez a mi időnk, ez a mi napunk, ez a mi nemzedékünk... nem pedig a múlt valamely aranykora vagy a jövő ködös utópiája... Ez itt az időnk... akár lelkesedünk érte, akár nem. Ez itt a mi időnk még akkor is, ha gyakran kiábrándítónak, fárasztónak, unalmasnak találjuk. Ez az élet, ami nekünk adott... és múlik, múlik... Mi a csudára várunk hát?” – írja a Talmud.

Via Sancti Martini – az Európa Tanács nagy kulturális útvonala Szombathelytől Tours-ig

Szabó Judit Nikoletta beszélgetése Orbán Róberttel

Szombathelyet Szent Márton városaként is emlegetik: a népszerű kora középkori szent 1700 évvel ezelőtt Savariában született. A császár hadseregéből Krisztuséba átigazoló katona útja a mai Szombathelyről indult, és a franciaországi Tours-ba tartott – csakúgy, mint az emléket őrző, számtalan látványosságot, műalkotást, kegyhelyet érintő és összekötő Szent Márton Európai Kulturális Útvonal. A nyolc országon átívelő kulturális és szellemi kalandról az európai hálózat magyar tagjának, a Szent Márton Európai Kulturális Útvonal Magyaror-

szági Tanácsa elnökét, Orbán Róbertet faggattuk.

Szent Márton alakja körül Európa-szerte komoly kultusz bontakozott ki: katonai tribunus fiaként született 316-ban a pannóniai Savariában és tizenöt éves korában maga is katonának állt. Jóságával, a szegények és elesettek megsegítése iránti elkötelezettségével korán kitűnt bajtársai közül – tizennyolc éves korában Amiens-ben egy didergő koldusnak adta a fele köpenyét; álmában megjelent neki Jézus és elmondta, hogy ő volt a koldus, akivel jót tett. A látomás hatására tért meg és veszi fel a keresztséget. A katonai pályát elhagyva térítő útra indult, mestere, Szent Hilárius szentelte pappá. A franciaországi Poitiers közelében megalapította a Ligugé monostort, számos tanítvány szegődött mellé. 371. július 4-én a tours-i keresztény közösség püspökké választotta. A tisztesség elől állítólag egy baromfiólban próbált elbújni, de a libák elárulták gágogásukkal. Hazánkban a Márton-napi hagyományok összefonódtak az őszi számadáshoz kötődő szokásokkal: voltak helyek, ahol a pásztorok fizetségébe a hízott liba is beletartozott. Márton napját libalakomával és a frissen kiforrott újbórral köszöntik ma is.

Szabó Judit Nikoletta: *A történelmi vonatkozásokon túl a gyakorlatban mi teszi ma Szombathelyt Szent Márton városává? Milyen módon ápolja a település a Szent Márton kultuszt?*

Orbán Róbert: A városi turizmusnak komoly vonzereje a Szent Mártonhoz kapcsolódó épített örökség Szombathelyen és környékén, emellett a látogató bőséges programkínálatot is talál a témában. Két év múlva, 2016-ban ünnepelhetjük Szent Márton születésének 1700 éves évfordulóját. A centenáriusra szeretnénk elérni, hogy szülővárosától, Szombathelytől gyalogosan el lehet menni egy túraútvonalon a franciaországi Tours-ba, mely városnak a püspöke volt. A régiók és országok együttműködésében megvalósuló Szent Márton Európai Kulturális Útvonal természetesen – más kulturális útvonalakhoz hasonlóan – nemcsak sétákat és túraútvonalakat takar, hanem kulturális programok színes palettáját. A gyalogosan járható főútvonalakhoz különféle mellékútvonalak ezeket egészítik ki a tematikus vagy virtuális utak: tulajdonképpen helyi programok és ajánlatok, hogy melyik Szent Márton templomot, emlékhelyet, műalkotást érdemes felkeresni az adott településen.

Szent Márton megosztja köpenyét a koldussal (Márton ábrázolás egy középkori német kódexben)

A kulturális útvonal célja eleinte az volt, hogy arra buzdítsuk az embereket, keressék fel a Szent Mártonra emlékező műalkotásokat. Ma a hangsúly inkább a valódi utakon van.

Sz. J. N.: *Milyen konkrét programok folynak jelenleg Szombathelyen a Szent Márton Európai Kulturális Útvonal Magyarországi Tanácsa közreműködésével?*

O. R.: A városban a napokban – november első hetében – kezdődött el a több városi szervezet együttműködésében megvalósuló Szent Márton hét, melynek kínálatában a lampionos felvonulástól a kiállításon és a játszóházon át a szabadegyetemig sokféle program megtalálható. Emellett nagyon fontos, hogy a Szent Mártonhoz kapcsolódó rendezvényeket élénk kulturális és tudományos tevékenység kíséri: az elmúlt hónapokban például két minikonferenciát is szenteltek a Szent Márton kutatások legfrissebb eredményeinek. Az egyiket a Szombathelyi Egyházmegye szervezte, a másikat – amelynek témája „Szent Márton, mint katona” volt, a Savaria Múzeum.

Sz. J. N.: *A Szent Márton Európai Kulturális Útvonal mekkora nemzetközi hálózatot jelent?*

O. R.: Jelenleg a Szent Márton Kulturális Központok Európai Háló-

zata (Réseau européen des Centres Culturels Saint Martin) francia, magyar, holland, horvát, szlovén, olasz és német szervezeteket tömörít, összesen kilencet. Bár majd minden formáció nevében szerepel a „kulturális központ”, egyik sem intézmény, hanem civil szervezet.

Sz. J. N.: *Hogyan kezdődött a magyarországi szervezkedés, csatlakozás?*

O. R.: Ami azt illeti, nem sikerült minden első nekifutásra, szép számmal voltak zsákutcák és útkeresések szervezési szempontból. A kezdeményezés 2004 körül Franciaországban és Magyarországon nagyjából egyszerre indult el, de a franciáké ért el előbb a Luxemburgi Intézetbe, és ők is jegyeztették be 2005-ben az útvonalat. Az útvonal létrehozásában igen nagy szerepe van a Párizsban élő Antoine Selosse-nak, ő ma is a Szent Márton Kulturális Útvonal egyik „motorja”. A mi kezdeti lemaradásunknak igen prózai oka volt: a kulturális minisztériumban Szabó Ildikó osztályvezető volt az, aki felkarolta a magyar ügyet, ő vitte el az első prospektusokat is Luxemburgba – ő azonban tragikus hirtelenséggel meghalt sajnos. A francia és a magyar kezdeményezés viszont nagyon hamar találkozott, így gyorsan elindult a közös munka.

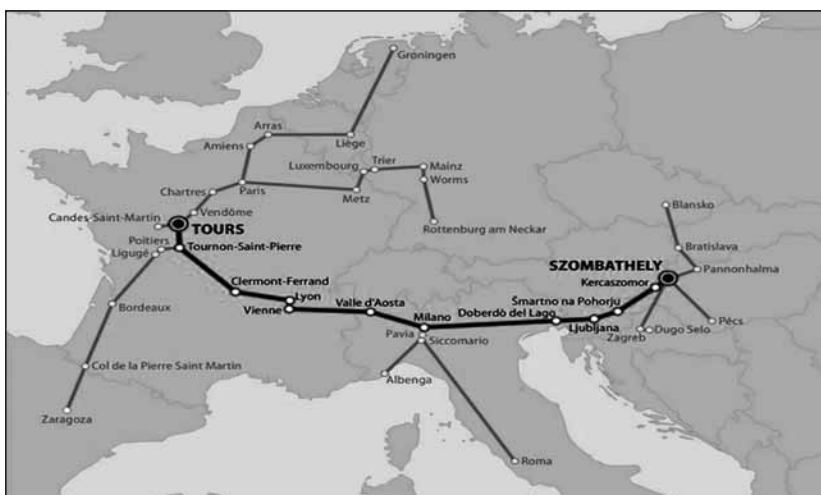
A hálózat adminisztratív székhelye Toursban van: az Európai Kulturális Úttá váláshoz szükséges közös egyesület létrehozása ott ugyanis kevesebb adminisztrációval és bürokratikus teherrel járt.

Magyar részről a Szent Márton szombathelyi vonatkozású útvonalak kidolgozása eredetileg egy városi marketingkonceptió részeként került szóba a 2000-es évek elején: Az önkormányzat a szombathelyi és Szombathely környéki Szent Márton-emplékhelyeket szerette volna ismertető füzetekben, prospektusokban bemutatni. A Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ turisztikával és honismerettel foglalkozó munkatársaként akkor azt javasoltam, hogy az emlékhelyeket, látóhelyeket tematikus útvonalakra fűzve mutassuk be. Ebből az elképzelésből alakultak ki a kulturális utak

A 2000-es évek elején eleinte magam örömeire kezdtem el gyűjteni egy adatbázisba a Szent Mártonnak szentelt európai templomokat. Arra számítottam, hogy olyan 3000 körül lesz a számuk, de ennél sokkal többet találtam, persze több év alatt: mostanra a gyűjtemény 7000-8000 Szent Márton templomot tart nyilván, de 10000 felett is lehet a számuk Európa-szerte. Tegyük hozzá: a Szent Márton kultusz nagyságát nem pusztán a templomok száma mutatja.

Szent Márton jelképes lábnyoma – az út egyik szimbóluma

Szent Márton Út

Sz. J. N.: *Az Európai Kulturális Utak esetében elvárják a tudományos kutatásokat. Milyen eredmények születtek ezen a területen?*

O. R.: A Szent Márton Kulturális Utak Európai Hálózatának van egy tudományos testülete, több mint hetven kutatóval. A testületet a Tours-i Egyetemen (Université François Rabelais) dolgozó Bruno Judic professzor állította össze, több kutató is az egyetem kötelékébe tartozik, de magyar tagok is vannak: például Lőrincz Zoltán művészettörténész a Kaposvári Egyetemről, Sággy Marianne történész az Eötvös Lóránd Tudományegyetemről, vagy Tóth Ferenc, Magyar Tudományos Akadémia Történettudományi Intézetének munkatársa; emellett létezik egy szombathelyi helyi kutatói bázis is a nemzetközi testületen kívüli tagokkal.

A közelmúltban kezdte meg működését a Szent Márton programiroda városi kezdeményezésre – ennek munkáját szintén egy tudományos tanácsadói kör támogatja régész, történész és művészettörténész szakemberek részvételével. Bízunk benne, hogy a közelgő évforduló a tudományos kutatásokat is megtermékenyíti. Jelenleg európai szinten 3-4 tudományos munka jelenik meg évente: legutóbb Yossi Maurey muzikológus publikált egy kutatást Szent Márton középkori zenében való jelenlétéről. A magyar kutatásokat nehezíti, hogy a Szent Mártonhoz kapcsolódó korabeli alpmunkák – a 4-9. századiak – nehezen férhetőek hozzá magyarul, egyelőre egyedül a Sulpicius Severus

által írt életrajza érhető el nyelvünkön. Ezek az alpmunkák várostörténeti szempontból is fontosak, hiszen Savariát illető vonatkozásaik is vannak. Tours-i Szent Gergely Világtörténetében például a történelem nagy eseményei között szerepel, hogy Szent Márton Savariában megszületett.

Sz. J. N.: *A Kulturális Utak Európai Tanácsa a cím mellé egyfajta központi marketinghátteret is nyújt – ez mennyire érzékelhető?*

O. R.: A központi „marketing” ereje nem kézzelfogható eredményekben rejlik, sokkal inkább a presztízsből, amit biztosít a projektnek, sőt a projekttel kapcsolatban álló szervezeteknek, településeknek is. Általában jobban megnyílnak a pénzcsapok, ha a pályázatban hangsúlyozzák az Európai Kulturális Útvonalakban való érintettséget. Eddig közvetve akár félmilliárd forint támogatáshoz jutottak ily módon a kapcsolódó szombathelyi projektek (tehát nem maga a Szent Márton Út).

A pályázati támogatások mellett a Szent Márton Európai Kulturális Útvonal Magyarországi Tanácsa munkáját önkéntesek is segítik: viszonylag sok önkéntest megmozgat a téma, két tucat állandó segítők van, akik nem diákok, hanem érdeklődő felnőttek.

Volt olyan eset, amikor az önkéntesekkel gyalogos út karbantartását kellett elvégezni, mert a fenntartási időszak letelte után a pályázaton nyertes vállalkozó már nem tartotta fontosnak a karbantartást, ellenben a program iránt elkötelezett magán-

személyek ezt presztízsből megtették. A Szombathelyről Szlovéniába tartó gyalogút esetében viszont elengedhetetlen, hogy járható legyen, és rendszeresen ki legyen táblázva.

Sz. J. N.: *Mit tart a kezdeményezés legnagyobb eredményének?*

O. R.: Magát a hálózatot, azt, hogy létrejött és sikeresen működik. 2011-ig több országban egymástól függetlenül, koordinátlanul dolgoztak az egyes szervezetek és aktivisták: volt ugyan kommunikáció a szervezetek között, de nem rendszeres, és nem átfogó jelleggel. 2011-ben jött össze először a teljes nemzetközi csapat Szombathelyen egy koordinációra, azóta folyamatosan gondoskodunk a gördülékenyebb kapcsolattartásról és együttműködésről.

Ezeknek a szervezeteknek az összefogása és a valódi hálózatos munka megvalósulása a legnagyobb eredmény. Emellett a cím megújítása is nagy munka volt, büszkéek lehetünk rá. Évente más ország rendezzi a Szent Márton kutatások legújabb eredményeibe betekintést engedő tudományos konferenciát, ezeken rendszeresen

Szent Márton kútja - Szombathely

Zarándokok a Szent Márton úton (Ják határában)

resen képviseljük magunkat. Tavaly Horvátországban, Zágrábban, idén Szlovéniában, Mariborban gyűltek össze az európai Szent Márton-kutatók: Az előadások között művészettörténeti, teológiai, néprajzi és nyelvészeti témájúak is voltak Szent Mártonhoz kapcsolódóan.

Sz. J. N.: Mivel készülnek az 1700 éves évfordulóra?

O. R.: Tervek természetesen vannak erre a szép jubileumra, köztük egészen konkrétak is. 2016 több szempontból is érdekes esztendő lesz számunkra. Egyrészt a Hálózat éves taggyűlése addigra már legalább 12 tagszervezetet fog fogadni, hiszen Csehország, Lengyelország és Szlovákia csatlakozása is folyamatban van a Szent Márton Európai Kulturális Útvonalhoz. Természetesen tervezzük Szombathelyen tudományos konferenciát is az alkalmából. Emellett 2016 a várható pápalátogatás éve is Szombathelyen – még nem tudjuk, hogy valóban megtiszteli-e a várost a szentatya, mert a program még nem végleges, de reménykedünk benne. Azt is tapasztaljuk már, hogy a Szent Márton Útra kíváncsi látogatók száma is folyamatosan nő, bár nem látványosan: az elmúlt években a Szent Mártonhoz kötődő vendégéjszakák száma a városban 2000-3000 volt éves szinten. Arra nézve viszont mindenképpen vannak feladatok, hogy a város tényleg tudja fogadni a vendégeket. Tavaly három éjszakát töltött itt – mármint Magyarországon – egy 500 fős német csoport, akik Szent Márton zarándoklatra jöttek, de Bükfürdőn szálltak meg, nem Szombathelyen, holott az lett volna a logikus. Ők egyébként modern zarándokok, a kegyes út mellett wellnessre is jutott idejük. A zarándokok nagy feltűnést keltettek az út menti falvakban: például amikor a Szombathely melletti 600 lelkes Perenyén átment 500 német zarándok, arra azért felfigyeltek a lakosok.

Sz. J. N.: Lehet-e kifejezetten vallási turizmusról beszélni?

O. R.: Természetesen lehet, ez egy létező fogalom, még képzést is indítottak a témában a győri Nyugat-Magyarországi Egyetem Apáczai Csere János Karán: a diákok közül többen is a Szent Márton Útnál töltötték a gyakorlati idejüket. Ugyanakkor a Szent Márton miatt Szombathelyre érkezőknek nagyon erős a kulturális érdeklődése és motivációja is, amit nem lehet leválasztani a vallási szárlól. Léteznek speciálisan a

vallási turizmusra szakosodott utazási irodák, melyek zarándoklatokat szerveznek. Egy budapesti iroda például francia papoknak is szervezett már tanulmányutat a Szent Márton útra. Ezzel együtt a Szent Márton út nem csupán zarándokút, hanem kulturális útvonal is. Fontos megjegyezni, hogy bár az utazási irodák szerepe fontos, az útvonalat járók többsége öntevékeny, tehát saját maga szervezi meg az útját, szerzi be a szükséges információkat.

Sz. J. N.: Az utóbbi időben voltak-e új magyar csatlakozók a Szent Márton Európai Kulturális Útvonalhoz, illetve tapasztalt-e valamiféle élenkülést a más utakhoz csatlakozás folyamatában?

O. R.: Vannak erre nézve igények, de az elhatározás és a kedv még édeskeves a csatlakozáshoz. Az útvonalat fenn is kell tartani, ami nagy feladatot, felelősséget és terhet jelent. Ha a Szent Márton Út szlovák határtól a szlovén határig tartó útszakaszát egységesnek tekintjük, a 80%-a a forgalomnak így is Szombathely és a szlovén határ között halad. Logikusan amiatt, mert Szent Márton maga is ezt az utat használta utazásai során! Született egy kezdeményezés arra nézve, hogy Szent Mártonhoz kapcsolódóan egy ókeresztény útvonalat alapítsunk Savaria (Szombathely), Sopianae (Pécs), a szerbiai Sirmium között, ahol jelentős ókeresztény kultusz volt. Jelenleg ennek az előkészítése folyik: vannak útsza-

Tours – Szent Márton bazilika kupolája

Tours – Szent Márton bazilika kupolája

kaszok, ahol már a pontos nyomvonal is rögzítésre került, máshol még folyik az útkeresés.

Sz. J. N.: *Az európai hálózat magyar tagjaként mik a legnagyobb kihívások?*

O. R.: A Szent Márton Útnak egyházi, önkormányzati és civil szervezeti értelmezése is van. Ezek között kell megtalálni az egyensúlyt, közös nevezőt a különböző profilú szervezetek együttműködésével. Aztán van egy speciális, potenciális vendégkör is, mely feladatok elé állít: kicsit statisztikafüggő vagyok, és folyamatosan figyelem a kimutatásokat, magam is szorgalmasan jegyzem az adatokat. Azt tapasztalom, hogy a vendégek 40%-a külföldi: ők egyáltalán nem jöttek volna Szombathelyre Szent Márton út nélkül tisztán az itteni, mégoly izgalmas kulturális élet kedvéért! Vannak azonban azok a nyugati turisták, akik nem tervezik meg az útjukat közvetítőkön keresztül, és nincs kapcsolódásuk a magyar szervezőkhöz. Fizetőképes, igényes látogatókról van szó, akikre a városi idegenforgalomnak és programszervezőknek nagy szüksége lenne. Hozzájuk azonban másfajta elérési út szükséges, másfajta információk hangsúlyozásával: jellemzően interneten szervezik meg az utazást, szállást, maguk derítik fel a látványosságokat, melyekről szintén a világhálón tájékozódnak. Nádason például a plébános egy kanadai csoporttal találkozott, akik a Szent Márton Utat járva érkeztek Magyarországra, mégis csak véletlenül szereztünk tudomást róluk. Jó lenne valamit kezdeni velük is. Kihívásként említhetem még az európai hálózatban használatos francia nyelvet is – sokkal bonyolultabb hiteles francia nyelvű pályázati dokumentációt összeállítani, mint angolt, de szerencsére pár éve a partnerek egyre inkább angolul is érintkeznek egymással. A nemzetek közti együttműködés változó intenzitása is okoz néha nehézségeket – egészen más munkastílusa van a különböző országokban működő szervezeteknek. Ugyanakkor pont ettől izgalmas és szép feladat a Via Sancti Martini fenntartásában, építésében végzett közös munka: mindig tanulunk egymástól.

Európai Kulturális Útvonalak

Európát az országok át-meg átszövik az országok történelmének, művészetének és kultúrájának közös metszeteit feltáró, a figyelmet a különbözőségen belül az egységre ráirányító útvonalak. Az Európa Tanács Kulturális Útvonalai olyan hálózatos együttműködés keretében megvalósult minősített kezdeményezések, melyek kiemelkedően reprezentálják az európai értékeket. Az Európa Tanács Kulturális útvonala címmel jelenleg 26 európai útvonal büszkélkedhet, s ezen belül öt útvonalnak van magyar vonatkozása és résztvevője. Magyarország az 1069/2013. (II.21.) Kormányhatározat értelmében 2013. március 1-jén csatlakozott az Európa Tanács Kulturális Útvonalakról szóló kibővített részleges megállapodáshoz, így hazai szervezetek is pályázhatnak külföldi partnerekkel együttműködve a rangos minősítés elnyeréséért. 2013. július 4-én Balog Zoltán, az Emberi Erőforrások Minisztere a Nemzeti Művelődési Intézetet bízta meg a megállapodás magyarországi megvalósításával. A gyakorlati munka során a Nemzeti Művelődési Intézet egyik legfontosabb feladata a pályázati lehetőségekkel és kritériumokkal kapcsolatos információ továbbítása, kapcsolattartás a Kulturális Útvonalak Európai Intézetével, más hazai tárcákkal és intézményekkel; valamint szakértő delegálása a különböző ülésekre, találkozókra. Azon egyesületeket, szervezeteket, akik szívesen csatlakoznának a kulturális útvonalak valamelyikéhez (elsősorban azokhoz, melyek még nem rendelkeznek magyar partnerrel), vagy pályázati kereteken belül, akkreditáció útján új útvonalat javasolnának, a Nemzeti Művelődési Intézet információkkal, valamint módszertani támogatással segíti.

Érdeklődés, jelentkezés:

Nemzeti Művelődési Intézet

Szöllősi Eszter

e-mail: international@nmi.hu, cultureroutes@nmi.hu

ORBÁN RÓBERT (sz. 1955, Kercaszomor) közösségsszervező, közművelődési szakember, a Szent Márton Európai Kulturális Útvonal Magyarországi Tanácsának elnöke. 1987 óta dolgozik kulturális területen. 1991 és 2007 között a szombathelyi Megyei Művelődési és Ifjúsági Központ munkatársa, tevékenységi területe helytörténet, honismeret, túrizmus, természetjárás. A Szent Márton Út mellett a következő jelentősebb programok és projektek egyik szervezője: szombathelyi Joyce kultusz, Szombathelyi Séták program és kiadványsorozat, Vasfüggöny Út, őrségi helytörténeti kutatások, stb. 12 könyv társszerzője és társszerkesztője (Őrség és a Vendvidék, Kőszegi-hegység, Vasi-Hegyhát, Szombathelyi Joyce, Gyalogtúrák a Nyugat-Dunántúlon, stb.), kb. 300 nyomtatásban megjelent további publikáció. Saját blogok: sentsmarton.blogspot.com, szombathelyisetak.blogspot.com, vasfuggony.blogspot.com, eorsegh.blogspot.com. Elismerések: Gayer Gyula emléklapok – 2002, Kiemelkedő Kulturális Munkáért – I. fokozat (Szombathely Város) – 2005, Közösségi Kultúráért-díj – 2006, Szülőföldért díszoklevél – 2007, Kercaszomor díszpolgára cím – 2008.

SZABÓ JUDIT NIKOLETTA (sz. 1975, Budapest): Közművelődési szakember, újságíró. Tanulmányait a Casus Kortárs Művészeti Menedzserképző Kollégiumban, majd a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsészettudományi Karának magyar-esztétika szakpárján végezte. 2001 és 2011 között a Budapesti Művelődési Központban információs munkatárs, később pr-marketing menedzser. 2002 óta publikál különböző sajtóorgániumokban. 2011 és 2013 között szabadúszó újságíró és kommunikációs tanácsadó. 2013-tól a Nemzeti Művelődési Intézet kommunikációs osztályának munkatársa.

Törökországi útinapló

A Nemzeti Művelődési Intézet nagy hangsúlyt helyez a nemzetközi szakmai kapcsolatok ápolására és a tapasztalatcserére alkalmas fórumok megteremtésére, ezért a franciaországi, valamint a Kárpát-medencei partnerkapcsolatok építése után ezúttal Törökországba indult szakmai útra az intézmény delegációja.

A Nemzeti Művelődési Intézet az intézmény főigazgatója, Závogyán Magdolna, míg a megyei módszertani irodahálózatot a Művelődési Intézet Tolna Megyei Irodájának vezetője, Czink Judit képviselte. A tanulmányút célja a törökországi közösségi művelődés gyakorlatának és szervezeti kereteinek megismerése, a jó példák és kapcsolódási pontok feltérképezése, valamint további együttműködési lehetőségek és szakmai csereprogramok megalapozása volt.

Az alábbiakban helyszíni tudósítást, rövid útinaplót olvashatnak a szakmai tanulmányútról.

Első nap

A Nemzeti Művelődési Intézet delegációja 2014. november 11-én érkezett meg Törökországba. Földön, vízen, levegőben, háromféle közlekedési eszközzel értük el célpontunkat, Bursa városát, mely a Marmara régióban, Anatóliában fekszik. Isztambulig repülőgéppel, majd komppal át a Márvány-tenger öblén, végezetül közúton, autóval jutottunk el Törökország negyedik legnagyobb városába, melynek lélekszáma meghaladja az 1,2 milliót. A kisebb részben Európában, nagyobb részben Ázsia délny-

gati részén fekvő ország teljes népessége eléri a 78 milliót és folyamatosan gyarapszik, társadalma fiatalodik. Az emberek több mint 70%-a városokban lakik, az ország hat legnagyobb városának – Isztambul, Ankara, Izmir, Bursa, Adana, Gaziantep – lakossága többmilliós nagyságrendű.

Az ország kultúráját meghatározza a különleges, európai-ázsiai fekvés, a rendkívül gazdag történelmi múlt, a keleti és nyugati tradíciók keveredése, ötvözete. Az utunkat szegélyező épített örökség, a történelmi és vallási emlékek, a természeti kincsek csak töredékei annak a gazdagságnak, mellyel Törökország rendelkezik, mecsetek, minaretek, hegyek, tengerek, örökzöld ligetek, déli gyümölcsültetvények tárultak elénk. Bár a teljes első nap utazással telt, már így is sokat megtapasztalhattunk az ország

hétköznapi kultúrájából, a legendásan kaotikus közlekedési viszonyokat, ugyanakkor az itt élő emberek kedvességét, segítőkészségét is.

Az elkövetkező két napban önkormányzatok, kulturális, közösségi intézmények, civil szervezetek közösségformáló kezdeményezéseibe és tevékenységébe nyerhetünk bepillantás.

Második nap

Törökország közigazgatási egységei egymással összefüggő, hierarchikus rendbe illeszkednek. A nagyvárosokon belül külön közigazgatási területek helyezkednek el, melyeket a magyarországi kerületekhez hasonlíthatunk, ide tartoznak a környékbeli falvak is, ez Bursa esetében 22 falut jelent. A városrészek közül Nilüfer a

Bursa óváros fala

Környező falvak bemutatkozó kiállítása Bursában

legnagyobb, 700 ezer lakosával. Ez a településrész fontos gazdasági központ, autógyártása, textilpara sok embernek ad munkát, ennek köszönhetően az országos 10-12%-os munkanélküli ráta itt 8 % alatt marad.

A közigazgatás megszervezését, a településrész működtetését az itt felállított önkormányzat végzi, a nilüferi önkormányzatnál kilencszázan dolgoznak, ebből négyszázan a hivatali feladatokat látják el, ötszázan az önkormányzat intézményeiben – könyvtárakban, kulturális központokban, színházakban, iskolákban – dolgozó szakemberek.

Küldöttségünket Nilüfer polgármestere, Mustafa Bozbey és az önkormányzati képviselők fogadták. A hivatalos kapcsolatfelvétel eredményeként *a jövőben magyar és török közösségekkel foglalkozó szakemberek cserélhetik majd ki tapasztalataikat, oszthatják meg egymással jó gyakorlataikat, elméleti és gyakorlati ismereteiket.*

Az új, rendkívül modern épületben székelő önkormányzatnál tett hivatalos látogatást követően Nilüfer Ifjúsági Önkormányzatához vezetett az utunk, ahol a szervezet vezetője és munkatársai mutatták be tevékenységüket. Az Európai Unió országainak népességéhez viszonyítva Törökország kimondottan fiatal országnak számít. 1997-ben megalakult az ifjúsági parlament, mely egy ernyőszervezet, az ifjúsági területen az egyetlen,

melyet a kormány tárgyalópartnerként elfogad, rájuk bízva többek között az ifjúságpolitika kidolgozását. A Nilüfer Youth Council önkéntesség-re épül, minden itt élő fiatal alanyi jogon tagja a tanácsnak. Céljuk a területen élő fiatalok bevonása a döntési folyamatokba, a helyi, országos ifjúsági problémák kezelésébe, megoldásába. Ide tartoznak a felsőoktatási intézmények egyesületei, valamennyi ifjúsági civil szervezet és klub. Nemzetközi ifjúsági csereprogramokat szerveznek, eddig 15 nemzetközi programban vettek részt, önkénteseik számára folyamatos tréningeket, képzéseket

tartanak. A munkában 400 önkéntes vesz részt, összesen négyezer fiatalhoz érnek el. Az önkéntesek között minden korosztály képviselőjét megtaláljuk, a tizenévesektől a nyugdíjasokig. Magyarországgal ellentétben itt nem szabályozza törvény az önkéntes tevékenységet, feladataikat önkormányzati rendelet határozza meg, működésüket Nilüfer Önkormányzatának támogatásából és nemzetközi, elsősorban EU-s projektekből fedezik. A szervezetnek tíz fizetett alkalmazottja van, olyan szakemberek, akik ide kerülésük előtt már kulturális, oktatási, művészeti intézményekben szereztek jelentős tapasztalatot.

Az ifjúsági szervezet vezetőjével és munkatársaival folytatott beszélgetést követően vendéglátóink a közelben fekvő tóhoz vittek bennünket, melynek érdekessége, hogy fekvésében, kiterjedésében a Balatonhoz hasonlítható. Nilüfer önkormányzata ezért testvérvárosi kapcsolatot épített ki Balatonfüred önkormányzatával, mely együttműködés máig gyümölcsöző, a két település küldöttségei, művészeti csoportjai, sport egyesületei már több alkalommal tettek látogatást egymás városában. A tó partján fekvő kis halászfalu régen görög lakta volt, de egy lakosságcserét követően napjainkban a településen csak törökök élnek. A falu nem turisztikai célpont, egyetlen szálláshely épült a közelmúltban, itt találkoztunk a település polgármester asszonyával,

Závogyán Magdolna és Mustafa Bozbey

Polgármesterrel és képviselőkkel

akitől megtudtuk, hogy a helyi önkormányzat különös figyelmet szentel az itt élő nőknek, segítenek problémáik megoldásában, hétköznapi életük alakításában. Mivel a faluban még most is élnek olyan nők, asszonyok, akik analfabéták, így számos kulturális programot szerveznek számukra, színház és koncertlátogatásokat, író-olvasó találkozókat. Az itt még működő klasszikus török családmódel miatt a nők részvétele ezeken a programokon csak akkor lehetséges, ha a férfiak is beleegyeznek ebbe, de mivel az önkormányzatban megbíznak, így az asszonyok több mint fele tud részt venni ezeken a kulturális, közösségi programokon.

Az ebédet a Dagenice Női Egyesületnél költöttük el, ahol a vezető és a civil szervezet tagjai tradicionális, érdekes ízvilágú, a hegyi falvak gasztronómiájára jellemző, maguk által elkészített ételekkel vártak bennünket.

Bursaba visszatérve, kedves, fiatal kísérelőnk – aki Nilüfer Önkormányzatának külkapcsolatokért felelős munkatársa – az Egyesületek Házába kalauzolta el küldöttségünket. A városban és környékén 5000 egyesület működik, a házban 220 szervezetnek adnak otthont. Többnek saját irodát biztosítanak, mások számára az aulában állítottak fel szekrényeket, melyek leginkább a mi postafiókunkhoz hasonlatosak, itt kapják meg leveleiket, küldeményeiket, a hozzájuk érkező írásos információkat.

Működnek és otthonra találnak itt többek között kulturális-, szociális-, művészeti- és sportegyesületek, szervezetek. Érdekes, hasznos és látványos kezdeményezés a bejárattal

szemben elhelyezett kívánságfa, ahova az egyesületek tagjai kis cédulákon felakaszthatják ötleteiket, meglátásaikat, javaslataikat. Minden hónapban egyszer a polgármester elolvassa ezeket és a lehetőségekhez, megvalósíthatósághoz mérten figyelembe is veszik a javaslatokat, ez is elősegíti a folyamatos párbeszédet az önkormányzati és civil szféra között. 2015-ben még egy hasonló intézmény kerül átadásra, hiszen a civil szervezetek rendkívül nagy száma miatt a jelenlegi ház már szűkösnek bizonyul. Azt, hogy az intézményben mely egyesület kap helyet, irodát, egy felállított feltételrendszer alapján döntenek el, figyelembe véve többek közt, hogy hány tagot számlálnak, milyen programokat szerveznek, milyen gyakorisággal tartják a kapcsolatot tagjaikkal. Az Egyesületek Házát francia minta alapján hozták létre, de természetesen a

helyi társadalom igényeihez alakították. Fenntartását az önkormányzat finanszírozza, ennek kapcsán is folyamatos a kapcsolattartás a civilek és a helyi társadalom között. Az együttműködés hatékonyságának növelésére mintaprogramot indítottak, a jövőben is számos nemzetközi projektbe kívánnak bekapcsolódni.

Harmadik nap

Törökországi szakmai utunk következő napjának délelőttjén egy bursai középiskolába látogattunk el, melynek felépítését, működését a magyarországi szakközépiskolákhoz hasonlíthatjuk. A török oktatási rendszer alapjait a függetlenségi háború és a köztársaság 1923-as kikiáltása után rakták le. Az általános iskola 8 éves, a középiskolák pedig 3, illetve 4 évesek, melyek között találunk általános és specializált szakközépiskolákat. Az oktatási intézményeket – az elenyésző számú magániskolákat kivéve – az állam tartja fenn és felügyeli. Az általunk meglátogatott szakközépiskolában 4 évfolyamon 2000 diák tanul, ezzel a létszámmal ez Bursa legnagyobb középiskolája. Történetét tekintve eredetileg leányiskola volt, csak az elmúlt években nyitotta meg kapuit a fiúk előtt is, az arány viszont még mindig eltolódott, 1500 lány és 500 fiú tanul itt. Ez abból is adódik, hogy elsősorban olyan szakterületeket oktatnak, melyek inkább női szakmák, tanulhatnak az ide járó diákok többek

Dagenice Női Egyesület

közt gyermekgondozást, szabás-varrást, főzést, számítógépes grafikát, csomagolástechnikát. Mindezen túl kreatív területek oktatása is folyik, fotózási, videózási, grafikai ismereteket is elsajátíthatnak a fiatalok. Bár az iskola épülete nem mondható modernnek, a tantermek szembetűnően jól felszereltek, technikai eszközökkel ellátottak, interaktív táblák, számítógépek, a különböző szakok színvonalas oktatásához szükséges berendezések állnak a gyerekek és a pedagógusok rendelkezésére.

Az iskola igazgatójával, tanári karával történt találkozásunk után végiglátogattuk a teljes intézményt, az egyes szaktantermekben bepillantást kaphattunk az éppen folyó tanórákba, a leendő varrónők, szakácsok, grafikusok, ruhatervezők- és készítőik, élelmiszer technológusok képzését figyelhettük meg. Az oktatás magas színvonalát mutatja, hogy ez utóbbi szakról a diákok 100 %-a nyer felvételt Törökország különböző egyetemére. Az oktatási-nevelési intézmény egyediségét az is adja, hogy óvoda is működik a falai között.

Az iskolában tett látogatás után – az elmúlt naphoz hasonlóan – egy kistelepülés közösségeit kerestük fel. Nyolc hónappal ezelőtt, 22 Bursa környéki települést csatoltak közigazgatási szempontból a nagyvároshoz, az egyik ilyen falu Misi, ahol a helyi Misi Koza Női Kulturális Egyesület házát kerestük fel. A faluban lakó nők egy része rendszeresen találko-

zik itt, gondjaik, problémáik, örömeik megbeszélésén túl a házban vendégek fogadására alkalmas helyiségeket alakítottak ki. Sokan látogatnak ide a városból is, családok, baráti társaságok, akiket a helyi asszonyok látnak el, helyben előállított termékekből készült ételekkel. A törököknél vasárnap a legfontosabb étkezés a reggeli, így már ekkor érkeznek ide vendégek, akik fogadásán, ellátásán túl az egyesület lehetőséget biztosít helyi termékek megvásárlására is.

Nagy élményt jelentett a helyi gyermekkönyvtár meglátogatása, az önkormányzat által nemrég felújított épület családias melegsége, modern, de egyben a régi építészeti hagyományokat is megtartó helyszíne számos új ötlettel szolgált számunkra. A könyvtárat Bursa, Nülifer városrészének önkormányzata tarja fenn, helyben 3 munkatárs várja a gyerekeket a hét minden napján, napi 12 órában. A könyvtári szakterületen túl, fontos feladatuknak tartják a szociális segítő munkát, így a beteg, fogyatékkal élő kisgyermek felkarolását. Ajándékba olyan könyveket kaptunk, melyeket írók, költők közreműködésével ezek a gyerekek írtak, illusztráltak. Az intézményt számos egyéb, a helyi közösséget segítő tevékenysége miatt nyugodtan nevezhetnék közösségi háznak is.

A késő délután folyamán Bursába visszatérve, két kulturális intézményt felkeresve, úgy érezhettük, haza érkeztünk. Elsőként egy olyan „kul-

túrházat”, a Konak Kultúrközpontot látogattuk meg, mely akár Magyarországon is lehetne. Az önkormányzat finanszírozásával 2 éve felépült és annak fenntartásában működő intézmény hazánk nagy és középvárosaiban működő művelődési központok szervezeti felépítését, működési elvét követi. Maga az épület is aulára, színházteremre, kiállító teremre, klubszobákra osztott, a benne folyó tevékenység is mondhatni azonos a mi művelődési központjainkban folyó munkával. Kiemelt szerepet kap az intézményben a művészeti közösségek munkájának segítése: a zene, drámapedagógia, tánc, képzőművészet területén működő amatőr csoportok kapnak itt lehetőséget a találkozásra, a közös munkára, képzésre, bemutatkozásra. Törökországban nincs az egyetemeken olyan szak, mely kimondottan ezekben az intézményekben, közösségekben dolgozó szakembereket képezne, ennek nyilván az is az oka, hogy kevés ezeknek az intézményeknek a száma. Így az itt dolgozók között komoly gyakorlati tapasztalattal rendelkező zene- és drámapedagógusokat, turisztikai- és gazdasági szakembereket találunk.

Törökországi szakmai látogatásunk utolsó helyszíne az ugyancsak két éve átadott, Nazim Hikmet török költőről elnevezett kultúrpalota volt, az impozáns épületben – melyet a mi agóráinkhoz tudnánk hasonlítani – ezen az estén különösen pezsgő élet zajlott. Ekkor nyílt meg az a kiállítás, mely a Bursához csatolt kis falvak életét, történetét, hagyományait mutatja be. A kiállítás első látogatói lehettünk, az intézmény igazgatójának kalauzolásával fedezhettük fel többek közt azoknak a falvoknak a bemutatkozó anyagát is, ahol ezekben a napokban jártunk. A vendégkönyv első oldalán a Nemzeti Művelődési Intézet főigazgatójának köszöntő bejegyzése olvasható. A több emeletes épület alagsorában kialakított nagy kiállítási térben egy helyi fiatal fotóművész alkotásai várják a látogatókat. A képeken az ország keleti részéből a jobb élet reményében ideérkező törökök, valamint a szomszédos, háborúktól sújtott országokból jövő menekültek elevenedtek meg. A művész a képek

Középiskolai látogatás

Osman Gazi sírja

arából származó bevételt a menekültek megsegítésére ajánlotta fel.

A színházteremben ez idő alatt koncert zajlott, az éttermi részben számos vendég vacsorázott, az aulában, a teraszon kis csoportok, közösségek beszélgettek. Egy igazán jól működő intézmény működésének, programjainak megismerésével ért véget ottlétünk harmadik napja.

Negyedik nap

Törökországi látogatásunk utolsó délelőttjén, az indulásig jutott néhány óránk a bursai óváros és az ottani nevezetességek megtekintésére. A várost számos zöldövezete, természeti adottságai, parkjai, kertjei miatt nem véletlenül nevezik zöld Bursának. A természeti kincseken túl is rengeteg látnivalót kínál az ide látogatóknak, műemlékeket, síremlékeket, mecseteket, melyek közül a legnagyobb a Nagy Mecset, mely 1400-ban készült el, 20 dómjával és két minarettel a város legnagyobb mecsete és egyben jelképe is. A Yesil Cami, a zöld mecset faragott márvány ajtaja a legszebb állapotban maradt fenn egész Anatóliában. Oszmán Gázi és fia, Orhan Gázi türbéje lenyűgöző látványt nyújtott. Oszmánt az oszmán-török állam alapítójaként tartják számon, a dinasztia és a biro-

dalom neve is az ő nevéből ered, uralkodása alatt kiterjesztette ellenőrzését számos bizánci erődre, fia Orhan megerősítette ezeket a területeket és tovább terjeszkedett. Míg Oszmán alatt 18 ezer négyzetkilométer volt a fejedelemség területe, addig ezt Orhan 75 ezer négyzetkilométerre növelte. Uralkodásuk alatt foglalták el Bursát is, így sírkápolnáik is itt fekszenek.

Ahhoz, hogy minden helyi látnivalót, nevezetességet megnézzünk, hetekig kellett volna a városban maradnunk. Szálláshelyünkre tartva még ellátogattunk a Karagöz Múzeumba, mely az Oszmán Birodalomban a 16. században elterjedt török árnyjáték figuráit mutatta be. Az árnyjáték főszereplői: Karagöz a tanulatlan, de szellemes parasztleány és Hacivat a művelt városlakó. Ezeket az árnyjátékokat régen főtereken, kávéházakban játszották, a legkedveltebb szórakozási formát jelentették, napjainkban

sajnos már csak színházi előadásokon, hagyományörző programokon láthatók ezek a figurák.

Indulás előtt elbúcsúztunk kedves kísérőnkől, aki összeállította számunkra a 4 nap programját és végigkísért, kalauzolt minket valamennyi helyszínen. A visszafelé vezető úton – bár ugyanott haladtunk, mint érkezésünk napján – már más érzések kavargtak bennünk. A miénktől sokban eltérő – de néhány ponton mégis hasonló – kultúrára, a megismert szokásokra, hagyományokra, a török városalakók és a városok közvetlen közelében fekvő falvakban élők egymástól teljesen eltérő életmódjára, a magyar-török kapcsolatok lehetséges folytatására gondoltunk, miközben a Márvány tengeren, a Boszporuszon át visszajutottunk Isztambulba, hogy ott, Kelet és Nyugat kapujában ismét repülőre szálljunk és számos benyomással, élménnyel gazdagodva térjünk vissza Budapestre.

Eszter Szöllösi Effet multiplicateur d'un séminaire Contact 2103 Visite d'étude à Bursa, 11-14 novembre 2014

En décembre 2013 à l'occasion de 10 ans du séminaire de Budapest, l'Institut National de la Culture de Hongrie s'est chargé de réunir à Budapest la famille de Contact pour un séminaire consacré à la place de la jeunesse dans l'éducation populaire. Pour élargir le public, on a également invité le partenaire turc du membre allemand de Contact. C'était une délégation d'un lycée professionnel de Bursa, composée de son directrice et de deux enseignants. Ils étaient très engagés, ouverts et sérieux, ils s'enthousiasmaient beaucoup pour Budapest. C'est à ce moment qu'est née notre volonté d'établir un partenariat turc. Mme Sévim Konez, coordinatrice des projets européens du lycée, s'est montrée prête à nous organiser une visite d'étude à Bursa. C'est ainsi que onze mois après le séminaire de Budapest, on a débarqué pour la Turquie en air, terre et mer. C'était un vrai voyage en terre inconnu. Chaque moment on était frappé par quelque chose, quelque chose qui était fort différent de ce que l'on avait connu jusqu'ici. Le plus frappant c'était l'hospitalité, la générosité et l'accueil chaleureux de la Municipalité de Nilufer et du Lycée Professionnel Necatibey. On était très touché par les rencontres faites lors de nos visites. On a découvert un monde très différent avec pourtant beaucoup de similitudes dues à des racines communes et à des défis identiques. On a réussi à trouver des points communs qui pourraient donner la base d'une future coopération, d'échange de professionnels. Voilà un des effets multiplicateurs parmi tant d'autres d'un séminaire européen!

CZINK JUDIT a Nemzeti Művelődési Intézet Tolna Megyei Irodájának vezetője, három évtizede dolgozik művelődésszervezőként. Alapdiplomáját a Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskolán szerezte, később felsőfokú kulturális menedzser végzettséget, majd az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Karán múzeumpedagógus szakdiplomát szerzett. Tolna megyében, Tamásiban él, szakmai pályafutását a helyi művelődési központban kezdte, majd a Magyar Művelődési Intézet Oktatási Osztályán dolgozott. Innét hazatérve, közel két évtizede végez közművelődési módszertani feladatellátást Tolna megyében.

„Látjátok feleim”

Legyen egy saját könyvük is*

Ahhoz, hogy a mi kis könyves projektünket elmeséljem, be kellene mutatni az osztályt, mert a terv, hogy írjanak és rajzoljanak maguknak egy kis antológiát a hetedikes és nyolcadikos magyar irodalom válogatott szövegeiből, a két év során folyamatosan, ahogy haladunk, nem azért született, mert ez a terv jó, bár lehet, hogy az, magában véve is, nem tudom, nem azért találtam ki (bár egész biztosan nem én találtam föl), hanem inkább kényszerből, nem voltunk olyan könnyű viszonyban, hogy a jó magában véve elegendő lehetett volna. Szorult helyzetemben adódott egerűtnak. Egy megnyerhetetlen küzdelemben egy lehetséges kis győzelemnek, mely talán valahogy tompíthatja a vereség erős keserűségét. Bennük is, bennem is. Azt reméltem, ha maguk írnak és rajzolnak meg egy tankönyvet, talán egy kicsit közelebb juthat hozzájuk az iskolai kultúra, lehet egy élményük arról, hogy ez a sajátjuk. Mintha a sajátjuk volna. Akár a sajátjuk is lehetne. Vagy majd, visszatekintve, gondolhatnak arra, hogy egyszer, valaha, mintha a sajátjuk lett volna. Ezzel persze egy kicsit becsapom, megtévesztem őket. De hátha tudnak (még) majd ezzel a jó szándékú megtévesztéssel kezdeni valamit.

Ahhoz tehát, hogy ennek a tervnek az indoklását elmagyarázzam,

szóba kell hoznom mindenekelőtt ezeknek a gyerekeknek a távolságait az iskolától, az iskolai kultúrától.

Kezdhethem a telepiek felől, akiknek már a keresztnéveik sem a sajátjaik, többnyire a tévéből szedték fel a szülei. (Bár ez ebben az osztályban még csak a lányokra vonatkozott, a fiúkra nem.) Az a kultúra, amit élnek, szélsőségesen zárt, és kétségbeesetten hiányos. (Talán már valóban csak a névmágiában reménykedhetnek.) Ez a kultúra az osztályban aztán nagyjából domináns helyzetbe került, a tanári asztal tetejére másztak az alsó tagozat elején (valóságosan is és átvitt értelemben is) és csak ötödikben sikerült lecsalogatni őket onnan többé-kevésbé. Az a fiú, aki kilógott volna ebből a sorból, egyedül, igazán, akit odahaza az anyja és nagyanyja is kiemelkedésre szánt, s nem is reménytelenül mélyről, s nem is csak képzeletbeli pályán, még adottságai szerint is helyesen, ez a fiú dacolva, ellenszegülve a családjával, a túlélésre rendezkedett be az iskolában, perceként menekülésre, logikusan, sajnos, tőlem is elsáncolta magát. De mi egyebet tehetett volna. Amikor alsós korában felakasztották telepi osztálytársai a fogasra, csak tréfából, hadd lógjon a ruháin, mert kicsi volt, szemüveges, okos és illedelmes, alighanem leszámolt az iskolával, leszámolt az

egész mindenséggel, s nem akart már mást, csak hogy életben maradjon, s nagyon nehezen viselte mássága terhét.

Kim lett volna az iskolabarát gyermek, az ő édesanyja és/vagy nagyanyja mindig megjelent szülői értekezleten (ötnél soha nem volt több szülő) sőt, a nyílt napokon Kim nagymamája volt az egyetlen látogatónk, így hát ez az egész gondoskodás Kim számára nyilván eléggé fojtogató volt, s bárhol kerestem a rést, tulajdonképpen magam is inkább az őt szorongatók közt voltam.

Ugyanakkor Kim, nem tehetett róla, nem tudott leszokni róla, talán ez volt az egyetlen lázadása önfeladásával szemben, a legnehezebb kérdésnél nem tudott nem megszólalni. Nem tudott nem jelentkezni, válaszolni. Szertartássá változott ez, s a legváratlanabb pillanatokban került rá sor. Ötödikben-hatodikban ezeket a megszólalásait általában megbotránkozás, felhördülés követte, sőt, Istóban például személyes indulat is támadt ilyenkor, hiszen szeretett okos lenni, s utálta, ha fejet kellett hajtania valaki előtt, különösen, ha egy efféle vakarcs előtt, aki különben mindennapi áldozata volt, ha kedvet kapott hozzá. Általában nem is állta meg szó nélkül, valami helyzethez illő, csípős mocskolódás nélkül. Ké-

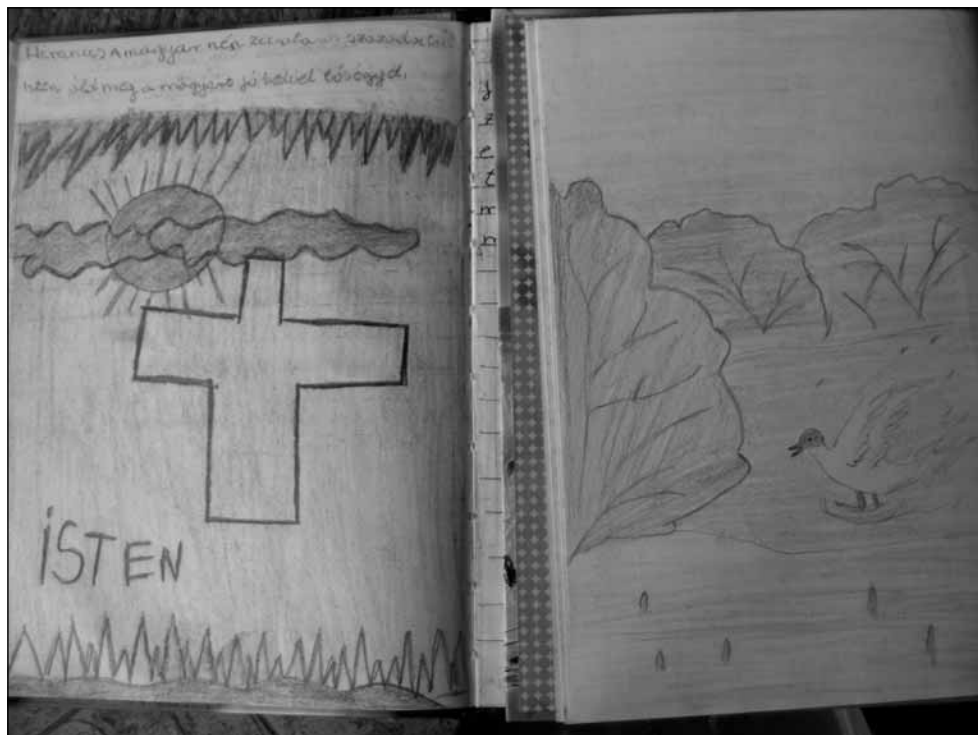
* *Legyen saját könyvük is* címmel jelent meg az Élet és Irodalomban, LVII. évfolyam, 47. szám, 2013. november 22. A mellékelt képek a Himnusz egy-egy versszakának illusztrációi a diákok könyveiben, a képsorrend a versszakok sorrendje.

sőbb jutottunk el oda, hogy Kim tájékozottsága (mely még adott történet mellett is jóval nagyobb volt és maradt mindvégig a többiekénél), gyors észjárása már valahogy az osztály öntudatának részévé vált, egyfajta büszkeséggé, hogy hát ők sem volnának olyan buták, lám itt van a mi Kimünk. Akit azonban a szelek fordulása már nem ösztönzött semmire, inkább csak feszélyezte. Jól megvolt Sinyóval, többnyire valahol hátul ültek, és eszement civakodásban voltak végig a felsős éveken, az udvaron is, a folyosókon is, a teremben is, kirándulásokon is, mint két leitatott óvodás, ez lett, ez volt a menedékük, nyilván alsóban találtak egymásra, mint nyápic fehér kisfiúk.

*

Kimnél ingerlőbb a telepi fiúk és lányok számára csak Rea volt, aki, Kimmel ellentétben nagyon is megakart felelni az iskolai elvárásoknak, a kedves kis molett iskolai mintalánykák típusát testesítette meg, az ő megszólalásai voltak Istó számára a legingerlőbbek, hányszor bántották, hányszor csúfolták, mindhiába, Reában volt egy csepp, néha ingerlő, néha megható együgyűség, makacsság, állhatatosan és odaadóan el akarta fogadtatni magát, túrt a megaláztatásait, ritkán borult csak ki, ha kellett valaki a fiúkhöz a focisapatba, mert túl kevesen voltak, mindig szívesen játszott, állt a kapuban, túrt az erős labdákat, a szidalmakat. Próbálkoztam egyszer-egyszer, szülői értekezlet után, amikor Rea édesanyjával való konzultáció fellelkesített, hogy külön törődjek vele, de nem volt kedve hozzá. Nem kedvelt, túl sokszor bosszankodtam makacs kis butaságai miatt ahhoz, hogy ez ne zavarta volna. Megszokta, hogy kedvenc. Nagyon tárgyilagosan nézett rám, amikor ösztetalálkoztunk a napokban. Mintha azt kereste volna magában, minden izgatottság nélkül, hogy honnan is ismer.

Reának mindig rendben volt az iskolai felszerelése, ahogy általában a falusiaké, nagyjából a fiúkat is beleértve. A telepiek közt azonban csak Rea törődött ezzel, igaz, ő duplán is, olyannyira, hogy neki voltak a

legdrágább füzetei, s elég gondosan vezette őket, általában volt házi feladata is.

A többiekénél azonban többnyire volt valami baj. Azon túl, hogy gyakran nem volt kész a leckéjük. S ha megvolt is, akkor se arról szólt, hogy az iskola otthon is fontos, épp ellenkezőleg, még úgy is volt szakadék az otthoni, iskolára vonatkozó értékrend és az iskolai magaviselet között, hogy az iskola lekezelése, elutasítása az iskolában is eléggé magától értetődő volt. Ez a lekezelés azonban esetünkben egy nagyon sajátos valami, a legközelebbi rokona az iskola fetisizálása. Mert hiszen az iskolába behozott telepi minta mélyén ott van az iskolai világtól való szorongás. Mintha kicsit a tegnapi fegyőrök (tanárok) kerültek volna a foglyok kezére, néha olyasmi hangulat volt az órákon. Tehát voltaképpen szolgaságból szolgaságba, kiszolgáltatottságból kiszolgáltatottságba jutottak a gyerekek, vagyis az iskola megtestesítette civilizációs kényszerből és társadalmi kiszolgáltatottságból valami furcsa elrontott felszabadulás lett, hogy (majdnem) szabadon csicskázthatják azok képviselőit, akik évtizedeken, alkalmasint évszázadokon át öntudatosan, jog szerint húzták a hajukat, cibálták a fülüket, szidták, csúfolták egész nemzetségüket.

Boró akárhányszor szétépte a füzetét órán, fogadott örök haragot, ha elrontottuk a kedvét, ha nem ismerjük el annyira, amennyire neki igénye lett volna rá, ha nem kapott ötöst minden mondatára. Istót, ha elfogta a méreg valami kritika hallatán vagy tanári engedetlenség miatt, gyakran állt bosszút a felszerelésén, ilyenkor kissé a karmai közt érezhettük magunkat. Törtünk össze a ceruzákkal együtt.

A lányok füzeteivel más volt a baj. Inkább szolgálták egyre intenzívebb lelki készülődésüket a vágyott női szerepekre, mint szellemi formálódásukat. Azt is mondhatnám, ez utóbbi egyre hátrébb szorult, a leglátványosabban és a legviharosabban éppen Nininél, aki a nyelvtant például nem bírta elfelejteni, annyira jól ment neki alsóban, ellenben az iskolában az utolsó két tanévben már lényegében csak a teste sorsa foglalkoztatta, izgatta. Bármivel próbáltam visszacsábítani. A füzet kéznél volt, hogy a test üzeneteit, esélyeit, sorsát taglaló levelek, üzenetek, feljegyzések tára legyen. Abban az értelemben is, hogy a füzet hátulja ilyesmivel telt, s persze azért mégis inkább úgy, hogy a füzetből folyamatosan fogyott a lap a levelekre. Melyekre válasz is jött mindig, az aktuális barátnőtől. (Niniről nyár elején hallottam, hogy

gyereket vár. Most már a hatodik-hetedik hónapban lehet.) Jött levél Césztől akivel aztán halálosan összevesztek, Linától, akivel Cész ádáz ellenségei lettek, vagy éppen fordítva, ez elmosódik. Lina és Cész is fokozatosan elvált az iskolától, ahogy telt a felső, bár Lina emlékezett olykor, hogy őt valaha némileg lekötötte az iskola, s otthon különben is eléggé szigorúan fogták, óvták Nini várható, mindenki által tudott, épp csak be nem jelentett, éppenséggel a naponkénti tagadással jelzett, félt, vállalt sorsától. (Hogy ő a lehető leghamarabb anya lesz. Noha egyre távolodva a felnőttégtől.) De persze az efféle fogva tartás egyre jobban fokozza a vágyakozást. S épp az iskolába járás volt az ellenőrizhetetlen zóna. Az iskolában Lina ellenséges volt. Úgy általában és személyesen is. Az érintéstől (úgy érte, hogy az önkéntelen, barátságos, bizalomerősítő tanári érintéstől) is elhúzódott. Bántóan, sértően. Cész pedig egyszerűen unta az iskolát, el-elszenderedett órák közben, ha nem kötötte le magát valamivel. (Túl van az első abortuszán, büszke rá, hogy nem tartotta meg a magzatot.)

Gigi nem telepi lány, de nem is falusi, ha látnák, ahol lakott, érthető volna, miért mondom ezt. Gigivel nem lehetett beszélni, haragudott

az anyjára, a telepi fiúkra, a tanárookra, mindenkire. Igaz, tudott azért nevetni, s nagyon élénk volt, mozgékony, veszekedős, kiabálós, és az iskolán kívüli dolgokban lehetett rá számítani. (Azt mondják, gyorsan talált magának egy fiút, kimaradt a suliból, és már elköltözött hazulról.) Gigi utcaszomszédja és barátnője volt Vali, feltűnő jómóddal, legalábbis Gigihez képest, odáig volt magáért, szerette nagyon, hogy a fiúk az osztály szépének tartották, s megvetett minket, csóró, öreg, csúnya tanárokat, hiszen mindannyian elmúltunk már huszonöt évesek. (Annál tovább úgyse él, szokta mondani.) Büszkesége még a leckékre és a felszerelésre is vonatkozott némileg, noha szavaiból ítélve semmit nem lett volna szabad törődnie iskolai dolgokkal, furcsa, de valahogy mégis volt benne valamiféle kötelességtudat. Sokszor sóhajtozott, hangosan, durván, hogy mikor lesz ennek a szörnyűségnek vége, amit nálunk el kell viselnie.

Ennél persze pontosabbak és célzottabbak voltak a mondatai, hiszen értelmes lány volt. (A napokban öszszefutottunk a szakmunkásképzőben, összecsókolóztunk, amit soha nem tettünk a négy év alatt, s hogy legyünk már együtt ismét, sóhajtott, kérlelve – azért ez is játék volt, nehogy félreértsék, bár kétségtelen, eléggé kényes

dolog az áramló diákseregben egy öreg tanárt megölelni.)

*

Összegezve kicsit, az irodalom tekintetében a falusi gyerekek sem voltak sokkal jobban bevonódva a tananyag világába. Talán azt mondhatnám, hogy a tananyag tisztelete nagyjából adott volt a szülői részről, a tanár megbecsülésével együtt, de azért eléggé rideg viszony volt ez mégis, nem nagyon volt benne várakozás, nyitottság, kíváncsiság, szabadság, együttműködés. Erre se a múltjukban nem volt minta, se a jelenük nem adott rá igazán esélyt. És gyerekeik várható jövője sem kívánt semmiféle újragondolást. Lehet persze, nem jól láttam, de ennél nem láttam többet, hiába meresztettem a szemem. Jutiékkel volt némileg más a helyzet, ő tulajdonképpen a jó diákok nagy seregébe tartozott volna – ahogy édesanyja meg a jó szülők egyike volt, iskolailag legalábbis –, ha nem ebben az osztályban telik az élete. Két bátyja kedves nagyfiú lett, ő azonban, noha még iskolai zászló-kísérőnek is bevált, s egyáltalában, az osztály képviselője volt diplomáciai helyzetekben, a gágy lányokból sugárzó tűz, bár nem nagyon barátkozott velük, őt is megégette, s nyolcadik végére már legális fiúkapcsolatot alkudott, harcolt ki magának az édesanyjától. Különben sem nagyon szerette az eltéréseket, épp eléggé szabálytalan volt körülötte minden, legalább a tananyagok rendje ne boruljon, de erre nálam nem számíthatott, így hát eléggé változó volt a viszonyunk. Kicsit talán sajnált is, hogy nem bírok afféle rendes tanár lenni, folyton jövök itt a kísérleteimmel. Már az is megesett, hogy elhátározta, ő is rossz diák lesz, annyira elege volt mindenkől, de aztán végül csak megbékélt, nem bírta tovább néhány hónapnál.

Az irodalom, diákjaim családjainál iskolai emlék, talán egy-két könyv. Mégis, a porcelánná vált Pe-tőfit-Aranyt lekapni a vitrinből külön nehézséggel járt. Még a gyerekek részéről is. Ezzel kellett tehát indítani. Vagyis a könyves projektnek volt bőven előzménye ötödikben és hatodikban: a János vitézből és Toldiból

egyaránt farsangi játék is lett. Ideje volt elindulni egy másik úton, hogy az irodalom a saját kezük műve legyen, mintha a saját kezük műve lenne, és maguk tegyék ne csak olvashatóvá, hanem láthatóvá is.

Ez a cél persze egyszerűbben megközelíthető lett volna naplóval, kreatív írással, elbeszélés-folytatásokkal, dramatizálásokkal, sokféle kipróbáltunk, sokféle kudarcral, váratlan sikerekkel. Új tanár voltam az iskolában, nem voltak alapjaink, sok időt elvesztettünk az ismerkedéssel. Így a könyvírás, rajzolás szabad órái valahogyan a megvigasztalódás, kiengesztelődés, összetartozás szertartásaivá változtak.

Egy helyzetet kreáltam, legalább azért, hogy az írás becsületét, tisztességét, méltóságát átélhessék legalább egy-egy alkalomra, órára. Hiszen a többség írása, írásműve annyira anyag volt, hogy szinte sajnáltam tőlük a betűket. S persze itt könyörgés, osztályzat, érv, sírás nem segített. Egyszerűen már működött bennük az az energiaminimalizálási program, hogy a tanulás nem tanulás, hanem csak

annak imitálása. Az élet nem iskola, az iskola nem élet.

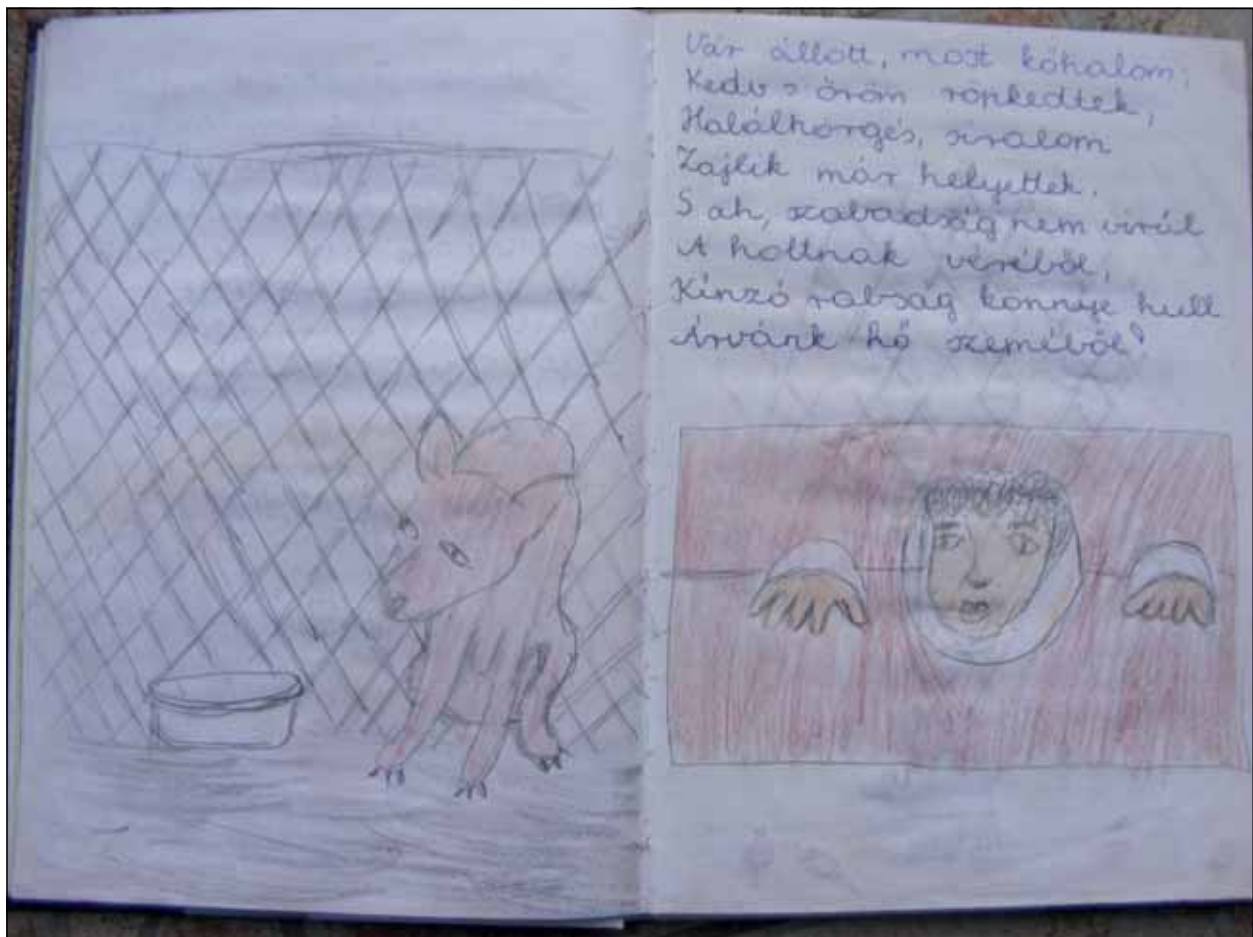
A döntő motívuma a projektnek mégis az volt, hogy majdnem mindannyian szerettek rajzolni. Sőt, néhányan rajzoltak is szenvedélyesen, óra alatt is, tanulás helyett is. Istó volt a nagy művész, olyan szép ikonokat rajzolt – szinte csak ikonokat rajzolt, főként súlyos izomzatú rajzfilmes hercegecskéket, hogy jutalomból osztogatta. (nekem is jutott) De a rajzolás volt az egyetlen, amikor Tina is levette a páncélját, Tinát elviselhetetlenül magányosnak láttam. Szerettem, eleinte talán legeslegjobban, de nem hagyta, még azt sem, hogy legalább barátságos lehessen hozzá. Nem nevetett szinte soha, nem beszélgetett senkivel, azt láttam, hogy a négy év alatt egyre fakóbb lett az arca, annyira nem zajlott rajta élet. (Új iskolájában felszabadultabb, azt mondják.) Ha Kitti éppen átpártolt másvalakihez, akkor Tina nem szólt senkihez, és hozzá sem szólt senki. Úgy zajlott az osztály élete, mintha ott sem lenne. Céltábla sem volt. De nemcsak Tina számára volt a rajz az egyetlen felsza-

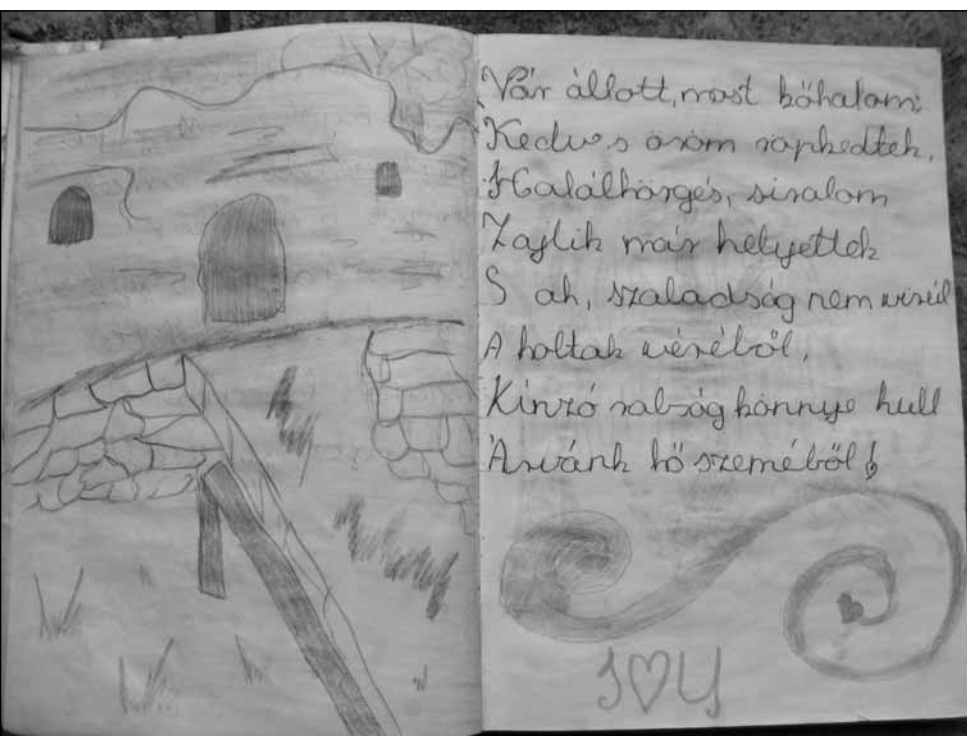
badult beszédmód, a folyton dühös Gigi is másvalakivé lett, amikor rajzolt, alighanem az álmaiból merített, mert a békéjét csak ott tudom feltételezni.

Amit itt írok, s amit még itt írhatnék a gyerekek rajzos adottságairól, a rajzterápiás lehetőségekről, az nem volt tudatosan tétélezve, végiggondolva. Elég spontán döntés volt a könyvkészítés, egyszerre csak láttam magam előtt a könyvecskéket, amint nagy odaadással dolgoznak rajta, s mivel a kép többszöri felidézésekor sem tűnt el, arra következtettem, hogy lehetséges. Sokat rajzoltak már korábban is, a János vitéből egész kis illusztráció gyűjteményem lett. A rajz lekötötte őket, egyenként és együtt is.

*

A könyvnek persze könyvnek kellett lennie, nem lehetett füzet, még kemény borítású füzet sem tűnt megfelelőnek. Egy A/5-ös méretű, színes borítású, 96 lapos emlékkönyvet vettem nekik az iskola pénzből. A borító angolmán díszei amennyire

ellenszenvesek voltak nekem, annyira tetszettek az osztálynak, szinte nem is kellett magyarázkodnom túl sokat a vállalkozásunk korszerűségéről, hogy ez nem is feladat, játszunk, jól becsapjuk az iskolát. (Így csaptam be őket.) Tetszett nekik, hiszen eléggé vad osztály voltak. Olyan vad, hogy a szívük mélyén sem merték volna bevallani maguknak, hogy azért gyűlölik annyira az ásokat, azon túl persze, hogy a „bezzeg” osztályt muszáj gyűlölni, mert irigyelték őket, hogy azok, ha rosszak is, akkor is jók, s ők, ha jók, akkor is rosszak. Ez a könyv valami extra volt, ami csak nekik van. A könyvek kiosztása kisebb galibával járt. Ülésrend szerint osztottam, kinek, mi jut. Nem is lett volna ezzel baj, de volt egy nyolcadik fajta könyv, nem tudom már miféle, amiből csak egy volt, s ez valakinek annyira megtetszett, hogy mivel nem neki jutott, nem is akart már semmiféle könyvet, s nem is akart abba beleírni semmit. Jött az alkudozás, ahogy mindig.

S aztán elkezdődött a munka.

A könyvekben a következő művek kerültek be (a versek teljes terjedelmükben, meg is kellett tanulni őket mellesleg, természetesen), illetve idéződtek föl (Móricz novellája, regénye):

Hetedikben: *Halotti beszéd, Egy dunántúli mandulafáról, Himnusz,*

Huszt, Szózat, Anyám tyúkjá, Füstbement terv, Nemzeti dal, A Tisza.

Nyolcadikban: Két Ady-vers, *Messze...messze..., Milyen volt..., Hét krajcár, Légy jó mindhalálig.*

Volt néhány, az irodalmi tananyaghoz kötődő külön rajzos feladat, *Az én szobám*, illetve a *Hazám, házam, otthonom* című, és két szerzői feladat, a *Saját himnusz* és a *Miért megyünk Debrecenbe?* 1956 címmel az osztályllyal vállalt és előadott iskolai műsor volt a feladatidézettel, rajzzal. (Ez volt az osztállyal első és értelemszerűen az utolsó iskolai ünnepi műsorunk. Volt is aggodalom, hogy mi lesz belőle. Eltáncoltuk ötvenhatot.)

A *Debrecenbe kéne menni* kezdetű kis dalocska szövegét egy intercityn Debrecen, a Kollégium felé robogva írták le a gyerekek a könyvecskébe a ballagásuk előtt két nappal, azt reméltem, lesz majd még az út során folytatás, de nem nagyon lett. A könyvből nagyjából 50-70 lap telt be, sok lap maradt tehát üresen. A személyes szövegek és rajzok révén telhetett volna jobban be, de otthoni munkára nem számíhattam. (Hiszen épp azt volt hivatott pótolni.) Noha sokszor megesett, hogy nem végeztünk a rajzokkal, s hazavihették, otthon folytatni, és elég sokan haza is vitték újra és újra, aztán nem feltétlenül dolgoztak rajta, vagyis az iskolai jó, olykor szin-

te lázas munkahangulat, ami a legtöbbször jellemezte ezeket az órákat, otthon elillant. Néha még az is gond volt, hogy egyáltalán visszakerüljön a könyv az iskolába, vagyis otthon eszébe jusson az érintettnek egyáltalán az, amit órán ismételt megígért. Ugyanakkor az is megesett, éppen Tinával, hogy valamikor nyolcadik elején elveszett a könyve, és ő pedig az egészet újraírta. A könyv készítésének jó hangulata még olyan diákokat is képes volt munkára inspirálni, akik a nyolcadikat már nem járták velünk, mert magántanulók lettek közben, egyikőjük aztán ki is öregedett az általános iskolából, s nem is folytatta. Egy felsőbb osztályból kerültek hozzánk, s ahogy Dák később elmondta nekem, barátsága jeléül, szent elhatározása volt, hogy kikészíti a tanárokat, tönkreteszi az órákat. S kétségtelenül nagyon sikeres is volt ebben a vállalkozásában, rám vonatkozólag is, remek közeg, jó közönség volt ehhez ez az osztály, ellenben a könyvecskéje neki sem maradt üresen, annak ellenére, hogy talán ő volt az egyetlen, aki igazán ügyetlen volt rajzban, de még az ő könyvét sem tudom lapozni megrendültség nélkül, mert betűivel, krikszkrakszaival csak lejegyezte akaratlanul élete teljes kuszaságát.

*

A jelenetet, amikor dolgoztunk, nem nehéz felidézni, ha meglátták nálam a könyveket, oldódott a hangulat. Órarend szerint volt olyan nap, hogy három órát voltunk együtt. Ez alkalmasint borzalmas tudott lenni, ha például nagyon elrontottuk az elejét, de a könyves programhoz ideális volt, gyakran ki sem mentek szünetre, épp csak kiszaladtak, annyira lekötötte őket a munka. Elmondtam, melyik szöveget, melyik oldalra, hol legyenek a rajzok, miféle javaslataim vannak a rajzokra vonatkozóan. Aztán jöttek a személyes alkudozások, hogy nekem nem fér ki, én azt nem tudom lerajzolni, ide meg mit rajzoljak, mindent mindig újra előlről, többször is. S közben zajlott a ceruzát, radírt, vonalzót, színest, kereső, cserélgető, kéregető kavalkád. Husz romjairól, a Tiszáról képeket vetítettem, meghallgattuk a verseket előadóktól, ze-

nével is próbálkoztam olykor, de még a mobilzenén is összekaptak. Igazi gyermekrajzoló voltak, akiknél a rajz tekintetében nincs gátlás (a heti egy rajzóra ennek kiváltására nem volt képes, szerencsére) a rajz még édes anyanyelvük volt, így hát szinte minden megoldásuk arányos lett, harmonikus, természetes, szép, még ha olykor groteszk is. Adottságaik szerint. Naivitásuk mértéke szerint. Istó gyakran teljesített megrendeléseket, ha valamely figurát kellett rajzolni, nem akadályoztam.

Ellenben írás ügyben sokat kellett küzdenem, hogy ne csak lefirkantsák a szöveget, tényleg ne, semmiképpen, a végét se, egy sort se, tervezzék meg, készüljön kis vázlat, hogy kifér-e, először ceruzával, mutattam díszített kezdőbetűket, könyörögtem az újakezdésért, a türelemért maguk iránt.

Gond volt a tempók különbsége, az egyéni adottságok, az igényesség és a személyes buzgóságok különbözősége miatt, félbemaradtak rajzok, el-elmaradtak pótlások, voltaképp csak néhány könyvben található meg minden végig rendezten. S persze maradtak üres oldalak Janus Pannonius és Kölcsey között is, azt reméltem, majd bepótoljuk, legalább egy versszaknyi Balassival, meg egy Zsugori urammal, de elmaradt. Ez is elmaradt, mint annyi minden, ugyanakkor a tizenhat oldalas, versszakonként leírt

és illusztrált Himnusz szinte mindenkinél elkészült és olyan lett, mintha tudták volna, mit művelnek, miféle szöveget írnak és rajzolnak. A rajzolás persze szükségképpen járt a szöveg újra és újraolvasásával, értelmezésével. Mindebből megmaradhat bennük valami csendes otthonosság ezek közt a reprezentatív, nyelvet, kultúrát, világot egybefogó szövegek közt, s valami meghittség szívároghat fel a lélek mélyéről, akár sok év múltán is, ha gyermeküktől hallják majd, ahogy magolja ezeket a verseket.

*

A többség a himnuszát az osztálynak írta, sokan a családjuknak, s csak elvétve akadt olyan, aki magának, ő azért fohászkodott, éppen Kim,

hogy jeles stand up komédiás legyen belőle.

Befejezésül Boró és Tia himnuszából idézek, hátha segít Borónak, mert bajba van, jött a hír a napokban róla, hogy nem jár iskolába, hívtam, hogy kifaggassam, s meg is jelent, de elkerültük egymást, magamat is biztatnám, hogy mielőbb feléjük kerüljek.

Tia pedig mintha Boró párja lett volna, olyannyira, hogy Boró Tia nevére írta a maga himnuszát, s Tia pedig mintha csak Borónak fohászkodott volna hazáért. Ráadásul Boró nagyon büszke volt rá, hogy a lányok, s köztük persze Tia is, talán ő legelsősorban, mennyire a lába előtt hevernek. A legfurcsább azonban, amit most vettem észre, ahogy a két himnuszt egymás után leírtam, hogy Tiáé azzal a két sorral kezdődik, amellyel Boróé végződik. Összebeszéltek, együtt fogalmazták, egymásról lestek?

Szeretném, hogy tudjak tanulni,
Szeretném, hogy a barátaim és én
továbbtanuljunk,
Szeretném, hogy minden tanár
büszke legyen ránk,
Szeretném, hogy a 7.b-re szálljon
egy kis áldás!

/.../

Isten áldd meg a szegény világot,
Legyen béke, szeretet!

Isten, áldd meg a szegény világot,
Legyen béke, szeretet!

Ne legyen gyűlölség!

A cigány és magyar között legyen
barátság az egész országban!

Adjon egy kis pénz az állam
A szegényeknek!

/.../

TAKÁCS GÉZA (Pápa, 1953.) magyar-történelem szakos tanár. A Juhász Gyula Tanárképző Főiskolán végzett Szegeden, 1976-ban. 1981-ben kapott történelem szakos diplomát a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen. Az idejét javarészt különböző iskolákban töltötte. Harminc éve ír mindenfelét mindenfelé, az Alföldtől, a Hajdú–Bihari Naplótól és a régi Mozgó Világtól az Új Könyvpiacig, az Iskolakultúráig és a Kommentárig. 2003-ban jelent meg az Önkonet gondozásában Iskolapróza Egy szabad iskola problémái című könyve, majd Kiútkeresők. A cigányok iskolai reményei címmel 2009-ben jelent meg szociográfiája a Magyarország felfedezése sorozatban. Szerkesztette a Taní-Tani című alternatív pedagógiai folyóiratot, s Iskolakép címmel volt egy rövidéletű saját folyóirata. Jelenleg a monori Kossuth Lajos Általános Iskola tanára. 2013 áprilisától az Új Pedagógiai Szemle főszerkesztője.